

वीर सेवा मन्दिर
दिल्ली

★

१८८८-८

क्रम संख्या

तारीख

मूल्य

~~१८८८-८~~
१८८८-८
२४-०१

जैन साहित्य संशोधक ग्रन्थमाला ७.

श्रीजिनभद्रगणि-क्षमाश्रमण-विरचितं

जीतकल्प-सूत्रम्

(विषमपदव्याख्यालंकृत-सिद्धसेनगणिसन्द्भ

बृहच्चूर्णिसमन्वितम्)

संपादक

मुनि जिन विजय

प्रकाशक

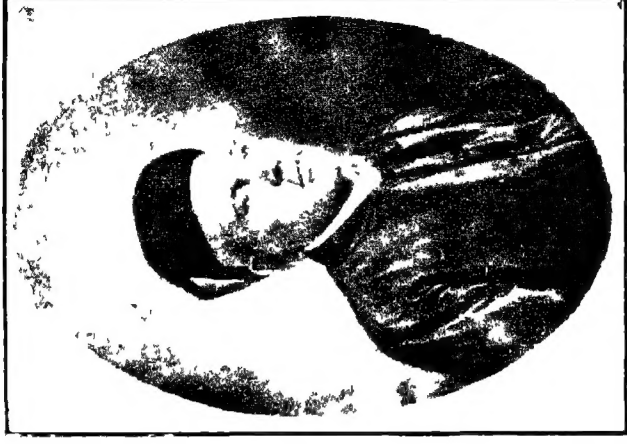
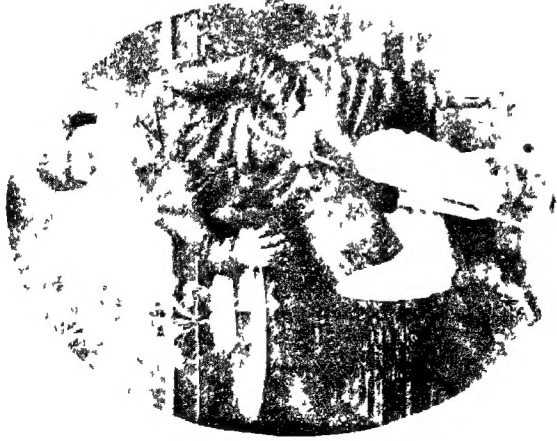
जैन साहित्य संशोधक समिति

अ म दा बा द

वीराब्द २४५३]

[विक्रमाब्द १९८३.

મહત્ત મોડી શ્રીયુત પ્રેમચંડ ઢોલતગમ સ્મારક ગ્રન્થાંક ૧

અમદાવાદ નિવાસી મહત્ત શ્રાવક શ્રીયુત પ્રેમચંડ ઢોલતગમ મોડીના પુણ્યસ્મરણાર્થ, તેમના સ્ત્રી ગ. વ. શ્રીગિરધરજીવલ
ઉત્તમગમ પારશ્વ, મો ૫ ૧૦૦૦૦ ડો (પબ્લિકેશ્ન પ્રોગ્રેસીવ ટ્રસ્ટી) નમો અપણ કેંગલા ડબ્લ્યુમાંથી
આ ગ્રન્થ પ્રકાશિત કરવામા આવ્યો છે

जैन साहित्य
संशोधक ग्रन्थमाला

जीतकल्प-सूत्र

संपादक—
मुनि जिन विजय

अस्य जीतकल्पसूत्रस्य प्रथमप्रकाशनकर्तृभ्यः

जर्मनि-विषयवास्तव्य-अध्यापक

श्री अन्स्त लॉयमान्

(Ernst Leumann)

नामधेय-पण्डितप्रवरेभ्यः

समर्पितमिदं ग्रन्थरत्नम्

सम्पादकेन

जैन साहित्य संशोधक ग्रन्थमाला

ग्रन्थाङ्क ७.

श्रीजिनभद्रगणि-क्षमाश्रमण-विरचितं

जीतकल्प-सूत्रम्

[श्रीचन्द्रसूरिसन्देश-विषमपदव्याख्याविभूषित-
श्रीसिद्धसेनगणिकृत-
बृहच्चूर्णिसमन्वितम्]

संशोधक तथा संपादक

मुनि जिन विजय

[आचार्य-गुजरात पुरातत्त्व मन्दिर-अमदाबाद]

प्रकाशक

जैन साहित्य संशोधक समिति

(अ म दा बा द)

सि० सं० १९२६]

[मूल्यं रूप्यक-त्रयम्]

[वि० सं० १९८२]

**Printed by Ramohandra Yesu Shedge, at the Nirvana Sagar Press,
26-28, Kolbhat Lane, Bombay.**

**Published by—
Muni Jina Vijayaji
(Jaina Sahitya Samasodhaka Samiti)
AHMEDABAD.**

સંપાદકીય પ્રસ્તાવના

આધારભૂત પ્રતિઓનો પરિચય

જીતકલ્પસૂત્રની પ્રસ્તુત આવૃત્તિ નીચે જણાવેલી હસ્તાલિખિત પ્રતિઓના આધારે તૈયાર કરવામા આવી છે:-

[૧] જીતકલ્પસૂત્ર મૂલપાઠ.

- (A) તાડપત્ર ઉપર લખેલી વૃહચ્છર્ણિસાથેની, પૂનાના માંડારકર ઓરિએન્ટલરીસર્વે ઇન્સ્ટીટ્યુટમાંના રાજકીય ગ્રન્થ સંગ્રહની ।
- (B) કાગળ ઉપર લખેલી કેવળ મૂલમાત્રની ૩ પાનાની, ગૂજરાતપુરાતત્ત્વમન્દિરમા (અમદાવાદ) ના સંગ્રહની ।
- (C) તિલકાચાર્યકૃત વૃત્તિસમેતની શ્રીયુત કે. પ્રે. મોદી મારફત આવેલી ।
- (D) જર્મન વિદ્વાન્ ડૉ. અર્નસ્ટ લૉયમાન સપાદિત અને Sitzungs-berichte der Koniglich Preussischen Akademie der Wissenschaften, Berlin, 1892. મા રોમના-ધરમા મુદ્રિત ।

[૨] સિદ્ધસેનસૂરિકૃત વૃહચ્છર્ણિ.

- (A) પૂનાના માંડારકર ઓરિએન્ટલ રીસર્વે ઇન્સ્ટીટ્યુટમાંના સંગ્રહમાંની તાડપત્રની નં ૨૩; ૧૮૮૦-૮૧ વાઝી પ્રતિ । એ પ્રતિને આ આવૃત્તિમા પાઠાન્તર સૂચવવા માટે A સજ્ઞા આપવામા આવી છે । એ પ્રતિમા લેખનકાલ આપેલો નથી પણ લીપિની આકૃતિ ઉપરથી તે વિક્રમના ૧૨ મા સૈકામા લખાણેલી હોય તેમ લાગે છે । પ્રતિ બહુ શુદ્ધ નથી । એમા મૂળ સૂત્ર-પાઠ પૂર્ણ આપેલો છે ।
- (B) ઉક્ત સંગ્રહમાંની તાડપત્રની નં ૨૪, ૧૮૮૦-૮૧ વાઝી બીજી પ્રતિ । એ પ્રતિના પાઠાન્તર સૂચવવા માટે. એને અહિં B સજ્ઞા આપી છે । એ, પ્રમાણમાં કાર્દક વધારે શુદ્ધ છે । હામિયાઓમા ઘણી જગ્યાએ ટૂંકા ટિપ્પણો પણ આપેલા છે । પણ એના અન્તનાં કેટલાક પાંના નષ્ટ થઈ ગયા છે તેથી એનો પણ લેખનકાલ જ્ઞાત થઈ શક્યો નથી । વર્ણાકૃતિ ઉપરથી અનુમાને એ ૧૩ મા સૈકામા લખાણેલી હોય તેમ જણાય છે ।

[૩] શ્રીચંદ્રસૂરિરચિત ચૂર્ણિવિષમપદવ્યાખ્યા.

- (A) શ્રીયુત કે. પ્રે. મોદી મારફત મળેલી મુનિવચ્ચ્ય શ્રીહંસવિજયજીના શાસ્ત્રસંગ્રહમાંની કાગળ ઉપર લખેલી નવીન પ્રતિ ।
- (B) આચાર્ય શ્રીવિજયનેમી સૂરિના સંગ્રહમાંની એ જ જાતની બીજી પ્રતિ ।
આ બન્ને પ્રતિઓ કોઈ એક જ મૂળ પ્રતિ ઉપરથી લખાણેલી નવીન નકલો છે । પ્રતિઓ સામાન્યરીતે બહુ જ અશુદ્ધતાવાળી છે । જૂની પ્રતિની લીપિના વઝળને બરાબર નહીં સમ-

જનાર એવા કોઈ સીસાડ લહિયાઓના હાથે આ નકલો થઈ છે તેથી એમાં, એ લહિયા-ઓએ, એક અક્ષરના બદલે બીજો અક્ષર લખી નાંખી, ગ્રન્થની અશુદ્ધિમાં ઘણો વધારો કરી દીધો છે । ઉદાહરણ તરીકે—‘એ’ અક્ષરની જગ્યાએ ‘વ’, ‘થ’ ની જગ્યાએ ‘ઘ’, ‘ઢ’ ના બદલે ‘ઈ’; ‘સ્ત’ ના બદલે ‘સુ’, ‘મ’ ના માટે ‘ત’, અને ‘ઘ’ ના માટે ‘ઘ’; એમ પંક્તિએ પંક્તિએ અનેક વર્ણોનો વિપર્યય કરી દીધેલો નજરે પડે છે । આમ, જૂની અને શુદ્ધ પ્રતિની પ્રાસિના અભાવે એ વ્યાખ્યાના સંશોધનમા ઘણી કઠિનતા અનુભવી પડી છે અને તેથી કવિત્સ્યલે તો અશુદ્ધ પાઠને જ સ્થાનસ્થિત રાસવો પડ્યો છે ।

જિનભદ્રગણિ-ક્ષમાશ્રમણ

આ જીતકલ્પસૂત્રના કર્તા જિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણ છે, એમ ચૂર્ણિકારનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે; અને અન્યાન્ય ટીકાકારોએ તથા અન્ય ગ્રંથકારોએ પણ એ બાબતનો ઘણા ટેકાળે નિર્દેશ કરેલો છે ।

આવશ્યક સૂત્રના સામાયિકાધ્યયન ઉપરનું લગભગ પાંચ હજાર ગ્રન્થપ્રમાણ પ્રાકૃતગાથાબદ્ધ ભાષ્ય કે જે વિશેષાવશ્યક ભાષ્યના નામે સુપ્રસિદ્ધ છે તેના કર્તા પણ આ જ જિનભદ્ર ગણી છે । આ ભાષ્યગ્રન્થ જૈન પ્રવચનમાં એક મુકુટમણિ સમાન લેખાય છે અને તેથી ભાષ્યકાર જિનભદ્ર-ગણી જૈનશાસ્ત્રકારોમાં અગ્રણી મનાય છે । જૈન દર્શન પ્રતિપાદિત જ્ઞાનવિષયક વિચારને કેવળ શ્રદ્ધાગમ્ય-વિષયની કોટિમાથી બુદ્ધિગમ્ય-વિષયની કોટિમાં ઉતારવાનો સુસંગત પ્રયત્ન, સૌથી પ્રથમ એમણે જ એ મહાભાષ્યમાં કર્યો હોય, એમ જૈન સાહિત્યના વિકાસક્રમનું સિંહાવલોકન કરતા જણાઈ આવે છે । જૈન આગમોના સપ્રણયગત રહસ્ય અને અર્થના, પોતાના સમયમા અદ્વિતીય જ્ઞાતા તરીકે, એ આચાર્ય સર્વસમ્મત ગણાતા હતા, અને તેથી એમને ‘યુગપ્રધાન’ એવું મહત્ત્વરૂપક ઉપપદ મળેલું હતું । જીતકલ્પચૂર્ણના કર્તાએ, પ્રારંભમા, ૫ થી ૧૧ મા સુધીના પદ્યમાં આ આચાર્યની જે ગંભીરાર્થક સ્તુતિ કરેલી છે તે ઉપરથી એમની જ્ઞાનગંભીરના અને સાપ્રદાયિક પ્રતિષ્ઠિતતાનું કાંઈક સૂચન થાય છે । આ પદ્યોનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે —

૫. અનુયોગ એટલે આગમોના અર્થ જ્ઞાનના ધારક, યુગ-પ્રધાન, પ્રધાનજ્ઞાનિયોને બહુમત, સર્વ શ્રુતિ અને શાસ્ત્રમા કુશલ, અને દર્શન-જ્ઞાન ઉપયોગના માર્ગસ્ય એટલે માર્ગરક્ષક ।

૬. કમલના સુવાસને અધીન થયેલા શ્રમરો જેમ કમલની ઉપાસના કરે છે તેમ જ્ઞાનરૂપ મકરન્દના પિપાસુ મુનિયો જેમના મુક્તરૂપ નિર્ઘેરમાથી નીકળેલા જ્ઞાનરૂપ અમૃતનું સદા સેવન કરે છે ।

૭. સ્વ-સમય અને પર-સમયના આગમ, લીપિ, ગણિત, છન્દ અને શબ્દશાસ્ત્રો ઉપર કરેલાં વ્યાખ્યાનોથી નિર્મિત થયેલો જેમનો અનુપમ યશઃપટલ દરો દિશાઓમા ભમી રહેલો છે ।

૮. જેમણે પોતાની અનુપમ મતિના પ્રમાણે જ્ઞાન, જ્ઞાની, હેતુ, પ્રમાણ, અને ગણધરપૃચ્છાનું સવિશેષ વિવેચન વિશેષાવશ્યકમાં ગ્રન્થનિબદ્ધ કર્યું છે ।

૯. જેમણે હેતુ સૂત્રોના અર્થાધારે, પુરુષ વિશેષના પૃથક્કરણ પ્રમાણે, પ્રાયશ્ચિત્તના વિધિનું વિધાન કરનાર જીતકલ્પસૂત્રની રચના કરી છે ।

૧૦. એવા, પરસમયના સિદ્ધાન્તોમાં નિપુણ, સંયમશીલ શ્રમણોના માર્ગના અનુગામી, અને ક્ષમા-શ્રમણોમાં નિધાનભૂત જિનભદ્ર ગણી ક્ષમાશ્રમણને નમસ્કાર ।

આમાંના ૫ મા પદ્યના તાત્પર્યથી ઉપરથી એ જણાય છે કે—જિનભદ્ર ગણી આગમોના અદ્વિતીય વ્યાખ્યાતા હતા; યુગપ્રધાન પદના ધારક હતા; તત્કાલીન પ્રધાન પ્રધાન શ્રુતધરો પણ એમને બહુ માનતા હતા, શ્રુતિ અને અન્ય શાસ્ત્રોના પણ એ કુશલ વિદ્વાન્ હતા; અને જૈન સિદ્ધાન્તોમાં જે જ્ઞાન-દર્શનરૂપ ઉપયોગનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે તેના એ સમર્થક હતા । ૬ ઠા પદ્યના તાત્પર્યથી એ જણાય છે કે એમની સેવામાં ઘણા મુનિયો જ્ઞાનાભ્યાસ કરવા માટે સદા ઉપ-સ્થિત રહેતા હતા । ૭ મા પદ્યમાં, જુદા જુદા દર્શનોના શાસ્ત્રો, તથા, લીપિ વિદ્યા, ગણિત શાસ્ત્ર, છન્દ શાસ્ત્ર, અને શબ્દ (વ્યાકરણ) શાસ્ત્ર આદિમાં એમનું અનુપમ પાંડિત્ય સૂચિત કર્યું છે । ૮ મા પદ્યમાં વિશેષાવશ્યકભાષ્ય; અને ૯ મામાં, જીતકલ્પસૂત્ર વિષયક એમનું કર્તૃત્વ પ્રકટ કર્યું છે । ૧૦ મા પદ્યમાં, એમની પરસમયના આગમ વિષેની નિપુણતા, સ્વાચારપાલનની પ્રવણતા, અને સર્વ જૈન શ્રમણોમાં રહેલી મુલ્યતાનું સૂચન કર્યું છે ।

આટલા સંક્ષિપ્ત પરિચય સિવાય અન્યત્ર ક્યાં પણ એ મહાન્ આચાર્યનો કશો પણ વિશેષ ઉલ્લેખ દૃષ્ટિગોચર થતો નથી ।

હરિભદ્રસૂરિ, શીલાકાચાર્ય, જિનેશ્વરસૂરિ, અમયદેવસૂરિ, હેમચંદ્રસૂરિ, વાદીદેવસૂરિ, મલ્ય-ગિરિ અને દેવેન્દ્રસૂરિ વિગેરે પાછળના પ્રસિદ્ધ ગ્રન્થકારો અને ટીકાકારો એમનો નામનિર્દેશ પોતાની કૃતિઓમાં અનેકશઃ કરેલો છે । “ભાષ્યસુધામ્મોધિ; ભાષ્યપીયૂષપાથોધિ; ભગવાન્ ભાષ્યકાર; દુષ્પમાન્ધકારનિમગ્નજિનવચનપ્રદીપપ્રતિમ; દલિતકુવાદિપ્રવાદ; પ્રશસ્યમા-વ્યસસ્યકાશ્યપીકલ્પ; ત્રિશ્ચુવનજનપ્રથિતપ્રવચનોપનિષદ્વેદી; સન્દેહસન્દોહશૈલશૃંગભંગદ-મ્મોલિ;” इत्यादि પ્રકારના વિશિષ્ટ વિશેષણોપૂર્વક એમનું નામસ્મરણ કરવામાં આવ્યું છે, અને એ રીતે એમની આસત્તાનો ગૌરવપૂર્વક સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે ।

દરેક સંપ્રદાયમાં વિદ્વાનોના બે પ્રકાર નજરે પડે છે: એક તો આગમપ્રધાન; અને બીજો તર્ક-પ્રધાન । આગમપ્રધાન પંડિતો હમેશા પોતાના પરંપરાગત આગમોને—સિદ્ધાન્તોને શબ્દશઃ પુષ્ટરીતે પકડી રહેવાના સ્વભાવવાળા હોય છે, ત્યારે તર્કપ્રધાન વિદ્વાનો આગમગત પદાર્થવ્યવસ્થાને તર્ક-સગત અને રહસ્યાનુકૂલ માનવાની વૃત્તિવાળા હોય છે । આથી કેટલીક વસ્તુએ આગમપ્રધાન અને તર્કપ્રધાન વિચારકોની સંપ્રદાયગત તત્ત્વવિવેચનની પદ્ધતિમાં વિચારમેદ પડે છે । એ વિચાર-મેદ જો ઉગ્ર પ્રકારનો હોય છે તો કાલક્રમે સંપ્રદાય-મેદના અવતારમાં અવસાન પામે છે; અને સૌમ્ય પ્રકારનો હોય છે તો તે માત્ર મતમેદના રૂપમાં જ વિરમી જાય છે । જૈન સંપ્રદાયના ઇતિહાસનું અવલોકન કરતા તેમાં આવા અનેક વિચારમેદો, મતમેદો અને સંપ્રદાયમેદો અને તેના મૂલભૂત ઉક્ત પ્રકારનાં કારણો બુદ્ધિ આગળ સ્પષ્ટ તરી આવે છે । એ વિચારના એક ઉદાહરણભૂત જિનભદ્ર ગણી ક્ષમાશ્રમણ પણ છે, અને તેથી જૈન પ્રવચનના ઇતિહાસમાં એમને ઘણી પ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે । જિનભદ્રગણી આગમ-પ્રધાન આચાર્ય છે । જૈન આગમાન્નાય જે પરંપરાથી ચાલ્યો આવતો હતો

તેને શબ્દશઃ અનુસરી તે ઊપર સંગતવાર ભાષ્ય રચવાનું પ્રધાન કાર્ય એમણે કર્યું હતું । એ ભાષ્યમાં આત્માયથી વિરુદ્ધ જનારા દરેક પક્ષ ઊપર એમણે યથેષ્ટ આક્ષેપ-પ્રતિક્ષેપ કર્યા છે અને સ્વસંપ્રદાયનું સમર્થન કર્યું છે । એ પોતાના સમર્થનમા તર્કનો ઉપયોગ કરે છે પણ તે તર્ક આત્માયાનુકૂલ હોય તો જ તેને મહત્ત્વ આપે છે । આત્માયથી આગઠ જનાર તર્કને એ ઉપેક્ષણીય ગણે છે ।

ઉદાહરણ તરીકે એક પ્રસંગ લઈએ—સિદ્ધસેન દિવાકર જિનમદ્રના પુરોગામી આચાર્ય છે । જૈનવાદ્યમયમાં અને ઇતિહાસમા તેમનું સ્થાન ઘણું ઝુંચુ છે । જૈનધર્મના જે મહાન્ સમર્થક અને પ્રભાવક આચાર્યો થઈ ગયા છે તેમા સિદ્ધસેનસૂરિ ઘણા આગઠ પડતા છે । સમ્મતિતર્ક, ન્યાયાવતાર, મહાવીરસ્તુતિ વિગેરે મૌલિક-સિદ્ધાન્ત-પ્રતિપાદક અને પ્રૌઢવિચાર-પૂર્ણ એમના ગ્રન્થો છે । જૈન તર્કશાસ્ત્રના એ વ્યવસ્થાપક અને વિવેચક છે । ણ્થી એ તર્કપ્રધાન આચાર્ય મનાય છે । જૈનદર્શનના એ એક અનન્ય આધારભૂત આસ પુરુષ છે । એમના પાછઠના સર્વ સમર્થ આચાર્યો એ એમને આસરૂપે સ્વીકાર્યા છે । એ આચાર્ય પોતાના સમ્મતિતર્ક નામના તાત્ત્વિકગ્રન્થમા, કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનના સ્વરૂપનો વિચાર કરતા, એ સિદ્ધાંત પ્રતિપાદિત કર્યો છે કે કેવલજ્ઞાનીને જ્ઞાન અને દર્શન બન્ને યુગપત્ જ હોઈ શકે છે, અને તેથી યથાર્થમા બન્ને એક સ્વરૂપ જ છે । આગમોમા જે “જુગવં દો ણત્થિ ઉવઓગા” એ વિચાર પ્રતિપાદેલો છે તેનાથી સિદ્ધસેનનો સિદ્ધાન્ત જરાક વિરુદ્ધ દેખાય છે । એટલે આગમવાદી જિનમદ્ર ગણી ક્ષમાશ્રમણે પોતાના ભાષ્યમા સિદ્ધસેનના વિચારનો વિગતવાર પ્રતિક્ષેપ કર્યો છે અને તાત્પર્યમાં જણાવ્યું છે કે તર્કથી ગમે તે વિચાર સિદ્ધ થતો હોય પણ આગમથી બહાર જતા તર્કનો સ્વીકાર ન કરી શકાય । આગમમા ક્યાંએ પણ યુગપદ્વયોગનું સૂચન નથી અને તેથી એ વિચાર અપ્રાપ્ત છે । આ વિષયનો ઉપસહાર કરતા જિનમદ્ર ગણી ક્ષમાશ્રમણ જણાવે છે કે—

કસ્સ વ નાણુમયમિણં જિણસ્મ જહ્ હુઝ દોવિ ઉવઓગા ।

નૂણં ન હંતિ હુવગં જઓ નિસિદ્ધા સુએ વહુસો ॥

ન વિ અભિનિવેસબુદ્ધી અમ્હં એગંતરોવઓગમ્મિ ।

તહ વિ મણિમો ન તીરહ્ જં જિણમયમન્નહા કાઉં ॥

(વિશેષાવશ્યકભાષ્ય, પૃષ્ઠ ૧૨૧૩)

અર્થાત્—જો જિનને-કેવલીને યુગપદ્ બન્ને ઉપયોગ હોત તો તે કોઈને અનભિમત ન થાત । પણ તે છે જ નહીં, કારણ કે સૂત્રમા તેનો ઘણી જગ્યાએ નિષેધ કરવામા આવેલો છે । તેમ જ ક્રમોપયોગમા—એક પછી એક થનાર જ્ઞાનમાં—અમારી કાંઈ અભિનિવેશબુદ્ધી નથી । પણ તથાપિ કહીએ છીએ કે જિનના મતને અર્થાત્ આગમની પરંપરાને અન્યથા ન જ કરી શકાય ।

આમ જિનમદ્રગણી આગમપરંપરાના મહાન્ સરક્ષક હતા અને તેથી તેઓ આગમવાદી કે સિદ્ધાન્તવાદી ના વિરુદ્ધથી જૈન વાઙ્મયમા ઓઠલાય છે ।

જિનમદ્રગણીની ગ્રન્થકૃતિઓ

જિનમદ્રગણીના બનાવેલા ગ્રન્થોની ચોક્કસ માહિતી કાંઈ મળતી નથી । સામાન્ય રીતે નીચે જણાવેલા પાંચ ગ્રન્થો તેમની કૃતિ તરીકે સુપ્રસિદ્ધ છે ।

૧. વિશેષાવશ્યક ભાષ્ય મૂળ અને ટીકા. આ ભાષ્ય બહુ પ્રસિદ્ધ અને પ્રકાશિત છે. આના ઉપર ગ્રન્થકારે પોતે જ એક સંસ્કૃત ટીકા લખી હતી પણ તે અત્યારે દુર્લભ છે ।

બીજી ટીકા શીલાકાચાર્ય જેમનું વીજુ નામ કોટ્યાચાર્ય પણ પ્રસિદ્ધ છે તેમણે લખી છે । એ ટીકાની તાડપત્ર ઉપર લખેલી એક અતિજીર્ણ પ્રતિ પૂનાના રાજકીય ગ્રન્થસમ્રહમાં સુરક્ષિત છે ।

ત્રીજી ટીકા મલધારી હેમચંદ્રસૂરિની બનાવેલી છે અને તે પ્રકટ થઈ ગઈ છે ।

૨. બૃહત્સંગ્રહણી. આ લગભગ ૪૦૦ થી ૫૦૦ ગાથાનો ગ્રન્થ છે । એના ઉપર મલયગિરિ સૂરિએ સંસ્કૃત ટીકા લખી છે । ગ્રન્થ સડીક પ્રસિદ્ધ થઈ ચુક્યો છે ।

૩. બૃહત્સેત્રસમાસ. આ પણ પ્રાકૃત ગાથાબદ્ધ ગ્રન્થ છે । આના ઉપર પણ મલયગિરિ વિગેરે આચાર્યોએ ટીકાઓ લખી છે । ગ્રન્થ પ્રસિદ્ધ છે ।

૪. વિશેષણવર્તી. લગભગ ૪૦૦ ગાથાઓનો બનેલો આ એક પ્રકરણ ગ્રન્થ છે, અને અદ્યાપિ અપ્રકાશિત છે ।

૫. જીતકલ્પસૂત્ર. પ્રસ્તુત ગ્રન્થ । આ સિવાય ધ્યાનશતક નામનો એક ગ્રન્થ જે હરિભદ્ર-સૂરિની આવશ્યક ટીકામાં સમુદ્ધૃત છે તેના કર્તા પણ જિનભદ્રગણી કહેવાય છે પણ તે સન્દિગ્ધ છે ।

જિનભદ્રગણીની ભાષ્યકાર તરીકેની બહુ સ્થાનિ છે । તેમાં મુખ્યત્વે તો વિશેષાવશ્યક ભાષ્ય ને લઈને જ એ પ્રસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ હોય તેમ જણાય છે । કારણ કે જ્યાં જ્યાં ભાષ્યકારના નામે એમનો ઉલ્લેખ આવે છે ત્યાં ત્યાં ઘણા ભાગે વિશેષાવશ્યકના અવતરણો ટાકવામાં આવ્યા હોય છે । પણ, એ ભાષ્ય સિવાય બીજા પણ કોઈ ભાષ્યો એમણે રચ્યા હોય તો તે સંભવિત છે । એનું કોઈક અસ્પષ્ટ સૂચન, કોટ્યાચાર્યની વિશેષાવશ્યકભાષ્યટીકામાંના એક ઉલ્લેખથી થાય છે: ‘પોગ્ગલ-મોયગદન્તે’ એ પદથી શુરુથતી વિશેષાવશ્યકભાષ્યની ૨૩૪* સી ગાથામાં જે દૃષ્ટાન્તો સૂચવ્યા છે તેમનું વિવરણ આ ભાષ્યમાં કરવામાં આવ્યું નથી । પણ નિશીથસૂત્રના ભાષ્યની પીઠિકામાં આ ગાથા અને એમાં સૂચવેલાં દૃષ્ટાન્તોનું વિવરણ વિગતપૂર્વક આપેલું છે । એટલામાટે કોટ્યાચાર્ય પોતાની ટીકામાં આ દૃષ્ટાન્ત-સૂચક ગાથાની વ્યાખ્યા કરતાં વિવરણમાટે લખે છે કે—‘નિશીથે વક્ષ્યામઃ’—નિશીથમાં આ વિવરણ કરીશું ।’ આ વાક્ય કોટ્યાચાર્યનું હોય એમ તો સંભવે જ નહીં । કારણ કે નિશીથભાષ્ય કોટ્યાચાર્યકૃત છે એવી પ્રસિદ્ધિ કે પરપરા બિલ્કુલ સંભળાતી નથી । તેથી આ વાક્ય જિનભદ્રગણીની સ્વોપજ્ઞટીકામાંનું હોવું જોઈએ । અને જો તેમ હોય તો ગ્રન્થકારે આ ગાથાનું વિવરણ નિશીથ ભાષ્યમાં કર્યું હોય એટલે વિશેષાવશ્યકભાષ્યમાં પુનઃ તે કરવાની આવશ્યકતા નહીં રહેવાથી અહિં માત્ર તેનું સૂચન જ કરી દીધું હોય । વિશેષાવશ્યકટીકાકાર હેમચંદ્રસૂરિ પણ આ ગાથાની વ્યાખ્યામાં અતે એમ લખે છે કે—‘एतान्युदाहरणानि विशेषतो निशीथादवसेयानि ।’ મારી પાસે કેટલાક પ્રકીર્ણ પાનાઓનો એક સમ્રહ છે તેમાં ભાષ્યો અને ચૂર્ણિઓમાંની કેટલીક નોંધો કોઈ વિદ્વાને કરેલી છે ।

* કાશીથી પ્રકટ થયેલ શાસ્ત્રિમાં આ ગાથાનો ક્રમાંક ૨૩૫ છે, પણ પૂનાની કોટ્યાચાર્યવાચી ટીકાની પ્રતિમાં એ અંક ૨૩૪ છે ।

૬ સંદ્રહ આસરે ૩૦૦ કરતાં વધારે વર્ષનો જૂનો લખેલો છે । એમાં એક ટેકાણે નિશીથભાષ્યની ૩ ગાથા લખેલી છે, અને તે પછી “इति जिनभद्रक्षमाश्रमणकृतनिशीथभाष्यस्याष्टमोद्देशके” આવી સ્પષ્ટ નોંધ કરી છે । અમ્યાસિઓએ આ બાબતમા વિશેષ શોધ કરવાની આવશ્યકતા છે ।*

जिनभद्रगणीનો समय

જિનભદ્ર ગણીના ગણ-ગચ્છાદિનો કે ગુરુ-શિષ્યાદિનો કોઈ ઉલ્લેખ જોવામાં આવતો નથી । સોલમા સૈકા પછી લખાણેલી પટ્ટાવલિઓમા તેમના સમયનો નિર્દેશ થયેલો જોવામા આવે છે અને તે પ્રમાણે મહાવીર નિર્વાણ પછી સં ૧૧૧૫ મા તેમનો સ્વર્ગવાસ થયો માનવામાં આવે છે । વીરનિર્વાણ ૧૧૧૫ તે વિક્રમ સંવત્ ૬૪૫ બરાબર થાય છે । પટ્ટાવલિઓમા ઉલ્લેખેલો આ સમય કેટલો અસન્દિગ્ધ છે તે જાણવાના વિશેષ પ્રમાણો અઘાપિ દૃષ્ટિગોચર થયાં નથી । તપાગચ્છ, અચલગચ્છ, ઉપકેશગચ્છ, લઘુપોશાલિક, બૃહત્પોશાલિક, આદિ ગચ્છોની જે આધુનિક પટ્ટાવલિઓ ઉપલબ્ધ છે તેમની મુખ્ય પરંપરામા તો જિનભદ્રનો કોઈ નિર્દેશ નથી । પણ સ્વરત્તર ગચ્છીય પટ્ટાવલિઓમા કોઈ ટેકાણે મૂલ પટ્ટપરંપરામાં જિનભદ્રને દાખલ કરી દીધેલા જોવામા આવે છે સ્વરા । પણ તેમા પરસ્પર ઘણો જ વિરોધ નજરે પડે છે । ઉદાહરણ તરીકે, મારી પાસે જે કેટલાંક આવાં પટ્ટાવલિના પાનાઓ છે તેમાંથી એકમા જિનભદ્રને મહાવીરથી ૩૫ મી પાટે લખ્યા છે, બીજા પાનામાં ૩૮ મી પાટે લખ્યા છે, ત્યારે વઢી ત્રીજા પાનામા ૨૭ મી પાટે લખ્યા છે । કેટલાક પાનાઓમા જિનભદ્રની પાટે હરિભદ્રને બેસાર્યા છે, તો કેટલાકમા જિનભદ્રની પાટે શીલાકાચાર્યને બેસાર્યા છે । એક પટ્ટાવલિમાં હરિભદ્રને મહાવીર નિર્વાણ પછી ૫૮૫ વર્ષે અને જિનભદ્રને ૯૮૦ વર્ષે થયેલા જણાવ્યા છે । આમ પટ્ટાવલિઓની વિગતો બહુ જ અસંબદ્ધ હોવાથી તેમાના કોઈ પણ કથનને અન્યાન્ય પુરાવાઓના આધારે નિર્ણય કર્યા સિવાય સત્ય માની શકાય તેમ નથી એ સ્પષ્ટ જ છે ।

ધર્મસાગર ગણીકૃત તપાગચ્છ પટ્ટાવલિ કે જે કેટલાક ઐતિહાસિક ઝઢાપોહ પછી લખવામાં આવી છે અને જેનું સશોધન પણ કેટલાક વિદ્વાનોની બનેલી સ્વાસ સમિતિએ કર્યું છે, તેના ઉલ્લેખ પ્રમાણે જિનભદ્ર ગણી, હરિભદ્ર પછી ૬૦-૬૫ વર્ષ થયા હતા । પણ આ ઉલ્લેખ પણ પૂરતો જ મૂલભરેલો છે । કારણ કે પ્રથમ તો હરિભદ્રનો સ્વર્ગ સમય જે એ પટ્ટાવલિમા વીરસંવત્ ૧૦૫૫, વિક્રમ સંવત્ ૫૮૫ આપ્યો છે તે જ બરાબર નથી, એ મેં હરિભદ્રના સમય નિર્ણયમાં વિસ્તૃત ચર્ચા કરી સિદ્ધ કર્યું છે; અને બાંજુ, હરિભદ્ર સૂરિએ પોતાની આવશ્યક ટીકામા અનેક ટેકાણે જિનભદ્રનું સ્મરણ કર્યું છે અને વિશેષાવશ્યકનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ પણ કર્યો છે । પૂરતે હરિભદ્ર પછી જિનભદ્ર કોઈ પણ રીતે હોઈ શકે નહીં એ નિશ્ચિત છે । ધર્મસાગરકૃત પટ્ટાવલિનો ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે:—

श्री वीरात् १०५५ वि० ५८५ वर्षे याकिनीसुनुः श्रीहरिभद्रसूरिः स्वर्गभाक् ।
निशीथ-बृहत्कल्प-भाष्यावश्यकदिचूर्णिकाराः श्रीजिनदासगणिमहत्तरादयः पूर्वगत-

* પટ્ટાવલિઓના કેટલાંક પાનાઓમાં તો એમને “સર્વ ભાષ્યકર્તા” પણ લખેલા છે ।

શ્રુતધર-શ્રીપ્રદ્યુમ્નક્ષમાશ્રમણાદિશિષ્યત્વેન શ્રીહરિમદ્ભરિતઃ પ્રાચીના એવ યથાકાલમા-
વિનો બોધ્યાઃ । ૧૧૧૫ શ્રીજિનમદ્રગણિયુગપ્રધાનઃ । અયં ચ જિનમદ્રીયધ્યાનશતક-
કરણાન્ મિશ્રઃ સંભાવ્યતે ।

—ઇન્ડિયન એન્ટીકેરી, પુ. ૧૧, પૃ. ૨૫૩.

સરતર ગચ્છની પટ્ટાવલિઓ—જેમાં છેલ્લા સૈકામા થઈ ગયેલા ક્ષમાકલ્યાણમુનિની બનાવેલી મુલ્ય કહી શકાય અને જેનો સાર ડૉ. ક્લાર્કે ઇન્ડિયન એન્ટીકેરીના પુ. ૧૧, પૃ. ૨૪૩-૪૯ માં આપ્યો છે—તે અનુસારે જિનમદ્રનો સમય વીરનિર્વાણનો દશમો સૈકો છે । એ પટ્ટાવલિમાં લલ્યા પ્રમાણે વીર સં. ૯૮૦ માં દેવદિગ્ધિગણી થયા । તે જ સમયમાં ચતુર્થીની સંવત્સરી સ્થાપન કરનાર કાલકાચાર્ય થયા (વી. સં. ૯૯૩), તે જ અરસામા વિશેષાવશ્યક માપ્યાદિના કર્તા [બીજી પ્રતિપ્રમાણે સર્વ માપ્યકર્તા] જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણ (વી. સં. ૯૮૦), તથા આચારાંગાદિ સૂત્રોની ટીકા કરનાર તેમના શિષ્ય શીલાકાચાર્ય થયા, અને તે જ જમાનામાં ૧૪૪૪ ગ્રન્થોના રચનાર હરિમદ્રસૂરિ થયા । આ પ્રમાણે આ પટ્ટાવલિલેખકના હિસાબે દેવદિગ્ધિગણી, કાલકાચાર્ય, જિનમદ્ર, શીલાકાચાર્ય અને હરિમદ્રસૂરિ એ બધા સમકાલીન છે । આ બધામાં હરિમદ્રસૂરિ સિવાય બાકીના આચાર્યોનો સમય હજી પ્રમાણ-પુરસ્સર નિર્ણીત થયો નથી । પણ, સાપ્રદાયિક ઇતિહાસનું એકદર વલ્લણ જોતા એ બધા સમકાલીન હોય તેમ સમ્ભવતું નથી । હરિમદ્રનો સમય, લગભગ વિક્રમના આઠમા સૈકાનો છેલ્લો ભાગ નિશ્ચિત થયો છે । દેવદિગ્ધિગણી અને કાલકાચાર્ય છઠ્ઠા સૈકાની શુરુઆતમાં થયેલા મનાય છે । એટલે એમની વચ્ચે ઓછામાં ઓછું ૨૫૦ વર્ષ જેટલું અંતર પડે છે । એમાંથી હરિમદ્રને બાદ કરી દેવામાં આવે—કારણ કે તેમનો સમય નિર્ણીત છે—અને બાકીના બધાને સમકાલીન માની લેવામાં આવે તો તે સપ્રમાણ હોઈ શકે કે કેમ, એ પ્રશ્ન વિચારણીય રહે છે સરો । પણ, આ સ્થળે દેવદિગ્ધિગણી અને કાલકાચાર્યના સમયના વિચારને પુરતો અવકાશ નથી, તેથી હું એ બાબતને વગર ચર્ચે જ મુંકી દેવા માગુ છું ।

જિનમદ્રગણી અને શીલાકાચાર્યની સમકાલીનતા અને ગુરુ-શિષ્ય-સમ્બન્ધ માટે ફાઈક વિચાર અવશ્ય કર્તવ્ય છે । કમનસીબે, શીલાકાચાર્ય સબધી જે સવત્નો ઉલ્લેખ મળે છે તે પણ પરસ્પર વિરોધી છે । આચારાંગસૂત્રની ટીકાની કેટલીક પ્રતિઓમાં ટીકા બનાવ્યાના સમયનો નિર્દેશ બે રીતે મળે છેઃ એક નિર્દેશ ગદ્યમાં છે, અને બીજો પદ્યમાં છે । તેમાં એ વડી દરેકમાં બંબે પાઠભેદ છે ।

(૧) A પહેલો ગદ્ય નિર્દેશ આ પ્રમાણેઃ—

“શકનૃપકાલાતીતસંવત્સરશતેષુ સપ્તસુ ચતુરશીત્યધિકેષુ વૈશાખપશ્ચિમ્યાં
આચારટીકા દ્વધેતિ ।”

સંભાતના શાન્તિનાથના મંડારમા સં. ૧૩૨૭ માં લક્ષ્મણાલી તાડપત્રની પ્રતિ છે તેમાં આ પંક્તિ છે. જુઓ, પીટર્સન રીપોર્ટ ૩, પૃ. ૯૦.

B. बीजो गद्य निर्देश आ प्रमाणे:—

“शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु सप्तसु अष्टानवत्यधिकेषु वैशाखशुद्धपञ्चम्यां
आचारटीका कृतेति ।” — इण्डियन एण्टीकेरी, सन् १८८६, पृ० १८८.

(२) बीजो, जे पद्य निर्देश छे ते आ प्रमाणे:—

द्वासप्तत्यधिकेषु हि शतेषु सप्तसु गतेषु गुप्तानाम् ।
संवत्सरेषु मासि च भाद्रपदे शुक्लपञ्चम्याम् ॥
शीलाचार्येण कृता गम्भूतायां स्थितेन टीकैषा ।
सम्यगुपयुज्य शोध्या मान्सर्यविनाकृतैरार्यैः ॥

—आगमोदयसमिति प्रकाशित आवृत्ति, पृ. ३१७ ।

मारी पासेनी एक नौधमा, गुप्तानां ना बदले शकानां आवो पण पाठ छे । तेम ज केट-
लीक प्रतिओमा आमानी कोई पण उल्लेख सर्वथाए नथी मळतो ।

आ रीते, आ उल्लेखो, जुदी जुदी ४ सालो बतावे छे । पहेलो, शक संवत् ७८८ नी; बीजो
७२८ नी; त्रीजो, गुप्त संवत् ७७२ नी, अने चोथो शक संवत् ७७२ नी । आमानी कई साल
साची छे ते चोक्स कही शकाय तेम नथी* । गुप्त संवत्नी जे गणत्री अद्यापि विद्वानो करता

* आचारागटीकाना आ संवत्सरविषयक उल्लेखना सबधमा डॉ० फ्रीडे इण्डियन एण्टीकेरी, पु १५,
पृ. १८८ मा एक टिप्पणी लखी छे ते जाणवा जेवी होवाथी तेनु भावान्तर अहि आवामा आने छे ।

आचार टीकामाथी बे उताराओ.

श्रीयुत के. बी. पाठके जैन हरिवंशमाथी एक महत्त्वनो उतारो १४१ मा पान उपर आप्यो छे । एमा
गुप्त राजाओना उल्लेख उपरोत महावीरना निर्वाण पछीना वशोनो नियमित कम आपी ए समयनो सबध बता-
ववा प्रयत्न कयौ छे । जो के ए सबंध बराबर नथी ।

हु अहि योडीघणी एने मळनी ज साहित्यविषयक ध्यान खेंचे एवी बाबत आपवा इच्छु छु । डॉ० भगवान-
लाल एन्द्रजीए १८८३ नी शुद्धातमा, जैनग्रन्थ आचाराग सूत्र ऊपरनी शीलाचार्यनी आचारटीकानी एक
हस्तलिखित प्रति मने बतावी हनी । ए लगभग ३०० वर्ष पहेला लखाएनी मनाय छे । एमाथी हु बे उतारा
आपु छु । पहेलो पद्यबद्ध उतारो २०७ B अने २०८ A पान ऊपर छे, अने ते आ प्रमाणे छे.—

द्वासप्तत्यधिकेषु हि शतेषु सप्तसु गतेषु गुप्तानाम् ।
संवत्सरेषु मासि च भाद्रपदे शुक्लपञ्चम्याम् ॥
शीलाचार्येण कृता गम्भूतायां स्थितेन टीकैषा ।
सम्यगुपयुज्य शोध्या मान्सर्यविनाकृतैरार्यैः ॥

आ उतारो, शीलाचार्य टीकानो आ भाग गुप्तसंवत् ७७२ ना भाद्रवा सुदी पांचमने दिवसे गम्भूता
(खंभात) मा पूरो कयौ एम जणावे छे ।

बीजो उतारो पुस्तकना अते २५६ B पान ऊपर आवेलो छे । अने ते गद्यमां होई आ प्रमाणे छे —

शकनृपकालातीतसंवत्सरशतेषु सप्तसु अष्टानवत्यधिकेषु वैशाखशुद्ध पञ्चम्यामा-
चारटीका कृतेति ।

२५६ B पान अहि पुरु थाय छे अने ए पछीनुं पाउ जेमा आ तिथिनु आकडामां पुनरावर्तन अने लेखकना
उपसहारना शब्दो छे ते नष्ट यई गयुं छे ।

आ उतारो सपूर्ण टीकानी समाप्तिनी तिथि तरीके शकसंवत् ७९८ नी वैशाख सुदी पांचमने मुंके छे ।

आव्या छे ते प्रमाणे जो गणीए तो गुप्त संवत् ७७२ एटले ११४१ विक्रम संवत् (१०९१ ई.स०) थाय । ए समय तो शेषनवाग टीकाकार अभयदेवसूरिनो छे । प्रथमद्वितीयागटीकाकर्ता शील-काचार्य तो ए अगाऊ घणा वर्षा पूर्व थई गयाना घणा पुरावाओ उपलब्ध छे । तेथी कां तो गुप्त संवत् ७७२ वाळो उल्लेख अमपूर्ण होवो जोईए, अने का तो गुप्त संवत्नी जे गणत्री आज पर्यंतना बधा शोधको गणता आव्या छे ते खोटी होवी जोईए । पण, मात्र आ अनिश्चित पाठ-भेदना आधारे ज गुप्त संवत्नी गाठने आपणे ऊकेली शकीए तेम नथी, तेथी ज्यां सुधी गुप्त-संवत्नी गणना अन्य प्रमाणोथी खोटी न ठरे त्या सुधी आ प्रस्तुत उल्लेखने आपणे सत्य न मानी शकीए । हवे रखा शक संवत्सरवाळा उल्लेखो । एमां जो के ७७२, ७८४ अने ७९८ आम त्रण भिन्न भिन्न संवत्सरो छे, पण ते बधानो अन्तर्भाव एक ज पचीसीमा थाय छे तेथी

आ बने उताराओ एम बतावे छे के शीलाचार्य गुप्त अने शक संवत्ने एक गण्यो छे । एमा स्पष्टरीते एक प्रकारनी भूल तो छे ज । अने आ भूल, गुप्त अथवा शक संवत् जेने विषे एतुं अधुन ज्ञान हतु, तेनो निर्देश, कोईपण रीते दाखल करी पोतानी विद्वत्ता बताववाना हेतुने लईने थई छे ।

ज्यां सुधी, गुप्त संवत् ७७२ थी ७९८ (इ.स. १०९१ थी १११७) अथवा शक संवत् ७७२ थी ७९८ (इ.स. ८५० थी ८७६) ए बमाथी कया अरसामां आचारटीका लखाई ए बताववा माटे पुरनी धई पडे एवी शीलाचार्यनो खरो समय प्रदर्शित करती माहिनी न मळो आवे त्या सुधी ए भूल दूर यवानी नथी ।

परंतु आ उताराओ एम बताववा माटे महत्त्वना छे के शीलाचार्यना समयसुधी पण ए बातनु स्मरण हतु के ए संवत् (गुप्त संवत्) के जे बल्लभीना राजाओना वापरने लीवे जाणीतो हतो अने छेवटे काठियावाडमा बल्लभी संवत् तरीके प्रचलित थयो हतो, एनो मूल अने खास संबंध गुप्त राजाओ साथे हतो जेसणे काठिया-वाड अने बीजा पांडोशना भागोमा एनो फेलावो कयों हतो ।”

आ संवत् अने डा. फ्लीटनी टिपणी ऊपर प्रो. पीटमने, हस्तलिखित पुस्तकोनी शोधवाळा, पोताना बीजा रीपोर्टना पृ० ३६-३७ ऊपर जे नोव करी छे ते पण आ बाबतमा उपयोगी होवाथी अहि अवतार-बामा आवे छे —

नं. २५५. आचारांगसूत्र ऊपरनी शीलाचार्यनी टीका

। शीलाचार्य के शीलाक सुप्रसिद्ध नगर अणहिलवाड पाटणना संस्थापक वनराजना धर्मगुरु तरीके सुविदित छे ।

२४७ मा पान ऊपर जे अवतरण आपेल छे ते ऊपरथी जणाय छे के शीलाकनी आचारांगवृत्तिमा एनो रचना-समय श.स. ७७८ छे । बधारेमा जणाय छे के जे श्लोकमा ए मिति छे ते छेवटना पान ऊपर छे एटले बहु भार मूकवा जेवी नथी । १८८६ ना मार्चना द ए मा फ्लाटनी शीलाचार्यना प्रथ ऊपर एरु दूही नोंध छे । एमा भगवानलाल ईंद्रजीनी प्रतिना आवारे ए लखे छे के ग्रथना अदरना भागमा गुप्त संवत् ७७२ अने अतना भागमा श.स. ७९८ आपवामा आव्या छे । हाल तो हु, अहि आपेलो गुप्त अने शक संवत् बनेनो गोटाळो टाळी शक एम नथी, परंतु संवत् १३२७ अर्थात् इ.स. १२७१ मा लखाएली ए ग्रथनी खमातवाळी प्रतिमा ए मूल ग्रंथ लखायानो जे समय आपेलो छे ते विषे मने नही जेवी ज सका छे । ए ग्रंथ श.स. ७८५—इ.स. ८६३ मा पूरो करवामा आव्यो हतो । बीजा श्लोकमानो जे शब्द हु बराबर नहोनो समजी शक्यो ते “गभूता” छे, एम फ्लीटना अवतरणथी समजाय छे । गभूता एटले खमात एम फ्लीटनो अभिप्राय देखाय छे । मारावाळा उतारामा ए श्लोकनो अक बीजो आप्यो छे परंतु पहेला अकवाळो श्लोक एमा नथी । एनु स्थान समयनिर्देशक गद्य पछिए लीधु छे । शीलाचार्य पोतानी टीका धीरे धीरे पूरी करी हती एटले एमणे ए बे श्लोक अथवा एना जेवु काइक वचे वचं मूकी दीधु होय एम लागे छे ।”

તેમની સત્યતા જો પુરવાર થાય તો તે કાલ સંભવનીય બની શકે છે । પળ, કેટલાંક અવાન્તર પ્રમાણોનો વિચાર કરતા આ સમય પળ શીલાકાચાર્ય માટે જરા વધારે અર્વાચીન જણાય છે । શકસંવત્ ૭૭૨-૭૯૮ ઇટલે વિક્રમ સવત્ ૯૦૭-૯૩૩ જેટલા થાય । પરંતુ એમ છેક વિક્રમના દશમા સૈકામાં શીલાકાચાર્યનું અસ્તિત્વ સ્વીકારવું તે કદાચિત્ અમપૂર્ણ થશે । પ્રમાણો જો કે સ્પષ્ટ નથી, છતાં શીલાંગાચાર્ય હરિભદ્ર કરતાં વધારે અર્વાચીન હોય એવું માનવું શંકાશીલ લાગે છે । પરંપરાગત કિમ્બદન્તી પ્રમાણે શીલાકાચાર્ય અળહિલપુર સંસ્થાપક વનરાજ ચાવડાના ગુરુ થતા હતા । તે જો કિમ્બદન્તી સાચી હોય—સોટી હોવા માટે સ્વાસ પ્રમાણ મળતું નથી—તો શીલાકાચાર્યની હયાતી વિક્રમ સવત્ ૮૦૦ ની આસપાસ હોઈ શકે । કારણ કે વનરાજે સં. ૮૦૨ માં પાટણની સંસ્થાપના કરી હતી । શીલાકાચાર્યના એક વિદ્યા-ગુરુ જિનભટ્ટ હોય એમ તેમની વિશેષાવશ્યકટીકામાના ઉલ્લેખોથી અનુમાન થાય છે । જિનભટ્ટ જ હરિભદ્રના પળ ધર્માચાર્ય થતા હતા એમ હારિભદ્રીય આવશ્યક-વૃત્તિના પ્રાન્તોલ્લેખથી જ્ઞાત થાય છે । હરિભદ્રનો સમય વનરાજના સમય સાથે એકતા ધરાવે છે, એ તો હરિભદ્રના સમય નિર્ણયથી સિદ્ધ જ છે । ઇટલે જિનભટ્ટના શિષ્ય શીલાક અને હરિભદ્ર બન્ને સમકાલીન હોય એવા આ પુરાવાઓ જણાય છે । વઢી એક વિશેષ પ્રમાણ પળ એ કથનની પુષ્ટિ કરતું હોય એવું કહી શકાય તેમ છે । કુવલયમાલા કથા જે દાક્ષિણ્યચિદ્ધ ઉદ્યોતનસૂરિએ શક સવત્ ૭૦૦ માં રચી છે તેની પ્રશસ્તિ, ૮ મી ૯ મી ગાથામાં તત્ત્વાચાર્ય નામના એક આચાર્યનું વર્ણન આવે છે । એ તત્ત્વાચાર્ય શીલાક જ હોય એમ મારી કલ્પના થાય છે । કારણ કે આચારાગટીકાની પ્રાતે શીલાંગાચાર્યનું વાંજુ નામ તત્ત્વાદિત્ય સ્પષ્ટ પળે લગ્નેલું મળે છે, અને કુવલમાલાની ૯ મી ગાથામાં તત્ત્વાચાર્યને સીલંગવિહસાલો એવા શ્લેષાત્મક વિશેષણદ્વારા શીલાક ઉપપદથી સૂચિત કરવામાં આવેલા છે, એવો મારો અભિપ્રાય છે । જો એ અભિપ્રાય યથાર્થ હોય તો એ જ તત્ત્વાચાર્ય ઝૂર્કે શીલાકાચાર્ય કુવલયમાલાકર્તા ઉદ્યોતન સૂરિના દીક્ષા-ગુરુ સિદ્ધ થાય છે અને તેમ થવાથી ઉદ્યોતન સૂરિના એક વિદ્યા-ગુરુ હરિભદ્રસૂરિ શીલાકના સમકાલીન સહજે સાબીત થઈ જાય છે ।

આ હકીકત ઊપરથી એ વિચાર સ્પષ્ટ થતો લાગે છે કે શીલાક હરિભદ્રના સમકાલીન હોઈ, વિક્રમના ૮ માં સૈકાના છેલ્લા ભાગમાં તે થયેલા હોવા જોઈએ; પળ આચારાગટીકાના પ્રાતોલ્લેખ પ્રમાણે ૧૦ માં સૈકાના પૂર્વ ભાગમાં તો નહીં । પરંતુ, ઊપર જોઈ ગયા તેમ કેટલીક પટ્ટાવલિઓમાં જે એમને સાક્ષાત્ જિનભદ્ર ક્ષમાશ્રમણના શિષ્ય જણાવ્યા છે તેની શી સ્થિતિ છે એ વિચાર તો વાકી જ રહે છે । ઇટલે હવે જરા એ વિચાર તરફ પળ દૃષ્ટિ ફેરવી જોઈએ । વિશેષાવશ્યક ભાષ્યટીકાકાર કોટ્યાચાર્ય એ જ શીલાકાચાર્ય હોય—એ ટીકા અને પ્રવૃષ્ટ પ્રમાણે તે હોય પળ સ્વરા—તો એ ટીકાગત ઉલ્લેખોથી તો શીલાકાચાર્ય જિનભદ્રગણીના શિષ્ય સિદ્ધ થઈ

* તત્સ ચ આચારઘરો તત્ત્વાચરિઓ ન્તિ નામ સારગુણો ।

આસિ તવતેયનિજ્ઞિયપાવતમોહો દિળયરો વ્વ ॥

જો દૂસમસલિલપવાહવેગહીરન્તગુણસહસ્સાણ ।

સીલંગવિહસાલો લગ્મણલ્લેખો વ્વ નિર્લેખો ॥

શકતા નથી । કમનસીબે, પૂનાના ગ્રન્થસંગ્રહમાં એ ટીકાની જે પ્રતિ છે તેનાં આદ્યન્તનાં કેટલાંક પાના સંહિત થઈ ગયા છે, તેથી ટીકાકારે મગલાચરણમાં કે પ્રશસ્તિમાં પોતાના વિષે કે જિનમદ્રગણીવિષે કાંઈ વિશેષ સૂચન કર્યું છે કે નહીં, તે જાણવાનું કશું સાધન નથી । પણ ટીકામાં વચ્ચે વચ્ચે કટલીક જગ્યાએ ભાષ્યકારની સ્વોપજ્ઞ વ્યાખ્યાવિષે જે કેટલાક ઉલ્લેખો કરેલા છે તે ઉપરથી કાંઈક અનુમાન થઈ શકે તેમ છે । શીલાંક ઝૂર્ફ કોઝ્યાચાર્ય પોતાની ટીકામાં જિનમટાચાર્ય અને જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણ એમ બે આચાર્યોનો ઘારંવાર મત પ્રદર્શિત કરે છે । દાસલા તરીકે થોડાંક અવતરણો જોડે—

(૧) ઉપયોગસ્તુ હ્રસ્વસ્ય સર્વત્રાન્તર્મૌહર્તિક એવ શ્રોત્રાદિષુ પ્રાય ઈહાન્વયત્વાત્ ।
 इति जिनमट्टाचार्यपूज्यपादाः इति ।

(૨) તત્રાપ્યપૂર્વમિવાપૂર્વમિતિ જિનમટ્ટાચાર્યપૂજ્યપાદાઃ इति ।

(૩) જિનમદ્રગણિક્ષમાશ્રમણપૂજ્યપાદસ્તુ નોક્તમ્ ।

(૪) અત એવ પૂજ્યપાદૈઃ સ્વટીકાયાં પ્રાયોગ્રહણં કૃતમ્ ।

(૫) ક્ષમાશ્રમણટીકાત્વિયમ્ । (૬) ક્ષમાશ્રમણટીકાપીયમ્ ।

(૭) શ્રીમન્ક્ષમાશ્રમણપૂજ્યપાદાનામભિપ્રાયો લક્ષણીયઃ ।

આમાના પ્રથમના બે અવતરણોમાં જિનમટ્ટાચાર્યનો ઉલ્લેખ છે । જિનમટ્ટાચાર્યની કોઈ કૃતિ જૈન સાહિત્યમાં જાણવામાં નથી, તેમ જ આ અવતરણો ઉપરથી એમ પણ નથી માસતું કે આમાં જિનમટ્ટના કોઈ ગ્રન્થના આધારે કોઝ્યાચાર્ય આ અભિપ્રાયો ટાકતા હોય । આ અભિપ્રાયો તો એમ મૂલવતા હોય તેમ લાગે છે કે, કોઝ્યાચાર્ય જિનમટ્ટના મુગ્ધેથી કાંઈ વિચારો સામઝ્યા-સીરૂયા િય અને તે પ્રસંગવશ આ ટીકામાં વ્યાખ્યાન્તરરૂપે ટાકી દેવામાં આવ્યા હોય । આથી હું એમ અનુમાનું છું કે જિનમટ્ટ પાસે શીલાંકાચાર્યે શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો હોવો જોડે, અને તેથી તેઓ તેમના એક ગુરુ થવા જોડે । હવે બીજા અવતરણોમાં જોડે તો તેમાં જિનમદ્રગણી અને તેમની સ્વોપજ્ઞટીકાનો નિર્દેશ સ્પષ્ટ જ કરેલો છે । આ નિર્દેશ ઉપરથી, જિનમદ્રગણીના શીલાંકાચાર્ય શિષ્ય થતા હોય તેવો કશો ધ્વનિ પ્રકટ થતો નથી । જો તેઓ તેમના સાક્ષાત્ શિષ્ય હોત તો કેક ઠેકાણે તે વિષેનો સ્પષ્ટ-અસ્પષ્ટ ઉલ્લેખ તેઓ અવશ્ય કરત । એ ટીકામાં એક ઉલ્લેખ તો એવો પણ નજરે પડે છે, જે, એ બેનો પરસ્પર કાલકૃત વિશેષ મેદ સૂચવનારો કહી શકાય । એ ઉલ્લેખ આ પ્રમાણે છે—

“ભાષ્યાનનુયાયિ પાઠાન્તરમિદં અગ્રતઃ, એવમનેનૈવ વૃદ્ધિક્રમેણેત્યાદેરર્થાક્રુઃ; ન ચેદં ભૂયસીષુ પ્રતિષ્ઠુ દૃશ્યતે ।” વિ० ભાષ્યની ૬૩૭ મી ગાથાની વ્યાખ્યામાં આ ઉલ્લેખ આવેલો છે । અહિં, કોઈ જૂની પ્રતિઓમાં શીલાંકાચાર્યને પાઠમેદ નજરે પડ્યો છે અને તે પાઠમેદ ભાષ્યકારના અભિપ્રાયથી જૂદો પડતો જણાયો છે; તેથી તે માટે પોતાની ટીકામાં એમને ઉલ્લેખ કરવો પડ્યો છે કે આ પાઠમેદ ભાષ્યને અનુગત નથી, તેમ જ ઘણી પ્રતિઓમાં આ પાઠ મઝતો પણ નથી । આ ઉલ્લેખ સ્પષ્ટ સૂચવે છે કે શીલાંકાચાર્યના સમયમાં વિશેષાવશ્યકમાં પાઠમેદો થઈ

ચૂક્યા હતા અને તેની ઘળી જૂદી જૂદી પાઠભેદોવાળી પ્રતિઓ પળ થઈ ચૂકી હતી । આ વસ્તુ-સ્થિતિ ત્યારે જ બધ બેસતી બની શકે જ્યારે શીલાકાચાર્ય અને જિનમદ્રમળી ક્ષમાશ્રમણ વચ્ચે કાલક્રૂત વિશેષ અન્તર હોય । જો એ બન્નેની વચ્ચે કાંઈ અન્તર ન હોય અને પટ્ટાવલિ લેલકના કથન પ્રમાણે એમનામાં ગુરુ-શિષ્યનો જ સબન્ધ રહેલો હોય તો વિશેષાવડ્યકમાપ્યમા આવા પાઠભેદો અને પ્રત્યન્તરોની નોંધ લેવા જેવી સ્થિતિ શીલાંકાચાર્યની સન્મુખ ઉપસ્થિત જ શી રીતે થઈ શકે । માટે જ્યાં સુધી બીજા કોઈ સ્પષ્ટ સાધક બાધક પ્રમાણ ન મળી આવે ત્યા સુધી શીલાં-કાચાર્યને જિનમદ્રગણીના શિષ્ય પળ માની શકાય તેમ નથી, તેમ જ તે બન્ને સમકાલીન હતા એમ પળ કહી શકાય તેમ નથી ।

જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણના સમય નિર્ણય માટે હજી બીજી ઘળી બાબતો ચર્ચવા જેવી છે, પણ આ સ્થળે તે બધીની ચર્ચા કરવા જેટલો અવકાશ ન હોવાથી હુ એ બાબતનો કોઈ સ્પષ્ટ નિર્ણય આપી શકુ તેમ નથી । પળ, ત્યાસ કાંઈ વિરોધી પ્રમાણ નજરે ન પડે ત્યા સુધી પટ્ટાવલિયોમાં જે વીર સવત્ ૧૧૧૫-વિક્રમ સવત્ ૬૪૫ ની સાલ એમના માટે લખેલી છે તેનો સ્વીકાર કરીએ તો તેમાં કશી હરકત નથી ।

જીતકલ્પસૂત્ર

આ સૂત્ર, એના નામ પ્રમાણે જૈન શ્રમણોના આચાર વિષયક છે અને એમાં ૧૦ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્તનુ વિધાન કરવામા આવ્યું છે । આ પ્રાયશ્ચિત્ત સબન્ધી વિષય છેદ સૂત્રો અને બીજા ઘળાં ગ્રન્થોમા ચર્ચવામા આવ્યો છે । તેમા, કેટલીક જગ્યાએ તે બહુ જ સક્ષિપ્ત રીતે ચર્ચેલો છે, તો કેટલીક જગ્યાએ ઘળી જ વિસ્તૃત રીતે વર્ણવેલો છે । ઇટલા માટે જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણે બહુ સક્ષિપ્ત નહીં તેમજ બહુ વિસ્તૃત નહીં એવી મધ્યમરીતે એ વિષયને સમજાવવા માટે આ ગ્રન્થની સકલના કરી હોય તેમ સમ્ભવ છે ।

આ પ્રાયશ્ચિત્તના વિષયમા એક વાત નોંધવા જેવી છે, અને તે એ છે, કે શ્વેતાવર સંપ્રદાયના સર્વ આગમોમાં અને અન્ય ગ્રન્થોમા આ જીતકલ્પસૂત્ર પ્રમાણે જ ૧૦ પ્રકારના પ્રાયશ્ચિત્ત વર્ણવેલા મળે છે । પળ તત્ત્વાર્થસૂત્રના નવમા અધ્યાયના ૨૧—૨૨ સૂત્રમા પ્રાયશ્ચિત્તના પ્રકાર ૯ જ ગણાવ્યા છે, અને તેમા, આ સૂત્રમા વર્ણવેલા મૂલ, અનવસ્થાપ્ય અને પારાચિક આ છેલ્લા ત્રણના સ્થાને, પરિહાર અને ઉપસ્થાપના નામના બે પ્રાયશ્ચિત્ત કહ્યા છે । દિગમ્બર સંપ્રદાયના સાહિત્યમા પ્રાયઃ સર્વત્ર તત્ત્વાર્થસૂત્ર પ્રમાણે ૯ જ પ્રાયશ્ચિત્ત મળી આવે છે । શ્વેતાવર સાહિત્યમા એક તત્ત્વાર્થ-સૂત્ર સિવાય બીજે ક્યાં આ પ્રકાર દૃષ્ટિ ગોચર નથી થતો । જિનમદ્રગણી ક્ષમાશ્રમણ જીત-કલ્પસૂત્રની અંતે એમ પળ કહે છે કે તપ-અનવસ્થાપ્ય અને તપ-પારાચિક આ બન્ને પ્રાયશ્ચિત્ત મદ્રબાહુસ્વામી પછી વ્યુત્તેદ પામ્યા છે । દિગમ્બર સાહિત્યમા આ વિચાર ક્યાં નથી । તેમ જ તત્ત્વાર્થમાપ્યમા પળ આ સંબંધે કાંઈ સૂચન નથી । વિદ્વાન્ અમ્યાસિઓ તત્ત્વાર્થસૂત્રના કર્તૃત્વના પ્રશ્નનો ઝહપોહ કરે ત્યારે આ વિષય પળ તેમા વિચારવા જેવો છે, એ સૂચન કરવા સારુ અહિં આ નોંધ કરવી ઉચિત્ત લાગી છે ।

જીતકલ્પસૂત્ર-વ્યાખ્યા-સાહિત્ય

આ સૂત્ર ઉપર ઉપલબ્ધ થતા વ્યાખ્યા-સાહિત્યમાં જૂનામાં જૂની કૃતિ તે આ આવૃત્તિમાં પ્રકાશિત સિદ્ધસેનકૃત ચૂર્ણિ છે । આ ચૂર્ણિ રચાયાં પહેલા પળ કોઈ ચૂર્ણિ એ સૂત્ર ઉપર રચાઈ હતા એમ પ્રસ્તુત ચૂર્ણિમાં, પૃષ્ઠ ૨૩, પક્તિ ૨૩ ઉપર, આવેલા ઉલ્લેખથી જ્ઞાત થાય છે, પણ તે ઉપલબ્ધ નથી । આ મુદ્રિત ચૂર્ણિના કર્તા સિદ્ધસેનગણિના સમયાદિ વિષેનો નિર્ણય કરવા માટેનાં સાધનોવિષે વિશેષ શોધ સ્થળ થઈ શકી નથી, તેથી આ સિદ્ધસેન કોણ અને ક્યારે થયા—એ પ્રશ્નને હેઠળ બગર જ હાલ તો ચલાવી લેવું પ્રાપ્ત છે ।

આ ચૂર્ણિ ઉપર જે ટિપ્પણ આપવામાં આવ્યું છે તેના કર્તા શ્રીચન્દ્રસૂરિના સમયાદિનો ઉલ્લેખ ટિપ્પણની પ્રશસ્તિમાં આપેલો છે, અને તે અનુસારે વિક્રમ સવત્ ૧૨૨૭ માં અળહિલપુરમાં તેમણે આની રચના કરેલી છે । આ શ્રીચન્દ્રસૂરિ એ શ્રાવકપ્રતિક્રમણસૂત્રવૃત્તિ (સવત્ ૧૨૨૨), શ્રીપાગવૃત્તિ (સવત્ ૧૨૨૮), નિશીથવિંશોદેશકવૃત્તિ, વિગેરે બીજા પણ કેટલાક વ્યાખ્યાગ્રન્થો રચ્યા છે ।

પ્રસ્તુત ચૂર્ણિ સિવાય આ સૂત્ર ઉપર એક પ્રાકૃત ગાથાવદ્ધ ભાષ્ય પણ ઉપલબ્ધ થાય છે । એ ભાષ્યના કર્તા કોણ છે તે કાંઈ જ્ઞાત થઈ શક્યુ નથી । એનો આદિ-અંતનો ભાગ આ પ્રમાણે છે—

આદિ—કયપવયણપ્પણામો તુચ્છં પચ્છિત્તદાણસંસ્થેવં ।

જીયન્વવહારગયં જીવસ્સ વિસોહણં પરમં ॥

પવયણદુવાલસંગં સામાઙ્ગમાઙ્ગિન્દુસારન્તં ।

અહ વ ચઉવિહસંધો જત્થેવ પહિટ્ઠિયં નાણં ॥

અહ વા પગયપસત્થં પહાણવયણં વ પવયણં તેણ ॥

અહ વ પવત્તયતીર્ઠં નાણાઈ પવયણં તેણ ॥

અન્ત—અપ્પગ્ગન્થમહત્થો હતિ એમો વણિઓ સમાસેણં ।

પંચમતો વવહારો નામેણં જીયકપ્પો ત્તિ ॥

કપ્પન્વવહારાણં ઉદહિસરિચ્છાણ તહ ણિસીહસ્સ ।

સુતરતણવિન્દુણવણીતભૂતસારેસ ણાતવ્વો ॥

કપ્પાદીએ વિણિવિ જો સુત્તથેહિ ણાહિતી ણિતુણં ।

ણિગદિસ્સતિ સો એયં સીસપસીસાણ ણહુ અણ્ણો ॥

॥ હતિ શ્રીજીતકલ્પભાષ્યં ॥ ૩૩૦૦ ॥

સં. ૧૭૨૦ વર્ષે માર્ગશીર્ષ શુદ્ધિ ૧ શુક્રવાસરે અયેહ શ્રીપત્તને લિ. શ્રીમોહજ્ઞાતિના
ત્રીકાશીદાસાત્મજેન અંબાદત્તેન । શુભં ભવતુ । શિવમસ્તુ ।

આ માપ્ય, પ્રસ્તુત ચૂર્ણિ રચાયા બાદ લખાયુ હોય તેમ જણાય છે, કારણ કે ચૂર્ણિમાં માપ્યનો ક્યાં ઉલ્લેખ થયેલો નથી દેખાતો । ચૂર્ણિ પહેલા જો માપ્યની રચના થઈ હોત તો ચૂર્ણિકાર તેનો અવશ્ય ઉલ્લેખ કરત ।

ચૂર્ણિ અને માપ્ય સિવાય, આ સૂત્ર ઊપર એક સંસ્કૃત ટીકા પણ સ્વતંત્ર રીતે લખાઈલી મળે છે । એ ટીકા, આવશ્યકસૂત્રની લઘુવૃત્તિ રચનાર શ્રીતિલકાચાર્યે રચી છે । એ ટીકાનો આદિ અને અન્ત ભાગ આ પ્રમાણે છે:—

વન્દે વીરં તપોવીરં તપસા દુસ્તપેન યઃ । શુદ્ધં સ્વં વિદધે સ્વર્ણ સ્વર્ણકાર હવાગ્નિના ॥
જિનસ્ય વચનં નૌમિ નવં તેજસ્વિમણ્ડલમ્ । યતો જ્યોતીષિ ધાવન્તિ હર્તુમન્તર્ગતં તમઃ ॥
નિઃપત્યુહં પ્રણિદધે ભવાનીતનયાનહમ્ । સર્વાનપિ ગણાધ્યક્ષાનક્ષામોદરસક્લતાન્ ॥
જિનભદ્રગણિં સ્તૌમિ ક્ષમાશ્રમણમુત્તમમ્ । યઃ શ્રુતાઙ્ગીતમુદયે શૌરિઃ સિન્ધોઃ સુધામિવ ॥
પ્રણમામ્યાત્મગુન્તાન્ વનસારશલાકયેવ યદ્વાચા । અજ્ઞાનતિમિરપૂરિતમુદ્ઘાટિતં મમાન્તરં ચક્ષુઃ
ઇતિ સુતિકૃતસુકૃતઃ શ્રુતગ્રહસકલસ્ય જીતકલ્પસ્ય । વિવરણલવં કરિષ્યે સ્વસ્મૃતિચીજપ્રવોધાય ॥

શ્રીમાન્ ચન્દ્રપ્રભઃ સૂરિયુગપ્રાધાન્યભાગભૂન્ । તદામનમલંચક્રુઃ શ્રીધર્મવોપસુરયઃ ॥
તત્પદ્મશ્રીશુજોઽભૂવન્ શ્રીચક્રેશ્વરસુરયઃ । શ્રીશિવપ્રભમરિમ્તપદ્મશ્રીહીરનાયકઃ ॥
તદીયશિષ્યલેશોઽહં સૂરિશ્રીતિલકાભિધઃ । અનન્યસમર્માગમ્યશ્રુતામ્બોજમધુવ્રતઃ ॥
ઇમાર્મીદગ્ધવિધાં ચૂર્ણેઃ તસ્યાશ્વોપનિવન્ધતઃ । ગુરુણાં સંપ્રદાયાચ વિજ્ઞાયાથ સ્વશક્તિતઃ ॥
અકાર્પ જીતકલ્પસ્ય વૃત્તિમત્યલ્પધીરણિ । સા વિશોઽધ્યા શ્રુતધર્મઃ સર્વેર્મયિ કૃપાર્પરઃ ॥
સહસ્રમેકં શ્લોકાનામાધિકં સમભિઃ શૈત્તેઃ । પ્રત્યક્ષરેણ સંખ્યાયા માનમસ્ય વિનિશ્ચિતમ્ ॥

જીતકલ્પસૂત્રના અનુકરણ-ગ્રન્થ

આ સૂત્રના અનુકરણ રૂપે, પાલઝના આચાર્યે યતિજીતકલ્પ અને શ્રાદ્ધજીતકલ્પ એ નામના બીજા બે ત્રણ સ્વતંત્ર ગ્રન્થો પણ લખ્યા છે, અને તેમના ઊપર ટીકા-ટિપ્પણી આદિ કેટલાક વ્યાખ્યા ગ્રન્થો પણ ઉપલબ્ધ થાય છે ।

આ ગ્રન્થને, આ રૂપમા પ્રકટ કરવા માટે, શ્રીયુત મોદી કેશવલાલ પ્રેમચન્દ્ર ભાદેના ઉત્સા અને આગ્રહ જ મુલ્ય કારણભૂત થયા છે અને તેથી આ પ્રાચીન ગ્રન્થરચના ઉદ્ધારનું મુદ્દ શ્રેય તેમને જ ઘટે છે ।

ગૂજરાત પુરાતત્ત્વ મન્દિર
અમદાવાદ
આશ્વિનમાસ, સવન્ ૧૯૮૨. }

—મુનિ જિનવિજય

પરિશિષ્ટ

શીલાંકાચાર્ય વિષે વધારે વિગત

પાછળના પાનાઓમા શીલાંકાચાર્ય વિષે કેટલીક ચર્ચા કરી છે અને તેમા મેં એમ અભિપ્રાય દર્શાવ્યો છે કે શીલાંકાચાર્ય ઘણું કરીને હરિભદ્ર સૂરિના સમકાલીન હોવા જોઈએ. આ પ્રસ્તાવના પ્રેસમા ગયા બાદ ડૉં હર્મન યાકોબીની લખેલી હરિભદ્રકૃત સમરાદ્યકહાની પ્રસ્તાવના મારા જોવામા આવી. આ પ્રસ્તાવનામાં પ્રસંગવશાત્ શીલાંકાચાર્ય વિષે એક વે ટેકાળે ડૉં યાકોબીએ ઉલ્લેખ કરેલો છે અને એમના મતે આ ચાર્ય હરિભદ્ર કરતાં એક સૈકા પછી થયા હતા તેમ લાગે છે. પ્રમાણ જો કે કોઈ નવું એ નથી આપના પણ આચારાગ ટીકાનો પ્રાતે જે શક સંવત્ ૭૯૮ ની પત્તિક મઢી આવે છે તેને જ પ્રમાણ માની આ પોતાનો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરે છે. પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ ૧૦ ની નોટમા આ જણાવે છે કે—

In the Laghuvitti [of Ganadhara Sārdha S'ataka] V 60 According to that source and to the Pattavali of the Kharataragaccha S'ilāṅk was the successor of Haribhadra, but that is impossible, since the date of his Charāṅgavali is said to be S'aka 798=872 A D, or more than century later than Haribhadra

આ જ પ્રસ્તાવનાના પૃષ્ઠ ૧૨ ઉપર એક બીજી રીતે પણ હરિભદ્ર અને શીલાંક વચ્ચે એક સૈકાનું અંતર સૂચવતાં વિદ્વાન લખે છે કે—

For according to Prof. Leumann Haribhadra commented on the text in Sanskrit, but retained the Kathānakas and certain other parts of the Dūtm in the original Prakrit, while S'ilāṅk who flourished more than a century later, translates such passages also into Sanskrit

આમાના પ્રથમ અવતરણમા તો આચારાગ ટીકાના શક સંવત્ ૭૯૮ વાલા ઉલ્લેખને, ज्या सुधी ते अन्य प्रमाणोर्धा असिद्ध न ठरे, प्रमाणभूत मानी, खरतरगच्छ पद्यावलीमा जे शीलांकने हरिभद्रना शिष्य लख्या छे तेने या यानोर्धा असंभव माने छे. अने हरिभद्रनो जे समय मे निर्णत कयो छे तेनो सपूर्ण खीकार करी, ते ज समयना हिमावे, ए बने आचार्यो वंचे एक सैका जेटलु अंतर बनावे छे।

બીજા અવતરણમા પ્રો. લૉયમાને પોતાના દશવૈકાલિક સૂત્ર ઉપરના નિબંધમા (Z D M G, vol 16 p 581 ff) જેન આગમો ઉપરના વ્યાખ્યા સાહિત્યના કાલક્રમ સંબંધે જે અભિપ્રાય જણાવ્યો છે તેને ખુસરીને ડૉં. યાકોબીએ હરિભદ્ર અને શીલાંક વચ્ચે એક સૈકા જેટલું વ્યવધાન સૂચવ્યું છે।

આ પ્રસ્તાવનાના વાંચકોની વિશેષ સમજણ સ્વાતંત્ર્ય પ્રો. લૉયમાને દોરેલા વ્યાખ્યા-સાહિત્યના કાલક્રમનુસારી-કરણ કરવું આવશ્યક છે। જૈન આગમો ઉપર સૌથી પ્રથમ નિર્ણયક નામે પ્રાકૃત ગાથાબદ્ધ દક્ષી ટિપ્પણીઓ રચાઈ, પછી પ્રાકૃત ગાથામા જ વિસ્તૃત ભાષ્યો રચાયા, તે પછી પ્રાકૃતવહુલ અને કવિત્વ સંસ્કૃતવાલા ગદ્યમા ચૂર્ણો આપાઈ, તે પછી સંસ્કૃતવહુલ અને કવિત્વ પ્રાકૃતવાલા ગદ્યમા ટીકાઓ રચાઈ, અને તે પછી છેવટે કેવલ સંસ્કૃતમા જ વ્યાખ્યાઓની રચના થઈ। આ પ્રકારના દરેક વ્યાખ્યા-નિબંધોનો કાલક્રમ સાધારણ રીતે એક-એક સૈકા જેટલો ભ્રમજો લેવાનો અભિપ્રાય આ વિદ્વાનોનો થાય છે। ઉદાહરણ તરીકે—આવશ્યક અને નદિસૂત્રની ચૂર્ણના કરતાં જિનદાસગણિ મહત્તર વિક્રમના આઠમા સૈકાના પૂર્વાર્ધમા થયા। તેમના પછી એક સૈકા બાદ સંસ્કૃતવહુલ એવી ટીકાઓ લખવાની શુરુઆત કરનાર હરિભદ્ર થયા। હરિભદ્રે પોતાની ટીકાઓ માટે જો કે સંસ્કૃતમા જ લખવાની

પદ્ધતિનો અંગીકાર કીધો હતો પણ વચ્ચે વચ્ચે પ્રમાણરૂપે જે કથાનકો વિગેરે આપવાની જરૂર પડી તે તેમને પૂર્વેની પૂર્ણિમામાંથી પ્રાકૃતમાં જ તદ્વત્ તારવી લીધાં । એ પછી, એક સૈકા બાદ શીલાકાચાર્ય થયા જેમણે પોતાની વ્યાખ્યાઓને પરિપૂર્ણરીતે સંસ્કૃતમાં જ લખવાની શૈલીનો સ્વીકાર કીધો ।

પ્રો. લૉયમાને દોરેલો આ કાલક્રમ જો કે સામાન્યરીતે બંધ બેસતો જણાય છે અને જૈન આગમ-સાહિત્યના વિકાસક્રમનો ઇતિહાસ જોતાં એ વિચાર ઘણાભાગે સ્વીકારણીય પણ જણાય છે । છતાં એમાં કોંક અપવાદ પણ દૃષ્ટિ-ગોચર થાય છે । દાખલા તરીકે ઇમ્યારમાં સૈકામાં શાલાકાચાર્યે ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર ઉપર જે ટીકા લખી છે તે હરિ-ભદ્રની પદ્ધતીએ લખી છે । મૂઠ સૂત્ર અને નિર્યુત્તિકિની વ્યાખ્યા જ્યારે એ આચાર્યે સંસ્કૃતમાં લખી છે ત્યારે એમાં આવતા બધા કથાનકો પ્રાકૃતમાં જ પૂર્વેની પૂર્ણિમાથી તદ્વત્ ઉતારી લીધા છે, અને એથી એ ટીકાનું બીજું નામ પાડ્ય (પ્રાકૃત) ટીકા તરીકે બધારે પ્રસિદ્ધ છે । કેવલ શાલાકાચાર્યે જ નહિ પણ જૈમના પછીના સૈકામાં થયેલા એ જ સૂત્રના બીજા ટીકાકાર દેવેન્દ્રગણિ પણ એ પદ્ધતિનું અનુસરણ કરી પોતાની ટીકામાં લાંબી લાંબી કથાઓ પ્રાકૃતમાં જ ગુથી છે ।

આ ઉપરથી આપણે જોઈ શકીએ છીએ કે શીલાકાચાર્યના સમયમાં પ્રો. લૉયમાન-અંકિત કાલક્રમ સર્વે સાધકરૂપ નથી । તેમ જ, આચારાંગ ટીકા પ્રતિ આવેલી શક સવત્ વાઠી પક્ષિ પણ વિવિધ પાઠભેદો ધરાવતી હોવાને લીધે, જેમ મેં પ્રસ્તાવના પૃષ્ઠ ૧૪ ઉપર જણાવ્યું છે, તેમ અત્રાન્ત ગણી શકાય તેમ નથી । પણ આચારાંગ ટીકાવાલી પંક્તિનું સમર્થન કરે એવું જે એક બીજું પ્રમાણ હમણા મારી દૃષ્ટિગોચર થયું છે તેની નોંધ અહીં લઈ લઉં જૈન સાહિત્ય સંશોધકના પ્રથમ ભાગના, ૨ જા અકમાં, બૃહદ્દિપ્તનિકા નામનો એક પ્રાચીન જૈન ગ્રંથ સૂચિ મેં પ્રકટ કરી છે । એ સૂચિ લગભગ ૫૦૦ વર્ષ જેટલી જૂની છે અને ઘણે ગવેષણા પૂર્વક તૈયાર કરવામાં આવી હોય તેવી તેની સ્પષ્ટતા છે । એ સૂચિના ૨૮૩ ક્રમાંક ઉપર શીલાકાચાર્ય રચિત પ્રાકૃત મુખ્ય મહાપુરુષ ચરિત્રની નોંધ છે । જેની ૧૦૦૦૦ જેટલી શ્લોકસંખ્યા, અને ૧૨૫ વર્ષે રચના થયેલી લખી છે । મૂલપ્રથ અઘાપિ મારા જોવામાં આવ્યો નથી તેથી એના રચના-સમયનો ઉલ્લેખ કેવા પ્રકારનો છે તે કાંઈ કલ્પી શકાય તેમ નથી, પરંતુ જો એ ચરિત્રકર્તા શીલાકાચાર્ય અને આચારાંગ અને સૂત્રકૃતના ટીકાકર્તા શીલાકાચાર્ય બન્ને એક જ હોય તો, આચારાંગ ટીકાગત શક સવત્ ૭૯૮ વાલો ઉલ્લેખ અવશ્ય સત્ય હોઈ શકે છે । કારણ કે, શક સવત્ ૭૯૮ એ વિક્રમ સંવત્ ૧૩૩૨ બરાબર થાય છે, અને મહાપુરુષ ચરિત્રની રચનાની જે ૧૨૫ ની સાલ બૃહદ્દિપ્તનિકાકારે આપેલી છે તે વિક્રમ સંવત્ની ગણતરી વાલી જ હોવી જોઈએ, કારણ કે, એ સૂચિમાં પ્રાય સર્વેત્ર એ જ ગણતરીનો વ્યવહાર કરવામાં આવ્યો છે । તેથી એ બન્ને સાલ વચ્ચે માત્ર ૮ વર્ષનો જ તફાવત રહેતો હોવાથી આ બન્ને કૃતિઓ—આચારાંગ ટીકા અને મહાપુરુષ ચરિત્ર—સમકાલીન જ ઠરે છે । અને તેથી એ બન્નેના કર્તા શીલાકાચાર્ય એક જ વ્યક્તિ હતા, એક માનવું પ્રાપ્ત થાય છે ।

આ હકીકત ઉપરથી આચારાંગ ટીકાકર્તા શીલાકાચાર્યનો સમય નિર્ણય થઈ શકે છે, પણ, વિશેષાવશ્યક માધ્યમિકા કર્તા કોટ્યાચાર્ય કે જેમનું નામ શીલાક પણ કહેવામાં આવે છે તેમનો તથા અળહિલપુર સંસ્થાપક બનરાજના ગુરુ તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલા શીલગુણ કે શીલાક નામના જે આચાર્ય છે તેમનો નિર્ણય તો મૂલ પ્રસ્તાવનામાં અગામ્યા પ્રમાણે અનિશ્ચિત જ રહે છે ।

૧ એ વ્યક્તિકારે આચારાંગ ટીકાનો રચના સમય પણ વિક્રમસંવત્ની ગણતરી ગણી ૧૨૩૨ વર્ષ નો જ આપ્યો છે—જુઓ બૃહદ્દિપ્તનિકા, ક્રમાંક ૧ (૨)

॥ णमो समणस्स भगवओ महावीरस्स ॥

सिरि-जिणभद्द-खमासमण-विरइयं

जी य क प्प-सु त्तं

कय-पवयण-प्पणामो वोच्छं पच्छित्तदाण-संखेवं ।

जीयव्ववहार-गयं जीयस्स विसोहणं परमं ॥ १ ॥

संवर-विणिज्जराओ मोक्खस्स प्हो, तवो प्हो तासिं ।

तवसो य पहाणं पच्छित्तं, जं च नाणस्स ॥ २ ॥

सारो चरणं, तस्स वि नेव्वाणं, चरण-सोहणत्थं च ।

पच्छित्तं, तेण तयं नेयं मोक्खवत्थिणाऽवस्सं ॥ ३ ॥

तं दसविहमालोयण १ -पडिकमणोभय २-३ -विवेग ४ -वोस्सग्गे ५ ।

तव ६ -छेय ७ -मूल ८ -अणवट्टया ९ य पारश्चिए १० चेव ॥ ४ ॥

करणिज्जा जे जोगा तेसुवउत्तस्स निरइयारस्स ।

छउमत्थस्स विसोही जइणो आलोयणा भणिया ॥ ५ ॥

आहाराइ-ग्गहणे तह बहिया निग्गमेसुऽणेगेसु ।

उच्चार-विहारावणि-चेइय-जइ-वन्दणार्हसु ॥ ६ ॥

जं चऽन्नं करणिज्जं जइणो हत्थ-सय-बाहिरायरियं ।

अवियडियम्मि असुद्धो, आलोएन्नो तयं सुद्धो ॥ ७ ॥

कारण-विणिग्गयस्स य स-गणाओ पर-गणागयस्स वि य ।

उवसंपया-विहारे आलोयण-निरइयारस्स ॥ ८ ॥

गुत्ती-समिह-पमाए गुरुणो आसायणा विणय-भंगे ।

इच्छार्हणमकरणे लहुस मुंसाऽदिन्न-मुच्छासु ॥ ९ ॥

अविहीइ कास-जंभिय-खुय-वायासंकिलिट्ठ-कम्मेसु ।

कन्दप्प-हास-विगहा-कसाय-विसयाणुसंगेसु ॥ १० ॥

खलियस्स य सव्वत्थ वि हिंसमणावज्जओ जयन्तस्स ।

सहसाऽणाभोगेण व मिच्छाकारो पडिकमणं ॥ ११ ॥

आभोगेण वि तणुएसु नेह-भय-सोग-बाउसाईसु ।

कन्दप्प-हास-विगहाईएसु नेयं पडिक्कमणं ॥ १२ ॥

३. संभम-भयाउरावह-सहसाऽणाभोगऽणप्प-वसओ वा ।

सव्व-वयाईयारे तदु-भयमासंकिए चेव ॥ १३ ॥

दुच्चिन्तिय-दुब्भासिय-दुचेट्ठिय-एवमाइयं बहुसो ।

उवउत्तो वि न जाणह जं देवसियाह-अइयारं ॥ १४ ॥

सव्वेसु वि बीय-पए दंसण-नाण-चरणावराहेसु ।

आउत्तस्स तदु-भयं सहसक्काराइणा चेव ॥ १५ ॥

४. पिण्डोवहि-सेज्जाई गहियं कडजोगिणोवउत्तेण ।

पच्छा नायमसुद्धं सुद्धो विहिणा विगिञ्चन्तो ॥ १६ ॥

कालऽद्धाणाइच्छिय-अणुगयत्थमिय-गहियमसद्धो उ ।

कारण-गहि-उववरियं भत्ताइ-विगिञ्चियं सुद्धो ॥ १७ ॥

५. गमणागमण-विहारे सुयम्मि मावज्ज-सुविणयाईसु ।

नावा-नइ-सन्तारे पायच्छित्तं विउस्सग्गो ॥ १८ ॥

भत्ते पाणे सयणासणे य अरिहन्त-समण-सेज्जासु ।

उच्चारे पासवणे पणवीसं होन्ति ऊसासा ॥ १९ ॥

हत्थ-सय-बाहिराओ गमणाऽऽगमणाइएसु पणवीसं ।

पाणिवहाई-सुविणे सयमट्ठसयं चउत्थम्मि ॥ २० ॥

देसिय-राइय-पक्खिय-चाउम्मास-वरिसेसु परिमाणं ।

सयमद्धं तिन्नि सया पंच-सयऽट्ठुत्तरसहस्सं ॥ २१ ॥

उहेस-समुहेसे सत्तावीसं अणुणवणिघाए ।

अट्ठेव य ऊसासा पट्ठवण-पडिक्कमणमाई ॥ २२ ॥

६. (१) उहेसऽज्झयण-सुयक्खन्धंगेसु कमसो पमाइस्स ।

कालाइक्कमणाइसु नाणायाराइयारेसु ॥ २३ ॥

निव्विगइय-पुरिमट्ठेगभत्त-आयंभिलं चणागाढे ।

पुरिमाई खमणन्तं आगाढे; एवमत्थे वि ॥ २४ ॥

सामन्नं पुण सुत्ते मयमायामं चउत्थमत्थम्मि ।

अप्पप्ताऽपत्ताऽवत्त-वायणुहेसणाइसु य ॥ २५ ॥

कालाविसज्जणाइसु मण्डलि-वसुहाऽपमज्जणाइसु य ।

निव्वीइयमकरणे अक्ख-निसेज्जा अभत्तट्ठो ॥ २६ ॥

आगाढाष्णागाढम्मि सच्च-भंगे य देस-भंगे य ।

जोगे छट्ठ-चउत्थं चउत्थमायम्बिलं कमसो ॥ २७ ॥

(१) संकाहएसु देसे खमणं मिच्छोववृहणाइसु य ।

पुरिमाई ~ णन्तं भिक्खु-प्पभिईण व चउण्हं ॥ २८ ॥

एवं विय पत्तेयं उववृहार्हणमकरणे जइणं ।

आयामन्तं निव्वीइगाइ पासत्थ-सट्ठेसु ॥ २९ ॥

परिवाराइ-निमित्तं ममत्त-परिपालणाइ वच्छल्ले ।

साहम्मिओ त्ति संजम-हेउं वा सन्वहिं सुद्धो ॥ ३० ॥

(१) एगिन्दिद्याण घट्टणमगाढ-गाढ-परियावणुदवणे ।

निव्वीयं पुरिमहं आसणमायामगं कमसो ॥ ३१ ॥

पुरिमाई खमणन्तं अणन्त-विगलिन्दिद्याण पत्तेयं ।

पञ्चिन्दिद्यम्मि एगासणाइ कट्ठाणयमहेगं ॥ ३२ ॥

मोसाइसु मेहुण-वज्जिएसु दव्वाइ-वत्थु-भिन्नेसु ।

हीणे मज्झुक्कोसे आसणमायाम-खमणाइ ॥ ३३ ॥

लेवाडय-परिवासे अभत्तट्ठो सुक्क-सन्निहीए य ।

इयराए छट्ठ-भत्तं, अट्टमगं सेस-निसिभत्ते ॥ ३४ ॥

उदेसिय-वरिम-तिगे कम्मे पामण्ड-स-घर-मीसे य ।

वायर-पाहुडियाए सपच्चवायाहडे लोभे ॥ ३५ ॥

अहरं अणन्त-निक्खित्त-पिहिय-साहरिय-मीसयाईसु ।

संजोग-स-इंगाले दुविह-निमित्ते य खमणं तु ॥ ३६ ॥

कम्मुदेसिय-मीसे धायाइ-पगामणाइएसुं च ।

पुर-पच्छ-कम्म-कुच्छिय-संसत्तालित्त-कर-मत्ते ॥ ३७ ॥

अहरं परित्त-निक्खित्त-पिहिय-साहरिय-मीसयाईसु ।

अइमाण-धूम-कारण विवज्जए विहिय मायामं ॥ ३८ ॥

अज्झोयर-कड-पूइय-मायाऽणन्ते परंपरगए य ।

मीसाणन्ताणन्तरगया इए चे गमासणयं ॥ ३९ ॥

ओह-विभागुदेसोवगरण-पूईय-ठविय-पागडिए ।

लोउत्तर-परियट्टिय-पमिच्च-परभावकीए य ॥ ४० ॥

सग्गामाहड-दहर-जहन्न-मालोहडोक्षरे पढमे ।

सुद्धुम-तिगिच्छा-सन्धव-तिग-मक्खिय-दायगो बहए ॥ ४१ ॥

पत्तेय-परंपर-ठविय-पिहिय-मीसे अणन्तराईसु ।

पुरिमहं संकाए जं संकइ तं समावज्जे ॥ ४२ ॥

५ इत्तर-ठविए सुहुमे ससणिद्ध-ससरक्ख-मक्खिए चेव ।

मीस-परंपर-ठवियाइएसु बीएसु याविगई ॥ ४३ ॥

सहसाऽणाभोगेणव जेसु पडिक्कमणमभिहियं तेसु ।

आभोगओत्ति बहुसो-अइप्पमाणे य निव्विगई ॥ ४४ ॥

धावण-डेवण-संघरिस-गमण-किट्ठा-कुहावणाईसु ।

उक्कुट्टि-गीय-छेलिय-जीवरूपाईसु य चउत्थं ॥ ४५ ॥

तिविहोवहिणो विव्वुय-विस्सारियऽपेहियानिवेयणए ।

निव्वीय-पुरिममेगासणाइ, सव्वम्मि चायामं ॥ ४६ ॥

हारिय-धो-उग्गमियानिवेयणादिन्न-भोग-दाणेसु ।

आसण-आयाम-चउत्थगाइ, सव्वम्मि छट्ठं तु ॥ ४७ ॥

मुहणन्तय-रयहरणे फिडिए निव्वीययं चउत्थं च ।

नासिय-हारविए वा जीएण चउत्थ-छट्ठाइं ॥ ४८ ॥

कालऽद्धाणाईए निव्विइयं खमणमेव परिभोगे ।

अविहि-विगिअणियाए भत्ताईणं तु पुरिमहं ॥ ४९ ॥

पाणस्सासंवरणे भूमि-तिगापेहणे य निव्विगई ।

सव्वस्सासंवरणे अगहण-भंगे य पुरिमहं ॥ ५० ॥

एयं चिय सामन्नं तवपडिमाऽभिग्गहाइयाणं पि ।

निव्वीयगाइ पक्खिय-पुरिसाइ-विभागओ नेयं ॥ ५१ ॥

फिडिए सयमुस्सारिय-भग्गे वेगाइ वन्दणुस्सग्गे ।

निव्वीइय-पुरिममेगासणाइ, सव्वेसु चायामं ॥ ५२ ॥

अकएसु य पुरिमासण-आयामं, सव्वसो चउत्थं तु ।

पुव्वमपेहिय-थण्डिल-निसि-वोसिरणे दिया सुवणे ॥ ५३ ॥

कोहे बहुदेवसिए आसव-कक्कोलगाइएसुं च ।

लसुणाइसु पुरिमहं, तन्नाई-बन्ध-मुयणे य ॥ ५४ ॥

अप्पुसिर-तणेसु निव्वीइयं तु, सेस-पणएसु पुरिमहं ।

अप्पडिलेहिय-पणए आसणयं, तस-वहे जं च ॥ ५५ ॥

ठवणमणापुच्छाए निव्विसओ विरिय-गहणाए य ।

जीएणेक्कासणयं, सेसय-मायासु खमणं तु ॥ ५६ ॥

- एप्पेणं पञ्चिन्दिद्य-वोरमणे संकिलिट्ट-कम्मे य ।
 कीहऽद्वाणासेवी गिलाण-कप्पावसाणे य ॥ ५७ ॥
 सव्वोवहि-कप्पम्मि य पुरिमत्ता पेहणे य चरिमाए ।
 चाउम्मासे वरिसे य सोहणं पञ्च-कल्लाणं ॥ ५८ ॥
 छेयाइमसहहओ मिउणो परियाय-गव्वियस्स वि य ।
 छेयाईए वि तवो जीएण गणाहिवहणो य ॥ ५९ ॥
 जं जं न भणियमिहहं तस्सावत्तीएँ दाण-संखेवं ।
 भिन्नाइया य वोच्छं छम्मासन्ताय जीएणं ॥ ६० ॥
 भिन्नो अविसिट्ठो व्विय मासो चउरो य छच्च लहु-गुरुया ।
 निव्वियगाई अट्टमभत्तन्तं दाणमेएसिं ॥ ६१ ॥
 इय सव्वावत्तीओ तवसो नाउं जह-क्कमं समए ।
 जीएण देज्ज निव्वीइगाइ-दाणं जहाभिहियं ॥ ६२ ॥
 एरुं पुण सव्वं चिय पायं सामन्नओ विणिहिट्ठं ।
 दाणं विभागओ पुण दव्वाइ-विसेसियं जाण ॥ ६३ ॥
 दव्वं १ खेत्तं २ कालं ३ भावं ४ पुरिस ५-पडिसेवणाओ ६ य ।
 नाउमियं चिय देज्जा तम्मत्तं हीणमहियं वा ॥ ६४ ॥
 (१) आहाराई दव्वं बलियं सुलहं च नाउमहियं पि ।
 देज्जा हि; दुव्वलं दुल्लहं च नाऊण हीणं पि ॥ ६५ ॥
 (२) लुक्खं सीयल-साहारणं च खेत्तमहियं पि सीयम्मि ।
 लुक्खम्मि हीणतरयं. (३) एवं काले वि तिविहम्मि ॥ ६६ ॥
 गिम्ह-सिसिर-वासासुं देज्जऽट्टम-दसम-वारसन्ताई ।
 नाउं विहिणा नवविह-सुयववहारोवएसेणं ॥ ६७ ॥
 (४) हट्ट-गिलाणा भावम्मि—देज्ज हट्टस्स, न उ गिलाणस्स ।
 जावइयं वा विसहइ तं देज्ज, सहेज्ज वा कालं ॥ ६८ ॥
 (५) पुरिसा गीयाऽगीया सहाऽसहा तह सहाऽसहा केई ।
 परिणामाऽपरिणामा अइपरिणामा य वत्थूणं ॥ ६९ ॥
 तह विह-संघयणोभय-संपन्ना तदुभएण हीणा य ।
 आय-परोभय-नोभय-तरगा तह अन्नतरगा य ॥ ७० ॥
 कप्पड्डियादओ वि य चउरो जे सेयरा समक्खाया ।
 सावेक्खेयर-भेयादओ वि जे ताण पुरिसाणं ॥ ७१ ॥

- जो जह-सत्तो बहुतर-गुणो व तस्साहियं पि देज्जाहि ।
 हीणस्स हीणतरंगं, झोसेज्ज व सच्च-हीणस्स ॥ ७२ ॥
 एत्थ पुण बहुतरा भिक्खुणो त्ति अकयकरणाणभिगया य ।
 जन्तेण जीयमट्ठमभत्तन्तं निव्वियार्हयं ॥ ७३ ॥
- (६) आउट्टियाइ दप्प-प्पमाय-कप्पेहि वा निसेवेज्जा ।
 दब्बं खेत्तं कालं भावं वा सेवओ पुरिसो ॥ ७४ ॥
 जं जीय-दाणमुत्तं एयं पायं पमायसहियस्स ।
 एत्तो चिय ठाणन्तरमेगं वहेज्ज दप्पवओ ॥ ७५ ॥
 आउट्टियाइ ठाणन्तरं च, सट्ठाणमेव वा देज्जा ।
 कप्पेण पडिक्कमणं तदुभयमहवा विणिहिट्ठं ॥ ७६ ॥
 आलोयण-कालम्मि वि संकेस-विसोहि-भावओ नाउं ।
 हीणं वा अहियं वा तम्मत्तं वा वि देज्जाहि ॥ ७७ ॥
 इति दब्बाइ-बहु-गुणे गुरु-सेवाए य बहुतरं देज्जा ।
 हीणतरे हीणतरं, हीणतरे जाव झोस त्ति ॥ ७८ ॥
 झोसिज्जइ सुबहुं पि हु जीएणऽन्नं तवारिहं वहओ ।
 वेयावच्चकरस्स य दिज्जइ साणुग्गहतरं वा ॥ ७९ ॥
७. तव-गव्विओ तवस्स य असमन्थो तवमसहहन्तो य ।
 तवसा य जो न दम्मइ अहपरिणाम-प्पसंगी य ॥ ८० ॥
 सुबहुत्तर-गुण-भंसी छेयावत्तिसु पसज्जमाणो य ।
 पासत्थाई जो वि य जईण पडित्तिपिओ बहुसो ॥ ८१ ॥
 उक्कोसं तव-भूमिं समईओ सावसेस-चरणो य ।
 छेयं पणगार्हयं पावइ जा धरइ परियाओ ॥ ८२ ॥
८. आउट्टियाइ पञ्चिन्दिय-वाए, मेहुणे य दप्पेणं ।
 सेसेसुक्कोसाभिक्ख-सेवणाईसु तीसुं पि ॥ ८३ ॥
 तव-गव्वियाइएसु य मूलुत्तर-दोस-वहयर-गएसु ।
 दंसण-चरित्तवन्ते चियत्त-क्किचे य सेहे य ॥ ८४ ॥
 अच्चन्तोसत्तेसु य परलिंग-दुगे य मूलकम्मे य ।
 भिक्खुम्मि य विहिय-तवे ऽणवट्ठ-पारश्चियं पत्ते ॥ ८५ ॥
 छेएण उ परियाए ऽणवट्ठ-पारश्चियावसाणे य ।
 मूलं मूलावत्तिसु बहुसो य पसज्जओ भणियं ॥ ८६ ॥

अणवट्ठप्पो तवसा तव-पारअी य दो वि वोच्छिन्ना ।

चोइस-पुव्वधरम्मी, धरन्ति सेसा उ जा तित्थं ॥ १०२ ॥

इय एस जीयकप्पो समासओ सुविहियाणुकम्पाए ।

कहिओ, देयोऽयं पुण पत्ते सुपरिच्छिय-गुणम्मि* ॥ १०३ ॥

॥ सिरि-जिणभद-खमासमण-विरइयं
जीयव्ववहार-कप्प-सुत्तं
समत्तं ॥

*प्रत्यन्तरे सूत्रपाठे १०६ गाथा लिखिता उपलभ्यते । तत्र

वत्तणुवत्तपवत्तो बहुसो आसेविओ महाणेण ।

एसो उ जीयकप्पो पञ्चमओ होइ नायव्वो ॥

—इय गाथा प्रथमगाथाऽनन्तरम्,

अप्पा मूलगुणेसुं विराहणा अप्प उत्तरगुणेसु ।

अप्पा पासत्थाइसु दाणग्गहमंपओगाहा ॥

—इयं गाथा अष्टमगाथाऽनन्तरम्,

सोलस उग्गमदोसा सोलस उप्पायणा य दोसाओ ।

दस एसणाए दोसा संजोयणमाइ पंचे व ॥

—इयं गाथा चतुर्विंशत्तमगाथाऽनन्तरं च लिखिता सन्दृश्यते । एतद् ग

थात्रितयं ग्रन्थान्तरगतं न तु प्रकृतसूत्रकारकृतं चूर्णार्थादिव्याख्याकृद्भिस्तथैव सूचितत्वात् ।

नमो ह्यु णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

सिद्धसेणसूरिकया

जी य क प्प-चु ण्णी

सिद्धत्थ-सिद्ध-सासण सिद्धत्थ-सुयं सुयं च सिद्धत्थस्स ।

वीर-वर वर-चरय¹ वर-वण्हि महियं नमह जीव-हियं ॥ १ ॥

5

एक्कारम्म वि गण्हरे दुद्धर गुण-धारण धराहि-सारे ।

जम्बु-प्पभवाईए पणमह सिरसा समत्त-सुत्त-धरे ॥ २ ॥

दाव-नव-पुव्वी अइसेसिणो य अवसेस-नाणिणो य जत्तेण² ।

सव्वे त्ति सव्व-काल निगरण-सुद्धेण नमह जइ-गुण-प्पवरे³ ॥ ३ ॥

एत्तो नेव्वाणं⁴ नेव्वाण गमयतीति निव्वाणंग ।

10

पगयं पसत्थ-वयणं पहाण वयणं च पवयणं नमह सया⁵ ॥ ४ ॥

नमह य अणुओग-धर जुग-पहाण पहाण नाणीण मय⁶ ।

सव्व-सुइ-सत्थ-कुसल दंसण-नाणोवओग मग्गम्मि ठियं ॥ ५ ॥

जस्स मुह-निज्झरामय-मय-वस्स गन्धाहिवासिया इव भमरा ।

नाण-भयग्गन्द-तिसिया रत्ति⁷ दिया य मुणिवग्ग सेवन्ति सया ॥ ६ ॥

15

स-समय-पर-ममयागम लि-वि-गणिय-च्छन्द-सह-निम्माओ ।

इम्मसु वि दिग्गामु जस्स य य णु ओ यो⁸ भमइ अणुवमो जस-पडहो ॥ ७ ॥

नाणाणं नाणीण य हेऊण⁹ य पमाण-गण्हरण य पुच्छा ।

अविसेस्सओ विसेस्सा विसेसियाऽऽय स्स य म्मि अणुवम मइणा ॥ ८ ॥

जेण य छे य सु य था आवत्ती-दाण-विग्गणा जत्तेणं ।

20

पुरिस-विसेसेण¹⁰ पुडा निज्झा ना य दा ण रू प्प म्मि विही ॥ ९ ॥

पर-समयागम-निउणं सुसमिय-सु-समण-समाहि-मग्गेण गय ।

जि ण भ ह ख मा स म ण खमासमणाण¹¹ निहाणमिव णक ॥ १० ॥

तं नमिउं मय-महणं माणरिहं लोभ-वज्जियं जिय रोमं ।

तेण¹² य जीय-विरदय-गाढाणं विवरण मणिहामि जहत्थं ॥ ११ ॥

25

को वि तीसो विणीओ आवस्सय-दम्कालिय-उत्तर-ज्झयणा-ऽऽयार-निमीह-स्यगड-दसा-

पववहारमाइयं अंग-पविट्ठ बाहिरं च सुत्तओ अन्धओ य अहिज्झुण गुरुमुचगम्म

गुजाणावेऊण बारसावत्त कय-किइकम्मो पायवडिओ ठिओ कर-यल-सुयलं मन्थए ठवेउं

अवेइ—'मगवं ! कप्प ववहार-कप्पियाकप्पिय चुलकप्प महाकप्पसुय-निमीहाइएसु छेद-सुत्तेसु

वित्थरेण पच्छिन्नं भणियं । पइ दिवसं च तेण असमत्थो विसोहिं काउ । मइ-वामोहो

मे मवइ¹³ अन्न¹⁴ गन्धेसु¹⁵ । नाणाइयारेसु¹⁶ आवत्ती का, कम्म वा कं दाण दिज्झइ स्ति ।

30

1 B वरदं । 2 B जलेण । 3 B पव० । 4 B निव्वा० । 5 B सदा । 6 B बहु-मय ।

B रति च । 8 B० ओगे । 9 B हेऊण य । 10 B विसेते य । 11 B ०समणनि० ।

12 B तेणे । 13 B भवति । 14 B अन्नोन्न । 15 B० न्धेसु य । 16 A ०णातियारे० ।

- एवं वियाणिऊण, जहा अपरिमूढो अप्पणो परस्स य अइयार-विसोहिं करेमि, तथा पसायं करे
 ति । तओ गुरुणा बहु-स्सुय-चिर-पव्वइय-कप्पियाइएहिं गुणेहिं संजुत्तं अप्पत्तापत्त-वत्त-तिनि
 णिय-चल-चित्तादि-दोस-विरहियं च नाऊण 'जी य व व हा र स्स एस जोगोत्ति गु
 भण्णए' 'सुण भव्व सत्ता ! असुह कम्म-मल-मइलियस्स परम-विसोहणं जी य व व हा रं' ।
 5 बहु-विग्घाणि सेयाणि, इमं च सत्थं परम-सेयं । तेण कय-मंगलोवयारेहिं सत्थमारमेयव्वं ।
 च आरभमाणो गुरु मंगलत्थं भणइ—'कयपवयण' इच्चाइ' । पगय-वयण ति वा, पहाण-व
 ति वा, पसत्थ-वयणं ति वा—पवयणं । पवुच्चन्ति तेण जीवादयो पयत्था इति पवयणं । त
 वा अहिगण-भूए । पवदतीति पवयणं—चउव्विहो संघो । पइट्ठ-वयणं ति वा—तदुवओग
 पणत्ताओ संघो त्ति जं भणियं होइ । जेण त सुयं, तम्मि पइट्ठियं, अणणं—तदुवओगाओ णि
 10 तं च सामाइयाइ-बिन्दुसार-पवज्जसाणं अंगाणगपविट्ठं सव्वं सुय-नाण पवयण ति । पणम
 पणामो, पूया इति एगट्ठियं^१ । कओ पवयण-पणामो जेण सोहं कय-पवयण-पणामो । वोच्छ
 भणामि । पावं छिन्दन्तीति पायच्छित्तं^२ । चित्तं वा जीवो भणइ । पाएण वा वि चित्तं सोहइ^३
 यार-मल-मइलिय, तेण पायच्छित्तं । पायए^४ चकारस्स छकारो लक्खणिओ । तस्स पायच्छित्त
 दाणं । तस्स संखेवं संगहं । जीय^५-ववहारकयं । जीयस्सेत्ति वत्तणुवत्त-पवत्तो बहुसो आसेवि
 15 महाजणेण^६ जीय-ववहारो भणइ । तेण जीय-ववहारेण ज कयं, उवइट्ठं दिण्णं वा । जीय ववह
 गय वा, अणुपविट्ठं ति भणियं होइ । जीव पाण-धारणे । जम्हा जीविस्सु जीवन्ति जीविस्सि,
 तम्हा जीवेत्ति वत्तव्वं सिया । सव्व-कालमुवओग-लक्खणत्तणओ जीवो । तस्स जीवस्स वि
 सेण सोहणं । किं कओ विसेसो ? । अन्ने वि मरुयादीया पायच्छित्तं देन्ति भूल-पुट्ठिणो जीव-
 यम्मि कत्थइ सामन्नेण, ण पुण संघट्ठण-परितावणोहवण-भेएण सव्वेसिमेगिन्दियाइण तु
 20 पज्जवसाणाणं दाउ जाणन्ति । उवएसो वा तेसि समए परिसो नत्थि । इह पुण सासणे स,
 मत्थि त्ति काउ विसेसेण सोहणं भणइ । जहा य पलास-सारादगाइ वत्थ-मलस्स सोह
 तहा कम्म-मल-मइलियस्स जीवस्स जीय-ववहार-निहिट्ठं पायच्छित्तं । परम-पहाणयं, पसि
 मिति वा । न अणत्थ परिसं ति ज भणियं होइ ।

एत्थ सीसो भणइ—'अणं वि किमत्थि ववहारा, जेण विसेसिज्जइ—जीयववहार-गय ति
 25 विसेसण च सह सभवे वभिचारे वा कज्जइ ।' गुरु भणइ—'आम, अण्णेवि चत्तारि ववहा
 अत्थि, त-जहा [१] आगम-[२] सुय-[३] आणा-[४] धारणा, पुव्वाणु-पुव्वीए जीयव
 हारो एएसि पञ्चमो ।' सीसो भणइ—'आगम-ववहाराइण जीयववहार-पज्जवसाणाण को र
 विसेसो ?' । गुरु भणइ—

[१] आगम-ववहारिणो छज्जणा; तं-जहा-केवल-मण-ओहिणाणी चोहस-दम्म-नव-पुव्वीए
 30 [२] सुय-ववहारो पुण अवसेस-पुव्वी एक्कारसंगिणो आकए ववहारा अवसेस-सुए
 अहिगय-सुत्तथा सुय-ववहारिणो त्ति ।

[३] आणा-ववहारो—गीयायरिया आसेविय-सत्थ-या खीणजंघा-वन्हा दो वि जणा पणि
 देसन्तर-निवासिणो अन्नोन्न-समीवमसमत्था गन्तुं जया, तया मइ धारणा कुसुलं अगीयन्
 सीसं गूढथेहिं अइयार-पयासेवणेहिं पसेइ^७ त्ति । जहा—

35 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं जं तु^८ । पढमे छक्के अब्भन्तरं तु पढमं भवे ठाए
 पढमस्स य कज्जस्स पढमेण पण्ण सेवियं होजा । पढमे छक्के अब्भन्तरं तु सेसेसु वि पएसु

1 A भणए । 2 B सज्जकपुस्तकेऽत्र समग्रा गाथा लिखिताऽस्ति । एवमग्रेऽपि समग्र ग्रन्थे ज्ञेयः
 3 A एगट्ठ । 4 B पवच्छि० । 5 A पाइए । 6 A सर्वत्र 'जीत' इत्येव उपलभ्यते । 7 B म
 णेण । 8 A पेसिति । 9 B होजा ।

पदमस्स य कज्जस्स पदमेण पपण सेवियं होजा । विइए छके अब्भन्तरं तु पदमं भवे ठाणं ॥
 पदमस्स य कज्जस्स पदमेण पपण सेवियं होजा । विइए छके अब्भन्तरं तु सेसेसु वि पपसु ॥
 पदमस्स य कज्जस्स पदमेण पपण सेवियं होजा । तइए छके अब्भन्तरं तु पदमं भवे ठाणं ॥
 पदमस्स य कज्जस्स पदमेण पपण सेवियं होजा । तइए छके अब्भन्तरं तु सेसेसु वि पपसु ॥
 एवं पदमममुञ्चन्तेण विइय-तइयमाइ जा दसमं । पुढविक्काइयाईसु पुणो वि उच्चारणियाई ॥ 5
 विइयस्स य कज्जस्स पदमेण पपण सेवियं होजा । पदमे छके अब्भन्तरं तु पदमं भवे ठाणं ॥
 विइयस्स वि । पयाए चेव परिवाडीए सच्चाओ गाहाओ भाणियच्चाओ ।
 पदमं ठाण दप्पो दप्पो चिय तस्स वी भवे पदमं । पदमं छके वयाई पाणाइवाओ तहिं पदमं ।
 पय तु मुसावाओ अदत्त-मेहुण-परिगहो चेव । विइ-छके पुढवाई तइ-छके होन्ति कप्पाइ ॥
 दप्प-पयस्मी दप्पेण चारियाई अट्टरस । एवमकप्पाईसु वि एकेके होन्ति अट्टरस ॥ 10
 विइय कज्ज कप्पो पदमपयं¹ तत्थ दसणमिन्तं² । पदमे³ छक्किवयाई तत्थ उ पदमं तु पाणवहो ॥
 दसणममुयन्तेण⁴ पुव्वकमेणेव चारणिजाणि । अट्टरस ठाणाई एवं नाणाइ एकेके⁵ ॥
 घउवीसट्टारसया एवं एए भवति⁶ कप्पम्मि । दस होन्ती दप्पस्मी सव्वसमासे य मुण संखं ॥
 एहा पडिसेवणा—दप्पिया, कप्पिया य । दप्पिया दसविहा । तं-जहा—
 दप्प अकप्प निरालम्ब चियत्ते अप्पसत्थ वीसत्थे । 15
 अपरिच्छिय⁷—अकडजोगी⁸ निरणुतावीय णिस्संको ॥
 तत्थ दप्पो—धावणडेवणाई । अकप्पो जं अविहीए⁹ सेवइ । निरालम्बो—आलम्बण-
 ओ सेवइ । चियत्ते त्ति¹⁰—संजमाहिकारियाणि छुट्टेऊण सेवइ, स त्यक्तकृत्य । अप्पसत्थेत्ति¹¹-
 पशस्तेन भावेन सेवइ । वीसत्थो—इहलोग-परलोगस्स न भायइ । अपरिच्छियत्ति—कज्जा-
 जाई अपरिक्खिउ सेवइ । अकडजोगी—जोगं अकाऊण¹² सेवइ । निरणुतावी—जो अकिच्चं 20
 ऊण नाणुत्तपइ, जहा मए दुट्ठ कयं । णिस्संको¹³—जो निस्संकितो सेवइ । एसा¹⁴ दप्पिया ॥
 दप्पिया चउवीसविहा, तं-जहा—

दंसणनाणचरित्ते तवसंजमसमिड्गुत्तिहेउं वा । साहम्मियवच्छत्तणेण कुलओ गणस्सेव ॥
 संघस्सायरियस्स य असहुस्स गिलाणबालबुद्धस्स ।
 उदयगिच्चोरावयभय¹⁵ कन्तारावई¹⁶ वसणे ॥ 25
 एहि कारणेहिं जो पडिसेवेइ सा कप्पिया पडिसेवणा । 'कि पुण पडिसेवियव्वं ?' । 'इमाई
 ट्टारस पयाई ।' तं-जहा—
 वयछक्क-कायछक्कं अकप्पो गिहिभायण । पलियं कनिसेज्जा य¹⁷ सिणाणं सोभवज्जणं ॥
 व्वसमासे य मुण¹⁸ सु संख १८० दप्पिया, कप्पिया ४३२ ॥
 गेऊण तस्स पडिसेयण तु आलोयण कम्म¹⁹ विहिं न । आगमपुरिसज्जायं परियायवलं²⁰ च खेत्तं च ॥ 30
 चधारेउ मीसो गत्थं य मो तओ गुरुसगासे । तेसि निवेणइ तहा जहाणुपुव्वी तयं सव्व ॥
 गो ववहागविहिं अणुमज्जिता²¹ सुओवणसेणं² । मीसस्स देइ आणं तस्स इम देइ पच्छित्तं ॥
 पदमस्स य कज्जस्स²³ दसविहमालोयण निसामेत्ता । नक्खत्ते मे पीला सुक्के मासे²⁴ तवं कुणह ॥
 पदमस्स य कज्जस्स दसविहमालोयण²⁵ निसामेत्ता । नक्खत्ते मे पीला चाउम्मासे²⁶ तवं कुणह ॥

1 B पदम । 2 B निमित्तं । 3 B पदमेक । 4 A ०मसुय० । 5 A एकेके । 6 B व० । 7 B ०परिच्छि० । 8 A अकड० । 9 B विहीए । 10 A चित्तयत्त० । 11 A सत्थोत्ति । 12 B ०ऊण । 13 A नीसको । 14 A एसा । 15 A इय । 16 B ०राडवीव० । 17 A ०जाविय । 18 B बुणसु । 19 A ०यणकम्म । 20 A ०याग व० । 21 B ०मजिय तं । 22 A ०ओसेण । 23 B कज्जस्सा । 24 A ०ह आ० । 25 A मास । 26 A मास ।

पदमस्स य कज्जस्स दसविहमालोयणं निसामेत्ता । नक्खत्ते मे पीला छम्मासतवं कुण्ह सुके ॥
एवं ता उग्घाप^१ अणुघापताणि चैव कण्हमि । मास चउमास छ मासियाणि च्छेवं^२ अथो वोच्छं ॥
छिन्दन्तु तयं भाण गच्छन्तु तवस्स साहुणो मूलं । अच्चावडावगच्छे अधीइया^३ वावि विहरन्तु ॥
छम्भागेगुल^४ पण^५ दसभाण^६ ति भाग अट्टपन्नरसे । वीसाण तिभागूणं छम्भागूणं तु पणधीसे^७ ॥

५ मास चउमास छके अगुल चउरो तहेव छकं तु । एण छेयविभागा णायव्वाऽहकमेणं तु ॥
विइयस्स य कज्जस्स तहियं चउवीसयं निसामेत्ता । आउत्त नमोकारा हवतु एव भणिज्जाहि^८ ॥
एवं नाऊण तहिं जहोवएसेण देइ पच्छित्तं । आणाए एस भणिओ^९ ववहारो धीरपुरिसेहिं ॥
एवं सो आयरिओ दव्वखेत्तकालभावसंघयणधि^{१०} बलाइयं च परिपुच्छिऊण सयं गमणं, सीसं
वाऽगीयत्थ पेसेइ, अविज्जमाणे वा तस्सेव पेसवितस्स निगूढमेव अतिचारविसोहिं पेसेइ ।

१० [४] धारणाववहारो—संविग्गेण गीयत्थेणायरिण दव्वखेत्तकालभावपुरिस^{११} पडिसेव-
णासु^{१२} अवलोएऊण जम्मि जं अवराहे दिन्न पच्छित्तं त पासिऊण अन्नो वि तेमु चैव दव्वा^{१३} एरसु
तारिसावराहे त चैव पच्छित्तं देइ, एस धारणाववहारो । अहवा वेयावच्चगरस्स^{१४} गच्छोवग
हकारिणे फडुगपइणे वा संविग्गस्स वेसदरिसणसहायस्स वा बहुसो पडितप्पियस्स अवरोस-
सुयाणुओगस्स^{१५} उच्चियपायच्छित्तट्ठाणदाणधारण धारणाववहारो भन्नइ ।

१५ [५] पंचमो जीयववहारो—सो पुण दव्वखेत्तकालभावपुरिसपडिसेवणाणुवत्तिं सरीर-
संघयणधीबलपरिहाणि वाबेक्खिऊण तहा^{१६} पायच्छित्तदाणं^{१७} जीय^{१८}, जो वा जम्मि गच्छे के^{१९} इ
कारणेण सुयाइरित्तो पायच्छित्त-विसेसो पवत्तिओ अन्नेहि य^{२०} बहहिं अणुवत्तिओ^{२१} दिय
पडिसिद्धो । भणियं च—

वत्तणुवत्तपवत्तो बहुसो आसेविओ महाणेण । एसो उ जीयकप्पो पंचमओ होइ ववहा^{२२} ॥

२० जीयं ति वा करणिज्ज ति वा आयरणिज्ज ति वा पगट्ठं । जीवेइ^{२३} वा ति विहे वि क^{२४}
तेण जीय^{२५} । सुत्ताओ पुण हीणं सम अइरित्तं वा जीयदाणमिति^{२६} । पंचमु वि पुण ववहा^{२७}
विज्जमाणेसु आगमेण ववहारं ववहरेज्जा, न सेसेहि । एव सुण्णं, आणाए, धारणाए, जाव जीर
ववहारेण । पुव्विहेहिं ववहारं ववहरेज्जा न सेसेहि^{२८} ति । कि कारणं ? आगमववहारी अइसइ
संकिलिस्समाणं विसुज्झमाणं अवट्ठियपरिणामं वा पच्चक्खमुवलभन्ति, तावइय च से दिन्ति^{२९}

२५ जावइयण विसुज्झइ, सुत्तभणियाओ अहियं ऊण तम्मत्तं वा न सुयमणुवत्तण । जे पुण सुयववहारि
ते सुयमणुवत्तमाणा इगिआगार-वत्त-पेत्त-वयण-विगाराइपहि^{३०} भावमुवलक्खिऊण^{३१} तिकवुरो
अइयार आलोयावेऊण, तं जहा—सुओवएसेण पलिउच्चियमपलिउच्चियं वा आलोयणाकाले जं
जहा आलोएज्जा त तहा सुओवएसेण ववहरन्तानि । एस^{३२} सुयववहारो^{३३} सुयाभावे आणाए
हारं ववहरेज्जा । आणाववहारो वि सुयववहाराणुमरिसो केवल^{३४} निगूढाइयारविसेसेण^{३५} वि-

३० सिओ^{३६} । धारणाववहारो वि सुयववहाराणुमरिसो, केवल सुओवएसेण^{३७} उच्चियपयाण वेयाव-
कराईणमणुगहत्थो^{३८} विसेसिओ । सुयववहारेगदेमो^{३९} धारणाववहारो त्ति । धारणाणन्तरं जीय-
ववहारो । सव्वत्थ य जीयववहारोऽणुवत्तण । दव्वखेत्तकालभावपुरिसपडिसेवणाधिइसंघयणा-

१ B तावुगपा० । २ B छेय । ३ B इत्ता । ४ B अंगु० । ५ B णणे । ६ A ०राते ।
७ A पणुवी० । ८ B ०णेज्जा । ९ णितो । १० A ०यणइ० । ११ A ०रिस । १२ A ०य ।
१३ B ०करस्स । १४ B उचित । १५ ०B तहा तहा । १६ B पच्छित्त० । १७ A जीत । १८
B 'य'नास्ति । १९ B जीवति । २० A जीत । २१ A जीन० । २२ B सेमएहिं । २३ B
देइ । २४ B विक्का० । २५ B लक्खे० । २६ A सुत्त० । २७ A सुत्ता० । २८ A ०दावि-
या० । २९ A विसेसण । ३० B ०मितो । ३१ A ०णुचिय । ३२ A ०कराणुगहत्थ । ३३
B ०णएसो ।

वत्तिरुवं^१ पकूवेऊण पंचविहववहारमज्जे जीयववहारेण पणयं । जेण सो सावेक्खो चिरं
'चाणुवत्तिस्सतीति'^२ ।

२. 'संवरविणिज्जराओ' इच्छाह । पर्यसे गाहाय सम्बन्धो । सीसो भणइ—'सम्मदंसण-
नाणचरणसंवरविणिज्जरतवपयत्था पहाणा, ते सव्वे वि मोतुं तवेगदेसं पायच्छित्तं वक्ख्वा-
णेउमुज्जया^३ किमन्थं तुग्मे त्ति?' । आयरिओ^४ भणइ—'पारंपरिएण चरणपयत्थस्स विसो-
हिकाणं पायच्छित्तं । चरणविसुद्धीए य कसिणकम्मपडलुव्वेल्लणान्तरं अग्वाबाहेकंति-
यच्चंति^५ परमसमसुहलक्खणो मोक्खो संपाविज्जइ त्ति काडं पायच्छित्तमेव भणइ ।' संवरणं
संवरं । क्कणं पिहाणं^६ ति एगट्ठा । विसेसेण निज्जरण विणिज्जरण । विणिज्जरा सोहणमिति एगट्ठा ।
संवरं नवस्स कम्मस्स अणायाणं^७ । निज्जराए पुव्वोवचियसुहासुहकम्मपोमालपरिसाडो^८ ।
अहं^९ विसेसियं भणइ—'मिच्छादंसणाविरइकसायपमायजोगनिरोहो संवरो । कहं? 10
मिच्छात्तावरोहेणं सम्मत्तपडिवत्तीए मिच्छत्तनिमित्तासवनिमित्तकम्मणो^{१०} संवरणं कयं भवइ ।
एव विरइपडिवत्तीए अविरइपच्चयं कम्मं पच्चक्खायं भवइ । तहा कसायविवज्जेण तन्निमित्तयं
कम्मं वज्जियं होइ । तहा इन्दिय-विगहा^{११} निडा-मज्ज-पमायासव-निरोहदारेण तप्पच्चयस्स कम्मणो
निरोहो कओ भवइ । धावण-वग्गण-डेवण-लघण-फोडणाइ-असुह-चेट्ठा-निवित्तीए कायजोगास-
वल्लापवेस्स कम्मणो निरोहो भवइ । तहा हिंस-फरसा-लिय-पिसुण असम्भूय-डंभ-सढ छलाइ^{१२} 15
वायं निरोहेण तप्पच्चयं कम्मं पच्चक्खायं होइ । तहा ईसा-ऽमरिस-भय-सोग-मिच्छामिस्संधानं^{१३} ।
रागं दोसाकुसलं^{१४} संकप्पाइनिरोहेण तन्निमित्तं कम्मं वज्जियं होइ । निज्जरा पुण गुत्ति-समिह सम-
णधंम-भावणा-मूलगुण-उत्तरगुण-परीसहावसग्गाहियासणयस्स भवइ । गुत्ती ति विहा मणाइ ।
संविहा पचविहा इरियाइ^{१५} । समणधम्मो दसविहो खमाइ । भावणा दुवालसविहा अनिच्छाइ ।
मूलगुणा पचविहा पाणाइवायाइ निवित्ती^{१६} । उत्तरगुणा पिडविसुद्धिमाइया^{१७} । परीसहा बावीसं 20
छुइया^{१८} । उवग्गा सोलस । हासा पदोसा वीमंसा पुढोवेमाया दिव्वा एए । हासा पदोसा
वीमंसा कुसीलपडिसेवणा एए^{१९} । माणुसा । भया पदोसा आहारहेऊ^{२०} अवच्छलेण सारक्खणया
ए तेरिच्छा । घट्टणया धंभणया लेसणया पवइणया एए आयसंचेयणिया । सो य सवरो
दुविहो—देसे सव्वे य । निज्जरा वि दुविहा देसे सव्वे य । जोगनिरोहकाले सेलेसि पडिचन्नस्स
दुस्सरिमच्चरिमसमए सव्वसंवरो सव्वनिज्जरा य । सेसकाले देससंवरो देसनिज्जरा य । एवं 25
'संवरविणिज्जराओ' उभयमवि 'मोक्खस्स पहो' मग्गो हेऊ मोक्खकारणं मोक्खमग्गो^{२१} त्ति ।
'तस्सि' पुण संवरविणिज्जराण 'तवो पहो' हेऊ कारणं ति । तस्स य 'तवस्स पहणमंगं
' पच्छित्तं^{२२} । जेण पच्छित्तं दुवालसविहो वि तवो अणुवत्तिइ । तवस्स कारणं पहणं^{२३} पच्छित्तं ।
तस्मा कारणं संवरविणिज्जराओ । संवरविणिज्जराओ मोक्खस्स कारणमिति । 'जं च नाणस्से' त्ति
उत्तरगाहाए सह संबज्जए^{२४} ।

30

३. 'सारो चरणमिच्छाह' गाहा । सामाइयाइयस्स विन्दुसारपज्वसाणस्स नाणस्स 'सारो
चरणं' । चरणस्स पुण निव्वाणं सारो । निव्वाणस्स अणतरकारणं चरण, कारणकारणं नाणं ।
चरणस्स कारणं नाणमणतर । नाणाओ चरण, चरणाओ निव्वाणं ति । नाणविसुद्धीए चरण-

१. 1 A पडिसेवणावति । 2 A चाणु० । 3 A वत्तिस्समिति । 4 B उज्जया । 5 A रितो ।
6 B पिहण । 7 A दानं । 8 B कम्ममलपरिसाडो । 9 A कम्मणो । 10 B हवइ । 11 A विगहा । 12 B छलादि । 13 B संवारण । 14 B कुल । 15 A इयाइ । 16 A वीमंसा । 17 B पिडविसुद्धिमादीया । 18 B दुहातीता । 19 A एते । 20 A हेउं । 21 B मोक्खमग्गो । 22 A नास्ति । 23 B उज्जइ ।

विमुद्धी, चरणविमुद्धीए निव्वाणफलावत्ती भवइ^१ । चरणविमुद्धी पुण पच्छित्ताहीणा । अओ निव्वाणचरणऽत्थिणा पच्छित्तं 'नेयं' जाणियच्चं अवस्सं' भवइ^२ ।

४. 'तं दसविह'मिच्छाइ । तमिति अणन्तरगाहानिहिद्वं पच्छित्तं सव्वनामसहेण सम्ब-
ज्झइ । 'तं' पच्छित्तं 'दसविहं' दसमेयं दसविकप्पं । तं-जहा—आलोयणारिहं, पडिक्कमणारिहं,
५ तदुभय-विवेगोसग्गारिहं, तवारिहं, छेयारिहं, मूलारिहं, अणवट्टप्पारिहं, पारंचियारिहं चेति ।

तत्थ य आलोयणारिहं—आ मज्जायाए वट्टइ । का सा मज्जाया ?

- जह वालो जंपतो कज्जमकज्जं च उज्जओ भणइ । त तह आलोएज्जा माया-मय-विप्पमुक्को उ ॥
एसा मज्जाया । आलोयणं पगासीकरणं समुदायन्थो । गुरुपञ्चक्खीकरणं मज्जायाए । जं पावें
आलोइयमेत्तेण चेव सुज्झइ, एय आलोयणारिहं । १ । पडिक्कमणारिहं—ज मिच्छादुक्कइ^३ मेत्तेण
१० चेव सुज्झइ न आलोइज्झइ, जहा सहसा अणुवत्तेणं खेलसिग्गणायं परिट्ठवियं, नय
हिंमाइयं दोसमावन्नो तत्थ मिच्छादुक्कइ भणइ, एयं पडिक्कमणारिहं । २ । तदुभयारिहं—ज
पडिसेवियं गुरुणो आलोइज्झइ, गुरुसंदिट्ठो य पडिक्कमइ त्ति पच्छा मिच्छा^४ दुक्कइ^५ ति भणइ, एयं
तदुभयारिहं । ३ । विवेगारिहं—विगिंचमाणो विहीए तमइयार सोहेइ जत्थ, एयं विवेगारिहं । ४ ।
विउसग्गारिहं—जं कायचेट्टानिरोहोवओगमेत्तेण चेव सुज्झइ, जहा दुस्सुमणाइयं, एयं विउस-
१५ ग्गारिहं । ५ । तवारिहं—जम्मि पडिसेविए निव्वीयाइओ छम्मासपज्जवसाणो तवो दिज्झइ, एयं
तवारिहं । ६ । छेयारिहं—जम्मि यं पडिसेविए संदुलियपुव्वपरियायदेसावच्छेयणं^६ कीरइ, नाणावि-
हवाहिंसं^७ दूसियगोवंगछेयणमिव सेससरीरावयवपरिपालनत्थं, तहेहावि सेसपरियायरक्खणत्थं,
एयं छेयारिहं । ७ । मूलारिहं—जेण पडिसेविएण पुणो महव्वयारोवण निग्गसेमपरियायावण भूणा-
णन्तरं कीरइ, एयं मूलारिहं । ८ । अणवट्टप्पारिहं—जम्मि पडिसेविए उवट्टावणा अजोगो,^८ 'चि
२० कालं न वएमु ठाविज्झइ जाव पडिसिट्ठुनवो न चिण्णो, पच्छा य चिण्णनवो तदोसोव'ओ
वएमु ठाविज्झइ, एयं अणवट्टप्पारिहं । ९ । पारंचियारिहं—अञ्चु गइ-पूयणेसु,^९ पारं अञ्चइ तं^{१०} पारं
जम्मि पडिसेविए लिगखेत्तकालविसिट्ठाण, तं पारंचियारिहं । १० । एस संखेवओ पिण्णं^{१०} थो
दसण्ह वि पयाण भणिओ । सट्ठाणे सट्ठाणे विन्थरेण वि भासियच्चो । एणहिं चेव एणहिं विवरं^{११} रिहिं
जीयववहारो समप्पइ । संपय जहक्कम-निहिट्ठाणं वसण्ह वि पयाणं विवरणं^{१०} भणइ कमेण कैव ।
- २५ ५. तत्थ पढम पयं 'आलोयण त्ति । तस्म' सख्वं^{११} निरुवणत्थं गाहा 'करणिज्जा जे जोगा'
इच्छाइ । 'करणिज्जा' नाम अवस्स-कायव्वा । 'जे' इति अणिहिद्विगुणं^{१२} सो । 'जोगा' इति
किरियाओ सुओवइट्ठाओ संजमहेउगाओ कम्मनिज्जणत्थं । 'तेसु' अणन्तरनिहिद्विगुं^{१३} उअउ-
त्तस्स' पवत्तस्स । अहवा जोगा इति मण वइ-कायजोगा एण्हितो किरिया अणण्णा' भवती^{१४} । 'त्ति
तस्सहचरियत्ताओ'^{१५} ।

- ३० जोगो विरियं थामो उच्छाह परक्कमो तहा चेट्टा । सत्ती नामन्थ ति^{१६} य जोगस्स हवन्ति पज्जाया ॥
कायजोगो कहं कायव्वो ? कुम्मो इव^{१७} अट्ठीणपल्लीणमुत्ते^{१८} सुप्पणिहियपाणिपाप । अहवा,
उद्धट्ट पायं रीएज्जा, तिरिच्छं^{१९} वा कट्ठं^{२०} पाय रीएज्जा, साहट्ट पाय रीएज्जा । एव कायजोगो
करणिज्जो^{२१} । वइजोगो वि एवं करणिज्जो—
जा यऽसच्चा ण वत्तव्वा सच्चा मोसा य जा मुसा । जा य बुद्धेहिं नाइण्णा न तं भासेज्ज पञ्चव्वं ॥

१ B इवति । २ B नास्ति । ३ B होइ । ४ A मिच्छाभिदु० । ५ B ०मिमाणा० । ६ B
नास्ति । ७ B छेदणं । ८ B 'से'नास्ति । ९ B पूयणासु । १० B विवर । ११ A तत्थ ।
१२ A सख्वं । १३ A अणता । १४ A भवन्ती । १५ B चरित्तओ । १६ B चि । १७
B इव ली० । १८ A गत्तो । १९ A वित्तिरि० । २० A नास्ति । २१ B० नीयो ।

मणजोगो वि एवं करणिजो—अकुसलमणनिरोहो कुसलमणउदीरणा य । निरइयारस्सेव संखेवेण मुहपोत्तियाइ—पडिलेहणपमज्जणाई¹ जा जा संजमसामायरीगया किरिया सा सव्वा करणिजजोगसहवच्चा होइ । अहोरत्तमन्तराणुदेया । 'निरइयारस्स' अदुट्टभावस्स । 'छउम-त्थस्से'त्ति परोक्खनाणिणो । सुओवएसाणुसारेण सेसकिरियाकलावाणुट्ठाणपरायणस्स । 'विसोही' कम्मबन्धनिविती² निसल्लया वा । 'जइणो' जयमाणस्स अप्पमत्तस्स । 'आलोयणा भणिया' जिणिन्दगणहरेहिं³ । सीसो भणइ—'निरइयारो नियमा जई⁴ चेव होइ तो किमत्थं जइगहणे ?' । भणइ—'हेउ-हेउमग्भावेण वक्खाणं कायव्वं । निरइयारलक्खणाओ⁵ चेव हेउओ सो जयमाणो जइ त्ति लब्भइ, तेण दोण्हवि गहणं । अह वा जइ त्ति सामन्नामिहाणं । तं निरइयारत्तणेण विसेसिजइ निरइयारो जइ त्ति । पुणो वि मीसो—'ते' य जया⁶ उवउत्तो निरइयारो य⁷ करेइ । करणिजा य ते । तो तत्थ का विसोही⁸ आलोइण अणालोइए वा⁹ ?' गुरू 10 भणइ—'तत्थ जा चेद्वानिमित्ता सुहुमा आसवकिरिया, सुहुमपमायनिमित्ता¹⁰ वा अणुवलक्खिया ताओ¹¹ सुअन्ति आलोयणा मेत्तेण । सो पुण गुरू-संदिट्ठो असंदिट्ठो वा पुव्वं वा आलोएज्जा. कज्जसमत्तीए वा आलोएज्जा । अहवा पुवि पि पच्छा वि¹² आलोएज्जा ।

६. 'आहारइ गहणे'चाइ । अणन्तरगाहाए¹³ करणिजजोगनिहसमेत्त भणिय, संपयं पुण नामगाह करणिजा जोगा भणति¹⁴ । के ते करणिजा¹⁵ जोगा ? इमे—आहारो आईए जेसि 15 गहणाणं ताणि 'आहारइ गहणाणि' । पगवयणेण¹⁶ णिहंसो¹⁷ कओ । आइगहणेण सेज्जासंथारवत्थ-पायपुक्खणपडिगहगाइ¹⁸ ओहिय—ओवग्गाहिओ¹⁹ य²⁰ सेसो²¹ उवही येत्तए । 'तह बहियाणिग्गमेसु णेगेसु' गिलाणआयरियवालदुव्वलसेहखवग²² असट्टपाओगो²³ सहगहणनिमित्त णिग्गमणे । गहण तु गहुमापुच्छिऊण—गुरुणाणुत्ताओ, सुओवएसेण उवउत्तो, विहीए गिण्हिऊण; तओ जहाविही गहिगुमालोएन्तो सुद्धो । मीसो भणइ—'जइ गहणे अविमुद्धी, सुद्धी य आलोइए, एव गहणमेव 20 मा रिउ' । गुरू भणइ—'जइ गहणं न करेइ तओ आयरिओवज्जायाइ—कुलगणसंघसाहम्मि-गदं णानाणचरित्तवसंजमाईण ववच्छेओ—मगो हवइ । तेणावस्सं गहण विहीए कायव्वं' । अह एयं सव्व आहारइ-गहणेण गहियं । इमो पुणो बहियाणिग्गमोऽणेगो भणइ । गुरूइओ सेज्जाओ वा कुलगणसंघचेइयद्विविहमेय²⁴ तहव्वविणासनिवारणाई²⁵ । अहवा पीढ 25 फल सेज्जासथारपाडिहारियगहियप्पणत्थं वा निग्गम करेज्जा । अहवा एयाई निग्गमका²⁶ 25 रणा । 'उच्चारविहारावणि' त्ति उच्चारभूमि-विहारभूमीओ सण्णा-सज्जायसन्नियाओ²⁷ । चेइ वब्बंदणमिस्सि आमन्नं दू वा गच्छेज्जा । साहणं पुण अपुव्ववहुस्सुय²⁸ संविग्गाणं वन्दण संसयघोच्छेयत्थं वा गच्छेज्जा । आइमंहेण सद्वासनायगओसन्नविहारीणं वा सज्जावद्दाव-णत्थं साहम्मियाण वा संजमउच्छाहणमिस्सि गच्छेज्जा ।

७. 'जं चन्नं करणिज'मिच्चाइ । 'जं चन्नं'ति पुव्वगाहाभणियाओ वहरित्तं ति.²⁹ तं सव्व च 30 सहेण समुच्चिजइ । तं च खेत्तपडिलेहणत्थं डिलसेहनिक्खमणायगियसंलेहणाई³⁰ हत्थसयाओ परेणं जं आयरिय, तमायरित्ता ससिइगुत्तिविमुद्धि³¹ निमित्तं अवस्स आलोएयद्वं । ज पुण

- 1 B •ज्जणइइ । 2 A निवत्ती । 3 A नात्ति । 4 A जइ । 5 A •इयारत्तणाओ । 6 A जहा । 7 A व । 8 B का अविरोही । 9 A नात्ति । 10 B णिमि । 11 B तातो । 12 B व । 13 A •णेज्जा । 14 A भन्नन्ति । 15 A •ज्जजो । 16 B •यणे णि । 17 A णिहोमो । 18 B •गहादि । 19 B •हियअवउत्ताहि । 20 B नात्ति । 21 A सेत्ता । 22 B खमग । 23 A •वाओगो । 24 A मेद । 25 B •णादी । 26 A पीढग । 27 A •विण्ण । 28 A •मणका । 29 A सज्जास । 30 A •सुय । 31 B वतिरिचए । 32 B •णादी । 33 A •सिमुद्धि ।

हृत्पस्यम्भन्तरायरियं तस्य किञ्चि आलोइज्जइ, किञ्चि नालोइज्जइ । जहा पासवणखेलसिंघाण-
जल्ल'निविसणुट्ठाणवियम्भणाकुञ्चण'पसारणोसासणीसासचेट्ठाइ किञ्चि कज्जं नालोइज्जइ ।
पासवणं पुण पुव्वमापुच्छिऊण वोसिरइ । 'अवियडियम्मि' अणालोइयम्मि, असुद्धो साइयारो,
आलोपन्तो पुण तं कज्जं आयरियस्स सुद्धो निरइयारो त्ति भणियं होइ ।

८. 'कारणविणिग्गय'मिच्छाइ । 'कारणविणिग्गयस्स' त्ति । दुविहो निग्गमो गच्छाओ^४—कार-
णेण, अकारणेण य^५ । असिवओमरायदुट्ठगिलाणुत्तिमट्ठायरियपेसणाइ कारणिओ । चक्कथूभ-
पडिमा-महिमा-जम्म^६-निकखमण-ताण-निव्वाण-भूमि-सन्नायग-वड्ढ-संखडिपेहाइ निक्कारणिओ ।
कारणविणिग्गयस्स । 'च' सहो आलोयणाइपयं समुच्चिणइ । निरइयारस्स गुत्तिसमिडिविसु-
द्धस्स कारणेण विणिग्गयस्स आलोयेणमेत्ताओ चेव सुद्धी होइ । सा य आलोयणा—थोहओ
१० विभागाओ य । ओहालोयणा अद्धमासम्भन्तरायस्स हवइ । त चागयमेत्तो चेव इरियावहिया-
पडिक्कन्तो 'समुहेसवेलाए आलोएइ । आलोइयमेत्ते चेव सुज्जइ निरइयारो । सा य ओहालीयणा
इमा—

- अप्पा मूलगुणेसुं विराहणा अप्प^७ उत्तरगुणेसु^{१०} । अप्पा पासन्थाइसु दाणग्गहसंपओग्गोहा ॥
एवं विहालोयेण सुद्धो होइ । अन्नम्मि वेलाए विभागेण अद्धमासपरेणायस्स । विभागा-
१५ लोयणा निरइयारस्स वि । एवं 'सगणाओ' कारणनिग्गयस्स आलोइए सुद्धी : 'परगणागयस्स
वि य' त्ति । सगणो एगसंभोइया, परगणो अन्नसंभोइया । ते संविग्गा^{११} वा असंविग्गा वा ।
संविग्गाओ आगयस्स निरइयारस्स वि अवस्समेव विभागालोयणा । आलोयणाए^{१२} य सुद्धो ।
'उवसंपय' त्ति । सा य^{१३} उवसंपया^{१४} पंचविहा । नं-जहा—सुओवसंपया, सुहदुक्खोवसंपया,
खेत्तोवसंपया, मग्गोवसंपया, विणओवसंपया य त्ति । पंचविहाए वि तप्पदमयाए उवसंपज्जमणेण
२० निरइयारेणावि आलोयणा विभागेण दायव्वा । सो य आलोयणाए चेव सुद्धो । 'विहारे' त्ति
एगसंभोइया^{१५} फट्ठगपइ^{१६} गीयन्थायरिया एगाह-पणग-पक्ख-चउम्मास^{१७} संवच्छरिएसु जंथ वा
मिलन्ति तस्य निरइयारो वि विहारालोयणं देन्ति । अन्नोन्नस्स विहारे वि आलोयणाए सुज्ज^{१८} ।
संवत्थ 'निरइयारस्से' त्ति एय पयं सम्बज्जइ । एवमेयं^{१९} आलोयणारिहं भणियं ॥

९. इयाणि पडिक्कमणारिह भण्णइ । जेसु ठाणेसु खलियम्म मिच्छादुक्कडागेवणा होइ
२५ तट्ठाणसरूव^{२०} निरुवणन्थ^{२१} गाहा भण्णइ । 'गुत्तिसमिडपमाय' इच्छाइ । गुत्ति त्ति तिन्नि गु^{२२} ओ
मण-वइ-कायसन्नाओ । समिईओ इरिया भासा-एसणा-आयाणनिकखेवण^{२३} उच्चारपासवणाइ इरि-
दुवण-नामाओ पंच । एएसु अट्ठसु ठाणेसु पमाओ कओ होजा^{२४} । मणेण दुच्चिन्तियाइ^{२५} ।
वईए दुडभासियाइ, काएण दुच्चिट्ठियाइ । इरियाए कहंकहेन्तो^{२६} गच्छेज्जा, भासाए दट्ठरगिह^{२७} भण्णइ ।
भासाइ, एसणाए भिक्खा^{२८} गहणकाले अणुवउत्तो^{२९} न पमज्जइ आयाण-निकखेवसेसु, अप्पहिणा
३० लेहिय-थंडिले उच्चारइ परिदुव्वेज्जा^{३०} । 'गुरुणो' आसायण' त्ति । गिणाति^{३१} सन्धमिति गु^{३२}
तस्स आसायणा कया । का^{३३} अहिकखेवो^{३४} परिमवो वा जज्जाइगुणहीणस्स । आयो^{३५} नाणाइति जाव
तस्स साडणा अवणयणं विणासो आसायणा भण्णइ । आयरियाहिकखेव-इरिणाहिव इन्दि-

१ A निवस० । २ B गुञ्चण । ३ A कय । ४ A गच्छाओ । ५ B नास्ति । ६ A अन्तो
म्भणिकख० । ७ यणापय । ८ क्तो जइयमु० । ९ A अप्पा । १० B णेसु । ११ रिप
विग्गा अ० । १२ B आलोएइ य । १३ B नास्ति । १४ B उवस० । १५ B इहा । १६
पइ य, B वती । १७ A मम । १८ B विसु० । १९ B मेत । २० A स्मरु० । २१ वा-
A ण्ठया । २२ A निक्खमण । २३ B होइ । २४ A याए । २५ B कहतो । २६ उत्ते ।
२७ कखग० । २८ A उवउत्तो । २९ A रिहा० । ३० B दआमा० । ३१ B णइ स० । ३२ B
अवि० । ३३ A आओ ।

घन्तो आयं अप्पणो सादेइ^१ तुसिणीय-हुंकार-जाइ-कम्माइहिं । अहवा तिविहा आसायणा—
मणेण पओसाइ, वायाए अन्तरभासाइ, काएण जमलिय-पुरोगमण-संघट्टणाइ । 'विणय-
भंगे'^२ ति । विणओ अब्भुट्टाणासणदाणञ्जलिपग्गहवन्दणाईओ । तस्स य^३ भंगे । 'इच्छाईणम-
करणे' ति । इच्छा मिच्छा तहकारो आवस्सिया य निसीहिया आपुच्छणा य पडिपुच्छा छन्दणा य
निमन्तणा उवसंपयाओ^४ य गिज्झन्ति । एयासिमकरणे । लहुसंगं वा मुसावायं वणजा । जहा—
पयला ओहे मरुए पञ्चक्खाणे य गमणपरियाए । समुदेससंखडीओ खुइग^५ परिहारिय मुहीओ ॥
भवसङ्गप्पे दिसासुं^६ एगकुले चेव एकद्वे वा^७ । एए सव्वे वि पया लहुसमुसाभासणे होन्ति ॥
लहुसाऽविणं पुण सुइम जत्थ जत्थ पणगावित्ती^८ । तंजहा—तण-उगल^९ छार-मल्लग-लेव-
इत्तिरि-उगहण^{१०} चिट्ठणासु^{११} लेव-इत्तिरि उगहणट्टाणेसु सुत्तापसेण मासलहुं । तहावि इह लहुस-
गाविणं चेव भण्णइ । लहुसमुच्छा पुण ईमीसि^{१२} ममत्तं जत्थ सुइम, जहा—कागाइ-साण-भोग^{१३}
कप्पट्टग^{१४} सारकखणममत्ताईसु द्वे लहुसमुच्छा । खेत्ते ओवास^{१५} संधार-कुल-वसहि-गाम-नग-
र-ज्जाईसु । काले पुण मासकप्पोचरि निवासाइ । भावेण^{१६} राग-दोसाइ । एत्थ जे मासलहु-
यट्टाणा ते सव्वे वेप्पन्ति^{१७} ।

१०. 'अविहीइ-कास जंभिय' इच्छाइ । अविहीए हत्थमदाऊण कासइ मुहपोत्तिं^{१८} वा । एवं
जंभाइ-छीईपसु वि । 'वाय'^{१९} ति पयं कम्म-सहेण सम्बड्झइ । तं दुविहं-उइं उड्डोयाई,^{२०} अहो १५
कुच्छिइ-सहो । उड्डोए हत्थो दायवो मुहपोत्तिया वा^{२१} । कुच्छिय-सह-निगमे पुण^{२२} पुयावकइण^{२३}-
लम्बणेण । एस विही, एयच्चइरित्तो^{२४} अविही । 'असंकिलिट्टकम्म' पुण^{२५} छेयण-मेयण-संवसण-
पीलण-अभिघाय-सिंचण-कायखाराइ-असुसिर सुसिराणन्तर-परपरभेयभिन्नं । 'कन्दप्पो' वाइओ
काइओ वा । 'हासं' पसिद्धमेव । 'विगहा'^{२६} इत्थि-भत्त-चोर-जणवयाइया । 'कसाया' कोहाई ।
'जिसूगणुसंगो' सह-फरिस-रस-रुच गन्धासेवणमिति । २०

११. 'खलियस्स य' इच्छाइ । 'खलियस्स' अइयारावन्नस्स । सोय अइयारो सहसकारकओ^{२७}
'अणागिकओ'^{२८} य । 'च' सहो पडिक्कमणारोवणं समुच्चिणइ । 'सव्वत्थ वि' ति सव्वपएसु । वंसण-
नाणं नूनयसमिइगुत्तिन्दियाइसु खलियस्स । हिंसमणावज्जओ^{२९} ति अकरेन्तस्स जयणा-
जुत्तसं^{३०} । सहसकाराणामोगलकखणं चेय—

पुं अणसिऊणं डूढे पाए^{३१} कुलिगजं पासे । न य तरइ नियत्तेउं जोगं सहसाकरणमेयं ॥ २५
अथर^{३२} पाएणं असंपउत्तस्स णोवजुत्तस्स । इरियाइसु भूयत्थेसु वट्ठओ हो अणाभोगो ॥

पयं सहसकाराणामोगेहिं^{३३} हिंसमणावज्जमाणो जयणोवउत्तो अइयारावावज्जो वि मिच्छादुक्कड-
वत्ताओ सुद्धो ।

वउत्ति १२. 'आभोगेण वि' इच्छाइ । 'आभोगेणे' ति परिफुडवुड्डीए वि । 'तणुएसु' थोवेसु, 'नेहा-
सय' ति सम्बन्धो । नेहो कप्पट्टग-सन्नि-सन्नायगाइसु । भयं इहलोग-परलोग-आयाण-अकम्मा-
उज्जीव-असिलोग-मरण-सन्नियं । सोगो सच्चित्तान्तिमीसद्व्याण संजोगेण विओगेण य कओ
वीसा । 'वाउसत्तं' तरीरसुस्सूपापरायणत्तं हत्थपायाइधोवणदारेण । 'आइ' सहेण कुसील-

उज्ज १ B साडेति । २ A जाम० । ३ B भंगो । ४ B वा । ५ A ०न्तणोवस० । ६ A सं-
तओ खुइय । ७ A ०सासु । ८ A एगद्वे य । ९ B ०वती । १० A ०उगलग० । ११ A
ति चि० । १२ B चिट्ठणाले० । १३ B इसिसि । १४ B कप्पट्ट० । १५ A ०वास । १६ A
१७ B धिपं० । १८ B मुहपोत्ति० । १९ B वायन्ति । २० B उड्डोयाई । २१ B
नासि हत्थो मुहपोत्तिय वा दिज्झइ । २२ नासि । २३ B पुयतावकइण । २४ B एतव्वतिरित्तो ।
२५ A छेयणपीलणभेयणवंसण । २६ B विकहा । २७ B सहस्स० । २८ B ०भोगओ । २९ A
३० अणमाणा० । ३१ A उत्तस्स । ३२ A णए । ३३ B ०सावकरण० ।

पास्तथो-सन्न-संसत्ता धेप्पन्ति । 'कन्दप्पहासविगहा' पुण्वक्कणाणिया । 'आइ' खहेण कसा-
यविसयाणुसंगा गहिया । सव्वेसु वि एएसु तणुएसु 'नेयव्वं' जाणियव्वं । 'पडिक्कमणं' पाय-
च्छिस्सं ति भणियं होइ । एयं पडिक्कमणारिहं भणियं ॥ २ ॥

१३. इयाणि तदुभयारिहं । 'संभमभय' इच्छाह । 'संभमो' हत्थी-उदग-अगणिमाइओ ।
५ 'भयं' दस्सु-मिलक्खु-वोहिय-मालवाइ-सगासाओ । 'आउरो' दिगिच्छा-पिवासाईहिं । 'आवई'
चउव्विहा-दव्वखेत्तकालभावावई । दव्वावई दव्व दुल्लहं । खेसावई वोच्छिन्नमडम्बाई । काला-
वई ओमाई । भावावई गुरुगिलाणाई । 'सहसाणाभोगा' पुवुत्ता । एएसु हिंसाइदोसमाव-
ज्जओ वि जयन्तस्स 'अणप्पवसओ' सव्वेहिं कारणेहिं, 'सव्ववयाइयारं' करेज्जा । पलायमाणो
१० पुदविजलजलणपवणाइवणस्सइदुरुहण वा करेज्जा । वि-तिय-चउ-पञ्चिन्दियं वा विराहेज्जा ।
मुसावायादिन्नादानमेहुणपरिग्गहाइभोयणअद्धानकप्पलेवाडाइयं वा आवज्जेज्जा । एयं उत्तर-
गुणेषु वि । एवमाइ अइयारावज्जस्सावि । 'तदुभय' आलोयणा गुरुण । पच्छा गुरुसंदिट्ठो
मिच्छाडुक्कउं ति भणमाणो सुद्धो । 'आसंकिप चेव' ति कयमकयं वा जत्थ परिच्छेयं काउं न
तरह तमासंकियं । तत्थ य सव्वपएसु वि तदुभयपायच्छिस्तकारी सुज्झइ ।

१४. 'दुष्चिन्तिय' इच्छाह । 'दु'सदो कुच्छाभिहाणे । संजमविराहणाजायं कुच्छिय विन्तियं
१५ दुष्चिन्तियं । एव 'दुग्भासियं दुष्चिट्ठिय' । 'आइ' गहणेण दुप्पडिलेहिय-दुपमज्जियगहणं ।
'बहुसो' अणेगसो 'उवउत्तो वि न याणइ' ति सम्बज्झइ । उवओगरुवपरिणओ' वि । 'आइ' न
संभरइ पुव्वकालकयमइयारट्ठानं । आलोयणाकाले 'देवसियाइ अइयार' १६, आइगहणेण
राइय-पक्खिय-चाउम्मासिय-संवच्छरियाइयारा धेप्पन्ति ।

१५. 'सव्वेसु य' इच्छाह । 'सव्व'गहणेण सव्वाववायट्ठाना सुइया । पढमं उस्स'गपयं'
२० विइयं अववायपयं । अवराहेसु अइयारेसु 'दंसणणाणचरणावराहेसु' । 'आउस्सस्से ति' कारणे
जयणाए गीयत्थो आसेवओ आउत्तो भणइ । तस्सेवमसेसाववाय^{१०} कालाणुट्ठानं 'रस्स
आउत्तस्स 'तदुभय' पायच्छिस्त' होइ । तहिं वेवाववायकाले 'सइसक्कारेण' ज कयं, तं
आइसइसंगहियाणाभोगेण य तदुभयमिति । एयं च^{११} तदुभयारिहं ॥ ३ ॥

१६. इयाणि विवेगारिहं भणइ । 'पिंडोवहिसेज्जा' इच्छाह । 'पिंडो' संघाओ असण-पाणी-खा-
२५ इम-साइम-मेयमिन्नो । 'उवही' ओहिय-उवग्गहिय-मेओ । 'सेज्जा' उवस्सओ । आइसइण डालग-
छार-मल्लग-ओसहाणि धेप्पन्ति । 'कडजोगी' गीयत्थो भणइ । पिंडेसणा-वत्थ-पाएसणा^{१२} डेय-
सुयाईणि^{१३} सुत्तन्धओ अहीयाणि जेण सो गीयत्थो । तेणेवउत्तेण गहियं सुओवएसणुए आरोव-
ओगपरिणामपरिणएणं ति भणियं होइ । 'पच्छा नायमसुद्ध' । केण दोसेण असुद्धं^{१४} नाय भणइ ।
उम्माउप्पायणेसणाहिं संकियमसंकियं वा दोसवत्तेण 'सुद्धो' 'निरइयारो' । विहाणेणं विहिणा
३० सुओवइट्ठेण 'विगिच्चमाणो परिट्ठवेन्तो सुद्धो हवइ ।

१७. 'कालट्ठानाइच्छिय' इच्छाह । 'कालाइच्छियं' पढमपोरिमीगहियं^{१५} चउयपोरिसिं जाव
जं धरिज्झइ । अद्धजोयणाइरेगाओ आणीयं नीयं वा । असदयाए सदयाए य । विगहा-किट्ठा-इन्दि-
यमाईहिं सटो, गिलाण-सागारिय-यडिल्ल-भयाइक्कमणेण य^{१६} असदो । विहीए विगिच्चन्तो
सुद्धो । अणुगपसूरे अत्थमिप वा ज गहियमसणाइ असट्ठेण गिरिराहुमेहमहियारयापरिप

१ A एव । २ B अमणि० । ३ A० मंडवा० । ४ B० मावी । ५ B० हिति । ६ B० वा-
राइ । ७ B० णतो । ८ B० मियाइयार । ९ A उवम० । १० B० वाद । ११ B परिच्छित्त ।
१२ A एव च । १३ B० पाएसणा सेजाछेय० । १४ A सुयाइय । १५ A० ण सुद्ध । १६ B
पोरसी० । १७ B नास्ति ।

सवियरि उगयबुद्धीए अणत्थमियबुद्धीए वा गहियं होजा; पच्छा य अणुगए^१ अत्थमिए वा^२ नायं तओ^३ विहीए विगिञ्चन्तो सुद्धो । 'कारणे' वा गहियं गिलाणायरियबाल^४ पाहुणयदुल्लहस-
हस्सदाणाइ-कारणे नाणाविहे जं गहियं विहिभोयणे य कए जइ तं उवरियं तओ विहीए अणा-
घायमसंलोगाइयाए विगिञ्चन्तो । 'भत्ताइ' भत्तगहणेण अमण, आइगहणेण पाण-खाइम-साइ-
माणि वि घेपन्ति । सो य^५ एवं करेन्तो सुद्धो हवइ ति^६ विवेगारिहं भणियं ॥ ४ ॥

१८. इयारिण काउस्सगारिहं भणइ—'गमणागमण'—इच्छाइ । उवस्सयाओ गुरुमुलाओ
वा 'गमणं, आगमणं' बाहिराओ आयरियसमीवं । 'विहारो' सज्जायनिमित्तं ज अन्नथगमणं ।
एत्थ सव्वहिं चेव इरियावहिया काउस्सगो पायच्छित्तं कीरइ । 'सुयम्मि' उद्देससमुद्देसाणुभा-
पट्टयणपडिक्कमणसुयक्खंधंगपरियट्ठणाइएसु सुए काउस्सगो कीरइ । 'सावज्जसुमिणे'^७ पाणा-
इयायाइ । आइसहेण अणवज्जसुमिणे^८ वि । कम्हेति । 'च'सहेण दुन्निसित्त-दुस्सउण-पडिहणण-
निसित्तं अट्ठस्साउस्सगकरण । 'नावा' चउव्विहा—समुदनाया, उज्जाणी, ओयाणी, तिरिच्छ-
गामिणी । आइमा समुदे । पच्छिह्वा तिन्नि नईए^९ । उज्जाणी पडिसोत्तगामिणी । ओयाणी
पुण अणुलोयगामिणी । तिरिच्छगामिणी णदि^{१०} छिन्दन्ती गच्छइ । 'णईसंतारो'^{११} चउव्विहो ।
सो पुण पाएहिं संधट्ठ-लेव-उवरिलेवेहिं तिविहो होइ, बाहा-उडुवाईहिं य । सव्वत्थ 'पायच्छित्तं'
जयणोवउत्तस^{१२} विहीए 'काउस्सगो' पायच्छित्तं होइ ।

१९. 'भत्ते पाणे' इच्छाइ । 'भत्तपाणाइ' परिद्धं चेव । 'सयणं' जत्थ सुणइ । 'आसणं' जत्थ
निविसिज्जइ । 'अरहन्तसेज्जा' चेइयघरं । 'ममणसेज्जा' पडिस्सओ । मणसु एएसु^{१३} भत्ताइस-
मणसेज्जापज्जवसाणेसु हत्थसयाओ परेण गमणे आगमणे वा कए पायच्छित्तं^{१४} काउस्सगो ।
सो पणुवीसुस्सासो^{१५} कायव्वो । उच्चारिज्जइ ति 'उच्चारो' । पस्सवतीति 'पस्सवणं'^{१६} । दोसु
वि पडिट्ठविएसु हत्थसयभन्तरे परेण वा हत्थमेत्ते वि काउस्सगो पणुवीसुस्सासो कज्जइ ।

२०. 'हत्थ सय' इच्छाइ । अणन्तरगाहा-जुयलेण काउस्सगं पच्छित्तमुत्तं, तं पुण काउ-
इग्गं कि परिमाणं करेन्ति । अओ ऊसास परिमाण-निरुवणत्थाओ तिन्नि गाहाओ भणन्ति ।
गाहा पढमं पडियसिद्धं । 'पाणवहाइसुमिणए' ति करणकारावणाणुमईहिं सुमिणे^{१७} पाणा-
इयाओ कहो ओज्जा । तत्थ ऊसाससयपरिमाणं^{१८} तुलं । 'चउत्थ मिति मेहुण-^{१९}सुमिणयदंसणे
अट्ठसयऊसासपरिमाण काउस्सगं^{२०} करेज्जा ।

२१. 'देसियराइय' इच्छाइ । जहासंखेण ऊसासपरिमाणकहणमेयं । दिवसावसाण-पडिक्क-
मणे पच्छिमकाउस्सगतिए पढमे दो उज्जाया चिन्तिज्जन्ति । पच्छिमेसु दोसु एक्केओ । एवमेए
चत्तारि उज्जाया । एसो य उज्जायदण्डगो पणुवीसूसासपरिमाणेण छिज्जइ । तओ पणुवीसा
चउहिं उज्जाएहिं गुणिया ऊसाससयं भवति । रयणिपहाय-पडिक्कमणे पुण पञ्चासं ऊसासा
सय स अडेण होन्ति । तत्थ दोहिं उज्जाएहिं पणुवीसा गुणिज्जइ । पक्खपडिक्कमणे वारस
उज्जाया । तेहिं पणुवीसा गुणिया होन्ति ऊसासाणं तिन्नि य सयाओ । चाउम्मास-पडिक्कमणे
वीसाए उज्जाएहिं पणुवीसा गुणिज्जइ, पंचसया होन्ति । वारिसिय पडिक्कमणे चत्तालीसाए
उज्जाएहिं पणुवीसा गुणिया सहस्समुस्सासाण होइ । अत्रे अट्ठ ऊसासा नमोकारे कज्जन्ति ।
तओ अट्ठत्तरं सहस्सं होइ । सो य नमोकारो संवच्छरिए बहुओ कालो निव्विण्णेण गओ
ति चिन्तिज्जइ मंगलत्थं पज्जन्ते ।

1 B० गओ । 2 A० मिओ । 3 B ततो । 4 B 'बाल'नासि । 5 B च । 6 B
नासि । 7-8 A० मिणो । 9 B नरीए । 10 A नरी । 11 A नदि सं० । 12 B जइणो० ।
13 B एतेसु । 14 A पयच्छित्तं । 15 A पुण० । 16 A पस० । 17 B करेउ ति ।
18 A हुमिणोति । 19 A ऊसासयप० । 20 A मिहुण० । 21 B उस्स० ।

२२. 'उद्देस' इच्छाह । सुत्ते उद्देस-समुद्देस-अणुञ्चासु सत्तावीसं ऊसासा उस्सग्गो कीरइ । सुयक्खन्धङ्गपरियट्ठणुत्तरकाले य सत्तावीसुस्सासपरिमाणुस्सगकरणं । पट्टवणपडिक्कमणे अट्टसासगपरिमाणुस्सगकरणं । आइसदेण दुब्भिसिच्चावसउणपडिघायनिमित्त अट्टसासमुस्सगं करेइ । एयं काउस्सग्गारिहं भणिय ॥ ५ ॥

- 5 २३. 'उद्देसज्जयणे' इच्छाह । उस्सग्गामिहाणानन्तरं तवारिहं भणइ । तत्थ नाणायारा-इयारो दुविहो—ओहओ, विभागओ य । तत्थ विभागेण उद्देसग-अज्जयण-सुयक्खन्ध-अज्ञाणं कमसो य परिवाडीए कमेण, पमाइस्स कालाहकमणाइसु त्ति सम्बज्जइ । पमाइगहणं, काल-विणय-बहुमाण उवहाण-अनिहवण विवज्जया अइयारो होइ । वज्जणमेय-अत्थमेय-तदुभयमेया वा कया अइयारो होइ नाणस्स । एपसि अट्टण्हपयाणमन्नयरट्ठाणट्ठिओ नाणाइयारे वट्टइ ।
- 10 अकाले सज्जायकरणं असज्जाइए वा करणं, एस कालाइयारो । विणयं न पउअइ, जच्चाइएहिं वा मयावलेवल्लित्तो विणयभगं करेइ, हीलइ वा, एवमाइ विणयाइयारो । सुए गुरुम्मि य बहुमाण-भत्तीओ न करेइ । भत्ती उवयारमेत्तं । बहुमाणो ओरसो सिणेहसम्बन्धो आयरियाणं उवरि सो वा न कओ । उवहाण तवचरणं आयविलाइय न करेइ । निहवणं अवलवण । जस्स सगासे अहीयं तदुद्देसेण भणइ 'नाह तस्स सगासे अहिज्जिओ' । जुगप्पहणं वा सूरिं समुद्दिस्सइ ।
- 15 सयमेव वाहिज्जियं भणइ । एसा निहवणा । वज्जयइ जेण अत्थो तं वज्जणं । सुत्तस्स सद्दा । तं च सुत्तं मत्त-सक्खविन्दुहिं ऊणमइरित्तं वा करेइ, सकय वा करेइ अच्चासिहाणेण वा भणइ । एस वज्जणमेओ । एवमत्थमेय तदुभयमेया वि नेया ।

२४. 'निव्विगइय'—इच्छाह । उद्देसगाइयारे निव्विगइय' । अज्जयणाइयारे पुरिमहं । सुयक्ख-न्धाइयारे एगासणयं । अगाइयारे आयंविहं । अणागाढे एयं । आगाढे पुण एपसु चेव ठाणेसु' ।
- 20 पुरिमइइ—अवभत्तट्ट-पजवसाणं । अत्थसुणणे वि पुरिमइइ खमण पज्जन्तमेपसु चेव ठाणेसु । एय विभागपच्छित्तं भणियं । इयारिण ओहेण भणइ । —

२५. 'सामन्नं पुण' इच्छाह । सव्वम्मि चेव सुत्ते ओहेण अविसेसिए आयामं । अत्थ य अविसेसिए अवभत्तट्टो । कमेण अहिज्जन्तो न ताव पावइ तं सुत्तं अत्थ वा परियाअ, वा न पूरइ सो अपत्तो (१), अवगे अपत्तो अजोगो । नित्तिणिच्चलच्चिन्नाणगणियाइ-णेगाइ-स-संजुत्तो (२) अन्नोवि अणत्तो वयसा सुण्ण वा (३) एणसिं सव्वम्मि चेव जो वायणं वेइ उद्देस-समुद्देसणुञ्चा वा करेइ तस्स वि खमण । 'च' सदेण जइ पत्तं न वाएइ सुण्ण, पत्तं वा जोगं न वाएइ, वत्त वा वयसुएहिं । एणसिं च उद्देसणादि जो न करेइ वा तस्स अवभत्तट्टो ।
- 25 संजुत्तो (२) अन्नोवि अणत्तो वयसा सुण्ण वा (३) एणसिं सव्वम्मि चेव जो वायणं वेइ उद्देस-समुद्देसणुञ्चा वा करेइ तस्स वि खमण । 'च' सदेण जइ पत्तं न वाएइ सुण्ण, पत्तं वा जोगं न वाएइ, वत्त वा वयसुएहिं । एणसिं च उद्देसणादि जो न करेइ वा तस्स अवभत्तट्टो ।

२६. 'कालाविसज्जण'—इच्छाह । कालाविसज्जणं कालस्स अपडिक्कमण । 'आइ'सहेण अणुओगस्स' अविसज्जणं । 'मट्ठलि-वसुहा' मंडलि-भूमी सा तिचिहा' सुत्ते अत्थे भोयान् ।
- 30 एपसिं तिण्हवि अप्पमज्जणे निर्घाय । सुत्ते अत्थे वा निसेज्जं न करेइ । अक्खे वा न रएत्ति, तो खमणं, 'च' सद्दा वंदण-काउसग्गो ण करेत्ति तहावि खमण चेव ।

२७. 'आगाढाणागाढम्मि' इच्छाह । जोगो दुविहो—आगाढो अणागाढो य । आगाढे सव्व-भंगो देसभंगो य । अणागाढे वि सव्वभंगो देसभंगो य । सव्वभंगो नाम आयंविहं न क-इ, विगईओ सेवइ । देसभंगो नाम विगई भुज्जेऊण पच्छा काउस्सगं करेइ । सयमेव वा काउ-स-स्सगं काऊण भुज्जइ, विगई वा एगट्ठ गेण्हइ^{१०} । अमणिओ^{११} वा 'संदिसह काउस्सगं करेमि' ति
- 35 स्सगं काऊण भुज्जइ, विगई वा एगट्ठ गेण्हइ^{१०} । अमणिओ^{११} वा 'संदिसह काउस्सगं करेमि' ति

1 B ०न्वीइय । 2 A ०यख० । 3 A एक्काम० । 4 B ट्ठणे० । 5 A ओहेण । 6 B तित्तिणियचलच्चि० । 7 A अवत्तो । 8 A अणो० । 9 A तिहा । 10 B गिहइ । 11 A अभिणि० ।

भणइ । आगाढसङ्गमंगे छट्ठं, देसमंगे चउत्थं । अणागाढसङ्गमंगे चउत्थं, देसमंगे आयं-
बिलं । एस नाणाइयारो भणिओ ।

इयाणि दंसणाइयारो भणइ—

२८ 'संकाइयासु देसे' इच्छाइ । संका आइ जेसि पयाणं ताई इमाई संकाइयाई । तेसु
संकाइएसु अट्ठसु पएसु । काणि पुण ताणि? इमाणि भवन्ति । [१] संका, [२] कंखा, [३] ५
वित्तिगिच्छा^१, [४] मूढदिट्ठी, [५] अणुववूहा,^२ [६] अधिरीकरणं, [७] अवच्छलं, [८] अप्प-
भावणया । संसयकारण संका-देसे य^३ सव्वे य । तत्थ देसमि जह—तुल्ले जीवत्ते किह
भविया अभविया^४, अवे एवमाइ संकादेसे । सव्वे—पागय^५ भासवद्धत्ता मा होजाऽकुसल-
परिकल्पियं । दिट्ठन्तो पेज्जकप्पट्ठो । एत्तो कंखा दुविहा—देसे, सव्वे य बोधवा । देसे कुत्ति-
त्थियमयं कखइ । एत्थवि अहिंसा मोक्खो य दिट्ठो ति । सव्व पुण कंखइ सव्वे कुत्तित्थिमए^६ । १०
दिट्ठो रायामञ्जा आसायहिया पसत्थमपसत्था । वित्तिगिच्छा^७ देसे सव्वे य । जहा भइमो^८
परिसो परिकसो भमहाण केमलोयाइ कीरण होजा न^{१०} वा मोक्खो । विदुगुञ्जा वा-विदुज्जाने
विदु^{११} साधवः । ते दुगुञ्जइ मण्डलि-मोय-जल्लइएहि । मूढदिट्ठी परित्थियपूयाओ^{१२} असयम-
याणि वा सोऊण मइवामोहो होजा । उववूहा दुविहा—पसत्था अप्पसत्था य । पसत्था साहसु
नाणइसणतवसंजमखमणवेयावच्चाइसु अब्भुज्जयस्स उच्छाहवह्वणं उववूहणं । अप्पसत्था १५
मिच्छत्ताइसु^{१३} । थिरीकरण पमत्थमप्पसत्थं च^{१४} । विमीयमाणस्स चरित्ताइसु थिरीकरणं
पसत्थ । अमंजसे थिरीकरण अप्पसत्थ । वच्छल्लमवि एवमेव दुविह—आयरिय-गिलाण-पाहु-
ण-असहु^{१५} बाल-बुद्धाईणं^{१६} आहारोवहिमाइणा समाहिकरण पसत्थ । ओसभाइ^{१७} गिहत्थाणं
प्पसत्थं । पभावणा वि एवमेव^{१८} । तित्थयर-पवयण निघाण-मगपभावणा पसत्था । मिच्छत्त-
णणाईणं^{१९} अप्पसत्था । एव अट्ठ वि वित्थरओ पक्खेऊण । तत्थ संका देसे सव्वे य । एवं कंखा २०
वि । एवं वित्तिगिच्छा^{२०} दुगुञ्जा वि । एवं मइ[वा]मोहो वि । अप्पसत्थववूहा देसे सव्वे य । एव
वच्छलं पि देसे सव्वे य । अप्पसत्थप्पभावणा वि देसे सव्वे य । तत्थ चउसु वि संकाइएसु देसे
खमणं । मिच्छोववूहणाइसु य देसे^{२१} खमण । च सहेण थिरीकरण-वच्छल्ल-प्पभावणे मिच्छ-
त्ताईणं देसे खमण । एव ओहओ । विभागओ^२ पुण संकाइसु अट्ठसु वि देसे भिक्खुस्स
पुरिमइ । वसभस्स एकासणं^{२३} । उवज्जायस्स आयंबिलं । आयरियस्स अभत्तट्ठो । २५

२९. 'एवंचिय' इच्छाइ । एवं^{२४} चेवाणन्तरदिट्ठं पुरिसविभागेण पच्छित्तं पिहं पिहं । जहणं
साहणं^{२५} उववूहणं न करेइ । आइसहेण^{२६} थिरीकरण वच्छल्लं पभावणं वा पवयणजह^{२७} माइयाणं
करेइ । भिक्खुस्स पुरिमइ । वसभस्स^{२८} एकासणं^{२९} । उवज्जायस्सायबिलं । गुदस्स अभत्तट्ठो ।
एय पढमद्ववक्खाणं । पच्छल्लं पुण उवरिमगाहाए सम्बज्जाइ^{३०} । सा य एसा गाहा—

३०. 'परिवाराइ' इच्छाइ । 'परिवारनिमित्तं' ति सहायनिमित्तं ति जं भणियं होइ । 'आइ'- ३०
सहेण आहारोवहि-निमित्तं वा । तप्पसाएण आहारोवहि-सेज्जाओ वा लभिस्सन्ति ति काउं
पसत्थोसन्नकुसीलसंसत्ताहाछन्दणियाणं^{३१} उवरि ममत्त करेइ । सावग-सन्नायगाणं वा सव्वेसि

१ B विगिच्छा । २ A अण० । ३ B अप० । ४ B 'य' नास्ति । ५ B० विए । ६ B
पागय । ७ B० त्थिय० । ८ B विहगिच्छा । ९ A इहमो । १० B ण । ११ B विदवः । १२ A
पूयाभइ० । १३ A मिच्छाइसु । १४ B वा । १५ B० णसु असहु । १६ B० दीण । १७ A
०णइ । १८ A एमेव । १९ B० तज्जा० । २० B विगिच्छा । २१ B० वूहणा देसे । २२ A
विभागओ । २३ B एगास० । २४ B एय । २५ A जइ साहु । २६ B आदि० । २७ A
जति० । २८ B वसहस्स । २९ B एगास० । ३० B० ज्जति । ३१ B० च्छदनीइभाण ।

वा परिपालण-सम्भोग-संवास-सुत्तथादानाणि । जइ करेइ वच्छलं तो भिक्खुणो णिवीर्यं ।
 घसभोवज्झायगुरुणं^१ पुरिमेगासणायामाह जहासंखं । अह पुण इममालम्बणं करेइ । 'साहम्मि-
 ओ'त्ति एसो संजमं वा करेसइ^२ । 'वा'सदेण कुलगणसंघगिलाणकज्जाइएसु पडितप्पिस्सइ चि^३ ।
 एवं विहाए बुद्धीए सबहिं सुद्धो । एवं दंसणायारपच्छित्तं भणियं ॥

५ इयाणि चरित्तायारपच्छित्तं भन्नइ—

३१. 'एगिदियाण' इच्छाह । एगिन्दिया पुढवि-आउ-तेउ-वाउ-पत्तेयवणस्सई । एएसिं
 पंचणह वि पिडु पिडु संघट्टणे निव्वीइय^४ । आउकायस्स संघट्टणे^५ घड-गोलंकय-वारगाइ-ठियस्स,
 पायहत्थाइचालियस्स ईसिं परियावो, पुण गाढतरचालियस्स उद्वणं । पिडु परितावणहणणपा-
 णाईसु । एएसिं च परितावणा दुविहा अणागाढा आगाढा य । तत्थ अणागाढाए पुरिमह ।

१० आगाढाए एकासनयं । उद्वणे^६ पुण आयामं पंचसु वि ।

३२. 'पुरिमाई' इच्छाह । अणन्तवणस्सइ-विय-तिय-चउरिन्दियाण संघट्टण-अणागाढ-आ-
 गाढ-परिताव^७-उद्वणेषु पुरिमाइ-खमणन्त^८ जहासंखं । पञ्चिन्दियसंघट्टणे एकासनयं । अणा-
 गाढ-परितावणे आयाम । आगाढपरितावणे^९ खमणं । उद्वणे एककल्लणगं । पमायसहियस्स ।

३३. 'मोसाइसु' इच्छाह । मुसावाय-अदत्त-परिगहेसु मेहुणवज्जिएसु । द्वाइवत्थुभिन्नेसु
 १५ ति । मुसावाओ चउच्चिहो—द्वखेत्तकालभावेहिं । द्वाओ जहणमज्झिमुक्कोसो । एवं खेत्त-
 कालभावेसु वि तिविहो । एवं^{११} जहा मुसावाओ चउच्चिहो पुणो य एक्केको तिविहो । तहाऽदत्त-
 परिग्गाहा वि । एत्थ य द्वाइमेयभिन्ने चउच्चिहे वि^{१२} मुसावाए जो जहन्नमेओ तहिं सच्चत्थ
 एकासनय, मज्झिमे सबहिं आयामं, उक्कोसे वि चउच्चिहे खमणं । एवं अदत्त परिग्गाहेसु वि
 पच्छित्तं दायध्व ।

२० ३४. 'लेवाडय' इच्छाह । लेवाडय-परिवासे^{१३} अम्भत्तट्टो । सुक्कसन्निहिएसु वि—सुंठिहरइ-
 वहेडगाइसु अम्भत्तट्टो । इयरा गिल्लसन्निही—गुलककयधयतेह्माई तीए छट्ट । सेस निसिभत्ते
 अट्टमं । ओहसुत्ताओ^{१४} जमन्नं त सेसं । कि चोहसुत्तं ? पढमभंगो । सेसा तिन्नि भंगा सेसनिस्सि-
 भत्तसदेण भवन्ति । एवमेयं मूलगुणाइयारे मेहुणवज्जिए पच्छित्तं भणियं । मेहुणाइयारस्स पुण
 मूलद्वाने भणिहिई ।

२५ इयाणि उत्तरगुणाइयारपच्छित्तं भन्नइ । ते य उत्तरगुणा पिंडविसोहीयाईया । तत्थ पि-
 ङविसोही तिसु ठाणेषु हवइ । उग्गमे उप्पायणाए एसणाए य । तहा संजोयणपमाणंगाल
 धूमकारणविभागेण य विसुद्धी भवइ^{१५} । एत्थ य उग्गमो सोलसमेओ । ते य इमे सोलस मेया
 आहाकम्माई^{१६} । एत्थ सोलससु दोसेसु जत्थ जत्थ सरिसं पच्छित्तं त तं दोसं गाहाए संपिडिय
 कहयइ । तहा उप्पायणाए वि सोलस । तत्थ जे सरिसपच्छित्ता ते समुच्चिणइ । एवं एसणा-
 ३० दोसेसु वि दससु सरिसद्वानां उवसंहरइ । एगट्ठी किन्ना । एए सव्वे वि पिंडनिज्जुत्तिणुसारण
 भाणियत्ता । इह पुण पच्छित्तमेव केवलं विहिज्जइ ।

आहाकम्मे खवणं ।

उदेसियं दुविहं—ओहे विभागे य । परिमियमिक्खदाणकवं ओहो सामन्नमेगपणारं
 अविसेसियं तत्थ पुरिमह । विभागे तिन्नि मेया उदेसो, कडं, कम्मं । एए^{१७} तिन्नि वि^{१८} पत्तेयं

१ B निव्वीइय । २ A वसभोज्झाय । ३ B करिस्सइ । ४ A. *तप्पस्सइ । ५ A. *व्विइयं ।
 ६ A आउकायसंघट्टणं । ७ A ओद्वणे । ८ B परियावण । ९ B खवण । १० B परियावो ।
 ११ B एव जरा । १२ A 'वि' नास्ति । १३ A. *वासेइ । १४ B ओहसुत्ता० । १५ B दोइ ।
 १६ B कम्माती । १७ A एएसिं । १८ A. *ण्वि ।

खउहिं मेएहिं मिज्जन्ति^१ । तं जहा—उद्देसुद्देसियं, उद्देससमुद्देसियं, उद्देसाएसियं, उद्देसस-
माएसियं । एएसु विमेएसु पुरिमहं । कडुद्देसं, कडसमुद्देसं, कडाएसं, कडसमाएसं । एएसु
वि चउसु विमेएसु एक्कासणयं । तहा कमुद्देसं, कम्मसमुद्देसं, कम्माएसं, कम्मसमाएसं ।
तत्थ पढमे^२ आर्यबिलं । सेसेसु तिसु मेएसु अब्भत्तदो ।

पूरयं दुविहं—सुहुमं बायरं च^३ । सुहुमं धूमाह । बायरं उवगरणे भत्तपाणे य । तत्थ उव- 5
गरणपूरए पुरिमहं । भत्तपाणपूरए एक्कासणयं ।

मीसज्जायं तिविहं—जावतियमीसज्जायं एत्थ आयबिलं । पासंडमीसज्जाए साहुमी-
सज्जाए य खमण ।

ठवणा दुविहा—इत्तिरिया तत्थ निष्ठीइयं । चिरठवियाए पुरिमहं ।

पाहुडिया वि दुविहा—सुहुमाए निष्ठीइयं । वायराए खमण । 10

पाओकरणं दुविहं—पागडकरणे पुरिमहं । पागासकरणे आयाम ।

कीयं दुविहं—द्वे भावे य । द्वे दुविहं—आयकीयं, परकीय च । एत्थ दोसु वि आ-
यामं । भावे वि आयकीय परकीय च । भावायकीए आयामं । भावपरकीए पुरिमहं ।

पामिच्चं दुविहं—लोइयं एत्थ आयामं, लोगुत्तरिए पुण पुरिमहं ।

परियट्टिय दुविहं—लोइए आयामं, लोगुत्तरिए पुण पुरिमहं । 15

आहडं दुविहं—सग्गामओ^४, परग्गामओ य । सग्गामाहडे पुरिमहं । परग्गामाहडे सपच्च-
वाए चउत्थ । परग्गामाहडे निप्पच्चवाए आयामं ।

उत्तिभणं दुविहं—दहरउत्तिभन्ने पुरिमहं, पिहिओत्तिभन्नकवाडे आयामं ।

मालोहडं दुविहं—जहन्ने पुरिमहं, उक्कोसे आयामं ।

अच्छेज्जं तिविहं—पडुअच्छेज्जं, सामिअच्छेज्जं, तेण अच्छेज्जं^५ । तिसु वि आयामं । 20

अणिसट्ठं तिविहं—साहारणाणिसट्ठं,^६ चोल्लणाणिसट्ठं, जड्डाणिसट्ठं । तिसु वि आयामं ।

अज्झोयरो तिविहो—जावतिय-पासंडियमीसो, साहुमीसो । एत्थ जावतिए पुरि-
महं, इयरेसु दोसु वि एक्कासणयं । एवं उग्गमदोसेसु पायच्छित्तं भणियं ।

इयाणि उप्पायणाए^७ पायच्छित्तं भणइ—धाई^८ पच्चविहा, सव्वत्थ आयामं । दूई दुविहा—

सन्नाम-परग्गामा, दोसु वि आयामं । निमित्तं तिविहं—तीए आयाम, वट्टमाणे^९ अणाए य 25

खमणं । आजीवे जाइकुलाइमिन्ने, सच्चत्थ आयाम । वणीमए^{१०} वि सच्चत्थ आयाम ।

तिगिच्छा दुविहा—सुहुमाए पुरिमहं, बायराए^{११} आयामं । कोहे माणे आयामं, मायाए एक्का-

सणं,^{१२} लोमे खमणं । संथवो दुविहो—पुट्ठि संथवो, पच्छासंथवो वा । वयण-संथवे पुरिमहं,

सम्बन्धि-संथवे आयामं । विज्जाए आयामं । मन्ते आयामं । चुण्णे आयामं । जोगे आयामं ।

सुलकम्मे मूल । 30

इयाणि एसणादोसेसु पच्छित्तं भणइ—ते य इमे दस संकियमाईया^{१५} । तत्थ संकिए

खउमंगो-संकियगाही संकियभोई^{१४} । चरिमो णिस्संकिओ^{१५} दोसविसुद्धो, बीओ^{१६} वि विसुद्धो

वेव । पढमतइए^{१७} संकियभोई । जं दोसं संकइ तस्स चेव पच्छित्तमावज्जइ । सच्चित्तमक्खियं

तिविहं—पुदवि-आउ-वणस्सइ । तत्थ पुदविससरक्खमक्खियहत्थेणं निव्विगइयं^{१८} । मीसकइमेणं

पुरिमहं । निम्मीसकइमे आयामं । मट्टिया-ओस-हरियाल-हिं गुल्लुय-मणोसिला-अंजण-लोण- 35

1 A मिज्जइ । 2 B पढमए । 3 B 'च' नास्ति । 4 B 'माओ' । 5 B अच्छेज्जं । 6 A साधारण अणिसट्ठं । 7 A 'यणए' । 8 B धानी । 9 A वट्टमा० । 10 B वणीमगे । 11 A पाय० । 12 B एणासणयं । 13 B 'मादीया' । 14 B भोती । 15 A नीस० । 16 A वि-
इओ विडु० । 17 A ततिए । 18 B निव्वीययं ।

- गोक्य-वन्निय-सेडिय-सोरट्टिय-मक्खिए करमत्ते सव्वथ पुरिमहं । एयं पुढविमक्खियं । इयाणि
आउमक्खियं भन्नइ—ससिणिसे निव्विगइयं । उदउल्ले पुरिमहं । पुरकम्म-पच्छकम्मे आयामं ।
एयं आउमक्खियं भणियं । इयाणि वणस्सइमक्खियं भन्नइ—सोय वणस्सइ दुविहो-परित्तो, अण-
न्तो य । परित्ते तिप्पि मेया—पिट्ठं, रोहं, कुकुसा । उकुट्ठं चिच्चाइ । एपहिं मक्खिएहिं तिहिं वि
5 पुरिमहं । अणन्ते वि^१ एपहिं चेव तिप्पि मेया । एत्थ एक्कासणयं^२ । एयं सच्चित्तमक्खियं भणियं ।
इयाणि अचित्तमक्खियं भन्नइ—तं दुविहं—गरहिय-मज्जायमक्खिए आयामं । अगारहिय-संसत्त-
मक्खिए आयामं^३ । एयं मक्खियं भणियं । इयाणि णिक्खित्तं भन्नइ—एत्थ चउमंगो सचित्ते
सचित्तं निक्खित्तं । एत्थ तइए^४ पच्छित्तं । तं च सच्चित्तं छक्काया—पुढवी-आऊ-तेऊ-वाऊ-
परित्तवणस्सइफाऊ-तसाणं च । सच्चित्तानमणन्तर-निक्खित्ते आयामं । एपसिं चेव सच्चित्तानं
10 परंपरनिक्खित्ते पुरिमहं । एपसिं चेव मीसाणमणन्तर^५ निक्खित्ते पुरिमहं । एपसिं चेव मीसाणं
परंपरनिक्खित्ते निव्वीयं । अणन्तवणस्सइ-सच्चित्तानन्तरे खमणं । एयस्स चेव परंपरेण^६ एक्का-
सणयं^७ । अणन्तवणस्सइ-मीसाणन्तरणिक्खित्ते एक्कासणयं । एयस्स चेव परंपरनिक्खित्ते
निव्वीयं । पिहिए चउमंगो । तत्थ तइए^८ पच्छित्तं । अचित्तेण गुरुणा पिहियस्स, सचित्तेण
पुढवी-आऊ-तेऊ-वाऊ-परित्तवण तस-सचित्तेहिं अणन्तर^९ पिहिए आयामं । एपहिं चेव
15 परंपरपिहिए पुरिमहं । एपहिं चेव मीसेहिं अणन्तर-पिहिए पुरिमहं । एपहिं चेव परंपरे
निव्वीयं । अणन्तवण-सच्चित्तानन्तरपिहिए खमणं । तेण चेव परंपरपिहिए एक्कासणयं । अणन्तव-
णस्सइ-मीसाणन्तरपिहिए एक्कासणयं । एपण चेव परंपरपिहिए निव्वीयं । गुरु-अचित्तपिहिए-
खमणं । इयाणि साहरियं भन्नइ । एत्थ वि चउमंगो । तत्थ पुढवि-आऊ-तेऊ-वाऊ-परित्तवणस्सइ-
तससच्चित्तानन्तरसाहरणे आयामं । एपहिं परंपरसाहरणे पुरिमहं । एपहिं चेव मीसाण अणन्तर-
20 साहरणे पुरिमहं । एपहिं चेव मीसाणं परंपरसाहरणे निव्वीयं^{१०} । अणन्तवणस्सइ-सच्चित्तानन्तर-
साहरणे खमणं । एपहिं चेव^{११} अणन्तवणस्सइ-परंपरसाहरणे एक्कासणयं । अणन्तवणस्सइ-मीसाण-
न्तरसाहरणे एक्कासणयं । एयस्स चेव मीसपरंपरसाहरणे निव्वीयं । वीयसाहरणं निव्विगइयं ।
अचित्ते अचित्तं साहरणं पुरिमहं । अह गुरुसाहरणं तो खमणं । इयाणि दायारो त्ति^{१२} भन्नइ—
बाले बुद्धे मत्ते उम्मत्ते चेव णेजरिए अन्ये एपसु दिन्नेसु गहणे आयामं । पगलन्तकुट्टे खमणं ।
25 पाउयारुट्टे वि खमणं । हत्थे^{१३} दुइए नियलयद्धे य हत्थच्छिन्ने य पायच्छिन्ने य नपुमकं^{१४} गुण्णिणी-
बालवच्छापे भुज्जन्तीए विरोलन्तीए भज्जन्तीए कंडन्तीए पीसन्तीए एयासु सव्वासु आयामं । पिज-
न्तीए^{१५} रुवन्तीए कत्तन्तीए पमइमाणीए पुरिमहं । छक्कायवग्गहत्था समणट्ठा णिक्खिविन्नु ते चेव^{१६} ।
गाहन्ती^{१७} घट्टन्ती^{१८} संघट्टन्ती आरभन्ती^{१९} । एयासु सट्ठाणे नी० पु० ए० आ० अभ० कल्लणगं ।
एयं सट्ठाणं । संसत्तेण दव्वेण लिच्छत्ताय लिच्छत्ताय आयामं, सेसेसु पुरिमहं । ओयत्तन्तीए^{२०}
30 साहारणं च देन्तीए चोरियं देन्तीए पाहुडियं^{२१} ठवेन्तीए सपच्चवायाए पर च उडिस्स आयामं ॥
इयाणि उम्मीसं भन्नइ—परित्तवणस्सइ सचित्तउम्मीसे आयामं । एपण चेव परित्तं
मीसेण उम्मीसे निव्वीयं । अणन्तसचित्तउम्मीसे खमणं । एपण चेव अणन्तमीसे निव्वीयं ।
वीउम्मीसे^{२२} निव्वीयं । अह पुढवाईहिं तो जहा णिक्खित्ते । इयाणि अपरिणयं भन्नइ—तं दुविहं-
दव्वे भावे य । दव्वे अपरिणयं—पुढवि-आऊ-तेऊ-वाऊ-परित्तवणस्सइ अपरिणयं आयामं । अण-

1 B नास्ति । 2 A अणतेहिं । 3 B एगामण । 4 A इद वाक्य पतितम् । 5 A ततिए ।
6 A मीमाणतर० । 7 A परंपरे । 8 B एगामण । 9 A ततिए । 10 A अणतरे० । 11
B निव्वीय । 12 A एतद्वाक्यं नास्ति । 13 B दायगंति । 14 B हत्थ । 15 A ०सये ।
16 B रुवन्तीए । 17 A चेव । 18 A ०हिंती । 19 A नास्ति । 20 A सघट्टमारभतीए । 21
A ओयततीए । 22 ०डिय । 23 A पिउ० ।

स्तवणस्सह-अपरिणय खमणं । पथ य चउभंगो—द्वे अपरिणयं, भावे वि अपरिणयं । भावा-
परिणयं दोणहं पि^१ भुज्जमाणं, पथ वि पुरिमहं । इयाणि लितं भन्न—संसत्तेण हत्थेण वा
मत्तेण वा^२ आयामं । इयाणि छुट्ठियं भन्न—पुट्ठवि-आउ-तेउ-वाउ-परित्तवणेसु आयामं । अण-
न्तवणेसु खमणं । एय एसणा दोसा ।

संजोयणा बुविहा—बाहिं भायणे, अस्तो घयणे । दोणहं वि खमणं । परिमाणाहरित्ते^५
आयामं । संहगाले खमणं । धूमे आयामं । अकारणे भुज्ज^३ आयामं । कारणे अभुज्जमाणस्स
आयामं । दासेसणा दोसा एय ।

एयस्मि पच्छित्तपत्थारे—

३५. 'उहेसियच्चरिमत्तिप' इच्छाह गाहा । } एयाओ दोवि गाहाओ जेसु जेसु ठाणेसु
३६. 'अहरं अणन्त' इच्छाह गाहा । } अम्भत्तदं तेसु तेसु ओयारिज्जन्ति । 10

३७. 'कम्ममुहेसियं' इच्छाह गाहा । } एयाओ दोवि जेसु जेसु ठाणेसु आयामं तेसु तेसु
३८. 'अहरं परित्तं' इच्छाह गाहा । } ओयारिज्जन्ति ।

३९. 'अज्जोयर' गाहा । एयासणयट्ठाणेसु ओयारिज्जह ।

४०. 'ओह विभागा' इच्छाह गाहा । } एयाओ तिणिण गाहाओ जेसु जेसु ठाणेसु पुरिमहं
४१. 'सगगामाहड' इच्छाह गाहा । } तेसु तेसु ओयारिज्जन्ति । 15
४२. 'पत्तेय' मिच्छाह गाहा । }

४३. 'इत्तरडविय' इच्छाह गाहा । एया निव्विहंयं जेसु जेसु ठाणेसु तेसु तेसु ओयारिज्जह ।

४४. 'सहसाणाभोगे' इच्छाह । सहसाणाभोगा पुबुत्ता । तेसु सहसाणाभोगेसु वट्ठमा-
णस्स जेसु जेसु कारणेसु पडिक्कमण भणियं तेसु तेसु चैव कारणेसु आभोएणं जाणमाणो जं
करेह, अइबहुसो पुणो पुणो अइप्पमाणेण वा करेह, सव्वत्थ निव्विगयं ।

४५. 'धावणडेवण' इच्छाह । धावणं गामेदो^४ । डेवणं उल्लंढणं^५ । संघरित्सेण गमणं— 20
को सिग्गगहं ति, जमलिओ वा गच्छह । किह्वा अट्ठावय-चउरग-जूयाह । कुहावणं^६ इन्दजाल-
वट्ठखेड्ढाह । आइसहेण समास-पहेलिया-कुहेडगा धेप्पंति । उकुट्ठी^७ पुक्कारिय-कलकलो । गीयं
गीयमेव । छेलियं सेंटियं^८ । जीवकयं—मयूर-तित्तिर-सुग-सारसादिलवियं सधेसेतेसु
अम्भत्तदो । आइसहेण अजीवकये वि—अरहट्ट-गड्डिया-पाउया-सहेसु वि ।

४६. 'तिविहोवहिणो विष्टुय' इच्छाह । तिविहोवहिणो—जहन्नो मज्झिमो उक्कोसो । मुहपो- 25
त्तिय-पायकेसरिया गोच्छगो पत्तठवणं च एस चउव्विहो जहन्नो । मज्झिमो छव्विहो—पडलार-
यत्ताणं पत्तायंधो चोलपट्टो मत्तओ रयहरणं च । उक्कोसो चउव्विहो-पडिम्माहो, तिन्नि पच्छाया^९ ।
एय ओहियस्स थेरकप्पो^{१०} चोहसमेया भणिया । इयाणि उवग्गहिओ थेरकप्पो^{११} तिविहो भन्नह—
जहन्नो मज्झिमो उक्कोसो । पीढगं निसिजं डंडगा पमज्जणी वट्ठगा डगलगा पिप्पलग-सुई
नहरणी दंत कण्ण-सोहणग-दुगं, एसो जहन्नो । वासताणाहओ मज्झिमगो । वासताणा पंच 30
इमे—वालो सुत्तो छुंगो^{१२} कुडसीसग छत्तप चैव ॥

तेहिं य दोन्निओ ओहोवहिम्मि^{१३} वाले य सोत्तिप चैव ।

सेसत्तियवासताणे पणयं तह त्विलिमिलीण इमं ॥

1 A तु । 2 A हत्थे मत्ते वा । 3 A 'भुज्ज' नास्ति । 4 B गतिः । 5 B उज्ज ।
6 A उट्ठाः । 7 A उकुट्ठिय । 8 B सिटियं । 9 B पच्छागा । 10 B कप्पो । 11 B
कप्पो । 12 A बाले सुत्ते सुई । 13 B ओहोविहिः ।

वालमई^१ सुत्तमई वागमई तहय डंडकडगमई । संथारगदुगमसुसिरं सुसिरं पियं^२ डंडपणगं च ॥
डंड-विडंडग-लट्टि-विलट्टी तह नाखिया य पंचमिया । अषलेहणि-मत्त-तिगं पासवणुआरखेले य ॥
चम्मतिथि^३ पार पाउर तलिग अहवाचि चम्मतिविहमिमं । कसीतलिपावन्ना पट्टगदुगं चेव होइ इमं ।
संथारुत्तरपट्टो^४ अहवा सज्जाइपट्टपह्ण्थी । मज्झो अज्जाणं पुण अरिसो वारगो होइ ॥

५ अक्खा संथारो वा उविहो एगंगिओ य इपरो वा । बिइयपय^५ पोत्थपणगं फलगं तह होइ उक्कोसो ॥
एस अज्जाणं साहणं चोगहिओ भणिओ । इयाणि अज्जाणं ओहिओ भज्जइ । जो चियं^६
थेरकप्पियाण ओहोवही चोहसविहो सो चेव अज्जाणं पि । नवरं—

अज्जाणं एस चियं चोलट्टाणम्मि^७ कमढगं नवरं । मज्झो य वेहलगो इमोवही होइ तासि पि ॥
ओगाहणन्तगपट्टो अट्टोरुगचलणिया य बोधव्वा । अम्मिन्तरवाहि-नियंसणीय तह कंचुए चेव ॥

१० उक्कच्छिय-वेकच्छिय संथाडी चेव खंधकरणी य । ओहोवहिम्मि एए अज्जाणं पण्णवीसाओ ॥

एत्थ अज्जाणं जहन्नो जो चेव साहण ओहिओ चउविहो । उक्कोसो अट्टविहो—चउरो ते
चेव पुष्पविट्ठा जे साहणं । अन्ने य इमे चउरो—अम्मिन्तरवाहि-नियंसणीय संथाडी खंधकरणी
एसो उक्कोसओ उ अज्जाणं । तेरसविहो उ मज्झो इणमो उ समासओ होइ ॥

पत्ता बधाईया चउरो ते चेव पुष्पविट्ठा । मत्तो य कमढगं वा तह ओगाहणन्तगं चेव ॥

१५ पट्टो अट्टोरुविय चलणिय तह कंचुगे य उक्कच्छी । वेकच्छी तेरसमा अज्जाणं होइ णायव्वा ॥

जहन्नोवहिम्मि 'विशुए' पडिप पुण लखे निश्चिईयं । मज्झिमे पुरिमहं । उक्कोसए पक्कासणयं ।
'विस्सरिया पेहिए'त्ति—पडिलेहिउं विस्सरिउं त्ति भणियं होइ । जहन्नं अप्पडिलेहिए निश्चिईयं ।
मज्झिमे पुरिमहं । उक्कोसे पक्कासणयं । 'विस्सारियानिवेयणे'त्ति निवेइउं^८ विस्सरियं ति,
आयरियाईणं तिविहो^९ वि । तो एवं चेव पच्छित्तं । अह पुण सधोवही विशुओ

२० पुणरवि लखो । पडिलेहिउं वा विस्सरिओ । निवेइउं^८ वा विस्सरिओ सधो चेव, तो आयामं ।

४७ 'हारिय धो'इच्चाइ । हारिए जहन्नोवहिम्मि पक्कासणयं । मज्झिमे आयामं । उक्कोसे
चउत्थं^{१०} अधोए वि एवं चेव पच्छित्तं तिविहं । उग्गमेउं न निवेइए । जाणन्तो वि जहा न वट्टइ
परिगहिउं आयरियस्स अणिवेइओ उवही । तस्सानिवेइयस्स तिविह एयं चेव पच्छित्तं ।
अदिन्नं वा आयरियाईहिं जहन्नाइ मेयं उवहिं परिभुज्जइ एयं चेव तिविहं पच्छित्तं ।

२५ दिन्नं वा उवहिं जहन्नाइ-मेयं आयरियाईहिं अणणुआओ अन्नेसिं वेइ । एत्थ वि एवं चेव
पच्छित्तं तिविहं । अह पुण सधोवहिं हारेज्जा । सधोवहिं वा उदुयंद्ध धोवेज्जा । सधोवहिं वा
उग्गमेउं न निवेइए । सधोवहिं वा अदिन्नं परिभुज्जइ । सधोवहिमणापुच्छाए अणणुआओ
वा अन्नेसिं वेइ । एवं सधहारवणाइएसु^{११} पएसु जीएण छट्टं ।

४८. 'मुहणन्तय' इच्चाइ । मुहणन्तए फिडिए ओग्गहाओ निश्चिईयं । रयहरणे अभ्भसद्धो ।

२० एवं ताव अणट्टे । अह पुण नासियं हारवियं वा पमाएण मुहणन्तयं तो से चउत्थं । रयहरणे छट्टं ।

४९. 'कालद्धाणाईए' इच्चाइ । विगहाइपमाएणं^{१२} कालाईयं करिन्ति भत्ताइ निश्चिईयं,
अह पुण परिभुज्जन्ते चउत्थं । एवं अद्धाणाइक्रमे वि अपरिभुज्जन्तस्स निश्चिईयं, परिभुज्जन्तस्स
अभ्भसद्धो । पारिट्टावणियं सधमेवाविहीए विगिञ्चिन्तस्स भत्ताइ पुरिमहं ।

५०. 'पाणस्सासंवरणे' इच्चाइ । पाणाहारासंवरणे । भूमितिगं ति—उच्चार-पासवण-
३५ कालभूमि । एगतर-अपडिलेहणाए वि^{१३} निश्चिईयं । चउविहहाहारासंवरणे, अहवा नमोक्कार-
पोरिसियाइयं पण्णक्खाणं ण गेणहइ, गहियं वा पण्णक्खाणं भज्जइ सवत्थ पुरिमहं ।

१ B पुस्तके 'मई' स्थाने सर्वत्र 'मती' पाठ । २ A चिय । ३ B कोतरि । ४ A बिइय ।
५ B चेवो । ६ B चोलट्टाणम्मि । ७ A निवेउ । ८ A तिविह । ९ A निवेउ । १० A
वणाइसु । ११ A पमाएण । १२ A 'व' नास्ति ।

५१. 'एयं चिय' इच्छाह । एयं चिय पुरिमहं । सामन्नं अविसेसियं ति भणियं^१ होह । तवो बारसविहो । पडिमाओ बारस—मासिया, दोमासिया, तिमासिया, चाउमासिया, पञ्चमासिया, छम्मासिया, सत्तमासिया, पदम-सत्तराहन्विया, दोस-सत्तराहन्विया, तइय-सत्तराहन्विया, अहोराहया, पगराहया । अभिग्गहा द्धखेत्तकालभावमेयभिन्ना । एपसि अगेण्हणे भंगे वा पुरिमहं । गाहा पच्छइस्स विभासा^२ इमा । पक्खिण अम्मत्तट्टुमायविलं वा । जं वा दिवस- 5 पञ्चस्साणं । ताओ जहासत्तीए तवं न करेह अउरित्तं, तो खुडुगस्स निधीइयं, येरगस्स पुरिमहं, भिक्खुस्स पक्कासणयं, उवज्झायस्सायंबिलं, आयरियस्स अम्मत्तट्टो । चाउम्मासे खुडुगाह-आयरियावसाणाणं पंचण्ह वि जहासंखं पुरिमहेगासणायामचउत्थछट्टाई दिज्जन्ति । संवच्छरिए पक्कासणायामचउत्थछट्टुमाई दिज्जन्ति जहासंख पंचण्ह वि ।

५२. 'फिडिओ' इच्छाह । फिडिओ निहापमाएणं एगस्सुस्सगस्स निधिइयं । दोसु 10 पुरिमहं । तिहि वि एगासणयं । काउस्सगाणं चेव फिडिओ पच्छाहुन्तओ करेह ताहे आयामं । सयं वा बस्सारेह एगाह काउस्सगगे तो निधीइयपुरिमहेगासणाई जहासंखं । सब्बे चेव सयमुस्सारेह आयामं । भग्गे वा एगाहसुस्सगगे अपुण्णे चेव अन्तराले तहा वि निधिइय-पुरिमहेगासणाई । सब्बसु भग्गेसु आयाम । एवं वन्दणपसु वि एस चेव गमो^३ ।

५३. 'अकएसुं' इच्छाह । अहवा उस्सगमेव न करेह । एगाह ताहे पुरिमेगासणायामाई^४ । 15 सञ्चावस्सयं न करेह चउत्थं । जहा काउस्सगगे एवं वन्दणाएसुं पि गाहा पच्छेण सह चउत्थं सम्बज्झह । दिया अपडिलेहिए थडिले राओ^५ वोसिरह, दिया वा सुवह चउत्थं ।

५४. 'कोहे बहु' इच्छाह । सगिमुप्पन्नं कोहं पक्खाओ उवरिं चाउम्मासाओ वा उवरिं धरेह तो चउत्थं । आसवो वियडं तमाइयंते^६ चउत्थं । ककोलग-लवंग-पूगफल-जाइफल-त-बोलाइसु सव्वथ चउत्थं । पुव्वगाहाओ अणुवट्टाविज्जह । लसुणे अचित्ते पुरिमहं । आहसहेण 20 पलंङ्क केप्पह । तण्णगमयूरतिसिराह-बंधमुयणे पुरिमहं ।

५५. 'अम्भुसिर' इच्छाह । अम्भुसिरतणं कुसाह तेसिं अकारणपरिभोगे निधिइयं,^७ सेसप-णएसु पुरिमहं । सेसा पंच पणगा—तणपणगं, दूसपणगं, पोत्थयपणगं, चम्मपणगं । पत्थ य दूस्- 5 णगं दुविहं तेण पंचपणगा । तत्थ सालीवीहीकोहवरालगआरत्तणं^८ चेति तणपणगं । दूस्पणगं दुविहं—दुप्पडिलेहिय दूस्पणगं अप्पडिलेहिय-दूस्पणगं च । कोयवि पावारग^९ पूरी दादियाली 25 विराली, एयं दुप्पडिलेहिय-दूस्पणगं । तूली आलिगणी अंगोवहाणं^{१०} गंडोवहाणं^{११} मसूरगो द^{१२} एयं अप्पडिलेहिय-दूस्पणगं । गंडीपोत्थओ^{१३}, कच्छवीपोत्थओ, मुट्टीपोत्थओ, छिवाडी^{१४}, संपुडगं, एय पोत्थयपणगं । गोमाहिस-अय-पला-मिय-चम्मपणगं । पत्थ य तणपणए दुप्प-डिलेहिय-दूस्पणए चम्मपणए य पुरिमहं । अप्पडिलेहिय-दूस्पणए पक्कासणयं । पोत्थयप-णगगहणे आयामं । वेहन्दिगार-तसवहे जं च आपज्जह तं च दिज्जह । विइय-चुञ्जिकारमपण पो- 30 त्थयपणगे वि पुरिमहं ।

५६. 'ठवणमणापुच्छाए' इच्छाह । ढाणसद्धअहाभइसन्निमाईणि ठवणकुलाणि । ताणि आय-रियाणापुच्छय भत्ताह पविसिऊण नेण्हइ जइ तो से पक्कासणयं । तेसु य कुलेसु एगो चेव संघाडगो णिधिसइ सेसा न पविसन्ति । विरियं परक्कमो तं निगूहन्तस्स पक्कासणयं । जीय-ववहारे एयं । सुयववहाराइसु अन्नहा । पक्कासणयं च माया^{१५} निष्कलं । सेसमायाओ अन्न- 35

1 A पुस्तके 'ति भणिय' पतितं । 2 A विहागा । 3 A कमसो । 4 B० गासण आया० । 5 B 'राओ' नास्ति । 6 A तमापियते । 7 B पुस्तके 'अम्भुसिरतणेसु निज्वीय' एतावन्मात्रपाठ । 8 B पोत्थय पणग, दूस्पणग । 9 B अरण्णतिणं । 10 B कोयव पावार- । 11 A मडगोवहाणं । 12 A गंडोवहाणी । 13 B वा । 14 A ०पोत्थगो । 15 B छेवाडी । 16 A माय० ।

मायाओ, 'ता य इमा—जहा—भद्गं भोष्ठा विवन्नं विरसमाहरे आयरियसगासे । जस्तथी; जहा—
'एस महा तवस्सी विरसाहारो रसपरिच्छागं करेइ'ति । एवमाइयासु मायासु खमणं ।

५७. 'वप्पेण' इच्छाह । वप्पो वगण-धावण-हेवणाहो । वप्पे वट्टमाणेण पञ्चिन्विओ वहिओ
होञ्जा । संकिलिट्ठकम्म—अंगावाण-परिमहण-सुक्कपोगल निग्घायणाह^१, दीहद्धान-पडिवन्नो^२ य ।
५ आहाकम्म-ख्वाणकप्पाइयं वा बहु अइयारं करेञ्जा । वीहगिलाणकप्पस्स वा अवसाणे आहाक-
म्मसन्निहिसेवणं वा कथं होञ्जा । एएसु कारणेसु पंचकल्लाणं पच्छित्तं ।

५८. 'सधोवहि' इच्छाह । पाउसे जयणाए वि सधोवहि कप्पे कप पुरिमत्ताए वा चरिमाए
पमाएणं । अप्पडिलेहिए चाउम्मासवरिसेसु य विसोहीए पउत्ताए निरइयारस्स वि पंचकल्ला-
णं विज्जइ । किं कारणं । जम्हा सुबुमाइयारे कप वि न याणइ न वा सभरइ । जहा पाउसहुर-
१० तवेरत्तपाभाभोगकालामाहणे सुत्तथपोरिसि-अकरणे अप्पडिलेहियमाई । एएण कारणेण
सधेसु वि विज्जइ ति ।

५९. 'छेया' इच्छाह । जो छेयं न सहइह, किं वा छिज्जइ न छिज्जइ ति एवं भणइ । मिउणो सि-
जो छिज्जमाणे वि परियाए न संतप्पइ जहा 'मे परियाओ छिन्नो'ति । अहवा अन्नेसि ओमराइ-
णिओ^३ जाओ ति परियायगघिओ जो दीहपरियाओ^४ सो परियाए छिन्ने^५ तहावि अन्नेहिं तो
१५ अम्भहियपरियाओ न ओमराइणिओ होइ । नवा बीहेइ परियायछेयस्स । एएसिं जहुहिट्ठणं छेय-
मावन्नाण वि तवो विज्जइ । आइसहेण मूलाणवट्टपारंत्तियपयावन्नाण वि । जीयववहारमणं^६ ग-
णाहिबइणो य । गणाहिबई आयरिओ तस्स छेयाइमावन्नस्सावि तचारिइं विज्जइ । मा पुण सेह-
दुसुंडाईण अपरिणामगाणं हीलणिओ भविस्सइ ति । चसहेण कुलगणसंघाहिवा घेप्पन्ति ।

६०. 'जं ज'मिच्छाह । इह जीयववहारे जं जं पच्छित्तं न भणिय अवराहुमुदिसिऊण
२० तस्सावि आवत्तिविसेसेण दाणसंखेयं भणामि । आवत्ती पायच्छित्तद्वानसंपत्ती । सा य
निसीहकप्पववहाराभिहिया^७ । सुत्तओ अत्थओ य । आणा अणवत्थमिच्छत्तविराहणा सवि-
त्थरा । तवसो य—सो य तवो पणगावी छम्मासपज्जवसाणो अणेगावत्तिदाणविरयणा लक्खणो
तेसु सव्वेसु^{१०} गंधेसु । इह पुण जीयववहारे संखेवेण आवत्तीदाणं निरुविज्जइ ।

६१. 'मिन्नो अविसिट्ठ' इच्छाह । मिन्न इति ससमयसत्ताः पंचवीसं दिवसा मिन्नसहेण
२५ घेप्पन्ति । सो य अविसिट्ठो एक्को चेव । अविसिट्ठगहणाओ य सधपणगाई मेया घेप्पन्ति । पणगं—
लहुगं, गुरुगं च, वसगं—लहुगं, गुरुगं च,^{११} पन्नरसगं—लहुगं, गुरुगं च, वीसगं—लहुगं, गुरुगं च
पंचवीसगं—लहुगं, गुरुगं च । एस मिन्नमासो बहुमेओ वि एक्को चेव घेप्पइ । एसो य सुयव-
वहारो जेसु जेसु अवराहेसु भणिओ तेसु चेव अवराहेसु^{१२} जीएण सधत्थ निव्विगई । मिन्नो
अविसिट्ठो चिय एवं वक्खणिअं । इयाणि मासो सि । सो य लहुमासो गुरुमासो य । एत्थ य
३० लहुमासे पुरिमहं । गुरुमासे पक्कासणयं । चउरो य छब्ब मासा सम्बज्जन्ति । तत्थ लहुचउमासे
आयामं । चउगुरुमासे चउत्थं । छल्लुमासे छट्ठं । छगुरुमासे अट्ठमं । एवं सुत्तनिहिट्ठावत्ति
जहावराहं जाणिऊण जीएण निव्विइयाह-अट्ठमभत्तन्तं तवं वेञ्जा ।

६२. 'इयसधवत्तीओ' इच्छाह । इय एवं एएण पणारेण । सधवत्तीओ सधत्तवट्ठानाहं ।
जहकम्मं पायच्छित्ताणुलोमेण । समए सिद्धंते । जीएण वेञ्जा । निव्विइयाइयं दाणं जह जह
३५ भणियं तहा तहा वेञ्ज ति भणियं होइ ।

१ A. मायातो । २ A. णवीओ । ३ A. निग्घाइयणाह । ४ A. पडिपनो । ५ B. ०राइणितो ।
६ B. परियाणो । ७ A. विच्छिन्ने । ८ णएण । ९ B. ०हारादि अभिहिया । १० B. 'सव्वेसु'
नासि । ११ A. पुस्तके द्वितीयं वाक्यं नोपलभ्यते । १२ अत्र B. पुस्तके 'जेसु अवराहेसु भणि अवराहेसु'
एतादृश खण्डित पाठ ।

६३. 'परं पुण सव्व'मिच्छाह । एयं ति जडुद्दिट्ठं । पुण सव्वो विसेसणे । सव्वं पोयच्छित्त-
दाणं । पाएण बाहुलेण । सामन्नमविसेसियं । विसेसेण निदिट्ठं विणिदिट्ठं । देयं विभागेण ।
दवाह—आइसहेण—खेत्तकालभावपुरिसपडिसेवणाओ य । अविक्खिऊण विसेसियं । ऊणा-
इरित्तं तस्स मंचा (?) देज्ज त्ति ।

६४. 'दव्वं खेत्त'मिच्छाह । पढमं गाहद्धं कण्ठं । नाउम्मि तं चिय—जाणिऊण दवाह 5
विभागम्मि तं चेव परिमाणपरिच्छिन्नं देज्जा । अहवा, नाउमियं चिय—इदमिति पञ्चकखी-
भावे । इदमेव जीयववहारभणियं देज्जा । तम्मत्तं^१ भणियसमं । दव्वखेत्तकालभावपुरिसपडिसेव-
णादीसु हीणेसु हीणं देज्जा । अहिपसु^२ अहियं देज्जा । साहारणेसु साहारणं देज्जा ।

६५. 'आहाराई दव्व'मिच्छाह । आहारो आई जेसि दवाणं ताई दवाहं आहाराईणि । जम्मि
देसे ताई बलियाई । जहा अणूवपसे^३ सालिकूरो बलिओ । सहावेणं चेव सुलहो^४ य । एयं 10
नाऊण जं जीयभणियं दाणं तस्सव्वभहियमवि देज्जा । जत्थ पुण चणक-निष्काव-कंजियाह
तुक्खाहारो, दुल्लहो वा, तत्थ जीयदाणं हीणमवि देज्जा ।

६६. 'लुक्ख'मिच्छाह । लुक्खं नाम नेहरहियं । खेतं वाय^५—पित्तलं वा । सीयलं पुण सिणिद्धं^६
भन्नह अणूवखेत्तं वा । निज्जलुक्खं साहारणं भन्नह । इह य जीयदाणे णिद्धखेत्ते अहियं देज्जा ।
साहारणे जहा भणियं समं देज्जा । लुक्खखेत्ते हीणं देज्जा । एवं काले वि तिविहे^७ 15
तिविहं देज्जा ।

६७. 'गिम्हसिसिर'इच्छाह । गिम्हो लुक्खो कालो । साहारणो हेमन्तो । वासारत्तो निद्धो ।
गिम्हे तिविहो तवो—जहन्नो मज्झो उक्कोसो । जहन्नो चउत्थं, मज्झिमो छट्ठं, उक्कोसो अट्ठमं ।
हेमन्ते तिविहो—जहन्नमज्झिमुक्कोसो छट्ठमदसमभेओ । वासारत्ते वि जहन्नमज्झिमुक्कोसो
अट्ठमदसमवारसमेयमिओ । एस नवविहो ववहारो । एयं सुट्ठु जाणिऊण सुयववहारेण वा 20
नवविहविगप्पेण सुट्ठु जाणिऊण तिविह-काले तिविह-विगप्पियं तवं देज्जा । सो य इमो—
अहागुरुआह । एत्थ य मूलिया नवमेया नवमेयपत्थारे दट्ठवा । विभज्जमाणा सत्तावीसं ।
आवत्ति-दाण-तवसा कालेण य निओपयवा । एस नवविहो ववहारो वञ्चिओ त्ति । सो य नव-
विहो ववहारो इमो—

गुरुओ गुरुयतराओ^८ अहागुरु चेव होइ ववहारो । 25

लहुओ लहुयतराओ^९ अहालहु होइ^{१०} ववहारो ॥

लहुसो लहुसतराओ अह लहुसो चेव होइ ववहारो ।

एयसि पच्छित्त वोच्छामि अणाणुपूर्वाण—(सुत्ताणुसारेण) ॥

गुरुगो य होइ मासो गुरुयतराओ^{११} य होइ चउमासो ।

अह गुरुगो छम्मासो^{१२} गुरुपक्खे होइ पडिवत्ती ॥ 30

तीसा य पञ्चवीसा वीसा^{१३} विय होइ लहुयपक्खम्मि ।

पन्नरस^{१४} दस पंचे व य लहुसय^{१५} पक्खम्मि पडिवत्ती ॥

गुरुगं च अट्ठमं खलु गुरुयतरागं^{१६} च होइ दसमं तु ।

अह गुरुगं बारसमं गुरुपक्खे होइ पडिवत्ती ॥

1 B °मित्तं । 2 A अहिण । 3 A अण्णव । 4 B सुलभो । 5 B वात्त । 6 B निद्धं । 7 A तिहे । 8 B गुरुतरा० । 9 B लहुगत० । 10 B लहु चेव होइ । 11 B गुरुयतरागो । 12 A °म्मासं । 13 A द्वितीय 'वीसा' पतितम् । 14 B पन्नरस । 15 B लहुसप० । 16 B गुरुप० ।

- छट्चउत्थायंबिल लहुपक्खे होइ^१ पडिवत्ती ।
 पगासण-पुरिमडं निवीयं^२ लहुससुद्धो वा ॥
 ओहेण एस भणिओ^३, एत्तो वोच्छं पुणो विभागेण— ।
 तिगनवसत्तावीसा एकासीतीय^४ भेएहिं ॥
 5 नवविह ववहारेसो संखेवेणं तिहा मुणेरघो ।
 उक्कोसो मज्झो वा जहन्नगो चैव तिविहो सो ॥
 उक्कोसो गुरुपक्खो लहुपक्खो मज्झिमो मुणेरघो ।
 लहुसगपक्खो जहन्नो तिविगण्णो एस णायघो ॥
 गुरुपक्खो उक्कोसो मज्झं जहन्नो य एस^५ लहुगो वि ।
 10 एमेवय लहुसेवी एवेसो नवविहो होइ ॥
 गुरुपक्खे छम्मासो पणमासो चैव होइ उक्कोसो ।
 मज्झो चउ त्ति मासो दुमासगुरुमासग^६ जहन्नो ॥
 लहुमासभिन्नमासा^७ वीसा विय तिविहमेव लहुपक्खे^८ ।
 पन्नरस दसगं पणगं^९ लहुसुक्कोसाइ तिविहेसो ॥
 15 आवसि तयो एसो नवमेओ वन्निओ समासेणं ।
 अहुणाउ सत्तवीसो दाणतवो तस्सिमो होइ ॥
 गुरु लहु लहुसगपक्खे एक्केके नवविहो मुणेरघो ।
 उक्कोसुक्कोसो वा उक्कोसो मज्झिम जहन्नो ॥
 मज्झुक्कोसो मज्झिम मज्झो तह होइ मज्झिम जहन्नो ।
 20 इय णेया जहन्ने वी उक्कोसो मज्झिम मज्झिम जहन्नो ॥
 गुरुपक्खे नव एय नव चैव य होन्ति लहुय पक्खे वि ।
 नव चैव लहुसपक्खे सत्तावीसं हवन्तेए ॥
 बारसमदसमअट्ठम छप्पणमासेसु तिविह दाणेयं ।
 चउत्तिमासे दस अट्ठ^{११} छट्ठ उक्कोसगा^{१२} तिविहा ॥
 25 एमेवुक्कोसाई^{१३} बुमासगुरुमासिए तिहा दाणं ।
 अट्ठम छट्ठ चउत्थं नवविहमेयं तु गुरुपक्खे ॥
 दसमं अट्ठम छट्ठ लहुमासुक्कोसगाइ तिह दाणं ।
 अट्ठम छट्ठ चउत्थं उक्कोसादेत्त^{१४} तिह भिन्नं^{१५} ॥
 छट्ठ चउत्थायामं उक्कोसादेय^{१६} दाणवीसाए ।
 30 लहुपक्खस्मि नवविहो एसो वीओ^{१७} भवे नवगो ॥
 अट्ठम छट्ठ चउत्थं एसुक्कोसाइ^{१८} दाणपन्नरसा^{१९} ।
 छट्ठ चउत्थायामं दससु तिविहे य दाणभवे ॥
 खमणायामेकासण तिविहुक्कोसाइ दाण^{२०} पणनेयं ।
 लहुसेस तइयनवगो^{२१} सत्तावीसेस वासासु ॥

1 B होति । 2 A निव्वीरिय । 3 B भणितो । 4 B एकासी इय । 5 A मज्झिम ।
 6 A एवं । 7 A मासिण । 8 B मासो । 9 A पुस्तके 'वीस लहुकोसमज्झिमजहन्ना' एतादृशो द्वितीय
 पाद । 10 A दसग । 11 A अट्ठम । 12 B 'सगदिति' । 13 B 'सादी' । 14 A एय ।
 15 A सिन्हे । 16 A एय । 17 B वित्तो । 18 B 'सादि' । 19 B 'रसे' । 20 B
 'साइयाण' । 21 A ततिय ।

सिसिरे दसमाईणं^१ चारणमेण सत्तवीसेण ।

ठायइ^२ पुरिमइम्मी अहोक्कन्तीय तह चेव ॥

अट्टममाई गिम्हे चारणमेण सत्तवीसेण ।

तह चेव य ढोक्कन्ती^३ ठावइ निष्ठीयप^४ नवरं ॥

एपहिं द्वाणेहिं आवत्तीओ सया सया नियमा ।

बोधवा सवाओ असहुस्सेक्कहासणया ॥

जाव ठियं एक्केकं तं पीहासेज्ज असहुणो ताव ।

दाउं सट्ठाणं^५ तवं परट्ठाणं देज्ज एमेव ॥

एवं ठाणे ठाणे हेट्ठाउत्तो^६ कमेण हासंतो ।

नेयव्वं जावठियं नियमा निष्ठीइयं^७ एक्कं ॥

एस नवविहो ववहारो ।

६८. 'हट्ठगिलाणा' इच्छाह । भायं पडुच्चसममहियमूणं वा देज्जा । हट्ठस्स नीरोगस्स बलिय-
सरीरस्स समहियं वा देज्जा । गिलाणस्स ऊणं, नवा वि देज्जा । जावइयं वा वि सक्केह तावइयं
वा वि से देज्जा । कालं वा सहेज्जा, जाव पउणीहोइ । हट्ठो सन्तो करेस्सइ त्ति ।

६९. 'पुरिसा गीयागीया' इच्छाह । पुरिसं पडुच्च सममहियं ऊणं वा देज्जा । पुरिसा केइ १५
गीयत्था, केइ अगीयत्था । धिइसंघयणसंपन्नताओ केइ सहा, तच्चिरहियत्ताओ केइ असहा ।
सदा मायाविणो, असदा उज्जुभूयप्पाणो । उस्सग्गे उस्सग्गं । अववाय अववायं । जहा भणियं
सहहन्ता आयरन्ता य परिणामगा भन्नन्ति, अपरिणामगा पुण जे उस्सग्गमेव सहहन्ति आय-
रन्ति य; अववायं पुण न सहहन्ति नायरन्ति य । अइपरिणामगा जे अववायमेवायरन्ति तम्मि
चेव^८ सज्जन्ति, न उस्सग्गे ।

७०. 'तह धिइ' इच्छाह । तहेत्ति आणन्तरिए । धिइ-संघयणे चउभंगो । धिइए संघयणेण
य पदमो संपन्नो । इह य पदमपच्छिमा भंगा दुवे संगहिया सुत्तेण, मज्झसिह्हा दुवे भाणियत्ता ।
अहवा वितियचुत्तिकारा^९ भिप्पाएण चत्तारि वि सुत्तेणेव गहिया । कहे ?-धिइसंपन्ना, ण संघयणेण
१ । संघयणेण वा संपन्ना, ण धिइए २ । उभयसंपन्ना ३ । उभयहीणा य ४ । अहवा इमे पंच
विगप्पा । आयतरे णामेगे नो परतरए १ । परतरए नामेगे, नो आयतरए २ । एगे आयतरए वि २५
परतरए वि ३ । एगे नो आयतरए नो परतरए ४ । एए^{१०} चत्तारि भगा ठाणक्कमेण । तहा पंचमो
अन्नतरतरगो नाम विगप्पो । आयतरगो नाम जो उपवासेहिं ददो । परतरगो नाम जो बेया-
वच्चकरो गच्छोवग्गहकरो व त्ति । अन्नतरतरगो^{११} नाम जो एक्कं सक्केह काउं, तवं बैयावच्चं
वा । न पुण दो वि सक्केह ।

७१. 'कप्पट्टिया' इच्छाह । कप्पट्टिया आईए^{१२} जेसिं ते कप्पट्टियादओ । आइसहेण-३०
परिणया^{१३}, कडजोगी, तरमाण त्ति एए^{१४} चत्तारि वेप्पन्ति । ^{१५}एएसिं चेव पडिवक्कभूया
अण्णे वि चत्तारि जणा वेप्पन्ति^{१६} । अकप्पट्टिया अपरिणया अकडजोगी अतरमाणगा । तत्थ
कप्पट्टिया जे आचेलुकुहेसियाइ दसविहे कप्पे ठिया । कयरे ते ?-इमे वक्खमाणा-

आचेलुकुहेसिय सेजायररायपिंडकिइकम्मे ।

वयजेट्ठ पडिक्कमणे मासं पज्जोसवणकप्पे ॥

१ B °मादीणं । २ B ठायति । ३ B चेव अहो० । ४ A निष्ठीईए । ५ A °हाणे ।
६ B हेट्ठाउत्तो । ७ A °व्वीइयण । ८ A तस्मिन्नेव । ९ B विहयचुत्तिकारा० । १० A एते ।
११ A पुस्तके 'अन्नतरगो' अपपाठ । १२ A अइया । १३ A °णता । १४ एते । १५ 'एएसिं'
आरभ्य 'वेप्पति' यावत् पाठ । A पुस्तके पठित ।

जे पुण मज्झिमज्झिणसन्तगा महाविदेहगा य ते अकप्पट्टिया । कप्पट्टिया उविहा-सावेक्खा,
निरवेक्खा य^१ । सावेक्खा गच्छवासी, निरवेक्खा जिणकप्पियादयो । एवमकप्पट्टिया वि
सावेक्खा निरवेक्खा य । परिणया गीयत्था, अपरिणया अगीयत्था । कडजोगिणो चउत्थ-
छट्ठुमाईहिं विविहतवोवहाणेहिं^३ जोगवियसरीरा । अकडजोगिणो अपरिकम्मवियसरीरा ।
५ तरमाणगा धिइसंघयण-संपन्ना । अतरमाणगा एएहिं विउत्ता^५ ।

७२. 'जो जह' इच्छाह । एएसि कप्पट्टियाइयाणं सावेक्ख-निरवेक्खमेयाणं जो जह सकेइ
तवं काउं । बहुतरगुणो नाम धिइसंघयणसंपन्नो^६ परिणयकडजोगी आयपरतरो^७ वा होजा ।
तस्साहियं पि दिज्जइ । कओहितो अहिय ?—जीयववहारभणियाओ^८ । जो पुण हीणो धिइसं-
घयणाईहिं तस्स थोवतरयं पि^९ जीयभणियाओ देजा । जो पुण सव्वहीणो तस्स^{१०} सव्वं झो-
१० सेज्जा^{१०}, न किंचि दिज्जइ त्ति जं भणियं होइ ।

७३. 'एत्थ पुण' इच्छाह । एत्थ एयमि जीयववहारे बहुतरया भिक्खुणो ति । तेय अकय-
करणा अजोगविया अणभिया अगीयत्था । च सहेण अधिरा विय ति । जं तेण कारणेण
जीयववहारे अट्टमभत्तं अन्तो निव्वीइयमाईए । एयं मज्झं गहियं जन्तविहीए । एयस्सेव फुडी-
करणत्थं^{१०} जन्तविहाणं भणामि । तिरियाए तेरसघरण काउं हेट्टाहुत्तो य जाव नव घराइ पुण्णाइं
१५ ताव ठावेयव्वं । पच्छा एएसि णवणं हेट्टा जाइं दाहिणेण अन्तेठियाणि दोन्नि घरयाइं ताइं मोत्तुणं
अहो एयं घरयं वट्ठाविज्जइ । ताहे तिरियायया^{११} एकारस घरया होन्ति । पुणो एएसि एकारसणं
सव्वदाहिणा दुवे मोत्तुणं अहो एयं घरं वट्ठाविज्जइ । ताहे ते आयता णव घरा होन्ति । एवं दुवे दुवे
छट्ठन्तेणं घरयाइं हेट्टिछदाहिणिह्माइं ता नेयव्वं, अहो एकेक घरयवट्ठीए जाव एकमेव घरयं
सव्वाऽहोजायं । एवमेयस्स घरजन्तयस्स सव्वुवरिं^{१२} तिरियायया^{१३} सेढी । तीसे सेढीण उवरिं
२० सव्वाइए^{१४} निरवेक्खं ठावेजा । निरवेक्खस्स य^{१५} दाहिणेण विइय तइयघर^{१६} मज्झनिगयरेहो-
वरिं आयरियं कयकरणं अकयकरणं च ठावेजा । चउत्थपंचमघरयमज्झविणिगयरेहोवरिं
कयकरणं उवज्जायं अकयकरणं च ठावेजा^{१७} । छट्ठसत्तमअट्टमनवमघरयमज्झविणिगयरेहो-
वरिं गीयभिक्खुं^{१८} ठावेजा, थिरं अधिरं च । तत्थ जो सो थिरो सो कयकरणो अकयकरणो
य । अधिरो वि कयकरणो अकयकरणो य । तओ^{१९} पुण दसमएकारसवारसतेरसघरयमज्झ-
२५ विणिगयरेहोवरिं अगीयभिक्खुं ठावेजा, थिरमथिरं च । थिर कयकरणं अकयकरणं च । अधि-
रं कयकरणं अकयकरणं च ठावेजा । एवं ठावेऊण निरवेक्खहेट्टिमघरण सुन्नं ठावेयव्वं । जम्हा
तहिं पारंचियं पर्यं होइ । सो य निरवेक्खो सहावेण^{२०} वेव पारचिओ तम्हा तहिं सुन्नं ठावेयव्वं ।
एयस्स दाहिणेण कयकरणायरियहेट्टा पारंचियं । एवं^{२१} तहिं वेव अवराहे—जहिं कयकरणायरि-
यस्स पारंचियं अकयकरणस्सायरियस्स तम्मि चेवावराहे अणवट्ठप्पं । एत्थ चेवावराहे—
३० कयकरणोवज्जायस्स अणवट्ठं(ट्ठप्पं) । एत्थ चेवावराहे अकयकरणोवज्जायस्स मूलं । एत्थ चे^{२२}
वावराहे गीयभिक्खु-थिरकयकरणस्स मूलं । एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु थिरअकयकरणस्स
हेओ । एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु-अथिरकयकरणस्स हेओ । एत्थ चेवावराहे गीयभिक्खु
अथिर-अकयकरणस्स छगुक्क । एत्थ चेवावराहे अगीयभिक्खु-थिरकयकरणस्स छगुक्क । एत्थ
चेवावराहे अगीयभिक्खु थिरअकयकरणस्स छल्लइ । एत्थ चेवावराहे अगीयभिक्खु अधिर-

१ A वा । २ A विहाणेहिं । ३ B णगा दोहि विजुया । ४ A पन्ना । ५ A आयतरगो ।
६ B व्यातो । ७ A 'पि' नास्ति । ८ A सस्स । ९ A सोसेजा । १० B फुडीकरणत्थं ।
११ B व्यायता । १२ B सव्वुवरिं । १३ B व्यायता । १४ B सव्वातीए । १५ A 'य'
नास्ति । १६ A ततिय । १७ 'कय' आरभ्य 'ठावेजा' यावत् पङ्क्ति पतिता A आदर्शे । १८ B गीयंभिक्खु ।
१९ B ततो । २० A सहावेण । २१ B एवं । २२ अत्र द्वित्रा. पङ्क्तय पतिताः A आदर्शे ।

कयकरणस्स छल्लु । एत्थ चेवावराहे अगीयमिक्खु-अथिर-अकयकरणस्स चउगुरू । एवं
 एयाए^१ पन्तिए पायच्छित्तट्ठाणरयणा एवं कायघ्वा । सुअं । पारअियं । अणवट्ठप्प । अणवट्ठप्प ।
 मूल । मूल । छेय । छेय । छग्गुरू । छग्गुरू । छल्लहु । छल्लहु । अन्ते चउ गुरू । एयाए हेट्ठा सुण्णं । अणव-
 ट्ठप्पो । मूलं २ । छेदो २ । छग्गुरू २ । छल्लहु २ । चउ गुरू २ । अन्ते सव्वदाहिणे चउ लहु । एयाए
 हेट्ठा मूलं २ । छेदो २ । छग्गुरू २ । छल्लहु २ । चउ गुरू चउ लहु २ । सव्वदाहिणे मासगुरू । 5
 एयाए हेट्ठा छेदो २ । छग्गुरू २ । छल्लहु २ । चउगुरू २ । चउलहु २ । मासगुरू २ । सव्वदाहिणे
 मासलहु । एयाए हेट्ठा छग्गुरू २ । छल्लहु २ । चउगुरू २ । चउलहु २ । मासगुरू २ । मासलहु
 २ । सव्वदाहिणे मिन्नमासो । एयाए हेट्ठा छल्लहु २ । चउगुरू २ । चउलहु २ । मासगुरू २ । मास-
 लहु २ । मिन्नमासो २ । सव्वदाहिणे वीसा । एयाए हेट्ठा चउगुरू २ । चउ लहु २ । मासगुरू २ ।
 मासलहु २ । मिन्नमासो २ । वीसा २ । सव्वदाहिणे पन्नरस । एयाए चेव हेट्ठा चउलहु २ । 10
 मासगुरू २ । मासलहु २ । मिन्नमासो २ । वीसा २ । पन्नरस २ । सव्वदाहिणे दस । एयाए
 हेट्ठा मासगुरू २ । मासलहु २ । मिन्नमासो २ । वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे
 पणगं । एयाए हेट्ठा मासलहु २ । मिन्नमासो २ । वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे
 पंच । एयाए हेट्ठा मिन्नमासो २ । वीसा २ । पण्णरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पणगं । एयाए
 हेट्ठा वीसा २ । पन्नरस २ । दस २ । सव्वदाहिणे पणग । एयाए हेट्ठा पन्नरस २ । दस २ । सव्वदा 15
 हिणे पणगं । एयाए हेट्ठा दस २ । सव्वदाहिणे पणग । एयाए हेट्ठा पंच । एयासि च तिरिया
 ययाणं धरयाणं आईए ज पयं जहि अवगाहे ठावियं तहिं चेवावराहे ताण पन्तीए पुरिसावेक्खाए
 सव्वे पच्छित्तपया चारेयघ्वा । एवं विरईए पुरिसविभागेण पणगादी छम्मासावसाने निघीयाइ
 अट्टमभत्तंतं पुष भणियमेव ।

अहुणा पडिसेवणा भन्नइ—

७४ 'आउट्टिया' गाहा । आउट्टिया नाम जं उवेच्च पाणाइवायं कनेइ । दप्पो नाम धावण-
 डेवणवग्गणाइओ, कन्दप्पो वा दप्पो । पमाओ नाम ज राओ दिया वा अप्पडिलेहन्तो^१ अपम-
 ज्ञयन्तो^२ य पाणाइवायाइयमावज्जइ । कप्पपडिसेवणा नाम कारणे गीयन्थो कडजोगी उवउत्तो
 जयणाए पडिसेवेज्जा । एसा पडिसेवणा । पडिसेवओ पडिसेवियधं च दोअि वि पडिसेवणाए
 सूइयाइं । तथ पडिसेवओ पुरिसो पडिसेवियध पुण दव्वाइं । दव्वमात्तराइ । खित्तं छिन्नमडं 25
 वेयरं वा । कालो ओम-दुच्चिक्खाइ । भावे हट्ठ-गिलाणाइ । एवं एय पडिसेवियधं ।

७५. ['जं जीयदानं' गाहा ।] जं जीयववहारेण मए पच्छित्तं भणियं तमणन्तरं सव्वं एवं
 जउणहपडिसेवणाण आउट्टियाइयाण कयराए पडिसेवणाए पडिसेविए दिज्जइ^३ । सन्देह सम्भवे
 इम भन्नइ—तइयाए पमायपडिसेवणाए त्ति । दव्वाइए पडिसेविए सेसपडिसेवणासु पुण कं
 भन्नइ । एत्तो अिय ठाणन्तर वहेज्जा । एअं । एत्तो त्ति जहाभणिय-पमाय-ट्ठाण-पायच्छित्ताओ 30
 एगट्ठाणवुद्धी कायघ्वा । पमाए निघीयाइ-अट्टमभत्तन्तं, दप्पेण पुण पुरिमाइ-दसमन्तं होइ ।

७६. 'आउट्टिया' इच्चाइ । आउट्टि आसेवमाणस्स^४ एक्कासणाई दुवालसन्तं दिज्जइ । अहवा
 सट्ठाणं । पाणाइवाए मूलं । सट्ठाणं ज जम्मि वा अवराहे सव्ववहुयं तस्स दिज्जइ तं चेव सट्ठाण
 होइ । कप्पपडिसेवणाए पडिसेवि^५ पडिक्कमणं, मिच्छादुक्कडमिति च भणिय होइ । अहवा
 तदुभयं आलोयणमिच्छादुक्कड च ।

७७. 'आलोयण' इच्चाइ । आलोयणकाले वि जया गूहइ पलिउच्चइ वा तया^६ सो^७
 संकिलिट्ठपरिणामो तस्स अहिय पुण्णं वा दिज्जइ । जो पुण आलोयणाकाले संवेगमुवगओ निन्द-
 णगरहणाइणा विसुद्धपरिणामो तस्स ऊणमवि देज्जा । जो पुण मज्झपरिणामो तस्स तम्म-
 समेव देज्जा ।

1 एयाए य पतीए । 2 B •लेहितो । 3 B •मजितो । 4 A आउट्टियाए सेव । 5 B तदा ।

७८. 'इति दद्याद्' इच्छाद् । इति एवं दद्यत्वेत्कालभावेसु चउसु वि बहुगुणेषु,^१ गुरुसेवा पहाणसेवा भण्णद् । एएसु बहुतरं देज्जा । 'हीणतरे हीणतरं' ति । दद्यत्वेत्कालभावा जहा जहा हीणा तहा तहा हीणतरं पच्छिच्छं देज्जा । सद्यहीणस्स झोसो वा कज्जद् ।

७९. 'झोसिज्जद्' इच्छाद् । झोसिज्जद् त्ति मुच्चद् । सुबहुगमवि जाव अन्नं तवं वहद् ताव जद् ५ अन्नमावज्जद् तो तं झोसिज्जद् । जहा^२ छम्मासपट्टविण पञ्चहिं दिवसेहिं गणहिं अन्नमावज्ज- गो होज्जा । पढमगं वहन्तस्स पच्छिमं से झोसिज्जद् । वेयावच्चकरस्स वा थोवतरं दिज्जद् । जावइयं वहन्तो वेयावच्चं काउं सक्केइ तावइयं से दिज्जद् । एय^३ तवारिहं भणियं ॥

अहुणा छेयारिहं भज्जद्—

८०. 'तवगघिय' इच्छाद् । तवगघिओ छम्मासखमओ । अन्नो वा जो विगिट्ठ-तवकरण^४- 10 समन्थो—किं मम तवेण किज्जद्^५ त्ति । तवअसमन्थो पुण गिलाणो असद्दु बालवुट्ठो^६ वा । तवं वा जो न सद्दहद् । 'पुणो पुणो वा तवेण दिज्जमाणेण वि ण दम्मद् । अइपरिणामगो अइपसंगी वा । पुणो पुणो सेवेइ^७, सुबहु वा । एएसु जहुहिट्ठेसु तवारिहावत्तीए वि छेओ चेव दिज्जद् त्ति । पुणपरियायस्स देसच्छेओ कज्जद् ।

८१. 'सुयहुत्तर' इच्छाद् । सुबहुगा उत्तरगुणा पिण्डविसोहिमाईया । ते जो भंसेइ विणा- 15 सेइ, पुणो पुणो छेयावत्तीओ करेइ । जो य पासन्थो । आइसद्देण ओसण कुसील-संसत्तनीओ वा । जईण साहण संविग्गाणं । पडितप्पइ वेयावच्च करेइ । बहुसो य अणेगसो । उत्तरगाहाए अत्यपरिसमत्ती होही^{१०} ।

८२. 'उक्कोस' मिच्छाद् । उक्कोसा तव भूमी । आइजिणिन्दित्थं संवच्छरं । मज्झिमज्जिणाणं अट्टमासा । वीरवरस्स छम्मासा । एय उक्कोसं तवभूमी समईओ । जो तस्स छेओ सावसेसं च 20 से चरणं, तस्स छेओ पणगाईओ^{११} । आइसद्देण दस-पन्नरस-वीसाई जाव छम्मासा । जावं वा धरइ परियाओ । छेयारिहं भणियं ॥

अहुणा मूलारिहं भज्जद्—

८३. 'आउट्टियाण' इच्छाद् । आउट्टियाण पञ्चिन्दियं वहेज्जा । मेहुणं दप्पेण सेवेज्जा । सेसा मुसावाय-अदिन्नादान-परिग्गहा ते उक्कोसेण^{१२} पडिसेवेइ । आउट्टियाण पुणो पुणो य त्ति । 25 एव जहुहिट्ठगुणेषु मूल ।

८४. 'तवगघिय' इच्छाद् । तवगघिओ । आइसद्देण तवअसमन्थो । तव असद्दहन्तो तवेण य जो न दम्मद् । मूलगुणे वहुविहे बहुसो य द्दसेइ भज्जद् वा । एवं उत्तरगुणे वि एस वइयरो । दसणं वा वमद् । दंसणे वन्ते नियमा चरित्तं वन्त । चरित्तमि दंसणे भयणा । दंसणे वा चरित्ते वा वन्ते चियत्तकिच्चो । किच्चाइ दंसणाईणि । तप्परिच्चाएण चियत्तकिच्चो । सेहेय त्ति 30 सेहो जो अमिणवो सिक्खं गाहिज्जद् । अणुवट्टविओ^{१३} । एएसि जहुहिट्ठगुणं मूलं ।

८५. 'अच्चन्तोसन्न' मिच्छाद् । अच्चन्तोसन्नो नाम ओसन्न-पच्चाविओ । संविग्गेहिं वा पच्चा- वियमेत्तो चेव ओसन्नयाए विहरिओ जो, सो अच्चन्तोसन्नो । पारलिग दुगं—घरत्थालिगं, अन्न- तिथियालिगं च । तं जो आउट्टियाण दप्पेण वा करेइ । मूलकम्मं—इत्थीगच्चादानसाडणं जो करेइ । भिक्खुमिय विहियतवे । विहिओ तवो जस्स सो विहियतवो । छेयमूले वि अइक्कमिउं । 35 अणवट्टतवं वा पारञ्जियतवं वा । अइयारसेवणाए पत्ते एएसि जहुहिट्ठगुणं मूलं सधेसिं पि ।

1 B पुस्तके 'चउ . पेयु' एतद्वाक्यं नास्ति । 2-3 'जहा' आरभ्य 'झोसिज्जद्' यावत् पाठ A पुस्तके पठित । 4 B एव । 5 B करणस्स । 6 A कज्जद् । 7 A गिलाणअसद्दुबालवुट्ठो । 8-9 'पुणो' आरभ्य 'सेवेइ' पर्यन्त पाठ A आदर्श पठित । 10 B होइ । 11 B पणगादीतो । 12 B उक्कोसो । 13 B अणुवट्टविओ ।

८६. 'छेण' इच्छाह । छिज्जमाणे छिज्जमाणे जया परियाओ निरवसेसो छिन्नो, तदा से मूलं । अणवट्ठप्पतवावसाणे पारश्चियतवावसाणे^१ य मूलं दिज्जह । मूलावसीओ वा—पुणो पुणो आवज्जमाणस्स मूलं । एवं जहुहिट्टकारणेसु सधत्थमूलं । मूलारिहं भणियं ॥

अणुणा अणवट्ठप्पारिहं^२ भणइ—

८७. 'उक्कोस'मिच्छाह । तदो (ओ) अणवट्ठप्पा पन्नत्ता, तं जहा—साहम्मियाणं तेणं करे-^३ ५ माणो १ । अन्नधम्मियाणं तेणं करेमाणो २ । हत्थादाणं दलयमाणो ३ । उक्कोसं सचित्ताइयं । तेणेइ—पुणो पुणो तेणेइ । अईव पउट्टचित्तो संकिलिट्टचित्तो त्ति कोहलो होइ । पउट्टचित्तो तेणेइ । सा य तेणिया दुविहा—साहम्मियतेणिया, पन्धम्मियतेणिया य । दधओ खेत्तओ कालओ भावओ य । सचित्त-अचित्त-भीसया दधे । अन्नसंजओगाहियखेत्ते अणुणन्नविण अव-
त्थाणं खेत्ते । काले जहिं करेइ । भावओ रत्तदुट्ठो । अन्नधम्मिया दुविहा—लिंगपविट्ठा, गिहत्था १० य । तिविहं तेणमेतेसिं आहारो उवही सचित्तं वाऽवहरइ त्ति । हत्थादालो गहिओ, सो य ति विहो—अत्थादाणो, हत्थालम्बो, हत्थातालो । तत्थ अत्थादाणो नेमिसिंभोसन्नागरिया^४ भण्णप-
डिभग्गवणियपेसणकूयगसउणी । वीइओ^५ उवणओ नउल्लगमेगो^६ घयगुलमंतो वसतणकट्ठा-
वाहिं अन्नो य सउणिगणिसिंत्तं । हत्थालम्बो असिचपुरोहउवसमणत्थमभिचारगा^७ करेइ । हत्थातालो जट्ठिमुट्ठिलउडोपलपहारइहिं मरणभयणिरवेक्खो अप्पणो परस्स य पहरइ । सपक्खे १५ व सहेण परपक्खे य । घोरपरिणामो निरणुक्कोसो त्ति ।

८८. 'अभिसेओ' इच्छाह । अभिसेओ उवज्जाओ । जेसु जेसु अवराहेसु पारश्चियमावज्जह । बहुसो अणेगसो । आवओ वि अणवट्ठप्पो कीरइ । किं कारणं । जेण अणवट्ठप्पपारश्चियमावज्ज-
स्सावि मूलमेव दिज्जह भिक्खुणो । जेण तस्स परं मूलट्ठणं भवति^८ । तहा उवज्जायस्सावि पर अणवट्ठप्पपयं, अणवट्ठप्पावसीओ य । जया बहुसो आवज्जह तया य अणवट्ठप्पं दिज्जह । २०
८९. 'कीरइ' इच्छाह । वपसु लिंगेसु वा^९ जम्हा न ठाविज्जह तम्हा अणवट्ठप्पो । सो य अण-
वट्ठप्पो चउविहो—लिंगओ, खेत्तओ, कालओ, तवओ^{१०} । लिंगं दुविहं—दधे भावे य । दधलिंगं रओहरणा^{११} । भावलिंगं महधयाइ । पत्थ चउभंगो । अणन्तरगाहासम्बद्धा इमा गाहा—

९०. 'अण्डिविरय' इच्छाह । सपक्खपरपक्खपट्ठो तेणगाइदोसेहिं । अण्डिविरओ सपक्ख-परपक्ख^{१२} पहरणुज्जओ । निरवेक्खो अणुवसन्तवेरो जो । सो दधभावलिगेहिं दोहिं वि २५ अणवट्ठपो । हत्थालम्बो, अत्थादाणो^{१३}, ओसण्णाइया य तहोसाणुवसन्ता न भावलिंगारिहा । दधलिंगमत्थि तेसिं, भावलिंगेणाऽणवट्ठप्पा । खेत्तओ अणवट्ठप्पो जो जम्मि खेत्ते दोसमावन्नो सो तम्मि खेत्ते अणवट्ठप्पो । जहा अत्थादाणिओ^{१४} तम्मि वेव खेत्ते देसे वा न उवट्ठाविज्जह । किं कारणं पुवग्भासा लोगो पुच्छेज्जा^{१५} । सो वा तं इड्ढिगारवमसमत्थो धारेउं । तेण अन्नत्थ उवट्ठाविज्जह । उत्तिमट्ठपडिवन्नस्स वा तत्थेव भावलिंग दिज्जह । ३०

९१. 'जत्तिय'मिच्छाह । कालतो^{१६} अणवट्ठप्पो जो जेत्तियं कालं अणुवरत्तदोसो^{१७} सो त-
त्तियं कालं अणवट्ठप्पो । तव-अणवट्ठप्पो दुविहो—आसायणा-अणवट्ठप्पो, पडिसेवणा-अणवट्ठप्पो य । तत्थासायणामिमेसिं करेज्जा । तिन्थयर-पवयण-सुय-आयरिय-गणहराणं महिड्डियाणं । जहा सव्वोवायकुसलेहिं अइकक्खउदेसणा कया । जाणन्ता य किं घरवासे वसन्ति, भोगे य भुज्जन्ति । तहा इत्थीत्तियं । मंघमहिक्खिवइ^{१८} पडिणीयताए वा वट्ठइ । अहवा भणइ अन्ने वा संघा अत्थि ३५

१ पतितमेतद्वाक्य A आदर्श । २ A अणवट्ठप्पारिह । ३ B निमित्तिदोसणगायरिया । ४ B वीइदो । ५ A नउल्लमेगो । ६ A चारुगाइ । ७ B हवइ । ८ B लिंगे वा । ९ A भावओ । १० B रयहर । ११ B पडिपक्ख । १२ B हत्थादा । १३ B दणितो । १४ B पुच्छिज्जा । १५ B कीलओ । १६ A अणवरयदोसो । १७ A 'पडिणी' आरभ्य 'खिवइ' पर्यन्त. पाठो तोपलभ्यते A आदर्श ।

सियालसुणगाणं विगाणं ति । एवं सुयं अहिक्खिवइ—पाययं ति । थाणे थाणे वा काया, पुणो पुणो वा वयाणि, पमाय-अपमाया वा । मोक्खवेसणाए जोइस-जोणिबाहुड-गणितेण वा किं पओयणं । तथा आयरियं जच्चाईहिं अहिक्खिवइ । तथा गणहरं महिद्धियं । महिद्धियगहणेण मूलगणहरा गहिया । जो वा जम्मि जुगे पहाणो तमहिक्खिवइ । इहिरससायगरुया, सुहसाया, 5 परोवपसु^१जुया मंखा इव, मिहिवच्छलगा न जईणं ति^२ एवमाईहिं आसाएन्तो^३ अणवटुप्पं पावेइ । एस आसायणा-अणवटुप्पो । पडिसेवणा-अणवटुप्पो इमेहिं कारणेहिं—साहम्मिय-अन्न-धम्मिय-तेणियाए हत्थादालणादीहिं य आवज्जइ । तत्थ आसायणा-त्तवअणवटुप्पो जहन्नेण छम्मासा, उक्कोसेण संवच्छरं । पडिसेवणा-अणवटुप्पो जहन्नेण बारसमासा उक्कोसेण बारस संवच्छराणि, इमाए गाहाए भिन्नइ^४—

10 ९२. 'वासं बारस' इच्छाइ । सो य जइ इमेहिं गुणेहि जुत्तो तो अणवटुप्पतवं पडिवज्जइ । संघयणविरियआगममुत्तथविहीए जो समग्गो उ ।

तचसी निग्गहजुत्तो पवयणसारे अहियत्थो ॥
तिलनुसतिभागमेत्तो वि जस्स असुटो ण विज्जई भावो ।
निज्जहणारिहो सो सेसे निज्जहणा णत्थि ॥

15 एय गुणसंपउत्तो पावइ अणवटुमुत्तमगुणोहो ।
एय गुण विप्पहणे तारिसग्गमी भवे मूल ॥

एयं ता उस्सग्गेण । अववाएण^५ पुण कुलगणसंग्रहज्जाइ तेणाधीणाइ^६ सिद्धणाइय^७ कज्जं वा पसाहियन्ति तो थोव थोवतर वा मे तेज्जा^८ । संघोवा से सत्त^९ मेव मुञ्चेज्जा^{१०} । तस्स पुण अणवटुप्पतवं पडिवज्जमाणस्स को विही^{११} किं वा तवं करेइ ति । एत्थ गाहा ।—

20 ९३ 'वन्दइ' इच्छाइ । गणनिकखेवमिस्तिरियं काउं परगणं पडिवज्जइ । पसत्थद्वखे-त्त-काल-भावेसु । पसत्थद्वे, उच्छु-वणसंड-पउमसर-चेदयघराइसु खेत्ते, काले सुहदिवसे भावओ सञ्ज्ञागय रविगयाइय मोनुं आलोयणं पउज्जइ । काउस्सग्गो कीरउ निरुवसगनिमित्तं सेसाणं^{१२} भयजणणिमित्तं च । गच्छेण सहवासो एगखेत्त, एगउवस्सए, एगपासे, अपरिभोए अच्छइ । सेहमाइण वि चन्दइ । ते पुण तं ग वन्दन्ति । परिहारत्तवो गिम्ह-सिसिर वासासु जह-
25 न्नमज्झिमुक्कोसो । गिम्हे चउत्थ-छट्ट-ट्टमाद । सिसिरे छट्ट-ट्टम-दसमाइ । वासासु अट्टम-दसम-बार-सन्ताइ । पारणए थलेवकउ । संखेवओ अणवटुपारिह भणिय ॥

अहुणा पारञ्चियारिह भन्नइ—

९४. 'नित्थंगर' इच्छाइ । नित्थंगरई जहा अणवटुपे तथा इहं पि भाणियव्वो । गणहरो तित्थगराणन्तरमीसो, सो महिद्धियगहणेण गहियो जो । जहिं जुगपहाणो । आयो लाभो संपत्ती 30 य एगट्टा । तस्स साडणा आसायणा । जहा जहा अभिनिवेसेण हीलेई तथा तथा आयस्स साडणं करिन्तो पारञ्चिय पावइ ।

९५. 'जो य सल्लो' इच्छाइ । तओ पारञ्चिया पन्नत्ता^{१३} त-जहा—दुट्ठे पारञ्चिए, मूढे पार-ञ्चिए, अन्नमन्नं करेमाणे पारञ्चिए । दुट्ठो दुविहो-कसायदुट्ठो, विसयदुट्ठो य । सपक्ख-परपक्खे चउभंगो । सपक्खो समण समणी । परपक्खो गिहत्था । तत्थ कसायदुट्ठे उदाहरणं^{१४}—सासवनाले 35 सुहणन्तए य सिहिरिणि उलुगच्छिओ ति । विसयदुट्ठे वि चउभंगो । तत्थ दुविह-दुट्ठो वि पढम-विईयसंगे वट्टमाणो लिगओ पारञ्ची । तईए अइसई देज्जा । अणइसई न देइ लिगं । रायवहओ

1 B ०वेसु० । 2 A दु । 3 B एवमातीहिं आगदितो । 4 A भिज्जति । 5 A अणुओ । 6 A ० वाए पुण । 7 B तेणहीणाद । 8 A सिग्गणा० । 9 A दिजेज्जा । 10 A संघो-वा सत्त० । 11 A मुञ्चेज्जा । 12 'सेया...मित्तं च' एतद्वाक्यं Δ प्रादर्शं नास्ति । 13 A उयाह० ।

जहा उदाइमारओ अन्नो वा । राइणो वा अग्गमहिंसि पडिसेवेइ । अग्गमहिसिग्गहणेण अन्नवि
जा इट्ठा । च सहेण जुवराय-सेणावमाईणं वा अग्गमहिमीओ । बहुसो पुणो पुणो यः लोग-
पगासो य जो स पारञ्चियं पावइ । इयरासु महिल'सु पुण कि न पारञ्चिओ ? भन्नइ—बहु अवाया
रायग्गमहिसीए । कुल गण-संघ-आयरिय-पत्थारनिच्चिसयाईया दोसा जओ पव्वन्ति त्ति' । इयरम-
हिलासु पुण वयमंगदोसो, पगस्स य अवाओ होजा तेणं मूलं ।

5

९६. 'थीणङ्गि' इच्छाइ । थीणङ्गी दरिसणावरण-कम्ममेओ निहा-पणगस्स । अइसंकिट्ठ-
परिणामा थीणङ्गी । पडुट्ठपुष्पाभिलसिओवरि सुत्तो वावारप केसवबलद्धं च जायए ।
उदाहरणाइं—

पोगलमोयगदन्ते फरुसगवडसालभंजणे चेव ।

एवमाई उदाहरणा । अन्नोन्नासेवणं—अन्नोन्नाहिट्ठणासेवणन्ति भणियं होइ । तत्थ पार-10
ञ्चिय । बहुसो पुणो पुणो य तेसु पारञ्चियावराहेसु पगरिसेण सज्जए पसज्जए जो ।

९७. 'सो कीरइ' [इच्छाइ] । सो य पारञ्चिओ चउव्विहो—लिगओ, खेत्तओ, कालओ,
तवओ' । तत्थ दध-भावलिगे चउभंगो । थीणद्धिमहादोसो । अन्नोन्नासेवणा-पसत्तो । रायवहओ
अग्गमहिसीपडिसेवणाइयसु अवराहेसु उभयलिगेणावि पारञ्ची ।

९८-९९. 'वसहि' इच्छाइ । 'जत्थुप्पन्नो' इच्छाइ । खेत्तपारञ्चिओ जो जम्मि खेत्ते दूसिओ 15
अच्छमाणो वा दोसं पावेज्जा । वसहीए एव निवेसण-पाडग-साही-निओग-पुर-देस-रज्जाओ य
जत्थ जत्थ दोसमाचन्नो आवजिस्सइ वा ताओ ताओ' खेत्तपारञ्चिओ कीरइ ।

१०० 'जत्तियमेत्त' मिच्छाइ । जो जावईयं कालं अणुवसन्तदोसो, दूसइ वा जावईयं कालं
सो कालपारञ्चिओ । तवसा पारञ्चिओ दुविहो—आसायणापारञ्चिओ, पडिसेवणापारञ्चिओ य ।
आसायणापारञ्चिओ तित्थगगाइ टाणेसु । विभासा पुष्टभणिया । पडिसेवणापारञ्चिओ तिविहो- 20
दुड्डे पारञ्चिए, पमत्ते पारञ्चिए, अन्नमन्न करेमाणे पारञ्चिए । दुड्डो दुविहो—कसायविसपहिं
पुष्टभणिओ । पमत्तो पञ्चविहो—'कसाय-विगहा-वियड-इन्दिय-निह-प्पमाय' इति । एए
भाणियव्वा वित्थरओ' । अन्नमन्न करेमाणो पुष्टभणिओ । आसायणापारञ्चिओ जहन्नेण छम्मासा,
उक्कोसेण संवच्छर । पडिसेवणा-पारञ्चिओ जहन्नेण बारसमासे उक्कोसेण बारसवासा ।
संघयणाइया गुणा जहा अणवट्ठप्पे, तवो वि तह चेव ।

25

१०१. 'एगागी' इच्छाइ । जिणकप्पियपडिक्खिओ खेत्तबाहिं ठाइ अद्दजोयणवाहिरओ ।
जओ विहरइ आयरिओ तओ तओ सो वि विहरइ । खेत्तओ बाहिरओ ठियस्स आयरिओ
पइदिवसं अवलोयणं करेइ । सुत्तथपोरिसीओ दोन्नि वि दाउ गच्छइ तस्स समीवं । अहवा
अत्थपोरिस्मि अदाउं गच्छइ । अहवा दोन्निवि अदाऊण गच्छइ । अहवा दुच्चलो, असमत्थो
तदूरं गतु, कुलाइकज्जेहि वा वावडो, ताहे गीयत्थं सीसमन्नं वा पेसेइ । भत्तपाण चायरियस्स 30
आयरियपेसवियस्स वा जत्थ गओ अन्तराले वा से उवणेन्ति । पारञ्चिओ वि भत्तपाणाईयं
पडिलेहणुष्ठत्तणाइं वा अगिलाणो सयमेव करेइ । अह गिलाणो तो आयरिओ अन्नो वा से
भत्ताइ आहारइ उष्ठत्तणाइयं पि से कुणइ । सुत्तथेसु आयरिओ अन्नो वा से पडिपुच्छग देइ ।
एवमेय संखेवपारञ्चियारिहं भणियं ।

१०२. 'अणवट्ठप्प' इच्छाइ । तवअणवट्ठप्पो तवपारञ्चिओ य भद्दबाहुसामिम्मि चरिमचउहस- 35
पुष्टधरे दो वि वोच्छिन्ना । लिग खेत्त-कालाणवट्ठप्प-पारञ्चिया ताव अणुसज्जिज्जन्ति जाव तित्थं ।

१०३. 'इतिपस' इच्छाः । इतिकरणो परिसमत्तिवयणो । पस इति अणन्तरुद्दिष्टो जीय-
कप्पो जीयववहारो कप्पो । वण्णणा परवणं त्ति एगट्ठा । समासओ संखेवओ । सोहणं विहितं जेसिं
नाणाइयं ते सुविहिया साहू । तेसिमणुकंपानिमित्तं । कहिओ अक्खाओ । देओ दायवो अयं पुण ।
कहिं ? पत्ते । किंविसिट्ठे ? संविग्गवज्जभीरु, परिणामगकडजोगी, आयरियवन्नवादी, संगहसीलो,
५ अपरितन्ताबुसुयमेहावी; पवमाइगुणसंपन्ने पत्ते । पुण सहोऽवधारणे । पत्ते चेव दायवो,
नापत्ते । सुट्ठु परिच्छिया गुणा जस्स । एए चेव संविग्गाई भणिया गुणा । आइमज्झावसाणेसु
तावच्छेय-निघसेसु य जब्बसुवन्नमिव अविगारि जं, तं सुपरिच्छियगुणं, तस्मिं सुपरिच्छिय-
गुणे सुत्तथयओ वेओयमिति ।

10

इति जेण जीयदाणं साहूणऽइयारपंकपरिसुद्धिकरं ।
गाहाहिं फुडं रइयं महुएपयत्थाहिं पावणं परमहियं ॥
जिणभइस्समासमणं निच्छियसुत्तथदायगामलच्चरणं ।
तमहं वंदे पयओ परमं परमोवगारकारिणमहगं ॥

॥ जीतकल्पचूर्णिः समाप्ता । सिद्धसेनकृतिरेषा ॥

श्रीचन्द्रसूरिसंरचिता जीतकल्पवृहच्चूर्णविषमपदन्याख्या

नत्वा श्रीमन्महावीरं स्वपरोपकृतिहेतवे ।

जीतकल्पवृहच्चूर्णव्याख्या काचित् प्रकाश्यते ॥

अथादौ शास्त्रारम्भे विप्रोपशमनायेष्टदेवता-गणधर-स्थविर-प्रवचनानां यथाक्रमं वर्णनाय रूपकचतुष्टयमाह—

१. 'सिद्धत्वे'त्यादि । सिद्धा निष्पन्ना अर्था प्रयोजनानि यस्य ज्ञानावाप्तौ सत्यां स सिद्धार्थः, समाप्तकर्तव्य इत्यर्थः । सिद्धं प्रसिद्ध ज्ञासनं सधो यस्य स तथा । सिद्धा अनादिप्रवाहतया नित्या प्रसिद्धा अर्था जीवादयो यत्र श्रुते तद् सिद्धार्थं तच्छ्रुतं यस्य । तत् पदत्रयस्य कर्मधारयः । सिद्धार्थस्य राज्ञः सुतं चापत्यम् । कम्^१—वीरेभ्योऽति-क्रान्तेभ्यो वरः श्रेष्ठः, उपसर्गादिसहनप्रत्यलत्वाद्दीरवरस्तम् । वरा श्रेष्ठा वरा ईप्सितार्थलाभरूपास्तान् ददाति यस्तम् । वरा देवादयो यतयश्च तेभ्यो वरका प्रधाना ज्ञाकादयो गणधराश्च तैर्महितं पूजितम् । नमतः प्रणमतः हे जनाः जीवेभ्यो हितो मोक्षमार्गप्रदर्शकत्वेन स तथा, तम् ॥

२. एकादशापि गणधरान् दुर्धरगुणधारकान्, धराधिपो मेरुस्तद्वत्सारा अचलत्वाद्, तान्, चस्य गम्यमान-त्वात् जम्बुप्रभवादींश्च समस्तसूत्रधरान् सूरिनः प्रणमतः ॥

३. दशपूर्वधरान् नवपूर्वधरांश्च, अनिशयिनः अवधिमनः पर्यायज्ञानिनः, अवशेषज्ञानिनश्च मतिश्रुतज्ञानिनः ; यज्ञेन सर्वानपि यतिगुणप्रवरान् ; सर्वकालः त्रिकरणशुद्धेन सावेन नमतः ॥

४. इतः स्थविरनमस्कारादूर्ध्वं प्रवचनं नमतः । निर्वाणाङ्गमित्येतदेव व्याख्यानयति । निर्वाणस्याङ्गं कारणं जीवानां तद्रूपकत्वात्—तत्प्रापकत्वादित्यर्थः । निर्वाणं मोक्षं गमयति च प्रापयति जन्तून् निर्वाणगमिति प्राप्ते—अनु-स्वारोऽलाक्षणिको निर्वाणङ्गमिति । प्रवचनमित्यस्यार्थमाह—प्रकर्षेण गतः स्थितः जीवादिवस्तुवाचकतयेति प्रगतम्, आगामिफलजननसमर्थं यत्तत् । प्रशस्तं वर्णादिगुणोपेतं कष्टप्राप्त्यं च यत्तत् । प्रधानं—तथा च द्धिर्द्वादयः प्रशस्ता उच्यन्ते न तु प्रधानानि, प्रधानं पटादिरपि भवति न तु प्रशस्त इति व्यवहियते, इत्यनयोर्विशेषः । ततः प्रशस्तानि सप्तारोत्तारीणि वचनानि यत्र तत्प्रशस्तवचनम् । प्रधानानि इत्याणि वचनानि यत्र तत्प्रधानवचनम् । इत्यर्थत्रयोपेतं प्रवचनं नमतः ॥

५. अधुना जीतकल्पसूत्रकर्तुर्जिनभद्रगणवेर्णेनायः श्लोकषट्कमयं कुलकमाह—नमहेत्यादि—तं जिन-भद्रं भ्रमाश्रमणं च नमतेति योगः । शेषाणि तद्विशेषणानि । युगप्रधानमिति—तत्कालीना आगमार्थवेदिनः पुरुषा युगमभिप्रेतं तेषु प्रधानस्तम् । प्रधानज्ञानिना बहुमतम् । सर्वश्रुतिशास्त्राणि शब्दशास्त्रप्रभृतीनि तेषु कुशलं तद्वेदिनम् । दर्शनज्ञानयोर्थाऽसावुपयोगमार्गस्तत्र स्थितः तत्परम् ॥

६. जस्तेत्यादि—यस्य पादपद्मं भ्रमरा इव मुनिवरा यतयो राज्ञौ च दिवा च सेवन्ते सदा नित्यं तं नम-तेति योगः । अनन्यसाधारणविशेषणसामर्थ्यादनुक्रममपि विशेष्यं लभ्यते । कीदृशा भ्रमरा^१—मकरन्दः किञ्चल-स्तत्र वृषितास्तपिपासवः । यतयः कीदृशाः^२—ज्ञानमेवाज्ञानज्ञादिभेदभिन्नं मकरन्दस्तत्पृषितास्तद्गृहीतुमिच्छवः । पुनः कीदृशा भ्रमराः^३—अमृतमयवशगन्धाभिवासिता—अमृतं जलं तेन निर्वृत्तममृतमयं पद्मम्, तस्य वशोऽधीनो यो गन्धस्तेनाभिसामस्त्येन वासिता आहूता शब्दिता इति यावत् । वायुशब्दे—इत्यस्य स्व(१)रूपम् । यतयः कीदृशाः^४—मुखमेव निर्देशोऽप्यप्रसवस्थानम्, तत्राभ्युत्पन्नं यन्मतं जिनागमस्तस्य वशोऽधीनो यो गन्धः परिमलः माहात्म्यरूपस्तेनाभिवासिता—तदाकृष्टमानसा इत्यर्थः ॥

७. समयशब्द आचाराण्येऽत्र, तत् स्वाचार—पराचारयोः प्रतिपादको य आगमः शास्त्रनिबद्धस्तः च । लिप्यध्याष्टादशभेदाः । गणितं पाटीगणितं । छन्दासि च पिङ्गलादीनि । शब्दशास्त्रम् [न्याकरणं] । तैर्निर्मितो जनितो यशःपटहो दशस्यपि दिक्वयुगोविषयेऽनुपमो यस्य भ्राम्यति तं नमतः ॥

८. तथा, येनानुपममतिनाऽऽवश्यके ज्ञानानां मत्यादीनां विशेषा विशेषिता कथिता अविशेषतः सामस्त्येन । ज्ञानानां च विशेषा, प्रमाणानां विशेषा विशेषितास्तथा गणधराणां च पृच्छा येन विशेषितास्तं नमतः ॥

९. येन छेदसूत्रस्था प्रायश्चित्तानामापत्तिर्या सविधिर्निर्युद्ध । आचार्योपाध्यायादिक पुरुषविशेषमाश्रित्य स्फुट प्रकट । केन कृत्वा दानस्य विरचना तथा यत्नस्तेन । क जीतेन दानं तस्य कल्पस्तत्र । अन्ये तु येन छेद-श्रुतार्थान्, कथभूतान्—आपत्तिदानयोर्विरचनं यत्र, तस्मात् जीतदानकल्पविषययोर्विधि पुरुषविशेषमाश्रित्य स्फुटो यत्नेन निर्युद्ध उद्धृतस्तं नमतेति, व्याचक्षते ॥

१०-११ भूयोपि परसमयवेदित्व विशेषतस्तस्याह—परेत्यादि—मुपसिता ये सुश्रमणास्तेषां यः समा धिमां प्रतिदिनाचरणीयमनुष्ठानं तेन क्षमाप्रधाना ये श्रमणास्तेषां निधानमिवैकम्, अनेनानेकसुषिध्यसप्तसमन्वितवर तस्याह । त नत्वा । मदमथनम् । मानारिहति मानारिहस्तम् । शेषं सुगमम् । एकन्धक छन्द सर्वरूपकेषु, आर्या-गीतिरित्यपरनामकम् ।

पृ० पं० (पृ०=पृष्ठम्, पं०=पंक्ति)

१-26. कोवीत्यादि—आचार्यचलात्वाभिधीयस्याचारपदान् परत उपादानम् ।

„-27 वचहारमाह्वयन्ति—आदिप्रहणाद् भगवत्त्वादपिप्रह ।

„-31. [नाणाह्वयरेषु]—नानातिचारेषु का आपत्तिः । 'आवनी पायच्छित्तगणमम्पनि' प्रायश्चित्तयो-ग्यता इत्यर्थः । कस्मिन्वन्ति—कस्यामापत्तौ अपमिमूट सन् ।

२-2 कपिपयाहपिहन्ति—पिण्डपणा-वर्णपणादिकत्वा येनार्थेन गृह्यधर्म्यस्ता स कन्वादिगुणोपेत उच्यते । [अपत्तापत्त]—अपत्तापत्तयोग्य अपत्त श्रुतेन वयसा च । येन नार्थान् श्रुत सोऽप्राप्तश्रुत । [अवत्त]—अव्यक्तो वयसा षोडशवर्षाणि यावत्, तदूर्ध्वं व्यक्त पञ्चवर्षं य । [तिन्तिणिग्य]—तिन्तिणिग्यो निगिनिगिणस्य (न) भावः । [चलचित्त]—सम्यक्त्वादपि योऽस्थिर स चलचित्तः । तथा चायोग्य उक्तो यथा—

तिन्तिणिग्य चलचित्ते गाणंगणिग्यं य दुर्बलचरिते । आयरिय पारिभाषां वामावष्टं न पिमुने य ॥

„-6. [कपयवयण]—प्रोच्यन्ते तेनेति प्रवचनम् । वक्त्राणि जवदानीनि वा प्रवचनम् । प्रतिपावचनं वा प्रवचनम् । प्रवचने योगान्वयत्वात् सङ्ख्य सर्वपक्षेष्वपि सङ्ग एव प्रवचनशब्दवाच्यः । यतः—प्रवचनं श्रुतमुच्यते । तच्च भावश्रुतमुपयोगरूपम् । श्रुतोपयोगश्च न निराश्रय इति प्रवचनाश्रयत्वात्सङ्गं प्रवचनमभिधीयते । अत एवाह जेण तं सुयमित्यादि तद्-सहोपयोगात् ।

„-14. वत्तणुवत्तेत्यादि—श्रुत पात्रवन्धप्रन्निदानादिक । एकदा नवो जातः । ततोऽनुवृत्त एकपुरुषं यावत् । ततः प्रवृत्त पुरुषप्रवाहेन । अत एव बहुश आसेविनो महाजनेन । भाष्यकृता उक्तम्—

वत्तो नाम एकस्मिन् अणुवत्तो जो पुणो विइयवारे । तईयवाग्पवत्तो, परिग्गहीओ महाणंति ॥ १ ॥

„-18. सोहणन्ति—शोधकम् । मर्यादा—विरजानय । कत्थइ त्ति—द्विजातिवधे ।

„-21. [पलास-खारेदगाह]—पलासशारे च उदकं च । आदिप्रहणादिरिष्टादिप्रहं, तद् यथा वस्त्रमल शोधयति ।

„-25. विसेसणं च सहरसंभवे—यथा विद्यावान् धनवान् गोमानयं वर इत्यादिषु प्रशस्तातिप्रचुराऽ-नन्यमाधारणविद्याधनगवादिबस्तुसङ्कायेन यथाविशेषं विशिष्यते विद्यादिभिस्तदा तत्तत्र सम्भवि विशेषणं ज्ञेयम् । व्यभिचारे नीलोत्पलमित्यत्र नीलविशेषण रक्तोत्पलादेरपि सम्भवाद् द्वयव्यवच्छेदाय नीलपदम् । एवमिहापि शेषागमादिव्यवहारसम्भवात्तदवच्छेदाय जीतपदम् ।

„-29. [केवल-मण-ओहिणाणीति]—केवल-मण-ओहिणाणीत्यत्र अवधिर्द्विधा—अवप्रत्ययः क्षायो-पशमिरुक् । तत्रायो देवनारकाणाम् । तत्रायं विशेषः—

उपज्जमत्तेण उ खलु भवपचइओ हि जित्तिओ विसओ । सव्व तं ओभासइ न य तुलु गव य हाणी [हि] ॥ १ ॥

गुणपचइओ ओहो गम्भजतिरिमणुयसपमान्ण । कम्माण खओवसमे तदवरणिज्जाण उपपजे ॥ २ ॥

सह्यातायुष्कर्मजतैर्यद्वन्मुष्यान् भुक् वा न शेषाणा क्षायोपशमितवधिममभवो युगलधर्मिकाणाम् । अवधिर्म-
तिमव्ययमिषय । अत्र यदा केवली प्राप्यते तदा तदप्रतो दीयते । तदभावे मन पर्यायज्ञानिनः समीपे । तस्याप्य-
भावे अवधिज्ञानिन इत्यादि यथाक्रमं वाच्यम् ।

२-३०. अवसेस-पुर्वीति—अवशेषपूर्विण—अष्ट-सप्ताथेरु-तदर्थान्न यावत् ।

२-३१. निशीथ-कल्प-व्यवहार-दशाश्रुतस्कन्ध-पञ्चकल्प-प्रभृतिक शेष श्रुत सर्वमपि श्रुतव्यवहार ।
तदुक्तम्—‘आयारूपकपाई सेस सब सुय विणिहाइ’ मिति । चतुर्दशदिपूर्णा श्रुतवाविशेषेऽप्यतीन्द्रियायैषु
विशिष्टज्ञानहेतुत्वेन सातिसगन्वात् केवलदिवदागमन्वेनैव तानि व्यपदिष्टानि । अत आगम्यन्ते परिच्छिद्यन्ते
अतीन्द्रिया पदार्था अनेनेत्यागम उच्यन्ते ।

२-३२. तथा आज्ञायत आदिश्यत इत्याज्ञा । तद्रूपव्यवहारस्तु केनापि शिष्येण निजानिचारालोचकेन आलो-
चनाचार्ये सन्निहितोऽप्राप्त, दूरे त्वगा तिष्ठति । नत कनचिन्कारणेन स्वयं तावन्तत्र गन्तु न शक्नोति । अगीतार्थस्तु
कश्चित्तत्र गन्ता विद्यते । तस्य हस्ते आगमभाषया गूढानि अपराधपदानि लिखित्वा यदा शिष्य प्रस्थापयति, गुरुरपि
तथैव गूढपदो(द)प्राप्यति लिखित्वा प्रेषयति तदाभा आज्ञालक्षणस्तृतीयो व्यवहार । तदयु(द)मतं देसन्तरद्विषाण
गूढपयालोपणा आणा । गूढपदानि च दर्शयिष्यति चूर्णकृत् । जहा—पदमस्य य कञ्जमेत्यादिना ॥ आसेवि-
यसन्त्यथेति—अभ्यस्तशास्त्राया ।

२-३३ दूरदेशान्तर्गतेषामि ॥ मङ्गधारणा-कुसलं ति—सन्दिग्धप्रत्युत्पन्नयनसमर्थम् ।

२-३४ गूढावज्ञास्ये । द्वापमेवनापदमेवम, अपरे च कृपामेववरूपम् । तत कल्पावेवद्वितीयपदा-
पेक्षया दर्पावेववरूपं प्रथमं पदम् । तत्रापि दर्पावेवने दशपदानि दर्पावेववरूपानिरालम्बनादीनि । तेषु मध्ये प्रथमपदेन
दर्पलक्षणेन पदानि च त्रीणि । तत प्रथमपदं ततपदलक्षणम् । अभ्यन्तरतन्मध्यवर्ति तत्र पठितमित्यर्थ । तत्रापि
च प्राणानिपातादीनि पदं स्थानानि । तेषु मध्ये प्रथमं स्थानं प्राणानिपातरूपम्, आपन्नमित्येव गूढपदेन प्राणानि-
पातानिचारः । गृहवत् । प्रथमपदं द्वितीयपदमित्यादिप्रतिपक्षकार—

२-३५ पदमेत्यादि । मेसेसु वि ति—द्वितीयादपु सृपावाः द्विपु स्थानेषु इत्य वाच्यम् । द्वितीयं षट्कं
कायपङ्कलक्षणम् । तत्र प्रथमं च स्थानं पुषिर्वीजायतिष्ठाम्, त्रिपाणि च पदानि अङ्गाशरीरानि । तेषु तृतीयं षट्कं
अकल्पगृहभाजनादि-शोभावर्जनपर्यन्तलक्षणम् । तत्र पिण्ड उपाय पञ्च-पात्ररूपं चतुष्टयं यदनेषणीयं तदकल्पम् ।
करोटककक्षापात्रादिर न गृहभाजनम् । आनन्दरमचिह्नादि पत्युरूपम् । निद्रा गतेन मयतेन गृहे नोपपद्यमित्येव
निषद्यावर्जनमुच्यते । आनन्दरमं प्रथमम् । शोभावर्जनं पदमिति । स्वस्थानं न्यक्षेण व्याख्यास्यते गाधेयम् । तत्र
प्रथमस्थानमल्पलक्षणम् ।

२-३६. सेसेसु वि पणसु ति—शेषाणि पदानि गृहभाजनानीति तेषु । इदानीमतिदेशमाह—प्रथमपदं
दर्पलक्षणममुखात् तत्रैव यानि अल्पनिरालम्बनादीनि द्वितीयतृतीयादीनि पदानि नि शङ्कपर्यन्तानि तेषु वाच्यम् ।
यथा पदमस्य य कञ्जस्मा विद्वेषण पण सेवियं ज च । मय पूर्ववत् । तत तद्वेषण पण
सेवियं जं चेत्यादि । यावद् दसमेण पण सेवियं जं च ति । इत्येव प्रथमपदमाश्रित्य चारणीयम् । भूयोऽपि
द्वितीयपदमाश्रित्य तृतीयपदं चाश्रित्येवमेव चारणाय यावद्दशमपदमिति । अत एवाह—

३-५ पुढविकायाइसु ति । अपिशब्दोऽत्र दृश्यस्तत पुषिर्वीजायतिष्ठपीति दृश्यम् । द्वितीयं च कार्यं
कल्पावेववरूपम् । तत्र चतुर्विंशति पदानि भवन्ति । तेषु मध्ये प्रथमं पदं दशनलक्षणं तदर्थमावेवितमित्यर्थ ॥
प्रथमादिपदव्याख्यामाह—पदमं ठाणमित्यादि—दर्प-कल्पावेवनेऽविकृत्य प्रथमं स्थानं दर्पं, दर्पकल्पावेवना-
ध्ययणेन एतत्माध्यत्वात्कुदरेतयोरेवान्नाभावः । प्रमादस्य दर्प एवेति न तयो पुनरु प्रायश्चित्तनिरूपणम् ।

३-९. परिगहो चेव ति—च शब्दाद्वाग्निभोजनग्रह । इत्येव प्रथमपदविषय ।

३-१०. एवमकल्पाईसु वि ति—नवसु पदेषु ।

३-११. द्वितीयं कार्यं कल्प, कल्पासेवनामाश्रित्य ।

३-१२. तत्र ज्ञानाशीनि त्रयोविंशति पदानि तेषु मध्ये एकैकस्मिन् पदे. एवमष्टादशसु चतुर्विंशत्या गुणितेषु कल्पासेवनायामेतावन्तो भेदा — ४३२ । उभयासेवनयोर्भेदमीलने ६१२ गायाना भवन्ति ।

३-१४. दुषिहा पडिसेवणा-दप्पिया कप्पियेत्यादि—दप्पाईणि दसपयाणि वक्खणाणेइ—

३-१७. तत्थ दप्पो—धावणडेवणाई—इत्यादि । अमीषामयमर्थ — धावण ति नि कारणेण खड्यप्पयाणं धावण । डेवणं गतवरं डाईफडण । आदिशब्दान् मल्लवत् बाहुजुद्धकरण, लघुद्धिभमाद्धण ॥ १ ॥

अकप्पो नाम पुढवाइकायाणं अपरिणयाण गहणं करेइ । अहवा उदउल्ल-ससणिद्ध-ससरक्खाइएहिं इत्थमत्तेहिं निण्णइ । जं वा अगीयत्थेणं आहारोवहिं उप्पाइय त परिमुजतस्स अकप्पो । पक्खादिप्रायश्चित्तशुद्धियोग्यमपवाद-सेवनविधिं त्यक्त्वा गुरुतरदोषसेवनं वा अकप्पो ॥ २ ॥

निरालम्बो ज्ञानाद्यालम्बन विना नाणाईणि अवलविउं अकप्पिय पडिसेवइ सालम्बा, नाणाइ अवलम्बनं त्यक्त्वा अकारणेण पडिसेवइ ज सा निरालम्बा ॥ ३ ॥

३-१८. चियत्त त्ति—त्यक्त कृत्य करणीय येन स त्यक्तकृत्य, त्यक्तचारित्र । अयमर्थ — जं अववायेण निसेविय गिलाणाइकारणे असथरे वा, पुणो ते चंव हट्टममत्थो वि होउ (उ) निसेवतो चियत्तक्किं भवइ ॥ ४ ॥

अप्पसत्थे त्ति—बलवर्णाद्यर्थ प्राप्तुकमोज्यपि ज पडिसेवइ सा अग्रस्तपडिसेवणा, किं पुण अविसुद्ध आहाकम्माइ ॥ ५ ॥

३-१९ वीसत्थे त्ति—अकिंचं पाणाइवायाइ सेवतो लोय-लोउत्तरपिरुद्ध सपक्ख-परपक्खाउ अलजिरो वीसत्थो । सपक्खो सावगाइ, परपक्खो मिध्याहट्टय ॥ ६ ॥

अपरिच्छिय त्ति—आयव्ययमपरीक्ष्य य प्रवर्ततेऽपवादे । आयो लाभो, व्ययो लब्धस्य प्रणाश, एसा अपरिच्छियपडिसेवणा ॥ ७ ॥

३-२० अकडजोगि त्ति । जोगमकाऊण त्ति—गलानादौ कार्यं ग्रहेषु वारत्रयपर्यटनमकृत्वा सेवते । यद्वा सधाराइसु तिजिं वारा एवणीय अनिमिउ जया तइयवाराए । व न लडम्इ तया चउत्थपरिवाहीए अणेसणीयं वेत्तव्वं । एव तिगुण व्यापारमक्ष(कृ)त्वेव जा वियवाराए चंव अणेमणीव गिग्गइ सोऽकडजोगी ॥ ८ ॥

निरणुतावि त्ति—जो माहू अववाएणावि पुढवाइण मघट्टण-परियानुण-उइरण वा काउ पच्छा नाणुत्तपइ—‘हा डुडु कय’ सा अणुतावी होइ—अवच्छगानीत्तर्य । जो द पेण पडिसेवेनो नाणुत्तप्येत्तस्य विशेष ॥ ९ ॥

३-२१. णिस्संको त्ति—निरपेक्ष । अकार्य कुदन् कस्याप्याचार्यादने इ इने, नेदलो कस्यापि बिभेति ॥ १० ॥

३-२३. दसणाईणि चउवीसपयाण, एएसि इम वक्खण—दंसण त्ति—दणपभावगाणि सत्थाणि सिद्धि-विणिच्छय-सम्भत्यादि गिण्हन्तोऽमथरमाणो ज अकप्पिय पडिसेवइ जयणाए तत्थ, सो सुद्धोऽप्रायश्चित्त इत्यर्थ ॥

नाण त्ति—नाणनिमित्तं सुत अत्य वा गग्गमाणां तत्त्व वि असथरे अकप्पिय पडिसेवतो सुद्धो ॥

चरित्ते त्ति—जन्म क्लेने एमणदोसो, ताजा खेत्ताथो चारित्रार्थिना निर्गन्तव्यम् । तथो निगच्छमाणो जं अकप्पियं सेवइ तत्थ सुद्धो ॥

तव त्ति—तव काहामि त्ति घयाद नेदऽनिपिवेज्ज, कए वा विगिहन्तवे पारणे लायातरणाइ पियेज्जा । काया नाम वीहिंया भुज्जिया भट्ट ताण तदुल्लेमु पेया कम्मं त लायानरण भट्टं त, विगिहन्तवपारणए अहवा आहाकम्मं पि देज्जा । मा अन्नेण दोसीणाइणा रोगो हवेज्जा । पारणणे आमलगमकरादयो वा वीपन्ते । जयणाए सुद्धो । अतोऽग्रे संजमेति पदं दइयते चूर्णिपुस्तकेषु पर तदशुद्धम् । तस्य स्थाने पवयण त्ति पद पठनीयम् । निशीथे एतरीय-माथे च इत्थमेव पठितत्वात्, चारित्रपदेनैव सयमार्थस्योक्तत्वाच्च । अतः पवयण त्ति व्याख्यायते—पवयणद्वयाए किंचि पडिसेवतो सुद्धो । जहा कोइ रायाइ मणेज्जा ‘मम विसयाओ नीह [र]’ । एत्थ पवयणद्वया सेवतो सुद्धो । जह विहूअणगारो । तेण रुसिएण लक्खजोयणपमाणं रुवं विगुहविय लवणो चलेणालोद्धिओ त्ति ॥

समिय त्ति—इरियं न सोहेइस्सामि त्ति चक्षुर्निमित्तं वैद्योपदेशादोषध्यानं कुर्यात् । इरियासमिहनिमित्तं ।

खेतचित्ताईओ होउं मा भासावमिएउसमिओ होमि ति तप्पसमणद्वया ओसव्हाणं कुमोत् । तइयाए समिईए अणेसणिय पि कयाइ गिण्हेजा । एसणदोसेसु वा दससु सकाइएसु गिण्हेजा । अद्धानपडिवन्नो वा अद्धानकप्पं पडिसेवेजा । आयाणनिकखेवणसमिईए चल्हत्थो होउं कंणवाउणा गहिओ सो अन्नओ पमज्जइ अण्णओ निकखेवं करेइ, तप्पसमणद्वया वा ओसइं करेजा । पारिट्ठावणियसमिईए कायभूमीए वा किंवि विराहेजा ।

मणोगुत्तीए वियडं कारणओ पडिसेवियं तव्वसा मणसाउगुतो कारणगुनो खेतचित्ताइ हवेजा ।

‘साहम्मियवच्छल्लइ-वालवुहपज्जवसाणाण’ नवण्ह पयाण व्याख्या । साहम्मियवच्छल्लं पडुव किंचि अकप्पं पडिसेवेज्ज । जहा अज्जवयरेहि असिगवमुडो नित्थरिओ । तन्थ किं अकप्पं भन्नइ—

तहे वा सजयं धीरो आसएहिं करेहिं वा । सय चिट्ठ वयाहिं ति नेव आसिज्ज पन्नवं—इति ॥

सिलोगो कण्व । कुल-गण-सचकज्जेसु समुत्तरेसु वमीकरण उच्चाटण-होमाइ रायाइयमुदिस पउजेयव्वं । निमित्त-बुद्ध-जोगा कायव्वा । आचार्यस्य असहिष्णोर्गिलाणस्म बालवुह्वाण य जेण समही त कायव्वं । को य असह ! तरब राया जुवराया सेट्ठि-अमच्च-पुरोहिया य एए असह पुरिसा भनंति । एए अन्तपन्ताइएहिं अभाविआ । बालवुह्वा य कारणे दिक्खिया होजा,—जहा वयरसामी, अज्जरक्खिय-पिया य । एएसिं पणगाइमाए जयणाए पेत्तुं समाहिहेउ दायव्व । जयणाए अलम्भमाणे पच्छा जाव आहाकम्मेणावि समाहाण कायव्वं ।

३-25. इयाणि उदयाइ-वसणपज्जवसाणाणं अट्ठण्ह पयाण व्याख्या उच्यते । तत्थ उदय ति—बाहो पानीयव्व इत्यर्थ । अग्नि ति—दवाभिरागच्छति । [चोर ति—] चोरा दुविहा उवगरणसरीराण । सावय ति—गय सप्प-नीह-वग्गाइ । भय ति—एयसयासाओ भयं । एएभि अन्नयरकारणे उप्पे भणिविज्ज मंतेऊण थंभेजा । विज्जाभावे पलायइ । पलाइउ अममत्थो भ्रान्तो वा सचित्तवक्खं दुरुहेजा, न दोसो । [कंता-र ति—] कन्तारमन्वानं जत्थ भत्तागं न लब्भइ तस्य जयणाए कयलगाई फलं वा उदगाई वा फामुय गिण्हेजा । अज्जी ४, द्वव-खेत-काल-मायावई चउहा । द्ववओ फामुय द्वव न लहइ । खेतओ अद्धानपडिवन्नयाण आवई । बालओ दुभिकवाइसु । भावओ गिलाणम्म आवई । तत्थ किंचि अकप्पय पडिसेवेजा । तत्थ विसुद्धो । गीयाइ-अब्भासो व[म]ण । कोई चारणाइदिक्खिओ वसणतो गीआंचार करेज्ज । पुव्वभाविओ पक्कताम्बूलपत्ताइ मुहे पक्खिजेज्ज । एसा दसणाइया कपिया । एत्थ पडिसेवओ साहू, दप्पिया-कपियाइ पडिसेवणा, पडिसेवियव्वं च वपछकाइणि अट्ठारसट्ठाणि । तत्थ य—

३-28. वयउक्क-कायउक्क० गाहा । व्याख्या—व्रतपङ्क प्राणातिपातादिपञ्चकारात्रीभोजनविरतिषट्कम् । धृतिव्यादय षड्जीवनिकाया । षट्कद्वयेन मूलगुणा उक्ता । अर्थैतद्वृत्तिकल्पा अकल्प्यादय षडुत्तरगुणा अभिधीयन्ते । तत्राकल्पो द्विविध—शिक्षकस्थापनाकल्प, अकल्प्यस्थापनाकल्पश्च । तत्राच—अनधीतपिण्डनिर्युक्त्वादिसाक्षसाधुना आनीतमाहारादि साधुभ्यो न कल्पते । उक्त च—

अणहीया खल्ल जेण, पिडेसण १ सेज्ज २ वन्थ ३ पाएसा ४ । तेणाणिआणि जइणो कप्पति न पिडमाईणि ॥१॥

उउवद्धम्मि न अनला, वासावासे उ दोवि नो सेहा । दिक्खिज्जती सेहद्वरणा कप्पो इमो नवरं ॥ २ ॥

‘दोवि ति’—नपुंसकाऽनपुंसकाख्य द्वय वर्गसु न दीक्ष्यते । शीतोष्णाख्यशेषमासाष्टके अनला नपुंसका न दीक्षाहं इति । [अकप्पो—] शिक्षकस्थापनाकल्पोऽकल्प्य । अन्यश्च पिण्डशय्यावस्त्रपात्रानेषणीयचतुष्टयगोचरोऽकल्प्य । उरुमोत्पादनादिदोषरहितं च चतुष्कं कल्प्यम् । [गिहिभायणं—] गृहभाजनं गृहस्थसम्बन्धि-कार्यकरोटकतलिकागृन्मयकुण्डिकादिकमकल्प्यम् । पलियं क ति—आसन्दकशय्यामञ्चकादिके उपवेशनशयनीयरूपे सुषिरदोषान्न कल्पते उपवेष्टुं स्वमु वा । निसेज्ज ति—भिक्षार्थं गृहे प्रविष्टस्य साधोस्त्रत्र निषदनं कर्तुं न कल्पते उत्सर्गं, अपवादतस्तु साधुत्रयमध्ये अन्यतरस्य कल्पते जराभिभूतस्य व्याधिमतो विद्वृष्टपक्षस्य च तपस्विन इति । एते च भिक्षाटनं न कार्यन्त एव । परमात्मलब्धिकायपेक्षया सूत्रे त्रयस्योपवेशनं योज्यम् । [सिणाणं ति—] ज्ञानमङ्गप्रक्षालनं देशमन्त्रैर्भेदभिन्नम् । [सोभवज्जणं—] शोभावर्जनं विभूषापरित्यागः । इत्यष्टादश-स्थानगण प्रतिषेवसितव्य आलोचनानागोचर ।

३-30. सोऊण० गाहा । तस्य गुरोः प्रतिसेवकस्य । स शिष्यः गृहपदावधारक ।

सोऊण त्ति—श्रुत्वा; प्रतिसेवनां आलोचनां च श्रुत्वा, कमविधिं च श्रुत्वा मूलोत्तरगुणविषयम् । आगमं ज्ञात्वा, पुरुषजातं च आचार्यादि ज्ञात्वा । तस्यैव पर्यायं व्रतवयोविषयम्, बलं च शरीरसामर्थ्यम्, क्षेत्रं च कर्कश-साधारणादिरूपं ज्ञात्वा । यस्मादागतस्तत्रैव गत । अमुमेवार्थं प्रकटयति अवधारैरुभयस्यादिना ।

३-३१. सो तउ त्ति—स तत्क गृहपदालोचनाकथक । सो० गाहा । स आलोचना-दाता स्वयं शब्दम-समर्थः स्वशिष्यं प्रेषयति, तदभावे आगतशिष्यस्यैव कथयतीति तात्पर्यम् ।

३-३२. अणुमज्झि त्ति—निरूप्य विशोष्येत्यर्थः । तं त्ति—गृहपदालोचितमतिचारम् । तस्य गुरोः । पच्छित्तं त्ति—तपोदानरूपं ददाति, गृहपदैरेषा कथयति । तान्येव दर्शयति पढमस्स येत्यादिना—

३-३३. प्रथमस्येति दर्पोसेवनारूपस्य । [**दसविहमालोयणं त्ति**—] दशविधालोचना दर्प-अकल्पादि-दृश्यपदात्मिका, तां निश्चय, गृहपदौ प्रायश्चित्तं पाठयति । नक्खत्तेमे पील त्ति—अस्यार्थः—भे भवता पीडा विराचना, नक्षत्रे कोऽर्थः—चन्द्रादित्यग्रहनक्षत्रतारकभेदतः पञ्चविधज्योतिषकमध्ये नक्षत्रभेदश्चतुर्थस्थानी । अतस्तेन चतुर्थव्रतगोचरा पीडा सूच्यते—इत्येके व्याचक्षते । अत्रैव—नक्खत्तमेने मूलं भणति, अन्ने हत्थ निदिसति, अवरे मूलोत्तरगुणविराहणं त्ति । तस्य चउत्थ (उत्थत b) इत्यवयवविराहणादयारे हत्थ त्ति हत्थकम्म कय । हत्थेण अदिन्न वा गहियं । यद्वा व्रतपङ्कादयः सप्ताविंशतिसंख्या अनगारगुणा मूलोत्तरगुणरूपा नक्षत्रशब्देनात्राभिप्रेता, नक्षत्राणामप्येतत्संख्याव्यवहारात् । तथा च अनगारगुणानाश्रित्य पठ्यते—‘सत्तावीसाए अनगारगुणेहिं त्ति’ । तत्र—वयच्छक्किमिदियाणं च निग्गहो भावकरणसच्च च । खमया विरागया वि य मणसाईण निरोहो य ॥

कायाण छक्कजोगम्भि जुत्तया वेयणादियासणया । तह मारणतिपाहियासणा एए अनगारगुणा ॥

इह व्रतपङ्क मूलगुणा । कायपङ्क चेति द्वादश शेषा (१) । तत्र मूलगुणे चतुर्थव्रतविषये पठ्यते छक्के चउत्थं भवेद्गणमिति गाथापाठो द्रष्टव्यः । उत्तरगुणविराचनामाश्रित्य सुक्के मासे तवं कुणहं त्ति भणित, चउमास छमासं च तवं कुणहं सुक्क इत्यप्यग्रतो भणितम् । परं शुक्रमासादिदानपक्षे उत्तरगुणानाश्रित्य द्रष्टव्यम् । कृष्णमासादि दानपक्षे मूलगुणविराचनामाश्रित्येति । नवर उग्याओ सुक्कमासो सद्धमत्तावीस दिवसनिष्पन्नो । अणुग्याओ पडिपुन्नो तीसअहोरेतनिष्पन्नो ॥

४-२. एवं ता उग्घाए[इ]त्यादि—नत्र उद्घातो भागपातमेन निवृत्त उद्घातिम लक्षित्यर्थः । एतन्निषेधा-दनुद्घातिमं गुर्वित्यर्थः । तत्र प्रथम पञ्चकं, दशकं, पञ्चदशकं, विंशतिमं, पञ्चविंशतिमं, इत्येतत्सर्वं भिन्नमासशब्द-वाच्यं ज्ञेयम् । मासलघु, मासगुरु, चउलघु, चउगुरु, छलघु, छगुरु । अन्यच्च द्विमासगुरु, त्रिमासगुरु, चउमासगुरु, पञ्चमासगुरु, छमासगुरु—एते सम्पूर्ण-निजनिजपरिमाणा कृष्णमासशब्दवाच्या, अनुद्घाताद्योच्यन्ते । तत्र लघुगुरुदानेऽयं क्रमः—

अद्धेण च्छिन्नसेस पुब्बद्धेणं तु संजुयं काउ । देज्जाहि लहुयदाणं, गुरुदाणं तत्ति य चेव ॥

यथा—मासस्यार्द्धच्छिन्नस्य शेषदिन १५ । एतन् मासापेक्षया पूर्वस्य पञ्चविंशतिकस्यार्द्धं सार्धद्वादशकेन संयुतं कृतं आसार्द्धं सार्धसप्तविंशतिर्भवति । इत्येव दिनसंख्यानिष्पन्न शुक्रमास, उत्तरगुणविराधनामाश्रित्य वाच्यः । शुक्रचतु-र्मासः प्राचीनप्रक्रियया कृतः । एतावान् ११० भवति । शुक्रषष्मासिकं तपः १६५ ।

अणुघाए ताणि त्ति—तानि मासिकादीनि षष्मासान्तानि तपासि अणुघाए त्ति सम्पूर्णानि कृष्णशब्द-वाच्यादीनि द्रष्टव्यानि । तत्र गुरुमासिकं गुरुद्विमासत्रिमासचतुर्मासिक पञ्चमासिक षष्मासिकम् ।

शु० मा० ३०	गु० द्विमा० ६०	गु० त्रि० ००	गु० चा० ०००	गु० प० ००००	गु० ष० ०००००
ल० मा० २७॥	ल० ,, ४५	ल० ,, ७५	ल० ,, १०५	ल० ,, १३५	ल० ,, १६५

अन्यद्योच्यते किञ्चित्—अष्टमाहणा तवेण ज बुज्झहं तं तवगुरुयं, निव्वीयाहणा लडुतेण बुज्झमाणं तवलडुगं, कालो ज गिम्हे बुज्झहं तं काललहुय । अन्यच्च—

जं तु निरंतरदाणं जस्स व तस्स व तवस्स तं गुरुयं । जं पुण संतरदाणं गुरुयं पि दु तं लडुं होइ ॥

तवकाके आसन्नं व गुरुं वि होइ लडुं लडुं गुरुयो । कालो गिम्हो गुरुं अद्वाइसवो लडुं सेसो ॥

इह तीर्थं उत्कृष्टतोऽपि षण्मासान्तमेवातिचारशुद्ध्यर्थं तपो भवति । अत उक्तं—मास चउम्मास-छमासिवाणि । इत ऊर्ध्वं च षण्मासिकेनाप्यशुद्धौ छेदमूलानवस्थाप्यपाराधिकानि तत्तत्कालपेक्षया सूरिमिर्दीयन्ते । अतश्चूर्णि-छदाह्वयवहारे कृते गूढपदैरेव तानि वक्तुकाम इदमाह—छेअं अओ वोछं ति । अओ चि—षण्मासीए तपस ऊर्ध्वं छेदादिप्रायश्चित्त गूढपदैराह्वयवहारत्वाद्दृश्ये । अन्यत्राप्युक्तम्—

‘उत्सग्गेण वि सुज्झइ अइयारो कोइ, कोइ उ तवेण । तेण उ असुज्झमाणे छेयविसेसा विसोहिंति ति’ ॥ तत्र—

४—३. छिदं तु तयं भाणं ति० गाढा । अस्यायमर्थः—तयं तु तक्त, भाणं ति पूर्वव्रतपर्यायरूपं भाजनम्, छिन्दन्तु अपनयन्तु उत्सारयन्तु । पर्यायच्छेदं तु अतिचारानाश्रित्य ‘छम्भागुलपणए’ इत्यादिना वक्ष्यति । पूर्वपर्यायच्छेदेनाशुद्ध्यमाने साधवो व्रतस्य पर्यायस्य मूलं व्रजन्तु । अष्टमप्रायश्चित्तभाजो भवन्तु । तस्याप्ययोग्यतायां ‘अव्वावडावगच्छे’—ब्रजेयुरव्यावृता, अव्यापारा संतिष्ठन्तु, अनवस्थाप्याहं भवन्तु । तेनाप्यशुद्धौ तदयोग्यतायां ‘अब्बिइया वावि’ विहरन्तु । अद्वितीया एकाकिन सन्तो वक्ष्यमाणपाराधिकप्रायश्चित्तासेविनो भवन्तु । प्रागुपास्तं छेदं दर्शयति—

४—४. छम्भांगुलेत्यादिना । छेदो हि पञ्चकदसादिरूपतया तत्तदतिचारापेक्षया तपोभूमिमपक्रान्तस्य वाक्त्तपर्यायधरणं तावद्भवति । यदाह—

‘उक्कोस तवभूमिं समईओ सावसेम चरणो य । छेय पणगाईयं पावइ जा धरइ परियाओ ।’

गाथाद्वयस्यार्थं कथ्यते—छम्भांगुलपणगेत्ति—सो आलोयणापरिओ, तस्स सीसस्स एयाए सन्ना-गूढं छेयपायच्छिन्नं देइ । त जहा—मास दुमास तिमास चउम्मास पचमास छम्मासाण पत्तेयं पत्तेयं अगुलववणस करेइ । तथा कए य जस्स मासमेतो परियाओ तस्स, पचगे ति पंचसु दिवसेसु छिदियव्वेसु, अगुल ति मासस्स छम्भागो छिदियव्वो ति भणियं होइ । दसभाए ति भाग ति—तस्सेव य अगुलसन्नियस्स मासस्स दससु दिणेषु छिदियव्वेसु अगुलस्स तिभागो छिदियव्वो ति भणइ । मासपज्जायस्स दसदिवसा छिदियव्व ति भणिय होइ । अद्ध पन्नरसे ति—तस्सेवागुलमन्नियस्स मासस्स पन्नरसे ति पन्नरमसु दिवसेसु छिदियव्वेसु अद्धमगुलस्स छिदियव्वं ति निहिसइ । पन्नरस दिवसाणि छिदियव्वानि ति सज्जावो । वीसाए तिभागूणं ति—तस्सेव मासस्स वीसाए दिवसाण छिदियव्वाए तमेवगुल ति-भागूण ति तइयभागेण ऊणं छिदियव्व ति भणइ । मासस्स दोमि मागा अबरा य ति भणिय होइ । छम्भागूणं तु पणवीसे ति—तस्सेव मासस्स पचवीसाए दिवसाण छिदियव्वाए छम्भागूण ति तमेवागुलं छम्भागेण ऊणं छिदियव्व ति भणइ । मासस्स पचवीस दिवसा छिदियव्वं ति । मासे छिदियव्वे अगुलं छिदियव्व ति भणइ ॥ १ ॥ विहि मासेहि छिदियव्वेहि अगुलदुग छिदियव्वं ति भणइ ॥ २ ॥ ति मासे छिदियव्वे अगुलतिगं छिदियव्वं ति भणइ ॥ ३ ॥ चउमासे छिदियव्वे चउरो अगुलाइ छिदियव्वाइ भणइ ॥ ४ ॥ पचहिं मासेहिं छिदियव्वेहिं अगुलपंचग छिदियव्व ति सन्दिसइ ॥ ५ ॥ छम्मासपरियाए छिन्दियव्वे छअगुलाइ ववइसइ ॥ ६ ॥

४—५. एए छेयविभाग ति—एए ति पुव्वनिदिट्ठा, छेय ति छेय सत्तमपायच्छित्त तस्स विभागा विसेसा नायव्वा—जाणियव्वा । अहक्कमेणं तु ति जे जहा निदिट्ठा ।

आह्वयवहारे दण्डिकीमासेवामभिधायाधुना कल्पिकीमाह—

४—६. बिहअस्स कज्जस्सेत्यादिना । द्वितीयस्य कल्पासेवनारूपस्य ज्ञानदर्शनादिचतुर्विंशतिवर्षरूपस्य तद्गो-चरामासेवनां श्रुत्वा क्षिप्येण कथ्यमानां सूरिर्ब्रूते—माउत्तनमोक्कार ति । आयुक्ता. सयमोद्यमविधाजिन पञ्चपर-मेष्ठिस्सरणपरा भवन्तु सूरयोऽप्रायश्चित्तिन इति भावः । नवरं—कारणपक्षिसेवा वि हु सावज्जा निच्छये अकरणिज्जा, किं सर्वथा नेत्याह—बहुसो वियाइत्ता । कर्तव्यमिति शेषः । आधारणिज्जेसु—अत्यागादकारणेभ्यस्तथै । “जइ वि य सम-शुक्कामा—सावयप्रतिषेधेति प्रक्रम—तद्वि य दोसो न वज्जणे दिट्ठो । दढवम्मया हु एन नास्मिन्ननिसेव-निइयया ॥”

४—८. एवं सो इत्यादि । इत्यादिकं ज्ञात्वा परिभाष्य वेति शेषः । परिपृच्छ्य स्वकीयगणं स्वयमात्मगमनं विषये, शोधिदाता सूरि-गीतार्थशिष्यं वा प्रेषयति । अविज्जमाणे च ति निजगमन-स्वशिष्याभावे । तस्सेव ति आलोचनातिचारकयकप्रेषितशिष्यस्यैव इत्थं गूढपदैरक्षतैः(?) लिखित्वा वा विज्ञोषि प्रेषयति ।

४—१०. धारणाव्यवहारसु—

‘गीयत्वेणं दिण्णं सुद्धिं अवधारिकणं तद्द चेव । दितस्स धारणा सा उद्धिय ए य धरणरूपा जा ॥’ सुगमा ।

४—13. बहुसो पडितपियस्स सि—अनेकस कृतकार्यस्य । अवसेस सि—किञ्चित्तेषां कर्णितागमस्य । अयमर्थ—वैयाह्यकरणदिना गच्छोपकारी कश्चित्साधुरायाप्यशेषच्छेदश्रुतयोग्यो न भवति ततस्तस्यानुमहं कृत्वा यदा गुरुद्वयान्वेव कानिचित् प्रायश्चित्तपदानि कथयति तदा तस्य तेषां पदानां धरणं धारणा अभिधीयते ।

४—15. जीतव्यवहारस्तु येष्पराषेषु पूर्वमहर्षयो बहुना तप प्रकारेण शुद्धिं कृतवन्तस्तेष्पराषेषु साम्प्रतं त्र्यक्षेत्रकालमात्रां विविन्त्य सद्गननादीनां च हानिमासाय समुचितेन केनचित्पत्र प्रकारेण वा गीतार्थो शुद्धिं निर्दिशन्ति तत्समयपरिभाषया जीतमित्युच्यते । अथवा यद्यत्र गच्छे सूत्रातिरिक्त कारणतः प्रायश्चित्तं वर्तितमन्येन बहुभिरनुवर्तितं तत्तत्र ह्य जीतमुच्यते ।

४—19. वत्तणुं गाहा ।—

वत्तो नाम एकसि अणुवत्तो जो पुणो बिइयवारे । तइयवार पवत्तो सुपरिगह्णिओ महाणेणं ॥
बहुसो बहुत्तुएहिं जो वत्तो न य निवारिओ होइ । वत्तणुवत्तपमाणं जीएण कयं हवइ एयं ॥
तथा च—सो जह काईएणं अपडिक्कनम्म निव्विगइय तु । मुहणत्तफिडियपाणग-असवरे एवमाईसु ॥
एयं दिणं च वत्ते घट्टणतावेण गाढगाढे य । णिव्विगइमाईय जा आयामनमोहवणे ॥
विगलिदणत्तघट्टणपरियादणगाढगाढउहवणे । पुरिमह्णाइ म्मेण उ नेयवरे जाव समणं तु ॥
पविदि-घट्टतावण-अणगाढगाढ तहेव उहवणे । एयाणमायाम रामण तह पचकल्लण ॥
एमाईओ एमो नायवरे होइ जीयववहारं । अणवत्तविगोहीकरो सविगमणवारविओ ति ॥

४—25. आगमव्यवहार(रा) न भुनमनुवर्तयन्ति । जे पुणोत्यादि—

‘आकारैरिह्निर्तेगैला चेटया भाषितेन च । ने तवत्त्रविकारश्च शुष्यतेऽन्तर्गतं मन ॥’ इत्यन्यत्रापि पठ्यते । नवरम्—इति न निपुणमतिगम्य प्रवृत्तिनिवृत्तिमुचकमीषद्वृत्तिर कम्पादि । आकार स्थूलधीसबेद्य प्रस्थानादिभाव-सूचको दिगवलोकनादि ।

४—26. वत्ति सि—वत्तम । [नेत्तं]—नेत्र लोचनम् । वयण सि—वचनम् । एतदीयविकारादिभिः । तिक्कवुत्तो ति त्रिक्कवो वेलात्रयं सब दार्थम् । पल्लिउचि समाप्तं, अपल्लिउचिय अमायं ।

४—28. सुयाभावे ति—श्रुतवत्तमन्निधानाभावे ।

४—29. सुयववहाराणुसरिसो ति—यत् श्रुतोक्तप्रायश्चित्तमेवात्रापि दीयते ।

४—31. विसेसिउ ति—आज्ञाव्यवहार श्रुतोपदेशोचितप्रदानम् ।

४—32. सव्वत्थय ति—त्रिषु कालेषु, जीतस्य चिरानुवर्तनं यावन्मीर्षं तावत् ।

५—4. तवेगदेसं ति—द्वादशभेदस्य तपसः प्रायश्चित्त तदेकदेश एव ।

५—5. पारंपरिण—परम्परा । उव्वेत्तणाए—परमसमसुद्धं—सम्यक्मुखलक्षण ।

५—9. अनादानं अप्रहणं नूतनकर्मण ।

५—10. अहव ति—यद्वा सवरनिजरे एते सप्रभेदे कथ्येते—विशिष्टं लक्षणमेतयोर्भण्यत इति भावः । सिन्ध्या स्थाविरतिक्कायप्रमादयोगानां निरोध [सवर] ।

५—11. अवरोधेन अपगमनं ।

५—13. इन्द्रियाणि पञ्च, तेषां विषया शब्दरूपरसस्पर्शगन्धाख्यालेषु इष्टानिष्टेषु रागद्वेषाकरणम् । विकृषाः क्रीकषायाश्चतस्रः । निद्रा पञ्चविधा । मद्य विकटम् । प्रमादोऽज्ञानसंशयादिक । योगा मन प्रभृतय ।

५—14. धावनादिकं प्राग् व्याख्यातम् । स्फोटनं बाह्यास्फोटनं घटादिभेदनं वा ।

५—15. असम्भूय ति—अमद्भूतोद्भावनम्—अगुणपर्वमात्रादिर्जीवः, नवकम्बलो देवदत्त इत्यादिकः ।

५—16. ईसामरिस ति—परसम्पदामसहजमीर्ष्या, अमर्षं क्रोधः, एते मनोव्यापाराः ।

५—20 [उत्तरगुण]—

पिण्डस्स जा विसोही, समिईओ भावणा तत्रो दुविहो । पडिमा अमिग्गहा वि य, उत्तरगुणमो वियाणाहि ॥

५—20 [परीसह]—

कुहा पिवासा सीउन्हं, दंसाचेलाइत्थिउ । चरिया निसीहिया सिन्हा, अक्कोसवह्णायणा ॥

अठाभोगतणकासा, मरुसकार परीसहा । पञ्चमाण-समत इह नावीसं परीसहा ॥

५-21. [उवसग्गा—] उपसर्गा. १६—

दिवा ४ माणुसगा चैव ४, वियाहिया तिरिच्छा य ४ । भायसंचेयणीया य ४ उवसग्गा चउविहा ॥

तत्र [पुढोवेमाया] पृथग् विमात्रा हास्येन प्रारब्धा प्रद्वेषेण निघाज्जता इति ।

५-22. कुसीलपडिसेवणं ति—चतुर्थवतलोपनम् । विपयामिष्वज्जिणा कयादिना । [घट्टणया] वहां रजसश्चक्षुःस्थस्य । [थंभणया] स्तम्भनता पादाद्यङ्गस्य । [लसणया] श्लेषनताऽज्ञाना नातादिना । [पवणया] प्रपतन भूमौ देहस्य ।

* चरणसोहणयं चेति—चकारात् हानदर्शनशुद्ध्यर्थं च प्रायश्चित्तं श्रेयम्, त्रयस्यापि मोक्षकारणत्वात् । चरणशुद्धिस्मारित्रश्रेष्ठता ।

६-13. विगिचमाणो विहीयदं ति—यद् द्रव्यमधिकनकल्प्यं वा गृहीतं तद्विगिचयन् स्वजनं विधिना तपस्तिचारं शोधयति ।

६-20. जाव० तवो चिण्णो ति—ततो महाव्रतेषु नावस्थाप्यते नाधिक्रियते इत्यनवस्थाप्य ।

६-21. पारंतीरं तपसा अपराधस्य अश्रुति गच्छति ततो दीक्ष्यते य स पाराशी, स एव पाराशिकस्तस्य यद्नुष्ठा-
नम् । तच्च पाराशिकं लिङ्गक्षेत्रकालतपोभिर्बहिष्करणम् । लिङ्गाईहिं पारविओ रहितं क्रियते इत्यर्थः ॥ दस पायच्छित्त-
पयाणि । तस्य साहवो पुलाग-बउस-कुसील-नियठा-सिणाय-मेया पंच । एएसिं जं जस्स भवति तमियाणि मग्गह—
आलोयण पडिक्कमणे मीसविवेगे तहा विउस्सग्गे । ततो तवे य च्छट्ठे पच्छिन्नपुलाके छप्पेए ॥
बउस-पडिसेवणा पायच्छित्ता भवति सत्त्वेवि । येराण भवे कप्पे जिणकप्पे अट्ठहा होइ ॥
आलोयणा विवेगो वा नियठस्स उ दुवे भवे । विवेगो य सिणायस्स एमेया पडिबसिओ ॥

समायिक साध्वीनीं च पञ्चाना यद्यस्य तत्कथ्यते—

सामासजयाणं पच्छित्ता छेयमूलरहियट्ठ । धेराण जिणाणं पुण तवमतं छविह होइ ॥
छेओवट्ठावणिए पायच्छित्ता हवति मच्चे वि । येराण जिणाण पुण मूल त अट्ठहा होइ ॥
परिहारविसुद्धोए मूल ता अट्ठ हुति पच्छित्ता । धेराण जिणाण पुण छविहमेय वि य तवंत ॥
आलोयणा विवेगो य नइय तु न विज्जइ । सुहमम्मि सपरागे अहक्खाए तहेव य ॥

अन्यथ—

जा सजमया जीवेषु ताव मूला य उत्तरगुणा य । इतिरियच्छेयसजमनेयवउसा य पडिसेवी ॥
जा तिरं ताव एए नेया । कृत प्रमत्तेन । प्रकृतमुच्यते—तत्र ‘परणिज्जा जे जोग’ गाथाया (गाथा ५)
योगा प्रत्युपेक्षणादिका क्रियारूपा ।

६-31. आलीण—आ ईपलीन । बहुतर लीन. प्रलीन । भाष्ये तु—“आलीणा नाणाइसु, पइलीणा,
कोहाइया पलय जेसिं गथा ते पलीणा उ” इत्युक्तम् ।

६-32. पादसुद्धय अवपयन्—रीयेत-गच्छेत् । तिरिच्छं ति तिर्यक्कत्वा कीटिकायाकुले देशे ।
साहट्ट-सहस्य सकोच्य अप्रेतनकयादिना ।

६-34. जा य सखेत्यादि—पदार्थतत्त्वमञ्जीकृत्य या भाषा सत्या, परमवक्तव्या सावद्यत्वेन, अमुत्रस्थिता
पक्षीति कौशिकभाषावत् ॥ १ ॥ तथा सत्यामृषा न वक्तव्या । यथास्मिन्नगरे दश दारका जाता इत्यादि तत्स्थूनाधि-
कभावे, व्यवहारतोऽस्या सत्यमृषावत् ॥ २ ॥ या च मृषा, यथा—कोषाभिभूतो जनक पुत्रमाह—न त्वं मम पुत्रः ।
मानाभ्यातोऽल्पधनोऽपि पृष्ठ आह—सहाधनोऽहमित्यादि ॥ ३ ॥ या च बुधैर्जिनादिभिरनाचीर्णा असत्यामृषा आम-
न्त्रणि-प्रज्ञापनादिलक्षणा अविविधपूर्वक खरादिप्रकारेण । न ता भाषेत प्रज्ञावान्-बुद्धिमान्-साधुरिति गाथार्थः ॥ ४ ॥

७-1. एवं—वक्ष्यमाणन्यायेन शिष्यो भणतीति शेषः ।

७-9. तेयं ति—तान् योगान् ।

* इदं पद चूर्ण्यो नोपलभ्यते ।

७-१०. का अविसोही—किन्तु विशुद्धिरेव तत्र विषये ।

७-११. सुदुमपमाय—यथोक्तविधिहासोऽलक्ष्यो यः गुरुसंदिष्टो यथा आलोचयति ।

७-१२. पुर्वं घृत्ति—कार्यकरणकालात् ।

७-१४. गहणे ति—प्राकृतत्वात् ग्रहणानीति दृश्यम् ।

७-१६. सेज्ज ति—जसति । पायपुंछणं—रजोहरणं उपवेशनरूपं च ।

७-१७. ओहिय इति—‘ओघेण जस्स गहण भोगो पुण कारणा स ओहोही’ । ओघोपधिः स । ‘जस्स यं पुं पि नियमा कारणाओ सो उवग्गहिओ ॥’

७-१८. गहणं तु ति—गहण कथनमित्यर्थः ।

७-२१. कुलगणे ति—कुलं नागेन्द्रादि, गण कोटिकादि ।

७-२३. बहियाणिग्गमो ति—किमपेक्ष्य बहिरित्याह ।—गुरुमूलाओ ति । किमर्थं यातीत्याह—कुलेत्यादि ।

७-२४. चेइय दुविहमेयतह्वेत्तादि—चैत्य पञ्चया—साधर्मिकचैत्यं, यथा वा रक्तकसाभवादीनां प्रतिकृतिरूपम् १ । मङ्गलचैत्यं गृहद्वारदेगादिनिकुट्टिनप्रतिमा रूपम् २ । शाश्वतचैत्यं नन्दीश्वरादिव्यवस्थितम् ३ । अफिचैत्यं भक्त्या कियमाणं जिनायतनम्, तच्च द्विधा—साधुनिश्चया कियमाणं निधाकृतम् ४ । तदनिश्चया तु विधीयमानमनिधाकृतम् ५ । तस्य सामान्येन जिनायतनारूपचैत्यस्य द्रव्यं हिरण्यसुवर्णादिरूपम्, तस्य विनाशो जायमाने, तथा तद्द्रव्यविनाशने तस्य चैत्यस्य द्रव्यं उपकारक दारूपलेष्टकादिवध्नु तस्य विनाशने सम्पद्यमाने द्विविधभेदे, त(१)त नलमोपादितभेदतो द्विप्रकारभेदे—मूलोत्तरभेदाद्वा द्विविधभेदे । तत्र मूल स्वम्भकुम्भकादि, उत्तरं तु छादनादि । स्वपक्षपरपक्षजनितविनाशाद्विध्याद्विविधभेदे । इह चैत्यतद्द्रव्यविनाशमुपेक्षमाणं साधुरतन्तसासारिको भवतीत्युक्तम् । द्रव्यादिद्रव्यं काष्ठादिदल चेत्यादिना द्विविधभेद यत्तद्द्रव्यं चैत्यद्रव्यं तस्य विनाशस्य निवारणाशीनि कर्तुं निर्गतो भवतीति चूर्ण्यस्यारथः ।

७-२५. पाडिहारियं—याचितकम् । अप्पणत्थं—समर्पणाय ।

७-२८. सन्नायग ति—स्वजना ।

८-१. पासवण ति—मूत्र भूमी व्युत्पष्टं वोमिग्द ति मात्रके ।

८-६ असिब व्यन्तरादिकृतोपद्रवम् । ओमं ति दुर्भिक्षम् । राजदुष्ट प्रयनीकपतिः । ग्लानो मन्द । उत्तमार्थं पर्यन्तक्रियाराधनविषयः ।

८-७ चक्रधूम ति—ऋषभजिनपदस्थाने बाहुवलिनिर्मितं तक्षशिलानगर्यां रत्नमयधर्मचक्रं तद्दर्शनाय ब्रजति । स्तूपो मधुरायाम् । प्रतिमा जांबवन्तस्त्रामिसम्बन्धिनी पुरिकायाम् । यत्र मौरिकपुरादौ अर्हतो जन्म, निष्कमणभुवं उज्जयंतादि द्रष्टुम्, ज्ञान तत्रैवोत्पन्नम् । निर्वाणभूमि-दर्शनार्थं च प्रयाति । [चङ्गा] ब्रजिक-गोकुलम् । सङ्गडिप्रेक्षा विवाहादिप्रेक्षणम्, आदिशब्दात् शोभनाहार शोभनोपधिर्धनं लभ्यते । रम्यदेशदर्शनार्थं च ब्रजतीति पृथक्ते ।

८-१३. अप्पा० गाहा । अल्पशब्दोऽभाववाची सर्वपदेषु । तेन मूलगुणविषया विराधना अप्पा न का-नित् । पार्श्वस्थाऽवसन्नादिषु दाने ग्रहणे च न काचित् । सम्प्रयोग, सम्पर्कः । स पार्श्वस्थादिभिः सह न आसीत् । ओह ति—इयमोषत संक्षेपत आलोचना ।

८-१४ अन्नम्मि वेलाए ति—अवमामाभ्यन्तरेऽपि, अन्यस्मिन् सातिचारे, समुद्देशवेलायां अन्यस्यां वेलायां विभागतो विशेषत आलोचनीयम् ।

८-16. संविष्णु सि—संविष्ठा' त्रियद्वचर्मणः ।

८-18 भुतग्रहणायां चार्थमुपसम्पद्यमानस्य भुतोपसम्पत् । सुखं वा दुःखं वा सधं सोढव्यमिति सुखदुःखोपसम्पत् । यथा क्षेत्रे वसतः मार्गे व्रजतश्च मम भवरीया निध्रेति सा तथाविधोपसम्पत् । विनयकर्णार्थमुपसम्पद्यते यत्र गच्छान्तरे सा तथेति । तदुक्तं भाष्यकृता—

उवसंपय पंचविहं सुयसुहृदुक्खे य खेतसमगे य । विणयोवसंपया वि य पंचविहा होइ नायव्वा ॥

८-20. विभ्राणेण—विशेषेण ।

८-25. तद्वाण सि—तेषां मिथ्यादुष्कृतकरणस्थानानां स्वरूपनिरूपणाय ।

८-32. अहिक्खेवो सि—किं भवान् जानाति, जाल्याद्युद्धटनादि वा । तथा च वक्ति—

बहरो अकुलीणो सि य दुम्मेहो वमगमंदबुद्धि सि । अवि अप्पलाभवु(ल)द्धी सिस्सो परिमव्ह आयसियं ॥

९-1. जाहकम्मार्हं हि ति—अहो सन्तापिता वयमनेन रे बालिकेनेति ।

९-2. जमलिय सि—समग्रेण वा गच्छति । पुरोऽप्रतः स्थितो व्रजति । गुहं प्रतीत्याभ्युत्थानकरणादिको यो विनयः कायिकस्तस्य भरोऽकरणम् ।

९-4. इच्छा० गाहा । उवसंपया० गाहा—व्याख्या—इच्छया बलाभियोगमन्तरेण करणं इच्छाकार-इच्छाक्रिया । तथा चेच्छाकारेण ममेदं कुरु । इच्छाक्रियया न बलाभियोगपूर्विकयेति भावः ॥ १ ॥ तथा मिथ्या-वितथावृत्तमिति पर्याय । मिथ्याकरण मिथ्याकार मिथ्याक्रियेत्यर्थः । तथा च संयमयोगवितथाचरणे विदितजिनवचनसाराः साधवस्तत्क्रियायां नैतथ्यप्रदर्शनाय मिथ्याकारं कुर्वते मिथ्याक्रियेयमिति हृदयम् ॥ २ ॥ तथाकरणं तथाकारः, स च सूत्रप्रभगोचरो वधा भवद्विरुक्तं तथैवमित्येव रूपः ॥ ३ ॥ अवश्यकर्तव्ययोगैर्निष्पन्ना आवशि(श्य)की वसतेर्निर्गच्छद्विर्या क्रियते ॥ ४ ॥ निषेधेन निर्हृता नैषिधिकी, वसतौ प्रविशद्विर्या विधीयते ॥ ५ ॥ आपृच्छनसापृच्छा, सा विहारभूमिगमनादिषु प्रयोजनेषु गुरो कार्या ॥ ६ ॥ तथा प्रतिपृच्छा, सा च प्राप्तिपुक्तेनापि कार्यकरणकाळे कार्या, निषिद्धेन वा प्रयोजनतः कर्तुं कामेनेति ॥ ७ ॥ तथा छन्दना च, प्राग् गृहीतेनाशनादिना कार्या, भवन्तो गृहन्तु ॥ ८ ॥ तथा निमज्जणा, अगृहीतेनैवाशनादिना अहं भवदर्थमशनाधानायासीत्येवंभूता ॥ ९ ॥ तथा वामिहितम्—

आपृच्छणा उ क्खे, पुव्वनिस्सिद्धेन होइ पक्खिपुच्छा । पुव्वगहिण्ण छंदण-निमंतणा होइ अगहिण्ण ॥

९-5. [उवसंपयाओ]—ज्ञानदर्शनचारित्र्यार्थमुपसम्पन्न विषेया ॥ १० ॥ इत्यादि शब्देन गृह्यते । लङ्-सर्ग-सूक्ष्मम्, तत्स्वरूपं गाथाद्वयेन दर्शयति—एयल्लेखादिना । व्याख्या—एयल्ल सि—दिवा कोइ साहू पय-छंतोऽभेण साहुणा भन्नइ—‘किं दिवा पयलायसि?’ । तेण भणियं—‘न पयलामि’ । एवमवलवन्तस्स मासल्लुहोयो लुहू मुसावाओ । एवं जत्थ जत्थ मासल्लुहू तत्थ तत्थ सुहमो य मुसावाओ ॥ १ ॥ ओह्ति सि—ओलं, वासं । कोइ साहू वासे पडमाणे अन्नयरपओयणे पडि(ट्ठि)ओ । अणेण साहुणा भन्नइ—‘अओ किं वप्पसि? वासंते । पडि(ट्ठि)य साहुणा तओ भन्नइ—‘वासंते इं न गच्छे ।’ एवं भणिकण वासंते चेव पडि(ट्ठि)ओ । तेण साहुणा भणियं—‘नणु अलियं ।’ इयरो पवाह—न । कयं? । उच्यते—नणु वासविंदवो एए । वास पाणियं तस्स एए बिंदवो थिबुगा । इतिरिह आर्त्तवेचतु (!) सा नेयं ॥ २ ॥ मरुय सि—कोइ साहू कारणविणि[ग्ग]ओ उवस्सयमागत्तण भन्नइ—‘निग्गह, मरुया द्विजा भुज्जते, अन्हे वि तत्थ गच्छामो ।’ ते साहू जाव संपट्टिया—कहिं ते भुज्जन्ति? मिक्खादने न दहा । तेण भन्नइ—नणु सब्बगेहेसु—आत्मीयगृहेष्विति ॥ ३ ॥ पक्कक्खाणे सि—कोइ साहू केणइ साहुणा उदग्गभोयणमण्णलिवेलाकाळे भणिओ—‘एहि भुज्जसु’ । तेण भणियं—‘भुज्जह तुब्भे, पक्कक्खायं भवेति ।’ एवं भणिकण मं[ङ्ग]लीए तक्कणा चेव भुंजिओ । तेण साहुणा भुत्तो—‘अओ तुम मणसि मम पक्कक्खायं?’ । सो भन्नइ—‘कहं न, नणु पाणाहवायाहया अविरइ सा मए पक्कक्खाया ।’ अवयं प्रत्याख्यातमिति भावः ॥ ४ ॥ मग्गणे सि—केणइ साहुणा चेइयबंदणाइपओयणे वक्कमाणेण ओओ साहू भणिओ—‘वक्कसि?’ । सो भन्नइ—‘नाहं वक्के, वक्क मुमं ।’ सो साहू पवाओ । इयरो सि तस्स मग्गओ तक्कणादेव पयाओ । तओ साहुणा पुत्थिओ—‘कहं व वक्कामि सि भणिकण वक्कसि?’ ओ भन्नइ—‘सिद्धन्तं न आणसि’ ।

६ जी० क० पु०

कहं ? । उच्यते—‘ननु गम्भइ गम्भमाण, न अगम्भमाणं । जम्मि समएडहं तुमे पुट्ठो, तम्मि समए न चेवाहं गच्छो ॥ ५ ॥ **परियाए त्ति**—कोइ साहु केणइ साहुणा बंदिउ कामेण पुच्छिओ—‘कइ वरिसाणि ते परियाओ ? ’ । सो एव पुच्छिओ भणइ—‘एयस्स साहुस्स मज्झ य दसवरिसाणि परियाओ ।’ छलवादमञ्जीकृत्य प्रवीति । सो पुच्छतगसाहु भणइ—‘मम नववरिसाणि परियाओ ।’ एयस्स य वे पचगा दसओ, इति मा पादपतनं कुरु ॥ ६ ॥ **समुदेस त्ति**—कोइ साहु कारणनिगगओ रविं परिवेसपरिवियत दट्ठण ते साहवो सत्थे अत्थमाणे तुरियं भणइ—‘भोजनवेला वतैते, उट्ठेह ।’ साहु गहियभायणा उट्ठिया भिक्षाटनाय । पुच्छंति—‘कत्थ समुदेस ?’ छलवादी प्राह—‘ननु एस गमणमगम्मि । आदिच्चे गहण राहुणा क्रियमाण दर्शयति ॥ ७ ॥ **संखदे त्ति**—कोइ साहु पढमालिय पाणगाइ विणिगगओ पच्चायाओ भणइ—‘इह अज्ज निवेशे पउराओ संखजीओ ।’ ते य साहवो भिक्षाटने गन्तुकामा इच्छन्ति । [अत्र कियान् पाठः खण्डितः प्रतिभाति ॥ **खुट्ठु ग त्ति**—] ‘कोइ साहु उवस्सयसमीवे मय सुणहीं दट्ठण खुट्ठु ग भणइ—‘खल्लु ! तव माता मृता ।’ ताहे सो खुट्ठुओ परणो । त कयंतं दट्ठण साहु भणइ—‘मा कय, जियइ त्ति’ । एव मणिए खुट्ठो अन्ने य साहुं भणति—‘किं तुमं भणसि जहा मया ?’ । सो मुसावायसाहु भणइ—‘एसा साणी जा मया, सा तुज्ज माया भवति’ । ‘कह माया भवइ ?’ अतीयकाले भविषु । जओ भगवओ भणइ—‘एममेगस्स ण जीवरस्स सव्वजीवा माइत्ताए भज्जपुत्तधूयत्ताए भूयपुवा । तेण साणी [माया] भवति ॥ ९ ॥ **परिहारिय त्ति**—कोइ साहु उज्जाणाइसु ओसमाइ दट्ठुं आगंतूण भणइ—‘मए दिट्ठा परिहारिया’ । सो छलेण कहइ, इयरे साहवो जाणति—जहा परिहारतवावभा अणेण दिट्ठा उज्जतविहारिण ।’ तदनु तद्दर्शनाय गमनादौ कृते यावद् दृष्टा पार्श्वस्था । तदसौ छलवादी उत्तरयति—‘नन्वेतेऽपि परिहारिका अभक्षादिपरिहरणान् । परिहरन्तीति परिहारिका इति कृत्वा’ ॥ १० ॥ **मुहीओ त्ति**—एगो साहु विहा(या b)रभूमि गओ—‘उज्जाणदेसे इत्थो घोडमुहो दिट्ठंति साहुण कहइ । अभमुखो जी इत्यर्थ । जनगमने घोटिका कथयति ॥ ११ ॥ **अवसगमणं त्ति**—कोइ साहु केणइ साहुणा पुच्छिओ—‘अजो गच्छसि भिक्षायरियाए ?’ सो भणइ—‘अवस्स गच्छामि ।’ तेण साहुणा पगिहियभायणोवगरणेण भणइ—‘एहि वच्चामो’ । सो पच्चाइ—‘अवस्सगमणवे न ताव गच्छामि’ । ‘किं न जासि ?’ पुच्छिओ भणइ—‘वेला न ताव वट्ठ’ परलोगगमणवेला भोक्खगमणवेला वा न ताव जायइ । तो न ताव गच्छामि । पर अवस्स परलोग भोक्ख वा गमिष्यामीत्यर्थ ॥ १२ ॥ **दिस त्ति**—एगो साहु एगेण साहुणा पुच्छिओ—‘अजो कयरे दिस भिक्षायरियाए गमिस्ससि ?’ । सो भणइ—‘पुव्व ।’ सो पुच्छंतगसाहु अगाटिऊण गओ अवरदिस । इयरो वि पुव्वदिसगमणवाइ अवरं गओ । ‘अजो ! तुमे भणिय “अह पुव्व गमिस्सामि ।” कीस अवरदिसमागओ ?’ एव पुट्ठो भणइ—‘अन्नस्स अव[र]गामस्स इमा पुव्वा किं न भवइ ? । भवइ चेव ॥ १३ ॥ **एगकुले त्ति**—कुल गइ भिक्षुनिसित्तुट्ठिएण साहुणा भणइ—‘अजो ! एहि वयामो भिक्षाए’ । सो भणइ—‘अहमेगकुल गच्छ, एगकुले एव मया भटितव्य । वच्चह तुब्भे’ । गया साहवो । सो वि य पच्छा बहुकुलायं पविसइ । तेहिं साहुहि भणिओ—‘अज्ज ! तुमे भणियं—एगकुले पविस्सिस्सि ।’ बहुकुलपवेसे पुट्ठो भणइ—‘कह एगसरीरेण तोन्नि कुले पविस्सिस्सम । एग चेव कुलं पविसे ॥ १४ ॥ **एगदव्वे त्ति**—साहुणा एगेण एगो साहु भणइ—‘वयामो भिक्षाए ।’ सो भणइ—‘वच्चह तुब्भे । एकमेव मया द्रव्यं प्रहीतव्य’ । तओ ओयणदोव्वगाइ बहुदव्वे गिण्हतो तेमि (हिं) साहुहिं दिट्ठो भणिओ य—‘अजो ! तुमे भणियं—एगं दव्व घेच्छ, कह अणेगाणि गिण्हसि ?’ । अत्थो—धम्मन्थिकायाइणि दव्वाणि छ तेसि धम्माइयाणं मज्जे गहणलक्खणो पुगलत्थिकाओ एगो चेव । अन्नेमि गहणलक्खण नत्थि । तम्हा अहं एगं दव्व गिण्हामि ; बहुगहणेऽपि सति समस्तान्यपि द्रव्यमेकमेव ॥ १५ ॥

९-८. लहुसादिणं पुणेत्यादि—सहमादत्त उपलादिप्रदणविषयम् ।

९-९. इत्तिरियं—अत्तरकाम वृत्तादिच्छायावप्रहादौ विश्रमणाय ।

९-१०. लहुसमुच्छा द्रव्यक्षेत्रकालभावभेदाद्यनुषां ता क्रमेणाह—लहुसमुच्छा इत्यादि । कागाइसा-
जे त्ति शय्यातरगृहादौ काकादिपातं निवारयति, बलीवर्दकल्पष्टकं लघुपुत्रादि रक्षति ॥ १ ॥

९-११. केसे भोवास त्ति—अवकाशः प्रतिक्रमणादिस्थानप्रवेशः ।

९-12. रागदोसाद् भासमन्वेष्टे ॥ पत्युः स्ति—काकादौ । ठाणा—आपत्तिस्थानं, वेप्पन्ति—प्रसिद्ध-मणाहंमन्वे ।

९-17. असंकलिङ्गकम्भं स्ति—कुष्ठादौ शरीरक्रियायाम् । छेदनं दुष्टाङ्गस्य । पीलनं रुधिरादिकर्मणः । भेदनं पक्कादिगडस्य । संघषणं दह्यादेः । अभिघातसेवनं लघुहादिप्रहारस्योष्णजलादिना । कायखाराइ प्रसृत्यादिषु । असुसिरे पुतादि, सुसिरे उदरादि । अणन्तरं अव्यवहितम् । परम्परं वस्त्रादिना व्यवहितमङ्गम् ; इत्यादिकं असंकलिङ्गकम् । कन्दर्पं—नाचिको नर्मादिभाषणम्, कायिकश्च धावनादिक ।

९-22. सव्वपदाणि—दसणाईणि २४ ।

९-25. कूढे—उत्क्षिप्ते । पमादो अङ्गा[ना]दिकत्वेन । असंपउत्तस्स—अस्युक्तस्य पञ्चविधप्रमादर-हितस्य । गोवज्जुत्तस्स—विस्मृतिरहितस्तस्य ।

९-30. सत्ति स्ति—संज्ञानं सङ्गा—देवगुरुधर्मरित्तानं, तद्यस्यास्ति स सत्ती श्रावक । सन्नायगा—संज्ञा-नका स्वजना मातापित्रादिका । भयं—सप्तप्रकारं प्रसिद्धं । सोगो—अनिष्टानां द्रव्याणां संयोगेन शोकः । दृष्टानां वियोगेन ।

९-32. वाउत्तस्स—बकुशत्वं कर्मलचारित्र्यत्वम् ।

वउत्तं सबलं कञ्जुरेगट्टं तमिह जम्प चारित्तं । अइयारपंकभावा सो वउत्तो होइ नायव्वो ॥

१०-4. संभमो—सश्रमं सक्षोभं । भयं—दस्युविषयः । दस्यवधौरा । मिलक्खु—म्लेच्छः । बो-हिय स्ति—बन्धिका । मालवा—उज्जयिनीनगरा । आतुर—शीघ्रितः । दिग्गिच्छा—बुभुक्षा वृष्णादिभिः ।

१०-6 [योच्छिन्नमडंवाइ]—योच्छिन्ना जस्स सव्वामु वि दिसासु नत्थि कोइ अन्नो गामो नगरं वा त, पार्श्वप्रामादिरेहितं मडम्बं । तवा च—मडम्बं सव्वओ च्छिन्नमिति पठ्यते ।

१०-8. अणप्पवसओ—हस्त्यादिपरवशस्य । कारणेहि—संभ्रमादिभिः प्रदर्शितैः । पवणाय विराधये-दिति शेषः ।

१०-10. मृषावादः कूटमाक्षित्वेन । मैथुनं अतिक्रमादिना । रात्रिभोजनं दियागहियाइभेदतः । दीर्घमार्गे मज्जा पृथग्विश्रुतेऽकारिणोऽव्यवहारः । लेवाइइय स्ति—क्षीराभ्यादि उत्तर्गतो न प्राप्नोति तदव्यापयेत ।

१०-15. दुक्खित्तियं—कुक्षणायकवत् वनदवदानचिन्तनादि । दुर्भाषितं अभूदूतोद्भाषनादि । दुक्खेष्टितं धावनादि ।

१०-25. उवहि स्ति—ओहेण जम्प गहणं, भोगो पुणः कारणा स ओहोही ।

जस्स दुग पि नियमा, कारणओ सो उवग्गहिओ ॥

१०-29. अशङ्कितं निर्णतं दोषवदेवेदमिति, दोषवत्त्वेन । विहिण स्ति—अणावायमसत्त्वोऽप्येत्यादिकया ।

१०-31 [कालाइच्छियं]—प्रथमप्रहरगृहीतं तृतीयप्रहरान्तं यावद् भ्रियते अशनपानादि तत्कालाति-क्रान्तम् । [अङ्गाणाइच्छियं]—यद्व्यूतद्वयात्परेणानीतं नीतं वा परिभुज्यते तदव्यानातिक्रान्तम् ।

१०-32. इदियमाइहि स्ति—इन्द्रियमाया—इन्द्रजालादिभिः । चक्षुरादि—इन्द्रियाणां विक्रिया आसाहभू-तिवत् । गिलाणेत्यादि—ग्लानादिभ्यामवृत्तत्वेन । सागारिका वा परिष्ठाप्यस्थाने सन्ति । स्थण्डिलस्य वाऽभावः । चोरादिभ्यं वा तन्नेत्यशनादि परिष्ठाप्यातिक्रमेऽपि विविना परिष्ठापयन् शुद्धः । दुर्लभद्रव्यप्राप्तौ सहसात् लाभो वा जातः ।

११-7. गमणं—अग्नय इत्यस्यबाहि ।

११-9. पट्टवण स्ति—अनुयोगप्रारम्भादिविषया । पडिक्कमणं न्ति अनुयोगस्य । परियट्टणा गुणनम् ।

११-10. अणवज्जसुसिणं दु खप्पं । दुर्निमित्तं अपश्रुतिगोचरम् । दु शकुनादेः प्रतिघातार्थम् । अष्टोच्छ्वा-सोत्सर्गकृतिरिति युक्तम् । तत्र वक्ष्यमाणगाथोक्तादिशब्दसूचितोऽयमर्थः ।

११-12. उज्जाणी—शरकुयः । णईसंतारो—नयुत्तरणम् ।

११-14. संघट्ट—१ संघट्ट २ लेव ३ उपरिलेपैक्किरूपो नदीसन्तारस्तत्र जङ्गमार्थः । संघट्टः । १ । नाभिं यावत् लेपः । २ । परेण लेवुवति—नाभेरुपरि । ३ । बाहु उडुपसुप्पाकादिष्वुपः । ४ ।

११—16. स्वयणास्त्राणां जायन्तं यो । ते य दायं धरे अस्मि । वाउलो वा । तयो हरिय पडिक्कमिक्क जं किंमि काल सज्जाय करेइ ।

११—20. हृत्यमेते वि ति—रेहए जाते इति शेष ।

११—28. छिज्जइ ति—विभज्यते । पडिक्कमं च अनुयोगस्य हेयम् ।

१२—1. आदिशब्दात् कालप्रतिक्रमणे चेति च प्राणम्, कालादिविपर्ययात् । ज्ञानाचारातिचारो भवति । व्यञ्जनादिमेदाह्लाकृतात् ।

१२—5. हीलयति—वा यो गुरुम् ।

१२—12. ओरसो ति—आन्तर ।

१२—15. वज्जयति—व्यज्यते । सज्ज ति—सहाभिधानम् ।

१२—16. अस्माभिहाणेण वा भणइ ति—यथा 'धम्मो मंगल'मित्यादिपरिच्छागेन 'पुजं कल्लणमुत्तमं, दयासंवरनिज्जरा' इत्यादि नामान्तरेण । अर्थभेदस्तैरेव व्यञ्जनैर्यत्र विकल्प्यते, यथा आचारसूत्रे आबन्त्यभयनमध्ये 'आवती के आवन्ती लोगसि विप्परामसन्ती ति—अन्योऽर्थ कल्प्यते—'आवन्ति होइ देखो तत्थ उ अरइइक्कवजा केया । सा पडिया हेइडे ऊ त लोगो विप्परामसइ ।' यत्र सूत्रार्थौ द्वावपि विनश्येते स तदुभयातिचारः । यथा—

धम्मो मंगलमुक्कत्थो अहिंसा पच्चयमत्थए । देवावि तस्स नस्सति जस्स धम्मं सया मसी ॥

अहागजेडु रेधंति कट्टेसु रहकारिओ । रण्णो भत्तसि णो जत्थ गइमो जत्थ दीसइ ॥

अत्र सूत्रं अर्थश्च द्वावपि विनश्येते । उभयविनाशे चरणनाशस्तदभावे मोक्षाभावस्तदभावादीक्षानैरर्थव्ययम् ।

१२—19. अणागाढे सुए—दसवैकालिकादिके उद्देशकस्यातिचारेऽकालातिपाठे निर्वि० । आगाढे उत्तराध्य-यनभगवत्यादिके श्रुते उद्देशकादिस्थानेषु पुरिमार्धादि क्षमणान्तम् । अर्थेऽप्येवम् ।

१२—22. ओहेण—आगाढाणागाढादिभेदतोऽविशेषे ।

१२—23. कमेण अहिज्जंतो ति—क्रमधाय—

ति वरिसपरियागस्स उ आयारपक्कणममज्जयण । चउवरिस्सस्स सम्म सूयगड नाम अगं ति ॥ १ ॥

दसक्कपव्ववहारा संवत्सरपणगदक्खियस्सेव । ठाण समवाओ विय अगेए अट्ठवासस्स ॥ २ ॥

दसवासस्स वियाहा एकारस वासयस्स इमे उ । खुट्ठियविमाणमाई अज्जयणा पच नायव्वा ॥ ३ ॥

वारसवासस्स तहा अणुववायाइ पंच अज्जयणा । तेरसवासस्स तहा उट्ठाणसुयाइया चउरो ॥ ४ ॥

एण्णवीसगस्स ओ दिट्ठीवाओ दुवालसममग । सपुसवीसवरिसो अणुवाई सव्वसुत्तस्स ॥ ५ ॥

जं केवल्लिणा भणिय केवल्लणाणेण तत्तओ नाउ । तस्समहा विहाणे आणाभंगो महापावो ॥ ६ ॥

१२—24 [अपत्तो]—तत्सूत्रमर्थ वा विवक्षितशाब्दसत्क क्रमेणाधीयानो न प्राप्नोति, पठनविषये व्रतादि पर्यायो वा यस्य न पूर्यते सोऽप्राप्तः । अन्यश्चायोग्यो य सो अपत्तो ति—अपात्रं । स च तित्तिणिगादिक् । तित्तिणिओ स्तोकोकेऽपि यत्किञ्चनभाषी । चळचित्त—अस्थिरचित्त । गणादूणान्तरे सक्रमणशीलो वाऽपात्रम् । अन्यश्चाव्यक्त—अपात्रम् । अव्यक्तता च वयसाऽतिलघु । वयश्च प्राणिना कालकृता शारीरवस्था । श्रुतेन चाल-लघुतोऽव्यक्त । एतेषां सर्वेषामप्राप्तादीना वाचना-श्रुतापठनम् ।

१२—26. जइ पत्तं प्राप्तं । सुएण श्रुतिक्रमेण । पत्तं वा पात्रं—योग्यम् ।

१२—30. निसेज्जं ति—आचार्ययोग्याम् । च शब्दात् वन्दनकायोत्सर्गौ अनुयोगप्रारम्भे उत्सर्गत आर्यविलम् ।

१२—34. विगई अुजेऊण ति—जोगसमतीए तां भुक्त्वा पश्चात्कायोत्सर्गं विधत्ते । एणट्ठं ति एकत्र विकृतिभाचाम्बप्रायोग्यं च गृह्णाति ।

१३—5. संकादयोऽष्टा ८ ।

१३—11. [भइमो]—भजाम सेवयामः कुर्म इत्यर्थः ।

१३—13. मंडळि ति—तस्या सर्वे सद्यस्समोज[जि]नः । मोय ति—योगः । जह्म ति—सर्वे मद्यमसाः । पूजा राजादिभिः क्रियमाणा कृतीर्यिनाम् । अतिष्ठयाद्वा मन्त्रादिकाः, मतानि वा तदागमान् भुक्त्वा ।

- १३-१६. मिच्छताहसु—मिच्छादृष्टिचरकावीनाम् । उचवृहा—उपवृद्धा अप्रसव्या ।
- १३-१९. एव शङ्कावीन् प्रकप्य प्रायश्चित्तं चिन्त्यम्—मिच्छताहसिंति । स्थिरकरणावीनामादिसम्बद्धादीनाम् ।
- १३-२३. ख शब्देन देवो क्षमणमिति योगः ।
- १३-२४. ओहओ स्ति—पुरुषानपेक्षया । अहसु वि स्ति मिच्छात्वविषयेषु च सर्वतोऽष्टाक्षपि देशकपास्तु मिच्छावृत्तमप्याध्यायाचार्याणां चतुर्णां यथासंख्यं पुरिमदोवि यथोपदिष्टम् । तच्च वेसे मिच्छास्तेत्यादिना दर्शितम् । मिच्छात्वविषयेषु च सर्वतोऽष्टाक्षपि मूलमिति वक्ष्यति ।
- १३-२६. प्रशस्तेष्वपवृंहणारिषु यस्यादिविषयेषु इवमाह—एवं चिद्य इत्यादि । यतिविषयाणा उपवृंहणीनाम-विधाने । अणन्तरुदितं स्ति—पुरिमाहै क्षमणंतमित्येतत् ।
- १३-३१. तप्यसाएणं स्ति—पार्श्वस्थादिप्रसादतस्तदवस्थात् । पार्श्वस्थादीनां परिपाठनादिकं वाच्यत्वं कुर्वतां भिक्षुप्रवृत्तीनां यथोपदिष्टं प्रायश्चित्तम् ।
- १४-६. ननु पृथिव्यादीनां चतुर्णां भवषु संघटनं अप्कायं प्रति कथं संघटनादि संभवति, इवकपत्वेन स्वर्गोऽपि मरणं संभवादित्याह—आउक्ताएत्यादि ।
- १४-७. इस्ति मनाक् । वटादिस्थस्य चालने पादादिना संघट्ट । परितापो गाढतरचालना । उह्वणं च वह्निना परितापन । हननं दण्डादिना । पानेन चरणादिकालनादिना च उह्वणं अप्कायस्य ।
- १४-९. अणागाढा अनिर्भराम् । पथेन्द्रियसंघट्टय—तदर्हजातमूषिकागिरोलिकादिसर्वविषयो हस्यः ।
- १४-१३. पमाय०—प्रमादतोऽपद्रापणे । एककह्माणगं । नि० । पु० । ए० । आ० । उ० । इत्येककस्या-णकादिविषयः ।
- १४-१५. तत्र मृषावादो धर्मास्तिकायादिसर्वद्रव्यविषयः । अदत्तादानं ग्रहणधारणीयवस्तुविषयम् । परिग्रहस्तु सचित्ताचित्तमिश्रसर्वद्रव्यविषयः । क्षेत्रतो लोकालोकविषयौ मृषावादपरिग्रहौ । अदत्तादानं च ग्रामाद्याश्रयम् । कालतश्च दिवारात्रौ वा । भावतो रागतो देसतो वा । त्रितयमपि जपन्यादिवस्तुविषय मृषावादाद्यपि जपन्याद्युच्यते ।
- १४-२०. केवाक्यपरिवासे पात्रगुम्भकपात्राबन्धखरण्टितपर्युषितत्वे अभसदो । मुञ्जादौ च ।
- १४-२२. पढमभंगो स्ति—दिवा गृहीतं दिवा भुक्तं परं रात्र्युषितं द्रष्टव्यमित्यायो भङ्गः । १। दिवा गृहीतं रजन्यां भुक्तमिति द्वितीयः । २। रजन्या गृहीतं दिवा भुक्तमिति तृतीयः । ३। रजन्या गृहीतं तस्यामेव भुक्तमिति चतुर्थः । ४। द्वित्रिचतुर्थैवष्टमम् ।
- १४-३३. ओहूहेसियं जमप्पणोह्वाए रद्धं तम्मज्जाओ मिक्खाओ कइ विकप्पइ, दानार्थं य एण्णति तल्लै हत्ते । उहेसकडे कम्मे एक्के चउव्विहो मेओ—जावतियमुद्देश, पासंढीणं भवे समुद्देशं, समणाणं आएवं, निगग्धाणं समाएसमिति जत्वारो मेदा । तत्राये जाव इह उक्कोहएयस्सइ पासंढीणं दायव्वं न गिहत्थाणं २ । निर्भन्धशाक्यादिमेदतः पञ्चधा श्रमणात्तेषाम् ३ । निगग्न्धाण साहुणमेव नऽभेसि ४ । तस्य संखच्चिमुत्तुव्वहियं चउन्हसुरिहइ जं तमुहिद्धं । जंजणमीसाइकड करंवादिकं । तथगितवियाह पुण कम्मं शुद्धं निग्गारेऊण भोयए वंधिज्जा—इति कर्मोद्देशिकः ।
- १५-७. यावदर्थिकमिश्रपासंभमिश्र[साधुमिश्र]मेदतभिधा मिश्रम् । यत्र खगृहयोग्यजलकणादीनां यथो अधिकतरजलकणादीन् मिश्रितान् कृत्वा यदधनादि प्रथमतोऽग्निज्वालनाद्ग्रहणदानादिप्रस्ताव एव राक्षुमारभते । यावदर्थिकार्थं तन्निधा ।
- १५-९. संघाउगस्स एणो मिक्खरगादी । वीओ दिट्ठवभोगं देइ । तएए मिहे निप्फेडिया । इतरहवियं । तओ परेण सर्वमेव चिरट्ठविय ।
- १५-१०. सुहुमा—कप्पट्टगस्स भत्तं न देइ, भणइ साहुस्स अह्वाए उड्डिया उज्जमि दाहंति । वायरा—कप्पट्टिए विवाह काउकामो रहमईषु साहुसमागमं जाणिऊण ओसक्कणं करेज्जा ।
- १५-११. आहासेज्जायं साहुणो मुंजित्वंति, रंधितं अओ सव्वमेवाहारं बहिं नीजेइ साहुअह्वाए । एयं पागडकरणं । रयणप्पईवजोईवाययणकुड्डेहाहएहिं उज्जोयकरणं साहुअह्वाए [एयं पणा—] सक्करणं ।

- १५—१६. आह्वयं ति—सगामाह्वये निष्पन्नवायाए ।५। आह्वयं चिय आह्वयमणाह्वयं च, तिप्रंतरमाह्वयं ।
- १५—१८. दहरक जतुप्रभ्यादिरूपः । पिहितं च छगणादिना ओलित ।
- १५—१९. मालं सीककप्रासादोपरितलादिकमभिप्रेतम् । तस्मादाहृतं करप्राघं यदभादि दात्री ददाति तन्मा-
लापहतम् । नवरं त्रिधा एतज्जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदतः । जघन्योत्कृष्टयोरन्तरे मध्यमो गम्यत एवेति नोक्तम् ।
पाण्डु(र्ण्यु)त्पाटनमात्रस्तोकक्रियागृहीतत्वाज्जघन्य लघु । मधकायधो दत्वा यद्दाति शिककादेस्तन्मध्यमं माला-
पहतम् । यदा च उच्चतरशिककादेर्लघुकादिग्रहणाय मूडकनिश्रेण्याद्युद्वल वा अधो दत्वा तस्मात् ददाति
तदोत्कृष्ट भवति । अत्राप्यायामम् ।
- १५—२०. अच्छेज्जं ति—प्रभुशृङ्गादिनायकः, अन्येषां दरिद्रकौटुम्बिकानां बलाशतुमनीप्सितामपि यदेयं
ददाति तत्प्रभुआच्छेद्यम् । स्वामी प्रामादिनायकः, स यदा साधून् दृष्ट्वा कलहेनेतरथा वा कौटुम्बिकेभ्योऽश-
नाद्युदात्तं ददाति तदा स्वाम्याच्छेद्यम् । स्तेनाध्वारास्ते सार्थकेभ्यो बलादाच्छेद्यं यत्पायेयादि साधुभ्यो दद्युस्त-
स्तेनविषयाच्छेद्यम् ।
- १५—२१. अनिसट्टं ति—बहुभि साधारणं बहुजनसाहिकं यदशनादि सखज्जादौ स्वाम्यमनुज्ञानं यदेको
दद्यात्तत्साधारणानिसट्टम् । चोहको भोजनम् । यथा किञ्च कश्चिर्कौटुम्बिको भण्डाहारकहस्तेन गृहात् क्षेत्रे हालिकानां
भोजनाय चोहकं प्रस्थापयति । तत्र कौटुम्बिकेन साधूनां दानाय सुकलितचोहकमभ्यात् यदि हालिकं किञ्चि-
त्साधवे ददाति तदा चोहकानिसट्टम् । तथा जङ्गल्य हस्तिनः सम्बन्धि पिण्डरूपं वस्तु राज्ञा गजेन वाननुज्ञात-
त्वादनिसट्टं जङ्गानिसट्टम् ।
- १५—२२. यावदर्थिका समस्ताधिन । पाषण्डिकाश्वरकादयः । साधवश्च निर्घन्था । अत्र गृहिण स्वार्थमभि-
ज्जालनाद्याद्वहणदानान्वे आरंभे कृते सति पश्चात्स्वार्थकल्पित तन्दुलमध्ये कर्पटिकार्थं तन्दुलादीनां भाणकं सकल्पित
प्रक्षिप्य राधोति यदा, तदध्यवपूरक । स च त्रिधा—स्वगृहयावदर्थिकमिश्रं, स्वगृहपाषण्डमिश्रं, स्वगृहसाधुमिश्रं
इति । इह आहिकम्म उद्देश्यचरितमित्य, भन्नाणपूइयं, पासटसाहुमीसं, बायरपाहुडिया बुविहा, अज्जोयर-
चरिमहुण एए छडगम दोसा अविशोही कोडी, विसोहिकोडीए अवययेणाविच्छिन्नं सम्बन्धमोज विघ्नादि(ति ?)
द्वेषेणैव भक्तं । विसोहिकोडीए पुण सचरणे परिद्वेइ । अलमे अन्नस्स असचरणो वा तम्मस्तमेव परिद्वेइ । जइवि
य अवयवा तहा विसुदो ।
- १५—२४. धाई पचहा—खीरधाई भज्जन—मंडण—कीलावण—अकधाई बालपालिका स्त्री धात्रीत्वकरणमिति
तत्त्वम् । एव यथासम्भवमन्यत्रापि । दूती परस्परसन्दिष्टार्थकशिका स्त्री—दूतीत्वकरणमित्यर्थः । तत्कथयति—
स्वप्राप्ते परप्राप्ते वा । स्वनिवासप्राप्तस्यैव सत्केऽन्यस्मिन् पाटकादौ, परप्राप्ते वा संदेशक नीत्वाय पिण्डं लभते स
दूतीपिण्डः ।
- १५—२५. अतीताद्यर्थसूचक निमित्त जातिकुलगणकर्मज्ञित्पाना कथनादिना आजीवनम् ।
- १५—२६. वनीपकव पिंडट्टा समणा-तिहि माहण-किविण-मुणगाइ-भत्ताणं अप्पाण तम्भत्तं दसइ जो सो
वणीवमो ति । उउ^(१)वर्णयति पिण्डार्थमात्मानं दायकाभिमतेषु श्रमणादिषु समकं दर्शयतीति भक्तवशाद्वनीपकः ।
यद्वा वनीं लब्धार्थरूपां पाति पालयतीति वनीप, स एव वनीपकः ।
- १५—२७. चिकित्सा रोगप्रतीकारः । तत्र नाह वेधो, अप्पणो वा अमुगो वाही अमुगदच्चेण किट्टोति, एसा
सुहुमतिगिच्छा । बायरा वाय सिभ-सन्निवाय-समुत्थाण रोगणं ओसहमाइय साहइ । सयमे[व]से किरियं करेइ ।
वाहिवियारं किरियं वा से साहेइ ॥—क्रोधादयः प्रतीताः ।
- १५—२८. वयण-संयवो—पुर्व्वि गुणधुइं काऊण पच्छा मग्गइ । पच्छासंयवो—नाम दिने पच्छा
संयवं करेइ 'अमुगत्र २ यूयं दृष्टा' इत्यादि च ।
- १५—२९. सम्बन्धि-संयवो—नात्रकयोजनम् । मायापियाइओ पुव्वसंबन्धि-संयवो; सासुसुसाराइओ
पच्छासम्बन्धि-संयवो । विज्जा ससाहणा । असाहणो भंतो । इत्थी-पुरिस-विसेसो वा । जुण्णो अज्जाइओ । पायपळे-
बाइओ जोगो । गर्भादानपरिसाओ मूलकम्मं ।

१५-३१. शक्तिं संभावितधाकर्मादिदोषं भक्षादि । चतुरूपो मन्त्रश्चतुर्भङ्गः-प्रहणे भोजने शक्तिः । भक्षा-
दर्पहणकाले भोजनकाले च यदि पुनरमुकदोषवदिदमिति शङ्कावान् । १। प्रहणे शक्तितो न भोजने । २। भोजने
शक्तितो न प्रहणे । ३। न प्रहणे न भोजने शक्तिः । ४। इति । एतेषां सभावो यथा-गृहस्थेन प्रचुरां भिक्षां भिक्षाव-
रेभ्यः स्वस्मै वा दीयमानं दृष्ट्वा चिन्तयति किं स्वगृहोपस्करतया साधुभिक्षाचरादिनिमित्तरादतया वा चेत्तसि शक्तिः ।
ततो लज्जा-संक्षोभादिना एनमर्थं गृहिणं प्रश्रयितुमशक्नुवन् शक्तितो गृह्णाति, शक्तितस्तथैव भुङ्क्ते । १। द्वितीयस्तथैव
चेत्तसि शक्तिः तथैव गृहस्थं प्रश्रयितुमशक्नुवन् गृहीत्वा स्वोपाश्रये समागतस्ततो भोजनसमये तं दोलायमानचेतसं
दृष्ट्वा अपरसाधुस्तद्विधानि शङ्कीकृतप्राही तदभिप्रायं ज्ञात्वा वदति यथा-साधोस्तद्गृहे प्रकरणं लाहणं वा समा-
यातमिति-तद्वच्च श्रुत्वा शुद्धमेतदिति निश्चित्य विगतशङ्कापरिणामस्तद्गृहे इति द्वितीय । गुरो पुरतः स्वभिक्षा-
नुत्पत्तिभिक्षामालोचयतः साधून् श्रुत्वा सजातशङ्कश्चिन्तयति यथा-यत्स्वरूपा बह्वी मया भिक्षा लब्धा अमुकगृहे;
अन्यैरपि तत्र तत्स्वरूपैव बह्वी लब्धा । ततो मा कदाचिदियमशुद्धा भविष्यतीति । तथा चासौ शक्तितचित्तत्वा
भुङ्क्ते इति तृतीय । चतुर्थस्तु सभाव प्रतीत्य सुगम एव । अत्र द्वितीयभङ्गोऽपि प्रहणपेक्षयैव सदोषः । परमार्थतस्तु
शक्तितप्रहणदोषस्य निवर्तितत्वाच्छुद्ध एव । तृतीयो बहुतरमदोषः । उभयत्रापि भोजनशक्तिरत्वेनाशुद्धत्वात् ।
अतः प्रथमतृतीयाबाधित्य यत्प्रायश्चित्तं निरूपयति । य कश्चन दोषमाधाकर्मादिकं शङ्कते, सभावयति अमुकदोषमिति
तत्तत्कं प्राप्नोति । सप्रक्षितमारूपितम् । निक्षिप्तं न्यस्तम् । पिहितं स्थगितम् । सहतमन्यत्र क्षिप्तम् । दायगं त्ति
दायकदोषदुष्टम् । उन्मित्रं पुष्पादिमिलितम् । अपरिणतं अप्रासुकीभूतादि । लिप्तं दुग्धादिस्वरटितम् । छर्दितं
परिशाटितम् । एते दश शङ्किनादय एषणादोषाः ।

१५-३३ अधुना प्रक्षिताधीनाह-सञ्चितेत्यादि । पृथिव्यवृष्वनस्पतिभिः सचित्तैर्भक्षितयोगात् । क्रमात्रं
देयमपि सचित्तम् । अचित्तयोगादचित्तम् । तेन पृथिव्यादिभिः सचित्तैर्भक्षितं पृथिव्याप्रक्षितमित्यादीनि तत्त्वम् ।

१५-३४. हत्येणं ति । मत्ते वि एव चेव । निर्मिश्रकर्म अपरिणतं सचेतनम् ।

१६-२ ससिणिङ्गे-तत्र त्रिगन्धमीषलक्ष्यमाणखरण्डनजलम् । हस्तादिउदकारं जलतीमित तदेव ।

१६-६. गरहियमज्जायमक्खिए त्ति-मासवशाशोणितसुरामृत्रोच्चारदिभिः शिष्टजनस्याभक्ष्यापेयैः साक्षा-
न्भक्षितं सत् । एतैर्भक्षिताभ्यां क्रमात्राभ्यां दीयमानं सत् यतीनामकल्प्य उद्गाहादि दोषात् । ससक्तिमद्दृष्ट्वैर्द-
व्यादिभिर्लेपकृन्मध्वादिभिश्च हस्मात्राभ्यां भक्षिताभ्यां देयं यदेतैर्दायमानं भक्षितं तदकल्प्यमेकेन्द्रियादिवच-
दोषात् । मात्रादिलभमभिक्षाकीटिकापतज्जादिसत्त्ववचदोषाच्चेति । गर्हितेऽगर्हिते च भक्षिते आयामम् ।

१६-७ निक्षिप्तश्चतुर्भङ्ग-सचित्तं पृथिव्यादि सचित्ते पृथिव्यादौ निक्षिप्तं न्यस्तम् १ सचित्तं अचित्ते २.
अचित्तं सचित्ते ३ अचित्तं अचित्ते ४ निक्षिप्तम् । अत्र प्रथमद्वितीयभङ्गयोर्ग्रहणप्रायोग्यद्व्याभावात् प्रायश्चित्त-
चिन्ता । चरमस्तु शुद्ध एव । अतस्तृतीयप्रायश्चित्तं निरूपयति-एत्येत्यादिना-पृथ्वीकायो मृत्तिकालवणोषतृवरिका
वर्णिकादिरूपः । अप्कायो जलावश्यायहिमकरकादि । तेजस्कायो मुर्मुराज्जारादि । वायुपुंजावातादिरूपो इति स्थब्धः ।
प्रत्येकवनस्पतिकायो धान्यबीहिकाहरिताम्रादिलरूपः । अनन्तं साधारणं सूरणगजरादिकन्दरूपः । त्रसाः
कीटिकामत्कोटकन्धादिरूपाः । एते च सर्वेऽपि पृथिव्यादयः सचित्ता मिश्राश्चत्रा प्राद्याः । ततः पृथिव्यादिषु
त्रसांतेषु निक्षिप्तं देयं वस्तु यदचेतनम् । अनन्तरमव्यवधानम् । परम्परं स्थगनिकादिना संव्यवधानम् । सान्तरं
पृथिव्युपरि स्थगनिकादौ कृत्वा देयं मुष्कम् ।

१६-१२ अणन्तवणस्सह त्ति-उभयादिरूपो । वीयनिक्खित इति प्रत्येकबीजेषु अणन्तकायबीजेषु च
अनन्तरपरम्परनिक्खिते देये नि० ।

१६-१३. पिहिए चउभंगोत्ति-यथा-सचित्तं सचित्तेण १. सचित्तं अचित्तेण २ अचित्तं [सचित्तेण ३.
अचित्तं] अचित्तेण ४ पिहियं । अत्राप्यनन्तरपिहितपरम्परपिहितता वाच्या । तथा चतुर्भङ्ग-अत्रापि गुरुलङ्घ-
पदाभ्यां चतुर्भङ्गः स्यात्, यथा-गुरुकं गुरुकेण, लघुकं लघुकेन, लघुकं गुरुकेण, लघुकं लघुकेन पिहितम् । गुरुकं
भारिकं महदेषभाजनम् । गुरुणा भारिकेण प्रहेडकादिना पिहितम्, गुरुकं लघुकेनाल्पभारेण छगनकादिना;
लघुकं देयभाजनं गुरुकेण प्रहेडकादिना; लघुकं लघुकेन छगनकादिना पिहितं ।

१६—१३. सचिसेण पुढवीत्यादिना तृतीयमङ्गस्य अचित्तं सचित्तेण पिहितमित्यस्य व्याख्या कृता । षण्डकादिकं सचित्तमुदावष्टममनन्तरपिहितम् । तउआमृशिका गमेच्छजिका । अवष्टम् षण्डकादिपरम्परपिहितम् । एवमप्यादिशेषैरपि भावना कार्या । अस्सञ्चिरचित्तपिण्डविशुद्धिबुद्धौ दर्शितत्वात् ।

१६—१४. संहृतम्—येन मात्रकेण दात्री दास्यति साधोरशनादिकं—तत्र पृथिव्यादिकं तुषादिकं वा यत्स्यात्तदन्तत्र सचित्ते अचित्ते वा क्षिप्त्वा तेन रिच्छीकृतेन यदि साधोर्ददाति तत्संहृतमशनाद्युच्यते । अत्र मङ्गचतुष्टयं—सचित्ते सचित्तं—सचित्ते पृथिव्यादौ, सचित्तं पृथिव्यादि संहृतम् १. अचित्तं तुषादि संहृतं २. अचित्ते सचित्तं ३. अचित्ते अचित्तं ४. संहृतं । अत्राप्यनन्तरपरम्परता बाध्या । परित्तवनस्पति पत्रशाकादि । पृथिव्यादिषु व्रसान्तेषु सचित्तस्थानेषु संहरणे साध्यर्थं कृते मात्रकान्तेन गृहीतेऽशनादौ आ० । एकस्मादन्यत्र संहृत्य भूयोऽपि ततोऽपि अन्योग्यं संहृत्य तेन दत्तं परम्परसंहरणम् ।

१६—२२. वीथस्ताहरिणं तिळदिगोचरे ।

१६—२३. दायग(यारो)त्ति—मत्तो मदिरापानोत्पमदविकलः । उन्मत्तो महासङ्क्रामादिप्रयाङ्गभातो महगृहीतश्च ।

१६—२७. पमइमाणी पृथिव्यापीन् । सेसेसु त्ति मग्नेषु ।

१६—२९. ओयसन्तीण—इत्येण इव्यान्तरं गृह्णन्त्या ।

१६—३०. परं च उद्दिस्स त्ति—परकीयमिदमित्युक्त्वा ददाति । यद्वा यत्र दात्री परेण निर्भर्त्यते ।

१६—३१. उम्मीसं त्ति—मिश्रणस्योभयाश्रितत्वात्, उत्प्राबल्येन मिश्रितं दाडिमगुलिकादिना, पुष्पादिना वा सह यन्मिलितं तदुन्मिश्रं मण्यते । ते द्वे अपि वस्तुनी यत्रोन्मिष्य ददाति साधवे तदशनादिउन्मिश्रम् । तत्र परित्तवनस्पतिपत्रपुष्पाकादिना सचित्तेन उन्मिश्रे आ० ।

१६—३१. अपरिणतं अप्रासूकीभूतादि । तच्च इव्यभावाभावेदात् द्विधा । पुनर्भावापरिणतं दातृगृहीतयोगात् द्वि-
धा वा । तत्र परिणतइत्ये सचेतने दायकेन साधोर्दायमाने इव्यापरिणतम्, दातृविषयभावापरिणतं तु द्वयोर्भा-
वोद्दिष्टास्मिन्मैध्यात् यत्राशने साधारणे एकेन वीथ्यमाने द्वितीयस्य यत्र भावो अपरिणतो अभवन्नसीरुस्तद्दा-
तृभावापरिणतम् ।

१७—१. इव्यभावापदाभ्यां चतुर्भङ्गोऽत्र अनिसृष्टभावापरिणतयोश्चासमक्षकृतो विशेषः । गृहितृविषयभावा-
परिणतं तु यत्र द्वयोः साध्वोर्भिक्षार्थं गतयोरेकस्य मनसि तदशुद्धं परिणतम्, अन्यस्य तदेव शुद्धं मनसि परिणतम्;
तदपि भावापरिणतम् ।

१७—२. [संसत्त]—संसकेन दध्यादिना करमात्रकखरण्टकेनाशनादिग्रहणे लिप्तदोषा ।

१७—३. पृथिव्यादिषु वीथ्यमाने छर्दिते परिशादितम् ।

१७—५. संयोजणा-वाहिं मायणे त्ति । रसहेतुकद्रव्यं मिश्राटने शाल्यादिकूर् क्षीरं वा प्राप्तवान् । तानि
बहिरेव पृथक् भाजनेषु गृह्णातीति । वसतेर्बहिर्द्रव्यसंयोजनायां चेतसा क्रियमाणायां बाह्या इव्यसंयोजना ।
वसतावागतेन रसहेतोर्द्रव्यसंयोजना अभ्यन्तरा । संयोजना त्रिधा—पात्रकविषया, कवलविषया, मुखविषया च ।
यथेन सह गुण्यते तत्तेन सह भक्षयतीति भावः इत्यन्तर्वेदनाश्रया । 'वत्तीसकवलमाणं रागदोसाहिं धूमङ्गालं ।
वैयावचाहया कारणमवहिंसि अह्यारो ॥' कारणं वेदनावैयावृत्त्यादिषोः^(१)ऽनिर्वहति । भोजनाभावे आ० ।

१७—९. सूत्रगाथा ३५-३६. एतद्याख्या-कर्मौद्देशिकचरित्रमित्रके । पाषण्डि भ्रमणनिर्ग्रन्थाख्ये पाषण्डिकर्मादिके
कम्मे । आषाकम्मे । पाषण्डिमित्रे स्वसाधुमित्रे च । बाधरप्राप्तिका विवाहुस्तक्षण-ओसक्षणरूपा । सप्रत्यपावपरमाभा-
भ्याहृतम् । यत्रात्मविराचना । लोमपिण्डः । अहंरं अजंतं त्ति—तिरोऽन्तर्धाने, न तिरमतिरं अन्तर्धानं विना
निरन्तरमित्यर्थः । अयं आचार्यः—अणन्तकाये पूयलियाई निक्खितं साहरियं वीसियं वा । अणन्तकायेण वा पिदियं ।
आविग्रहणादनन्तापरिमितेऽनन्तछर्दिते च क्षमणम् । अनन्तकायाव्यवहितनिक्षिप्तपिहितसंहृतोन्मिश्राऽपरिणतछर्दि-
तेषु क्षमणम् । रसहेतुसंयोजना रागान्वितभोजने च, वर्तमानमविष्यभिमिते च क्षमणम् ॥ आर्वांसिकाख्यकर्मौद्देशिका-
वनेदः । मिश्रप्रथमनेदः । वात्रीत्वम् । इतीत्वम् । अतीतनिमित्तम् । आवीचनापिण्डः । वनीपकत्वम् । बाधरपिण्डः—

करणम् । कोधमानपिण्डो । सम्बन्धिसंस्तवकरणम् । विद्यामन्त्रयोगचूर्णपिण्डा । प्रकाशकरणं द्विविधम् । द्रव्यकीतम् ; आत्मभाषकीतम् । लौकिकप्रामित्यपरावर्तने । नि प्रत्यपायपरप्रामाभ्याहृतम् । पिहितोद्भिन्नकपाटोद्भिन्ने । उत्कृष्टमाला-पहतम् । सर्वमाच्छेद्यम् । सर्वमनिच्छद्यम् । पुर दम्यं । पक्षात्कर्म । गर्हिते द्रव्यप्रक्षितम् । प्रत्येकाव्यवहितनिक्षिप्तपिहित-संहतोन्मिधाऽपरिणतस्र्छितानि । प्रमाणोल्लङ्घनम् । सधूममकारणभोजने चेति । अत्रेदं (अथे० b) सूत्रपदम्—**कारणविषयिण्ये** स्ति—कारणविषयजो नाम अकारणे भुङ्क्ते, कारणे न समुद्दिष्ट । एतेषु आचारं णीयते ।

१७-13. अज्ज्ञोय [गाथा ३९] अथवपूरकान्यभेदद्वयम् । कहे त्ति कृतौद्देशिकभेदचतुष्टयम् । भक्त-पानपूतिकम् । मायापिण्ड । अनन्तकायव्यवहितनिक्षिप्तपिहितादीनि । मिश्रानन्तकायव्यवहितनिक्षिप्तानि चैत्येषु एकभक्तम् । तथा ओघौद्देशिकमुद्दिष्टभेदचतुष्टयम् । उपकरणपूतिकम् । चिरस्थापितं प्रकटकरणम् । लोकोत्तर]-परावर्तिकम् । लोकोत्तरअप्रामित्ये च । मयमाह परभावकीतम् । नि प्रत्यपायसंप्रत्यपायस्वप्रामाभ्याहृतम् । दर्शो-द्भिन्नम् । जघन्यमालापहतम् । **उग्ररे पदमे** स्ति—यावदर्थिकाव्यपूरकं सूक्ष्मचिन्तागुणसंस्तवकरणम् । **तिगमक्खिय** स्ति—मिश्रकर्मण लवणसेटिकादिना च पृथिवीप्रक्षितम् । आउ उदल । उकुट्टोद्दे परितो—एयं तिगमक्खियं । दायगो वहए स्ति—किंविहायकदुष्टम् । यत उक्तम्—

बाळे मूढे मत्ते उम्मत्ते वेवि ए जरि ए य । एए विसेसवज्जा एएसि दायगो वहयं ॥

१७-15. पत्तेय [गाथा ४२] पत्तेयवणस्सइकाए सच्चित्परंपरद्विवि । तेण चैव पिहीए साहुरिए मीसे परंपरनिक्खित्ते अणतरनिक्खित्ते—प्रत्येकपरंपरनिक्षिप्तादीनि मिश्रानन्तरनिक्षिप्तसंहतारीनि च । सर्वेषु पुरिमाधेम् । **संकाय** स्ति—ज दोसं आसकइ तस्सेव दोसस्स ज पायच्छित्तं त आवज्जइ ।

१७-16. इत्तरठविण [गाथा ४३] करमात्रम्य इत्तरस्थापितम् । सूक्ष्मप्राभृतिका सन्निरधसरजस्कप्रक्षितम् । पृथ्वीअपवनरूपतिप्रक्षितम् । पृथिव्यादिषु मिश्रेषु परंपरनिक्षिप्ते नि० । वनरूपतिमिश्रे परंपरनिक्षिप्ते नि० । प्रत्येकसीजध्वनन्तकायबीजेषु वानन्तरपरंपरनिक्षिप्ते । एवमेतेषु स्थापितेऽपि देये नि० । **अविगई**—निर्विकृतिकम् । **ठवियगाईसु** स्ति—आदिप्रहणात्मिश्रपरंपरपिहिते नि० । एवं संहतेऽपि । परित्तवणस्सइओमीसे नि० । बीउम्मीसे नि० ।

१७-19 अतिप्पमाणे व स्ति—तेध्वेवानृत्यमानस्तदेवातिमात्रं पुष्टतया कुर्वन् ।

१७-20. संघरिसेण—होइया ।

१७-21. जमल्लिओ—जमलतया स्थित ।

१७-22 वट्ठा गोलया । **समास** स्ति समस्या ।

१७-24. अरहहादिसक्क आजीवे स्तेऽपि क्रियमाणे खमणं ।

[गाथा ४६] अन्यकोप्यते—जिणकप्पिया येरकप्पिया य दुविहा झाहुणो । ओहीय—ओवगगीय—मेया पुहा उवही । तस्थ—

ओहेण जस्स गहण भोगो पुण कारणा स ओहोही (ओघोपधि) । जस्स य दुगं पि नियमा कारणो सो उवगगहिओ ॥

—जिणकप्पिया उपध्यपेक्षया । **अट्ठविधोपधयः—**

विय त्ति चउक्क पणग नव दस एकारसेव बारसगं । एए अट्ठ विअप्पा उवहिंमि उ होंति जिणकप्पे ॥

रयहरण मुहपोत्ती दुविहो कप्पेक्खुत तिबिहो उ । रयहरणं मुहपोत्ती दुक्कप्प एसो चउद्धा ओ ॥

सिन्नेव य पच्छागा रयहरणं चैव होइ मुहपोत्ती । पाणिपडिग्गहियाणं एसो उवहीओ पचविहो ॥

पत्तगधारीण पुण तवाइमेया इवंति नायव्वा । पुव्वुत्तोवहिजोणा जिणाण जा बारखुक्कोसो ॥

पत्तं पत्ताधो पायट्ठवणं च पायकेसरिया । पडलाइ रयसाणं च गोच्छओ पायनिजोयो ॥

सिन्नेव य पच्छागा रयहरणं चैव होइ मुहपोत्ती । एसो उ दुवाल्लसविहो उवही जिणकप्पियाणं तु ॥

एए चैव दुवाल्लस मत्तय अइरेगचोलपथो य । एसो उ चउइसविहो उवही पुण येरकप्पंमि ॥

उक्कोसो अट्ठविहो सज्जिमओ होइ तेरसविहो य । अहणो चउव्विहो विय अब्बाणं एस तिबिडुवही ॥

कप्पत्तिय पडिग्गहणो जट्ठित्तर बाहिया नियंसमिवा । संवादी चंचकरणी उक्कोसो एस अट्ठविहो ॥

७ जी० क० सु०

मध्यमस्त्रयोदशविधः—

पताबधो पडला रयहरणं मतकमह रयताणं । उगहपट्टोरुचलणिया ओक्कच्छि कंचु वेकच्छी ॥

गोच्छगपत्तद्वण मुहणतगकेसरि जहणो । जघन्योपग्रहिकः स्थविराणां एसो ।

तत्थ पीढगं ति काष्ठच्छगणमय पीठ निसेज्जं पाउछण । दंडगा-पमज्जणी दडापुछणी । घट्टगा पात्रघर्षणोपला । वर्षावृष्टिमु त्राणाय रक्षणाय । बाल ति कम्बल । सूत्रमयम् । सूई—ताल्पत्रसूच्यादिष्वम्प क. । कुडसीसग पलासपत्रमय खुम्पकम् । पत्रकं वक्षमयम् । सेसतिग बालसौत्रिकादन्यत् । वासस्ताणे चि—वर्षाकालोपयोगिसस्तारो अमुसिरो काष्ठफलकादि । झुसिरस्तृणादिमय । डंडेत्यादि—तत्थ

लट्टी आयपमाणा, विलट्टी चउरंगुलेण परिहीणा । दण्डो बाहुपमाणा, विदण्डओ कक्खमेतो उ ॥

सिरसो उवरि चउरङ्कुलहीहा नालिया । अवलेहणी बटादिकाष्टमयी पादलेहणी—'बडउंबरे पिलक्ख तस्स अलामंमि चिंविणीया ।' चर्मत्रिकम् । अत्थुर चि भूमावास्तीर्यते अम्यादिभये प्रलबादिविकरणाय च । पाउर चि षट्[पदि]कादिभये यत् प्रावियते । तलिगा उपानह । यद्वा कृत्ति तलिगा बग्गा (वग्गा b) यद्वा विहारे उपकर-णस्य शरीरेण सह बन्धनार्थं पट । पल्हत्थी योगपट । मध्यम औपग्रहिक । धारगो चि—ससागारिके उद-गनिमित्तं, नित्यं जनमप्य एव तासा वासात् । उत्कृष्टौपग्रहिकस्तूच्यते—

जक्खा० गाहा [१८-५.]—सधारको द्विविध —एकाग्रस्तिनिसकाष्टपट्टरूप, तदितर कम्बिकादि-मय । उत्सर्गपदपेक्षया द्वितीयपदमपवादसूत्रोत्कृष्टौपग्रहिक कथ्यते । पुस्तपक्षक—'गडी, कच्छवी, मुट्टी, सपु-डफलए तहा छिवाडीय ति'—एतस्त्रयमग्रे कथयिष्यते । **फलगं ति** पट्टिका, समवसरणफलकं वा । कमडग निजोदरमान तत् प्रतिपद्यतिनीनाम्, अन्यथा एकभाजनभोजने गुरुकवलोत्पादने एकया अन्यस्या अप्रीतिसंभवः स्यात् ।

१८-१. ओमाहणंतयं—तौ सदृशम् । पट्टमद्वन्द्वनम् ।

१८-११. साहूणं ओहिओ चि—मुहपोलीयपायकेसरियाओ चउरो ते चेव चि । पडिग्गहो प्रच्छा-दनत्रयम् । **अभेय चि**—अभिभूतः नियसणी १, बाहिनि० २, सघाडी ३, खंधकरणी ४, पताबधो, पडला, रयसाणं, रयहरण च ४, जघन्यमध्यमोत्कृष्टभेदत प्रागुक्तत्रिविधोपधर्मप्याजघन्यविच्युतलब्धत्वे नि० । मध्यमस्य विच्युतलब्धत्वे पु० । उत्कृष्टस्य विच्युतलब्धत्वे ए० । जघन्याप्रत्युपेक्षितत्वे नि० । एवं मध्यमाप्रत्यु० पु० । उत्कृष्टाप्रत्यु० ए० । **न पडिलेहिओ चि**—निवेदयितुं गुरुभ्यो विस्मृतत्वे जघन्यस्य नि० । मज्झमे पु० । उत्कृष्टस्य ए० । प्रकारत्रयेण सर्वस्योपधे संपन्नत्वे आ० ।

१८-२१. हारियं [गाहा ४७]—हारितत्वे जघन्यस्य ए० । मध्यमस्य हारितत्वे आ० । उत्कृष्टस्य हारितत्वे खमणम् । जघन्यधौतत्वे ए० । मध्यधौतत्वे आ० । उत्कृष्टस्य धौतत्वे उ० । उपधेर्जघन्यादिभेदस्योद्गमं कर्तुं न निवेदयते तत्रापि ए० । आ० । च० । आचार्यैरदत्तं परिसुत्रे । त्रिविधसुपधि आचार्यानुज्ञा विनाप्यन्यस्मै वदाति । ए० । आ० । च० । **सधंमि छट्ठं तु चि**—जघन्यादिभेदतन्निविधस्य हारणे.. ..त्र द्वेऽपि काळे बज्रप्रक्षालनादौ षष्ठं स्यात् ।

१८-३०. मुहणंतयं [गाहा ४८] एवं तावेत्यादि । तिबिहोवहिणे विभु(ब)येत्यादि [गाहा ४६] रजोहरणमुखवस्त्रिका विहाय अन्योपधौ द्रष्टव्यम् । अन्नप्रति अन्नया उक्त (१) । तत्र मुहपोत्तियाए पडियाए लद्धाए य निव्वियं । एवं रयहरणे वि । यदि पुनर्द्वितीयमपि पतितमथ च न लब्धं तत्राह—**अह पुणेत्यादि ।** नवरं नासियं परचक्रादिसम्प्रातेन । हारियं आलस्यादिना प्रमादेन ।

१८-३१. कालं [गाहा ४९]

पारिट्ठावणियं अधिहीए चि—३३. स्थन्दिलायशुदथा ।

१८-३४. विकालवेलाया पानकाहारस्याप्रत्याख्यानत्वे भोजनोक्तसुसर्गतवतुर्विधाहारस्यापि प्रत्याख्यानत्वं युक्तम् । तद्वकरणे—अत एव साधवन्निविधाहारं स्वाध्यायकरणसमये तृतीयपौरुष्या समये प्रत्याख्यानन्ति । विकालवेलायां च पानकाहारमिति ।

१९-१. एयं सियं [गाहा ५१] द्वादशविधतपो यथा—

अमघनमनूवरिता, वृतेः संक्षेपेण रसत्यागः । कायक्लेशः संलीनतेति बाह्यं तपः प्रोक्तम् ॥

प्रायश्चित्त्याने वैयाहृत्यविनयावधोत्सर्ग । स्वाध्याय इति सप्त षट्प्रकारमाभ्यन्तरं भवति ॥

मासाई सप्त ता पठमा बिहृतइयसत्तराइदिना । अह राइ एगराई, भिक्खू पडिमाण बारसंग ॥

इह प्रतिमादिविषयेऽश्रद्धाने विपरीतप्ररूपणाया वा प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् । एतेन तपोतिचारप्रायश्चित्तसूचा इत्यादिभिर्द्वेषु च वीर्यातिचारप्रायश्चित्तसूचनं ज्ञेयम् । पाक्षिके पुरुषादिविभागतो ज्ञातव्यम् । पुरुषा क्षुल्लक स्थविर, मिश्र उपस्थाय आचार्यभेदतः पञ्चपास्तान् प्रति शूर्णिकृता दक्षितमेव ।

१९-१०. फिहिए० [गाहा ५२] निद्राप्रमादवशतो गुरुभिः सह प्रतिक्रमणे फिहिए० ति न सिद्धिः । सयं वा उस्सारेइ गुरुणा अपारिते कायोत्सर्गं स्वयमात्मैव पारयति । अपूर्णे वा चिन्तनीयतयान्तराले पारयति ।

१९-१५. अकए० [गाहा ५३] एवं चंदणाइएसुं पिं त्ति—एकद्वित्रिसर्वा अदानतो वन्दनेषु यथाक्रमं नि० । पु० । ए० । सर्वाकरणे आयाय । राओ वोसिरइ ति निषिसन्नोत्सर्गं कुरुते ।

१९-१७ कोहे० [गाहा ५४] सगि त्ति—सकृत, एकदा । तन्नगाइ त्ति तर्नको वत्सक, आदि-शब्दात् मयूरादिप्रह ।

१९-२२ अज्जुसिर० [गाहा ५५] इ प्रत्युपेक्षितं चक्षुषा सम्यगनवलोकनम् । अप्रत्युपेक्षितं सर्वथा चक्षुषाऽनिरीक्षितम् । कोयवि—रुतपूरित पट पुरओद्धीति यदुच्यते । पावारणे वृद्धकम्बल परियच्छिर्वा । पूरी—पटवती हस्त्यास्तरणम् । दडगालिबौतपोति । डुमर सूत्री पटी, दोयडी यावत् । विराली नवओ जीणोति भणइ । गडोवहाणी गल्लममूरिका । पुल्लकपचके गडी पुल्लकस्वरूपम्—

वाहल्लपुहत्तेहिं गडीपोत्थो उ तुल्लगो वीहो । १ ।

कच्छवि अते तणुओ, मज्जे पिहुलो मुण्यव्वो । २ ।

चउरगुलदीहो वा, वट्ठाणी मुट्ठिपुत्थगो भव्वा ।

चउरगुलवीहो चिय, चउरंओ होइ विन्नेओ । ३ ।

तणुपत्तियव्वो होइ छिवाडी य पोत्थगा नाम ।

वीहो वाहुस्सो (लो) वा जो पिहुलो होइ अप्पवाहुल्लो ।

त मुणियसमयसारा छिवाडि पोत्थी भणतीह । ४ ।

सपुडगो दुग्माई फल्ला । ५ ।

अपरमपि—चर्मपद्मकं यथा—तलिगा खल्लुग उव्वमे (वखे) कोसग कत्ती य वीयंतु ।

तलिगा—उपानत, वस्त्र—वस्त्र, कोसगो—लेहोधारं चर्म, कृत्ति प्रलम्बकरणाय ।

१९-३२. ठवण० [गाहा ५६] सन्नी—अविरत धाद । वीर्याचारातिचारो निजवीर्यगृहनम् ।

१९-३५. सुयववहाराइसु अन्नह त्ति—मायानिष्पन्न तदेव वीर्यते इति विशेष । आसणद्वय देयमिति भाव । अन्नमायाओ त्ति—“लहवित्ती महाभोगो, एम साहू जिइदिओ । रसचाग करेइ त्ति, अतपवेहिं वाढए ॥” इत्यात्मनि व्यापयति ।

२०-३. इप्पेण० [गाहा ५७] बल्लग—उल्लगनम् । खडयप्पयाणं धावणम् । खड्गवरंडाईण फडणम् । मल्लवद्वाङ्गास्फोटनं च दर्प । त कुर्वतो कदाचित्पञ्चेन्द्रियस्य [व्य]परोषणं—विधात कृत स्यात् ।

२०-४. अन्नदानं—मेहन तस्य परिमर्दनेन शुक्रपुद्गलनिर्घातनं—निष्काशन इत्येतत्सङ्क्षिप्तमोच्यते । आदि-पह्णाणिहस्य जेहादि[ना] प्रक्षणादि करोति । दीर्घाध्वनि यत्सेवनम् ।

आधाकर्म, अध्वानकल्पादिक वा शुष्ककदलीफलादिधरणत । दीर्घग्लानेन वा सता यदाधाकर्मरसादि-कारणतः । सजिधित्सेवनं वाचरितम् । तत्रैतेषु पञ्चकल्याणकमिति वक्ष्यमाणगाथान्तोक्तं ज्ञेयं योज्यम् ।

२०-७. पुरिमत्ता०—मिक्षापानं तत्काले न प्रतिषेधयति । चरिमभागोनायां पौरुषां प्रथमायां पादौनप्रहरे इत्यर्थः । यद्वा चरिमपौरुष्यामुपोषितः कश्चित् । ततोऽसौ तस्या पानं न पडिलेहेइ । तत्र कल्याणक प्रायश्चित्तं ज्ञेयम् । चातुर्भासे सावत्सरिके च शुद्धौ पञ्चकल्याणकं ज्ञेयम् । यस्मात्सूक्ष्मातिचारान् कृतान् न जानाति न च स्मरति । कथमित्याह—अहा पाउसे इत्यादि ।

२०-12. छेयात् [गाहा ५९] किं वा छिज्जह सि—ओ ओ बजा निरीक्षत निरीक्षत । छिज्जते न छिज्जते चेति भवति अभ्रद्धानपरः । मिउणो सि—घटोर्निरभिमानस्य । अभिमानाभाव दर्शयति—ओ इत्यादिना । छेदाऽभ्रद्धानपरस्य घटोः, पर्यायगर्हितस्य च इत्येतेषाम् ।

२०-18. हुणुण्ठा—उल्लण्ठा सिक्का । इह शिष्या अनेकविधा भवन्ति—परिणामगा, अपरिणामगा, अहपरिणामगा । तस्य उत्सर्गगे उत्सर्गग, अववाए अववाय, जहा भणियं सहृता आयरंता य परिणामगा भणन्ति । अपरिणामगा पुण जे उत्सर्गमेव सहृति आयरंति य, अववायं पुण न सहृति नायरंति य । अहपरिणामगा जे अववायमेवायरंति, तस्मि चैव सञ्चति न उत्सर्गगे । अतो अपरिणामकानां उत्सर्गदृष्टीना सा निन्दो भविष्यति । वशब्दसूचित-कुलगणसङ्काषिपानामपि छेयापमाना जीतेन तप एव दीयते न छेदादयः ।

२०-19. जं जं [गाहा ६०] अत्थपय सि—अर्थः सूत्रव्याख्यानं भाष्यवूर्णनिर्युक्त्यादिकम् । आज्ञाभङ्गादिदोषत प्रायश्चित्तापत्तिं सविस्तरा तपस उक्ता ।

२१-5. दंष्ट्रं खिंसं [गाहा ६४]

आहाराई दंष्ट्रं खेत्तं लुक्काइ काल गिम्हाई । हट्टाई भाव तो पुरिसं गोयाइ जाणित्ता ॥

आउट्ठि—पमाय—दप्प—कप्परूवा चउम्बिहा पडिसेवणा नायक्का । साहारणेपु द्रव्यादिपु साधारण भणिय समं देखा ।

२१-13. लुक्खं [गाहा ६६] वायं ति—वातसम् । अनूपक्षेयं सजलक्षेत्रम् । एवं कालेवि ति विष्टे सि—वर्षाहेमन्तप्रीत्यरूप काल सामान्येन क्षिप्ररूपश्च भवति । तत्र क्षिप्र—शीत, रूक्ष—उष्ण । अयं क्षिप्रोऽन्युत्कृष्टमध्यमजघन्यमेदाद्रिषा; रूक्षोऽपि च त्रिषा । तत्र उत्कृष्टक्षिप्रोऽतिशीत, मध्यमक्षिप्रो नातिशीत, जघन्यशीत स्तोकशीत । जघन्यरूक्ष किंचिदुष्ण, [मध्यमरूक्षो नात्युष्ण,] उत्कृष्टरूक्षोऽन्युष्ण । एवं च—

गिम्हासु चउत्थ देखा छट्ट च हिमागमे । वासासु अट्टमं देखा तवो एस जहणओ ॥

गिम्हासु छट्ट देखा अट्टम च हिमागमे । वासासु दसम देखा एस मज्झिमओ तवो ॥

गिम्हासु अट्टम देखा दसम च हिमागमे । वासासु दुवालसम एम उक्कोसओ तवो ॥

एस नवविहो ववहारो ।

२१-21. सो य इमो सि सुयववहारो । आपत्तिं प्रायश्चित्तयोग्यता विषया । तपसा द्वादशादिना, कालेन वर्षादिना । अहागुरू—गुरुतम इत्यर्थः । अहालहु—लघुतमम् ।

२१-28. अहाणुपुष्पी—इत्यस्य व्याख्येयम्—सुसाणुसारेणेति ।

२१-29. चउमासगहणेण लहु चउमासो वि दट्टवो । 30. लम्मासो—छम्मासग्रहणात् लघुषण्मासोऽपि हेयः । प्रतिपत्तिः आपत्तिः । 31 तीसा य सि—स्थूलतया उक्तम्, अन्यथा सार्धसप्तविंशतिर्वैकमुत्तिता ।

33 प्रागुद्दिष्टानि गुरुकादीनि व्याचष्टे गुरुकं चेल्लादिना ।

२२-2 एतदशकं मिथ्यादुष्कृतेन शुद्ध्यति । अत एवोक्तम्—सुखोव सि ।

२२-4. सामान्य एव श्रुतव्यवहार उक्तो विस्तरेणाधुना प्राह—तिगनवेलादिना ।

२२-9. गुरुपक्खो उक्कोसो सि—यथा गुरुपदादिवाच्यं गुरु [] गुरुतो गुरुतमम् । एव(स)लहुनो वि—उत्कृष्टादिभेदत्रयम्—उक्कोस-उक्कोसे, उक्कोस-मज्झिमो, उक्कोस-जहणो [ति] उत्कृष्टे भेदत्रयम् । मध्यमेऽपि भेद-त्रयम्—उक्कोसो, मज्झिम जहणो ति । जहणुक्कोसे, जहण मज्झ, जहण जहण इति जघन्ये भेदत्रयम् ।

२२-25. एमेवुक्कोसाइ सि—लघुतरमध्यमपक्षविंशतौ नवविधआपत्तिदानपक्षमगृहनिवेशितायां अट्टम-छट्ट-चउत्थ-उक्कोसा देयं तिह भिन्न । मध्यमे उत्कृष्टम्, मध्यममध्यमम्, मध्यमजघन्यमिति योज्यम् । तृतीयं नवकलहुस सत्कसप्तमगृहनिवेशितपक्षदशा गोचरपक्षां अट्टम-छट्ट-चउत्थ-योज्यम् । लहुसतरमध्यमपक्षके अष्टमगृह-निवेशिते । २ । आ० । यथा लघुसजघन्यपक्षकसत्के नवगृहे । उ० १, आ० १, ए० । खमणायामेकासणे सि 33 गाथोक्तं योज्यम् । सप्तविंशतिभेदेषु वर्षासु दानमुक्तम् ।

२३-1. अणुना शीतकालाधितं दानमाह—सिसिर इत्यादिना । दसमं उववासचतुष्टयम् । आदौ भूत्वा ।

२३-२ अष्टोक्तंतीयं तद् चेव त्ति—तत्रार्थस्यासमप्रविभागरूपस्य एकदेशस्य वा एकादिपदात्मकस्य-अप-
कमणमवस्थानम् । शेषस्य बुद्ध्यादिपदसङ्घातरूपस्यैकदेशस्योर्ध्वं गमनं यस्या रचनायां सा समयपरिभाषया र्थापका-
न्तिरुच्यते । यथा सितिरै जघन्यत षष्ठम्, मध्यमतोऽष्टमम्, उत्कृष्टतो दशमम् । २ । ३ । ४ । एषा मध्यादेक-
देशः षष्ठलक्षणोऽपक्रामति भवतिष्ठते । अष्टम-दशमे ऊर्ध्वं वर्षासु गच्छत । तृतीयं तु अमेतन[द्वाद]वं
मील्यते । ततश्च जघन्यतोऽष्टमम्, मध्यमस्तु दशमम्, उत्कृष्टस्तु द्वादश तपो वर्षासु कुर्वन्ति ।

२३-३. अट्टममार गिम्हे इत्यादि—अष्टम उपवासत्रयमादौ धृत्वा निष्वीय पर्यन्ते यथा-लघुस पञ्चकस्तके
नवमग्रहे । सयासय त्ति—खकीया. सदा ज्ञेया आपत्तय । असहोरेकैकहासस्तावत्कार्यं यावत् स्थितमेकैकम् ।
उ० । आ० । ए० । नि० ।

२३-४. परदृष्टानं देज्ज त्ति—आधार्कमांथासेवाप्राप्तम् । इह नवविधभुतव्यवहारे वर्षा-शिशिर-ग्रीष्मरूप-
कालतया समविंशतिभेदेषु आपत्तिदानं दर्शितम् । अर्थापकान्तिरपि तथा वाच्या ।

२३-१४ कालं वा सहज्ज त्ति—प्रतीक्षेत ।

२३-१६ अणहीयनिसीहो अग्गीयरथो । इतरो गीतार्थं ।

२३-२१. धिह् इति श्वेततोऽवष्टम् । सहननं वज्रपंभनाराचादि । धीइए सघयणेण य संपन्नो पन्नो, न
धिइए न सघयणेण य अन्य, मध्यवर्ति द्वयम्—धृत्वा न सहननेन, नहसो(न धृत्वा)सहननेन सम्पन्न इति
द्वयमतो वाच्यम् ।

२३-२५ विकल्पपञ्चकमपि व्याचष्टे आयतरगो इत्यादिना—जो ज तवोकम्मं आहवेइ तन्निस्सरइ स
आयतरग । दहोऽपि वैयावृत्ये तप एव करोति न वैयावृत्यम्-इत्यायतरग । परतरस्तपस्यपि शक्तः परं न करोति,
किन्तु वैयावृत्यमेव विधत्ते । पञ्चमभङ्गव्याख्यामाह—अभतरतरग(२७)इत्यादिना ।

२३-३०. कल्पस्थितादय सर्वेऽष्टौ ८ । कल्पोऽवस्थितसमाचार । तत्र स्थितास्तत्परिपालनोद्यता ।

२३-३३ कयरे ते दशभेदा—इमे वक्खमाणा—(१) अवियमानं चेल वज्ज यस्यासावचेलकस्तद्भाव
आचेलक्यम् । सचेलत्वेऽप्यचेलव्यपदेशः । दृश्यते च विवक्षितवज्जभावे सचेलत्वेऽप्यचेलव्यवहारः । यदाह—

‘जल(ह)जलमवगाहंतो बहुचेलो वि सिरिवेटियकडिलो । अन्नह नरो अचेलो तद् मुणओ संतचेलोवि ॥

तद् योबल्लुभकुच्छियचेलेहि वि भन्नए अचेलो त्ति । जह तर सालिय लहुं देयो त्ति नग्गि यामो त्ति ॥’

(२) उद्देसेन साधुसकल्पेन निर्गुणमौद्देशिक आधार्कमे । (३-४) सप्यया वसत्या तरति संसारसागरमिति
श्रव्यातर । स च राजा नृपपञ्चकवर्त्यादिस्तयो पिण्ड समुदानमिति श्रव्यातरराजपिण्ड । (५) कृतिकर्म वन्दनकम् ।
(६) तथा व्रतानि महाव्रतानि । (७) ज्येष्ठो रत्नाधिकः । (८) प्रतिक्रमणं भावश्यककरणम् । (९) मास मास-
कल्प । (१०) परि-सर्वथा वसनमेकत्रनिवास स निरुक्तविधिना पर्युषणम् । इति दशविध कल्पो भेदः । तस्मि
ठिया पक्कपट्टिया—दशविधकल्पे स्थिता इत्यर्थः । अत्र च प्रथमचरमजिनसाधवो दशस्वपि स्थिता एव । द्वाविंश-
तिमध्यमजिनसाधवो विदेहजाश्च दशकमध्यात् श्रव्यातरपिण्डचातुर्यामपुरुषज्येष्ठवन्दनकरणाख्यचतुर्षु स्थिता,
वदन्नु चास्थिता । यथा आचेलक्यौद्देशिकप्रतिक्रमणराजपिण्डमासपर्युषणकल्पे च वर्षाकालसमाचारा मध्यमजिना
२२ विदेहजाश्चास्थिता, सततसेवनीयतया । दशानां मध्यात् कानिचित् स्थानानि कदाचिदेव पालयन्तीत्य-
नियतव्यवस्थास्वभावा[स्ते], अतो मध्यमजिनसाधवो महाविदेहजाश्चकल्पस्थिता । यतोऽनवस्थितसमाचारोऽकल्पो-
ऽभिधीयते ।

२४-४. जोगवियसरीर त्ति—परिकर्मितदेहाः ।

२४-११. बहुतरया मिक्खुणो त्ति—बहवः बहुभेदा इति भावः । अत्र आचार्यकृतकरणादि-पुरुष-
विभागेन भुतव्यवहारतो जीतकल्पयश्च विवेक्यम् । ‘एयं मज्झ गहियं’ति अनया गाथया यश्चक्रमध्यवर्ति पंचम-
पंक्तिपटोऽहीतपंचमपक्षावेवास्या गाथाया अर्थो निपततीत्यर्थः ।

२४-१४. तिरियायए—तिर्यग्गीर्वाणि त्रयोदशगृहाणि कृत्वा अहो एगं घरयं ख—वामपार्श्वे एकं पक्षिभि-
र्ययः । अहो एकेकघरयबुद्धीए वामपार्श्वतः । सव्वाइए निरवेकख जिनकल्पिक भिनस्येत् । द्वितीयपंक्तेरपि

आचार्यः कृतकरण । तृतीयपंक्त्यपरि आचार्योऽकृतकरण । चतुर्थ्या उपाध्यायः कृतकरण । पञ्चम्या उपाध्यायोऽकृतकरण [षष्ठ्या गीतार्थस्थिरकृतकरण] भिक्षु । सप्तम्या गीतार्थस्थिरकृतकरणभिक्षुः । अष्टम्या गीतार्थस्थिरकृतकरणभिक्षु [नवम्या गीतार्थस्थिरकृतकरणभिक्षुः । दशम्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणभिक्षुः । एकादश्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणभिक्षु । द्वादश्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणभिक्षुः] त्रयोदश्या अगीतार्थस्थिरकृतकरणभिक्षु । एव स्थापितदाहिणद्विपणवीसइ सरूव भिन्नमास निम्बीयसन्नियाओ, वामपार्श्ववर्ति अट्टमभत्तं तरय छग्गुइ-सन्नियं जीतदाणं नेयं । पचमपतीए ।

२५—११. तर्हि चेव अवराहे सि कोऽर्थः ? तदेवापराधमाश्रित्येत्यर्थः । पुरुषाः—आचार्योपाध्यायवृषभभिक्षुल्लुल्लभेदतः पञ्चविधास्नानाश्रित्येति भावः ।

२५—२५. खित्तं छिन्नमड्डं वंति—अङ्गुष्ठयजोयणभ्यन्तरे जल्प वसिमं अन्न नत्थि त छिन्नमड्डम् । सर्वतोऽन्नासन्नसन्निवेशान्तरं मज्जमसित्यन्ये । ओमं परिपूर्णं यत्र भक्षादि न लभ्यते । दुर्भिक्षं यत्र सर्वथा न लभ्यते ।

२५—२७. तमणत्तरं ति निकटवर्ति ।

२५—३६. आलोचनाकाले जया गूहइ ति—सर्वथैव न प्रकाशयति । पल्लिउंचइ व त्ति—अर्धकथितं करोति ।

२६—१. बहुगुणेषु त्ति—समर्थेषु । गुरुसेवा—अशुभ प्रति प्रधानसेवा ।

२६—८. छेदाहं प्रोच्यते—तच्चगच्छिउ० गाथा । [८०]

२६—११. अइपरिणामगो—अपवादरुचि ।

२६—१२. उत्कृष्टं तपोभूमिं समईओ त्ति—अधिकतपोदानयोग्यो जातः । सवि (साव०) शेषं च यस्य चरणं तस्यातिचारदूषितव्रतपर्यायस्य च्छेद क्रियते ।

२६—२३. आङ्गुष्ठिरुपेयकरणम्, तथा पञ्चेन्द्रियवध कृत । दर्पणं मैथुनमेव न च । सतीवादमस्या नाशयामीति बुद्ध्या औसेवनायाम् । मृषावादे कूटसाक्षित्वादानतः । अदने निधानाद्यपहरति । सचित्ताचित्तगोचरं परिगृहं च गृह्णाति ।

२६—२७. मूलगुणान् द्वित्रादिभेदेन बहुविधानं बहुशो अनेकशः शोधयति । सर्वशकादीन् करोति । इति दर्शनवचकः ।

२६—३२. गृहस्थलिंग—कच्छावन्धनं तल्लकट्टशिरसि विधानादि कौतुकेन कुरुते । अन्यतीर्थिका—शाक्यतापसा-दयस्तेषां लिङ्गं तद्वेषकरणं नटादिवेषकरणतः । स्त्रीणां गर्भस्थाधानं शाटनं च औषधादिकरणतो मूलकरण-तोऽमी (?) ।

२६—३४. विहिततवे त्ति—विहितं दत्तं गुरुणा तपो यस्य सविहिततपास्तदूर्ध्वं छेदमूलानवस्थाप्य पाराश्रिकानि प्राप्तस्यापि भिक्षोर्मूलमेवेत्यर्थः । तथा आचार्योपाध्याययोः पाराश्रिकप्राप्तावप्यनवस्थाप्यमेव भवति । यदुक्तं भाष्ये—

‘इत्थं य जह नववसमे आबन्ससावि भिक्षुणो मूलं । दिक्कइ तहामिसेगे परं परं होइ नवमं तु ॥’

२७—५. अनवस्थाप्याख्य । अनवस्थायै उक्कोसं० गाथा । [८७]

आसेवितातिचारसन्नविशेषः । सन्न अनाचरिततपोविशेषस्तदोषोपरतोऽपि महाव्रतेषु नावस्थाप्यते नाधिक्रियत इत्यनवस्थाप्यः । तदतिचारजातं तच्छुद्धिरपि वा अनवस्थाप्यमुच्यते । नवमं प्रायश्चित्तम् । तत्र स्तेन्यकरणे किं सूत्रेऽनवस्थाप्यमुक्तम् ? उक्तमेवेत्यादि ।

तमोत्यादि—गाथापूर्वादेन साधर्मिकस्तैन्ये प्रायश्चिनमुक्तम् । तत्र सूत्रपदस्यायमर्थः—साधर्मिकाः साध-बल्लोपां सत्कस्योत्कृष्टोपधे शिष्यादेवौ । बहुशो वा प्रद्विष्टचित्तो वा । तेन्नं ति—स्तेयं-चौर्यं कुर्वन् अनवस्थाप्य ।

अन्यधार्मिका—शाक्यादयो गृहस्था वा । तेषां सत्कस्योपध्यादे स्तेयं कुर्वन् । अयमर्थोऽन्यधार्मिकयो-र्लिङ्गगृहस्थरूपयोः सत्कं स्तेयमाहारोपधिशिष्यादिगोचरं त्रिधातत्कुर्वन् । अथोत्तरार्धेन—हृत्थायालो गहिओ-स च त्रिधा—अत्थायाणं दलमाणे, हत्थायालं दलमाणे, हृत्थायालं दलमाणे ति । क्रमेण व्याख्या—

अत्थायायाणं—अर्थादानं ब्रह्मोपादानकरणं अष्टाङ्गनिमित्तं तत्पदव्युत्पन्न इत्यर्थः । अत्र कथानकमात्रम्—

उज्ज्वी उत्सृज्य दो वणिग्या पुच्छकृण आयरियं । ववहारं ववहरंती ताहे सो तेसि साहेइ ॥ १ ॥
 तस्स य वणिगीपुत्तो भोगभिलासीओ मुंचए लिंगं । तो अणुकंपा भणई—किं काहिंसि तं विणत्थेण ॥ २ ॥
 ता वव ते वणिए, भणाहि—अत्थ पयच्छह मज्झम । तेण य गतु भणिग्या तो तेसि बेइ अह एक्को ॥ ३ ॥
 कत्तो अत्थो अम्हं किं सउणी रूपए इह दृगई । नीओ चंगेरी भरेवि निग्गउ नउलयाणं तु ॥ ४ ॥
 गिण्हिस्सु जावइएहिं कज्जती गहिय तेण जावट्ठो । विइयमि हायणंमी किं गिण्हामो सि ते वेति ॥ ५ ॥
 भणिओ सउणी इत्तो तणकट्ठ वत्थरूपकप्पासे । नेहगुलधम्ममाई अन्तो नयरस्स द्वावेहि ॥ ६ ॥
 बिइउ य तेहिं भणिओ सव्वदाणेण गिण्ह तणकट्ठ । नगरवहि ठावावय गहिण्णवरिं च वासासु ॥ ७ ॥
 छइएस्सु गेहेसु पल्लिने दहं तओ उ त नगरं । तणकट्ठाण पुंजो अइव मइग्घो उ सो जाओ ॥ ८ ॥
 दह्ममियरस्स सव्व ताहे सो गतु भणइ आयरियं । उज्जाहिओ अहोहं किं तु न नायं इमं तुच्चे ॥ ९ ॥
 किं सउणी य निमित्तं हणंति अम्हंति भणइ नेमिची । होइ कयावि तहम्ययं हठ नाउ तओ खामे ॥ १० ॥
 चूर्णो भव्वंति भागिनेय । प्रतिभमो व्रतपालनात् । चणोडगो च्छवड्यं रूपई भयि नउलाण पेत्तुण उव-
 द्विओ । तदनु घृतगुडादिपण्यस्य पत्तनान्तर्मध्ये सङ्ग्रहोपदेश दत्तवान् । द्वितीयस्य रूपकदातुर्वशतुणकाष्टादीनां सम्रहं
 पत्तनात् बहिष्ठादुपदिष्टवान् । पत्तनान्तर्दग्धपण्यस्य सम्मुखं ब्रवीति किं शकुनिका निमित्तं हृदंते । एवंविधार्थोपा-
 दानकारिणं पुष्पस्याभ्युत्थितस्य व्रतग्रहणाय तत्र क्षेत्रे प्रायश्चित्तं दातुं न कल्पते ।

२७-14 हत्थालम्बोत्ति—हत्थालम्ब इव हत्थालम्बस्त ददत् । अशिवपुररोहा(धा)दौ तत्प्रशमनार्थमभिसार-
 कमत्रविवादि प्रयुञ्जान इत्यर्थः । हत्थायालोत्ति—हस्तेन आताडनं हस्तातालस्त दलमाणे ददत् । यष्टिमुष्टिल-
 गुडादिभिर्मरणादिनिरपेक्ष आत्मन परस्य वा प्रहरमिति भावः । तत्र

आयरियस्स विणासे गच्छे अहवावि कुलगणे संघे । पचेंदियवोरमणं पि काउं नित्थारण कुज्जा ॥

एव खु करेतेण अव्वोच्छिस्सो कया उ तित्थंमि । जयवि सरीरावाओ तहवि य आराहओ सो उ ॥

अन्यत्तु सामर्थ्ये सति आगाढेऽपि प्रयोजने न प्रयुक्ते यं स विरायकः ।

२७-21. कीरहं गाहा [८९] सो य आचार्यादि । एत्थ चउभंगोत्ति—द्वल्लिङ्ग-भावलिङ्गपदद्वयेन
 भङ्गचतुष्टयं यथा—द्वल्लिङ्गेन रजोहरणादिना अणवद्वयो महाव्रतादिना भावल्लिङ्गेन च । १ । द्वल्लिङ्गेणाऽण०, न
 भावल्लिङ्गेनेति श्रुत्यः । २ । भावल्लिङ्गेन अनवद्वयो न द्वल्लिङ्गेण । ३ । भावल्लिङ्गेण अणवद्वयो, असंभवि भगोऽय । ४ ।

२७-24 सपक्खपरपक्खे प्रदुष्टस्तेन्यादिदोषै स्तैन्यद्वय सूचितम् । १ । स्वपक्षपरपक्षघातनोद्यतो निरपेक्षतया
 अनेन हस्तातालो गृहीतः । हत्थालम्बो अत्थादाणो य इत्यनेन तृतीयभङ्गमाह । द्वितीयचतुर्थभङ्गौ असंभविनो ।

२७-28. जहा अत्थादाणिओत्ति—योऽर्थमुत्पादयति निमित्ता सः । उत्तमद्वेष्ट्यादि । तत्त्वेव त्ति—
 स्वस्थाने । ओसम्माइ अन्नयरस्स स्वस्थानस्यागे सति भावल्लिङ्गं वीर्यते ।

२७-35. सपाधिक्षेपो जात्यादिना ज्ञेयः ।

२८-4 सुहसाय त्ति सुखस्वापा ।

२८-2. न जईणंति—वच्छला इति योज्यम् ।

२८-7. आशातनया तपोऽनवस्थाप्य कियता कालेन स्यादित्याह—जहन्नेत्यादि । एतावत्कालापूर्वं
 असौ व्रतेषु स्थाप्यते ।

२८-12. तवस्सी य त्ति—तपोऽन्वितः ।

२८-14. निज्जुहणारिहोत्ति—गच्छात्प्रयुक्तकरणार्हं सः । सूत्रे सन्वो वि त्ति पदम् ।

२८-17. आशातना—प्रतिसिद्धानवस्थाप्यो द्विप्रकारोऽपि मूलाहं उक्तः उत्सर्गः । अववाएण कुलादि-कार्य-
 कारी । तदधीनानि कार्याणि । उत्तमं कार्यं बहुजनसाध्यं शृङ्गनादित्कार्यमुच्यते । तत्प्रसाधितं येन भवति ।

संवासो से कप्पइ त्ति—[मूलसूत्रस्थं वाक्यमिदं]—एकत्र निवपनं गच्छमन्ये तस्य कल्पते ।
 मालपणसंभाषणादीनि । अयमत्र भावार्थः—माथोकवन्दनादिक्रियाकरणसंभाषणादिक्रियापरिहारेण च एकत्र सव-
 सनमात्रं मुक्त्वा तपस्य अनवस्थाप्यलक्षणस्य विधिना प्रतिपत्तिः । स्त्रीकारोऽनवस्थाप्यतपःप्रतिपत्तिः ।

२८—20. तत्रप्रतिपत्तौ विधिमाह—पसत्पद्वेत्यादिना—परिहारतत्र पडिवज्जतो द्वाद्वा अपसत्वे वज्जिता पसत्पद्वे द्वाद्वाइषु काउत्सगो कीरह । तस्य दम्बो षड्माहखीरकखे । खेतो इच्छुसालिक्षेत्रकुसुमितवनखंड-प्रदक्षिणावर्तजलपद्मसरथैत्यजिनगृहादिषु । कालो पुन्रसूरे पसत्थाइदिषेयु य । भावो चंदताराबलेषु । तत्रापि सन्ध्यागतादिदिनवर्ज आलोचनो प्रयुक्ते । यत उक्तम्—

‘संज्ञागयं रविगयं विष्टेरं सगगह विलंबं च । राहुहयं गहभिन्नं च वज्जए सत्तनक्खते ॥’

अत्र लोकधीटीकाकारव्याख्या—सूर्ययुक्तादनन्तरनक्षत्र समग्रणम् । सूर्यास्तगमनकाले यन्नक्षत्रमुदय-मुपयाति तद्विलम्बितम् । राहुणा मुत्सेनाकान्तं पुच्छेन वा तद्राहुहृतम् । अन्ये त्वाहु —यस्मिन् नक्षत्रे ग्रहणमा-सीत्तथावद् रविणा न युक्तं तावत्सद्वाहुहृतमिति । ग्रहमिन्नं यन्मध्ये ग्रहो विभिन्नं निर्गच्छति । केचिच्छकटमेदमेव ग्रहमेद इत्युदाहरन्ति । अन्ये त्वत्रैवं ब्रुवते—यथा—

‘जम्मि रविनक्खते ततो संज्ञागयं तु चउदसम । विष्टेरं तु विइज्ज होइ वउत्थ विलंबं च ॥’

अन्यस्त्वाह—‘सर्वविरुद्धे दिशे यथेको भवत्यमृतयोगस्तु । हिमवद्दिनकरकिरणैः सर्वे दोषाः प्रलीयन्ते ॥’

कालत प्रतिपत्तिश्चास्य तपसो जहणेण मासो उक्कोसेण छम्मासा । तस्मि परिहारतत्र पडिवज्जतो आयरिओ भणइ—अणवट्टपत्तवस्म निरुवसगगनिमित्तं ठामि काउत्सगं । ‘अन्नधूमसीए’मित्यादि कायोत्सगं दण्डको वाच्यो जाव वोत्तिरामि । ‘लोगस्सुज्जोयरं’ अणुपेहिता, ‘नमो अरहताणं’ति पारिता, ‘लोगस्सुज्जोयरं’ कटिता आयरिओ भणाइ—

‘एस तवं पडिवज्जइ न किचि आलवइ, मा य आलवह । अन्नस्म(ट्ट)चित्तगस्स उ वाघाओ भे न कायव्वो ॥’

अस्यार्थः—एस अपपविमुट्टिकारओ परिहारतत्र पडिवज्जइ । एम तुम्हे न किं वि आलवइ । तुम्हे वि एयं मा आलवह । एस तुम्हे सुत्तयेसु सरीरवद्धमाणीं वा न पुच्छइ । तुम्हे वि एयं मा पुच्छइ । एव च आन्मार्थचिन्त-कस्य ध्यानपरिहारक्रियाव्याघातो न कर्तव्य । वन्दनं कुरुते भवताम्, न चामौ भवद्विबन्ध । खेलकाइयसन्नामतगं वा न सो वेइ । तस्सतिओ वा न पेप्पइ । उवगरणं परोप्परं न पडिलेहति । सबाडगा परोप्परं न भवति । भत्तपाणं परोप्परं न करेति । एयमंडलीए न भुजति । यच्चान्यत् किञ्चित्करणीयं तत्तेन सार्धं न कुर्वन्ति । गीयस्था परिहारिया तस्स गच्छतस्स संवत्थ अणुगच्छति । पारणकदिने अलेवकड पारेइ । सयमाणीयं निहिट्टअन्नेण वा । इत्यन-वस्थाप(प्य)विधिरुक्ता ॥

२८—27 अधुना पाराश्रिकमभिधीयते—तत्र पारं तीरं तपसोऽपराधस्याश्रयति गच्छति । ततो वीक्ष्यते यः स एव पाराश्रिकस्तस्य यदनुष्ठानं तच्च पाराश्रिकमिति । दशमं प्रायश्चित्तम् । लिङ्गक्षेत्रकालतपोभिर्बहिः करणमिति भावः । तत्र पाराश्रिकेत्यादि—इह सूत्रे प्रतिषेधरूपपाराश्रिक एव त्रिविधं उक्तं । तदुक्तम्—

‘पडिसेवणा पारंवीं तिविहो सो होइ आणुपुब्बीए । दुट्टे य १, पमत्ते य २, नायव्वे अन्नमणे य ३ ॥’

तत्र दुष्टो दोषवान्—कषायतो विषयतश्च । पुनरैकैको द्विधा—स्वपक्षपरपक्षभेदात् । उक्तं च—

‘दुविहो य होइ दुट्टो—कसायदुट्टो य विमयदुट्टो य । दुविहो कसायदुट्टो सपक्खपरपक्ख-चउभगो ॥’

स्वपक्षकषायदुष्टः परपक्षकषायदुष्टः । १ । स्वपक्षक०, न परपक्षक० । २ । न स्वपक्षदुष्ट, परपक्षदुष्ट । ३ । न स्वप०, न परपक्षदुष्ट । ४ । चतुर्थं शून्यं ।

कोहं करोतो कसायदुष्टो । तस्य सपक्षे कषायदुष्टस्स इमे सासवनालाइ चत्तारि उदाहरणा ।

२८—34. तस्य सासवनालेत्ति—सा[स]वा भज्जिया । एगेण साहुणा भिक्खागएण सासवनालेत्तेत्यं सुसंभृतं छन्दः । तस्य से अर्द्धं गिद्धी । तेण त गुरुणो उवणीय । तच्च गुरुणा सव्वं सुत्तं । इयरस्स कोवो जाओ, भंडियं च । गुरुणा सो खामिओ तहा नोवसंतो । मणाइ य-मंजाभि ते दता । गुरुणा चित्तिंयं—मा एस मं अन्नमाहीए मारि-स्सइ ति गणे अन्नं आयरियं ठविता अन्नं गणं गतु अणसणं पडिवज्ज । पुच्छइ ते साहू करणं मे गुरवो । पुच्छति कहिं गवो गुरु । न कहिंति साहवो । सो अन्नओ सोणा गओ जत्थ गुरवो । तेहिं कहिंयं—अज्ज चेव कालगवो परिट्ट-विओ य । ताहे पुच्छइ—करणं से सरीरवं गुरुणो । पुष्पकदिओ मंजतो भणाइ—सासवनालं साइसि ति । एवं करोतो दिट्ठो ॥ १ ॥

मुहुणंतएयत्ति—एणेण साहुणा लद्धं मुहुणंतणं । भाणिमं तं गुरुणा गहियं । इत्थं वि सव्वं पुब्बञ्जाणस-
रिसे । नवरं तं मुहुणंतणं पच्चप्पिणंतस्स न गहियं जीवन्ते गभो राओ । साहुविरहं लभित्ता, गेण्हसि मणंतो, गार्ह
गळे गिण्हइ । संमूडेण गुरुणा वि सो गहियो । दोवि मया ॥ २ ॥

सिहरिणि त्ति—एणेण साहुणा उक्कोसा मग्गिया सिहरिणी लद्धा । गुरुणो आलोइया निमंतिया । गुरुणा
सव्वं आवीया । से साहु पत्थरं उगिरित्ता आगओ । अणेहि वारिओ । तहावि अणुवसंतो । गुरुणा सगणे चेव भत्तं
पच्चक्खणं, नो अणं गच्छं गभो ॥ ३ ॥

उल्लुयच्छिओ त्ति—एणो साहु अत्थं गए सरिए सीवंतो गुरुणा भणिओ—पेच्छसि उल्लगच्छी । सो रुद्धो
मणइ—एवं भणंतस्स दोवि अच्छीणि ते उद्धरामि । एत्थं वि गुरुणा खामिओ । नोवसंतो मणइ—ते अच्छीणि उद्धरामि ।
तओ सो रओहरणाओ अयोमयं किलयं कट्टिऊण दोवि अच्छीणि उद्धरित्तु वोवेइ ॥ ४ ॥

एए चउरो वि लिंगपारंओ । विषयदुट्ठे वि चउमंगो ति—यथा सल्लिगी सल्लिगघाघी सेवते । १ । सल्लिगी
गिहिलिगीली । २ । सल्लिगी अन्नलिगे परिमाजिका । ३ । अन्नलिगी अन्नलिगे । ४ । शून्योऽयं । परपक्षकषाय-
दुष्टस्य राजवधक-उदायिदृष्टमारकवत् । सपक्षविषयदुष्टस्तु साध्वीकामुकः । स च—

पावाणं पावयरो दिट्ठिभामो वि सो न कप्पइ हु । जो जिणमुहं समणिं नमिऊण तमेव धरिसेइ ॥

परपक्षविषयदुष्टस्तु—राज्यगमहिष्यधिगन्ता, अमात्ययुवराजसेनापत्याद्यप्रमद्विधीसेवकश्च । दुट्ठे पारंविप-
त्ति व्याख्यातम् ।

सम्प्रति **मूढे पारंविप त्ति** व्याख्यायते [गाथा ९६]—स्त्यानर्द्धनिद्राप्रमादवान् प्रमत्तः मूढोऽपि च
एवात्र व्याख्येयः—पञ्चमनिद्रापरो य अतिसक्लिष्टपरिणामात् स्त्यानर्द्धनिद्रोपगतो दिनदृष्टमर्थमुत्थाय प्रसाधयति ।
वाधारए त्ति—व्यापारयति । तदुदये च केसवार्धबलसदृशो शक्तिर्भवति प्रथमसहननि । **चूर्णिक्कट्ठप्ये** पारा-
विकविधौ पमत्तपारंविप इति पाठ दर्शयिष्यति ।

२९—९ **पोगलेत्यादि**—पोगल-मस १. मोदगा-लङ्गया २. दन्ता-हरिषदंता ३. फरसगो-कुम्भकारो ४.
वज्रसाला-डाली ५. एते धीणदोए उदाहरणा ।

तत्थ **पोगले** जहा-एगमि गामे एणो कुट्टबी । पक्काणि य तेलियाणि य तिमणेसु य अणेगसो मंसप्पगारा
भक्खेइ । सो य तहारूवाण थेराण अतिए धम्म सोऊण पव्वइओ । विहरइ गामाइसु । तेण य एगत्यगामे मंसत्वि-
एहिं महिसो विगिंचमाणो दिट्ठो । तस्स मसे अभिलासो जाओ । सो तेण अभिलासेण अब्बोच्छिन्नेण भुत्तो । एव अव-
वच्छिन्नेण विचारभूमिं गओ । चरिमा सुत्तपोरसी कया । पाउसीयावस्सया कया । तदभिलासी चेव सुत्तो । सुत्तस्से-
व धीणदो जाया । सो उट्ठिओ गओ महिसमडलं । अजं हंतुं भक्खियं सेस आगतु उवस्सयस्सोवरि ठवियं । पच्च
गुरुण आलोएइ—एरिसो सुविणो दिट्ठो । साहुहिं दिसावलोय करितेहिं दिट्ठं कुणिम । जहा एस धीणदो । धीणदस्स
लिंगपारंविपं पायच्छित्त । त से दिज्ज ॥ १ ॥

मोयगे त्ति—एको साहु भिक्खं हिंडतो मोयगभत्तं पासइ । सुचिरं उविकिखयं न लद्धं । गओ जाव तद्-
ज्जवसिओ सुत्तो । उप्पन्ना धीणदो । राओ तं गिह गतुं भंतूण तं कवाडं मोयगे अक्खयति । सेसे पडिग्गहे
चेत्तुमागओ । विषडणं । खरिमाए भायणाणि पडिहेहंतेण दिट्ठा । एयस्स लिंगपारंविपं ॥ २ ॥

दंते त्ति—एणो साहु गोरुनिगओ हत्थिणा पक्खित्तो कहवि पलाओ । रसिओ चेव पसुत्तो । उदिभा
धीणदो । उट्ठिडं गओ, पुरकवाडे भंतूण गओ वावाइओ । दंतमुसले गहेऊणमुवागओ । उवस्सयवाहिं ठवित्ता
पुणरवि पासुत्तो । पमाए उट्ठिओ सुविणं आलोएइ । साहुणं गयदंतदरिसणं नाय । तहेव विसज्जिओ ॥ ३ ॥

फरसग त्ति—एगमि महंते गच्छे कुम्भकारो पव्वइओ । तस्स राओ सुत्तस्स धीणदो इज्जा । सो य मही-
अच्छेयम्भासा समीवत्त्याण साहुण शिराणि छिदिवमारदो । ताणि शिराणि कलेवराणि य एगंते पइइ । सेखा ओख-
सीया । पुणरवि पासुत्तो । सुविणसालोयणं । पमाए साहुसंभारणं नायं । विणं च से लिंगपारंविपं ॥ ४ ॥

वडसालभंजणं ति—एगो साहू भिक्खायसिउं गओ । तत्थ पहे वडसाला कक्खो । तस्स साला पहे निमेषे लंघेउ गओ । सो य साहू उम्हाभिहयभालो भरियभायणो तिसयभुखतो इरियोवउत्तो वेणेण भागच्छमाणो ताए सालखंधाए सिरेण फिडिओ । हसिओ जाव पासुतो । धीणद्धी उदिआ । उट्ठिओ गओ । गत्तुण त सार्द्धं गहे-
कणमागओ । सबस्सयदुबारे ठविया । वियङ्गा । नाय धीणद्धी । लिंगपारंवी कओ ॥ ५ ॥

केह आयरिया भणंति—सो पुब्ब वणहस्ती आसी । तओ मणुयभवमागयस्स धीणद्धी जाया । पुब्बभासा गत्तुण वडसाला भंजणाणय । सेसं तहेव । इह स्थानभाय प्रथमसहननिन केसवार्द्धबलसहशी शक्तिर्भवति । तदन्यत्र सामन्तबला दुग्गुणं तिग्गुणं चउग्गुण वा भणति ।

अक्षमन्नं करेमाणे सि—सूत्रपदस्य व्याख्या—अन्योऽन्यं परस्परं सुखपायुप्रयोगतो मैथुनं कुर्वन् पुष्प-
युगमिति विशेषः । अभ्य (भण्यः) ते च—‘आसयपोसयसेवी केवि मणसा दुवेयगा हुंति ।’

तेसिं लिंगविवेगो सि—तीर्थकराद्यासातनापरा आसातनापारंवी भवति ।

चरिमट्ठाणावत्तिस्तु सि [गाथा ९६]—चरिमट्ठाणं पारविद्यमेव । तस्यापसयस्तद्विचारसेवनानि तेषु प्रपद्यते, स च पाराधिकाह ।

२९-13. दब्बभावलिगे चउभंगो सि—द्रव्यलिङ्गं रजोहरणादि, भावलिङ्गं महाव्रतादि । दब्बलिगेण पारंविओ, भावलिगेण य १. दब्बलिगेण पारं०, न भावलिगेण य २ भावलिगेण पारं०, न दब्बलिगेण ३. न दब्बलिगेण पारं० न भावलिगेण य ४ इति । चतुर्थं शून्य । अग्रमहिष्यादिसेवनादौ सप्रकटसेवी ।

२९-14. उमयलिगेणावि सि—द्रव्यलिगेन भावलिगेन च पाराधिको भवति ।

२९-15. जत्थु० गाहा [९९] दोसो वतलोपादिक ॥ क्षेत्राण्येवाह—**वसहीपत्त्यादि**—वसही—वसति निवेशनं एकनिष्क्रमणप्रवेशानि व्याधीनि गृहाणि । पाटको ग्रामादेर्व्यवच्छिन्नं सन्निवेश । साही ग्रामगृहाणामेकपाटी । नियोगो राजकृतपुरदेश, राज्यादिक प्रवेश, इत्येवप्रकारक्षेत्रे यस्य यो दोषः सम्पन्नस्तस्मात् क्षेत्रात् स पारा-
धिकः कियेत् ।

२९-23. अक्षमन्नं ति—अन्योन्याधिष्ठानसेवनम् ।

२९-28. सूत्रार्थपौरुषी द्वे अपि शिष्येभ्यो दत्त्वा गुरुस्तस्य समीपे गच्छति ।

२९-31. आचार्यप्रेषितस्य चागीतार्थस्य जत्थ गओ सि गव्यूतद्वयस्थितपाराधिकान्तिके । **अंतरालेव सि** तत्सकाशादागच्छत । **से ति** सूरिशिष्यस्य वा भक्तं पानं च उपनयन्ति साधवः ।

२९-35. अणवट्ठप्पो० गाहा [१०२] परिहारतवो गिम्हसिसिरवासासु जह्जमज्जिमुक्कोओ-गिम्हे चउ-
त्थच्छट्ठमाह, सिसिरे छट्ठमदसमाहं, वासासु अट्ठमदसमवारसताह, पारणए अखेवकड । एव तप पाराधिकोऽपि । अतो अभिहितं—अणवट्ठप्पो तवसा तवपारंविआ दोवि वोच्छिन्नं सि । लिंगक्षेत्रकालैरनवस्थाप्य-पारा-
धिकास्तीर्थं यावदनुज्ञाता ।

‘उहेसज्जयणसुयखंधंगेसु’ इत्यादि [२३] गाथात आरब्ध ‘होसिज्जर सुबहुं पि हु’ इति इति [७९] पर्यन्तगाथा यावत् सप्तपञ्चाशद्गाथाभिर्ज्ञानातिचार [दर्शनातिचार] चारित्रातिचारवस्तुत्रययोगचरं तवारिहं पायच्छित्तं भणियं । तदूर्ध्वं गाथात्रयेण च्छेदाहं । तदनु गाथाचतुष्टयेन मूलाहं । तदनु गाथासप्तकैनाऽनव-
स्थाप्याहं । तदनु गायानवकेन पाराधिकमुक्तमिति शास्त्रसमुदायार्थः ।

३०-1. अथ शास्त्रसमाप्त्यर्थमुपसहारगाथामाह—इय एस० गाहा [१०३] कियते अभिधीयतेऽर्थोऽ-
नेनेति करण. शब्दः ।

जीयकप्पो सि—जीतमाचरितव्यं सर्वकालधरणा वा जीत, तस्य कल्पः । कल्पशब्दो वर्णनायामत्र ।

यतः पठ्यते—

‘शामभ्यं वर्णनायां च छेदने करणे तथा । औपम्ये चाधिभासे च कल्पशब्दं विदुषुं वा ॥’

सामर्थ्येऽतो वर्धते कल्पशब्दस्तदर्थधातुनिष्पन्नत्वात् । वर्णनायां यथात्र । यद्वा कल्पितो वर्णितः स्थापितः । छेदने कल्पितं छेदितं वक्ष्यम् । करणे ब्राह्मणार्थं कल्पिता कृताः पूषा । औपम्ये यथा-समुद्रकल्पमिदं तद्वर्णनम् । अधिवासे यथा-कल्पिता अधिवासिता ज्ञानाय सज्जिता प्रतिमा । एतेष्वर्थेषु कल्पशब्दः ।

३०-४. परिणामगा—उत्सर्गापवादवेदिन । कङ्कजोगिणो—वडरया इ तवे कयजोगा । स्तम्भा-सीला—वज्रपात्रविष्यादिसङ्ग्रहपराः । अपरिप्रान्ता अखेदवन्त अज्ञोपाज्ञादिश्रुतार्थवेदिनः । बुद्धिवन्तो—मेधाविन । एवमादीनि—आदिशब्दात्परिणताः श्रुतेन वयसा च । तत्र सोलवरिसारेण वयसाऽन्वतो, परेण वत्तो । श्रुतेन च अधीतनिधीयो व्यक्त, शेषस्तदन्य । तथा तरमाणगा—जे जं तवोकम्म आढवेति तं नित्थरंति तदन्ये तरमाणा इत्यादि प्राद्यम् ।

३०-२०. पावणं ति—पवित्रम् । निश्चितसूत्रार्थदायकत्वासौ अमलचरणश्च, तम् ।

॥ इति जीतकल्पचूर्णिविषया [विषमपद-] व्याख्या समाप्ता ॥

जीतकल्पबृहच्चूर्णौ व्याख्या शास्त्रानुसारतः ।

श्रीचन्द्रसूरिमिहंश्वा स्वपरोपकृतिहेतवे ॥ १ ॥

मुनि-नयन-तरणि (१२२७) वर्षे श्रीवीरजिनस्य जन्मकल्याणे ।

प्रकृतग्रन्थकृतिरियं निष्पत्तिमवाप रविवारे ॥ २ ॥

संघचैत्यगुरुणां च सर्वार्थप्रविधायिनः ।

वशा (विशो ?) ऽभयकुमारस्य वसतौ हन्धा सुबोधकृत् ॥ ३ ॥

एकादशशतविंशत्यधिकश्लोकप्रमाण (११२०) ग्रंथाग्रं ।

ग्रंथकृतिः प्रविवाच्या मुनिपुंगवसूरिमिः सततम् ॥ ४ ॥

यदिहोत्सुत्रं किञ्चिद् हन्धं छद्मस्थबुद्धिभावनया ।

तन्मयि कृपानुकलितैः शोभ्यं गीतार्थविद्वद्भिः ॥ ५ ॥

॥ समाप्ता चेयं श्रीशीलभद्रप्रभुश्रीधनेश्वरसूरिपादपद्मचंचरीक

श्री श्री चंद्रसूरिसंरचिता जीतबृहच्चूर्णि-दुर्गपदविषया

निशीथादिशास्त्रानुसारतः संप्रदायाच्च

सुगमा व्याख्येति ॥

यावल्लवणोदन्वान् यावन्नक्षत्रमंडितो मेढः ।

खे यावच्चन्द्रार्कौ तावदियं वाच्यतां भव्यैः ॥

एष ५३ उपरि द्वचितं (२४-१४) नीतकल्पयत्रम् ।

[illegible]